

HET VIERDE BOEC
DER SPREECKONST,

Vande
W O O R D E N.

I. Hoofstuc,

Deeling der VVoorden in Helften, en Derdendeelen.

De derde Soorte vanuitspraec zijn de **Woor**den.

*Een Woor*t is een uitspraec, vvelc een Opperwoordlit begrijpt.

Woort beteikent voornaemelijc vier dingen: 1 Eenich gesproken geluit, daer iet door beduit wort: 2 Het zelve geluit zonder aenzien der beteikenis: 3 Eenige streepen, 'tly geschreeven, of anders gemaect, die zulken geluit als voorzeit is beteikenen: 4 Gelijke of de zelve Streepen, zonder inzicht van die beteikening. Welke vierderlei beteikenissen onderscheiden connen worden, als men zeit inde eerste meening **Caelwoort**/ inde tweede **Spree**t of **Spree**woort/ inde derde **Mer**woort/ en inde vierde **Streep**woort. Wanneer ic nuu hier simpelije den naem **woort** gebruik: moet zulx verstaen worden inde tweede beteikenis, naemelijc vande **Spree**woorden.

De VVoorden zijn tweederlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

*De Enkelde Woor*den zijn, die maer een Opperwoordlit vervatten.

Deeze zalic 1 Deelen, 2 Onderscheiden.

De VVoorden connen onder andere gedeelt worden 1 In Helften. 2 In Derdendeelen.

Tot helften stel ic 1 Een Vooronderhelft, 2 Een Naeopperhelft.

De Vooronderhelft eens vvoorts is een Slechte helft, bestaende uit de Onderwoordleeden die voor het Opperwoordlit uitgesproken vvoorden. Als bè in bestèrvèn, kèizèr in kèizèrinnè.

Eigensch. Alzoo deeze helft een slecht deel is, en geen Opperwoordlit begrijpt: can een vvoort wel zonzèr die bestaen.

De Naeopperhelft eens vvoorts is een Voornaemste Helft, bestaende uit een Opperwoordlit, en de Onderwoordleeden die achter het Opperwoordlit uitgesproken vvoorden. Als stèrvèn in bestèrvèn, inne in kèizèrinnè.

Eigensch. Een vvoort can zonzèr deeze Helft niet bestaen.

*Ten anderen moogen de VVoorden gedeelt vvoorden in Derdendeelen. vvelke tweederlei zijn: 1 Voornaemste, die ic Gron*ten, en tot onderscheit der vvoordlit gronden en meer andere, *vvoort*gronden heet: 2 Slechte, die noemende *vvoord*cleeffels.

*Een Woordgront is een derdendeel eens vvoorts, welc uit een Opperwoordlit bestaet. Als mìn, in ic mìn, bemìn, mìn*de, bemìnnende.

uit de beschrijving kan blijken, dat in deeze als Eigenschappen zijn, 1 Datse altyt alleen uit een Woordlit bestaen: 2 Datse luiden in den Opper-woordlit-trap: 3 Ende datse dienvolgende in alle Woorden gevonden worden.

De Woortcleeffels zyn Derdendeelen der VVoorden, die uit Onderwoordleeden bestaen.

Hebben derhalven tot Eigenschappen, datse in alle Woorden niet nootsaekelijc gevonden worden, en zonder vernieting eens woorts daer van connen ge-weert zijn: 2 Datse inde Onderwoordlit-trappen luiden.

Zy zyn tweederlei: 1 Voorwoortcleeffels, die voor aen den Gront cleeven, als ge in gedaen, en rotter in Rotterdam: 2 Naewoortcleeffels, cleevende achter aen den vvoortgront: Als in maeken, gespróokē: en kende in spreekende, begeckende.

Men can de Woortcleeffels ooc nae de meenichte van haer naeste stof onderscheiden in 1 Eenleedige: als **ver** en **nen** in **vermaenen**: 2 **Deelleedige** of **Dubbeleedige**. En die weder in 1 **Tweeleedige**; als **oover** en **ige** in **ooverbloedige**: 2 **Drieleedige**, &c.

II. Hoofstuc,

Onderscheiding der vvoorden nae haer Stof en Deelen.

Nae de Deeling volcht de Onderscheiding der Enkelde Woorden. Welke Ngeschiet, 1 Alzooze in haerzelve aengemerct worden: 2 Aengezien als stof van andere.

In haerzelven aengemerct can de onderscheiding geschieden 1 Nae haer Stof, 2 Nae haer Deelen, 3 Nae haer Eigenschappen.

Nae haer stof, die tweederlei is, valt de Onderscheiding ooc tweefins te doen: 1 Nae de Verste, 2 Nae de Naeste.

Nae de Verste stof, zynde de Letteren, zullen wy alleen eene Onderscheiding stellen: naemelyc, nae het Getal desselvs, de andere ongeroert laetende.

Nae veelc de Enkelde VVoorden zyn 1 Eenletterige, 2 Veelletterige.

De Eenletterige VVoorden zyn, die uit eene Letter alleen bestaen.

Van deeze slach en weet ic naewlijx offer gevonden worden: ten waer men daer voor hielt **a/ e** (zijnde Latijnse woorden **van** en **uit** beduidende, en **a** ooc een Engels woort, **ten** beteikenende), **u** (een Voornaem) **o** en **i** (uitroepsels), en de naemen van al de vryje Snapklinkers: welke alle wel eigentlijc Veelletterige zijn, maer niet te min somtijts zoo cort uitgesproken worden datse schijnen maer uit eene Letter te bestaen.

De Veelletterige VVoorden, zynde die uit veel Letteren bestaen, zyn 1 Tweeletterich, 2 Drieletterich, &c.

Nae de Naeste stof, zynde de VVoordleeden, zullen vvy ooc nae desselven getal een onderscheiding doen: naemelyc in 1 Eenleedige: als man, hout, blijft.

Zulke hebben wyder in onze spraec meer als twee duizent en zeeven hondert: die elc noch verscheide verandering hebben, eenleedich blijvende, en onder dit getal niet gerekent.

2 *Veelleedige. Welke vveeder zijn, 1 Tweeledige.*

Zulke wordender in onze Neederlantse spraec ooc zeer veel gevonden, niet alleen afcomstige, en Gemengde, maer ooc Oorspronkelijke: daer vander oover de drie hondert zijn, die in el eindigen, als *heemel/ haegel/ pdel*; ende oover de twee hondert, welke einden in *er/ als baeder/ honger/ donker*: ooc een merkelyc getal diens uitgang in *e of en* is: eenige in *em en in ij*. voort zijnder weinich andere. 2 *Drieleedige.* Hoedanige by ons geen, of weinige Oorspronkelijke te vinden zijn, maer wel in't Latijn en andere spraeken, als *Dominus*. Doch door Afcomst en Menging hebben wyder veel: als *Reegenbaer/ goedicheit*. 3 *Vierleedige*: als *goedertieren/ wateremmer*. 4 *Vijfleedige*: als *goedertierenheit/ leugenachtige/ Opperdismester*. 5 *Zesleedige*: als *goedertierenheeden/ onmoogelycheeden*. 6 *Zeeveleedige*: als *aldergoedertierenste/ alderoverdabichste*. 7 *Achtleedige*: als *irreprehensibilite*.

Voorder is ooc dienstich de Woorden te onderscheiden nae de Trappen van haer naeste stof. Nae welke die, onder andere zijn, 1 *Opperscherpleedige* Woorden, welc een Scherp Opperwoordlit vervatten: Als *willen*. 2 *Opperdraelleedige*, en zijn die een Draelende Opperlit begripen: Als *verzaemen*.

Nae de Deelen, ende byzonderlyc nae de *Derdendeelen der VVoorden*, zijn dezelve 1 *Bloote*, 2 *Bekleede*.

De Bloote Woorden zijn, die alleen uit een Gront bestaen.

Zulke zijn al de *Eenleedige* Woorden: als *vig/ boom*. Ic noem deeze Bloote, ten aenzien van't Afwezen der Cleeffels, daer door den Gront bloot en onbekleet blijft. men zoudeze ooc *Gendeelige* moogen heeten, nae't Getal der Deelen daerze uit bestaen: en *Grondige* nae de gedaente des Deels.

Becleede Woorden zijn, die uit een Gront, en noch een of meer Cleeffels bestaen.

Zijn 1 Half-becleede, 2 Heel-becleede.

De Half-becleede zijn 1 Voorbecleede: als betaemt, verzöec, 'sGravenhaech.
2 *Naebecleede, die uit een Gront en Naecleeffel bestaen: als loopen, loopende, mildicheit.*

De Heel-becleede zijn, die uit een VVoortgront, Voorwoort-cleeffel en Naewoort-cleeffel bestaen: Als betaemen, verzöeken, ontlöopende.

III. Hoofstuc,

Der VVoorden Lengte, en Climming; en haer Onderscheiding nae de zelue.

Nuu volcht de onderscheiding der Woorden nae de Eigenschappen dieze hebben, wanneerze in haerzelven aangemerct zijn.

Zulke zijnder voornaemelyc drie: 1 De Lankheit, 2 De Climming of Hoochte, 3 De Verandering.

De Lankheit der vvoorden is nae de meenichte der stof daer uitse bestaen, zoo der Letteren, als der Leeden, meer of min. Nae vvelke de VVoorden in't rowwe Lange of Corte vvoorden gezet. Maer naewer ingezien moogen in Eentijdige, Tweetijdige, Drietijdige, &c. onderscheiden vvoorden.

De

De Climming of Hoochte der VVoorden, is de strecking derzelver door de vvoordlittrappen.

Is 1 Toppichheit, 2 Rijzing, 3 Daeling, 4 Tuffentoppichheit.

Hier nae zijn de VVoorden ooc tweederlei :

1 Toppige, die alleen in eenen VVoordlittrap, naemelyc inden Oppertrap luiden.

Als *gāt wōit vāj*. Zoodaenige zijn al de Eenleedige Woorden, of, 'twelc het zelve is, al de heel Bloote.

2 Rijzende, diens geluis uit een of meer Ondervvoordlit-trappen tot inden Oppertrap opclimt.

Als *gēdien/ m hēēel/ hēēdēstūts*. Zijn dezelve met de Voorbeceede.

3 Daelende, diēs geluis uit den Opperwoordlittrap in eē of meer Ondertrappen afclimt.

Als *wēnē/ wēcēndē/ grōtsichhēdē/ oōverichhēdē*. Zijn dezelve met de Naebeceede Woorden, inde wijs van aenmerken alleen verschillende.

4 Tuffetoppige, en zijn diens geluis in een Onderwoordlittrap begint, en door den Opperwoordlittrap tot in een of meer Ondertrappen climt.

Als *bēdzoēvē/ vērāndēndē/ opperstermān*. Zijn dezelve met de heelbeceede.

Ten gevalle van de Griexe Sprac en meer andere, dient ten anderen de Climming in de VVoorden ooc aengemerct, nae een Deel van die alleen : en byzonderlyc, alzooze alleen strect oover de Naeopperhelst.

Ten vvelken aenzien de Climming tweederlei is : 1 Naetoppichheit of Nachoochte, 2 Naedaeling, die vveeder is, ofte Eenstappige Naedaeling, ofte Tweestappige, en zoo voort.

Hier nae zijn de VVoorden te onderscheiden in 1 Naetoppige of Nachooge, 2 Naedaelende.

De Naetoppige VVoorden zijn, diens Naeopperhelst alleen in eenen vvoordlittrap, naemelyc inden Oppertrap luit. Of die den Opperwoordlittrap in 't leste woordlit hebben.

Deeze, wanneerze Opperscherpleedige zijn, worden in't Griex *Oxytona* geheeten : die wy Naeopperscherpleedige of Naescherptoppige Woorden moogen noemen : Daer van Voorbeelden zijn, *Gēvēc/ dieberij/ wīs/ Theōs*. Maer wanneerze Opperdraelleedige zijn, heetenze de Grieken *Perispomena* : welke Duitseijc en duidelijc gezeit moogen worden Naeopperdraelleedige of Naeopperdraelende : Voorbeelden daer van moogen weezen *Gēnāel/ djaei/*

De Naedaelende Woorden zijn, diens Naeopperhelst uit den Opperwoordlittrap in een of meer Onder-woordlit-trappen afclimt. Of die een Onder-woordlit-trap in haer leste vvoordlit hebben.

In uitheemse Taelen noemtmen, die van deezen aert zijn, *Barytona*.

Zijn 1 Eenstappige, 2 Tweestappige, 3 Driestappige, &c.

De Eenstappige Naedaelende Woorden, diemen ooc Naestachterhooge mach noemen, zijn diens Naeopperhelst maer in eene Onderwoordlittrap afclimt. Of die maer een Onderwoordlit achter haer Opperwoordlit hebben.

Wanneer deeze Opperscheiding zijn, wordenze genoét *Paroxytona*, waer voor men Naestachter scherphooge mach zeggen: zijnde als *betwé:ken/ mēnschen/ lōgos*. Maer Opperdraelleedige weezende, is haer Griexe naem *Proparoxymenon*: en de Neederlantse Naestachter-opperdraelende. Hier van zijn Voorbeelden, *wāzjē./ bezāzjē./ mōetāi/ Coart.*

De Tweestappige Naedaelende Woorden zijn, die in twee Onder-woordlistrappen afclimmen.

Als *mēnscheijc/ oberbāllende/ Dōminus, sijtomen*. Men machse ooc Achterhooge op twee nae, of Voornaest-achterhooge noemen. Zy worden by de Grieken en Latijnen altijt geacht Opperscherpleedige te zijn: daer oover zy die ooc heeten *Proparoxyma*, in welkers plaets een Duits can zeggen *Voornaest-achterseep-hooge*.

Dreestappige Naedaelende Woorden/ of noch meerstappige/ en worden in de Griexe noch Latijnse spraec niet gevonden; maer wel in onze: Als mēnscheijckē, getūzjēusse, ooberbālerēndē, ooberichhēdē.

IV. Hoofstuc.

Der vvoorden verandering, en Onderscheiding nae die.

De Verandering die de VVoorden in haerzelven liyden is 1 Enkel, 2 Dubbel.

De Enkelde Verandering is zesderlei: 1 Talverandering, 2 Trapverschicking, 3 Grootheits-verandering, 4 Stofverschicking, 5 Verbinding 6 Stofwisseling.

I. De Talverandering inde vvoorden is drierlei: 1 Littalverandering, 2 VVoorttal-verandering, 3 Litwoorttal-verandering.

1 De Littalverandering der VVoorden is, vvaer door de vvoordleeden der zelver in getal vermeerderen of verminderen, door vvoordlistschending of vvoordlitmenging.

En is 1 **Litmenging** der Woorden, wanneer de Leedē der Woorden gemengt worden: Als in *boom/ haen/ Hollaers/* van *hoodem/ handen/ Hollanders*. 2 **Litscheiding** der Woorden, wanneer de Leeden der Woordē in getal vermeerderen door scheiding: Als in *wozrikum* van *wozkum/ zaedel* van *zael*.

Bei deeze leste, zijn in een ander aenzien verhandelt inde Woordleeden.

2. De Woorttalverandering is, waer de vvoordē meerder of minder in getal worden. Is tweederlei: 1 VVoortmenging, 2 VVoortscheiding.

De Woordmenging is, vvaer twee of meer Enkelde VVoorden tot een veranderen.

Als *Bēgenbac* is maer een enkel Woort, doch gemengt uit deeze twee *Bēgen* en *bac*; zoo *Houttuin* van *hout* en *tuin*: *Turfvier* van *turf* en *bier*: *jammerdal* van *jammer* en *dal*. Weederom *Schēepsstimmēman* maer een Enkel Woort zijnde, is nochtans uit drie Woorden gemengt, naemelijc uit *schēeps/ timmer/ en man*: zoo *Hoogbootsman* uit *hoog/ boots/ en man*: *Opperstierlui* uit *Opper/ stier/ en lui*. Op gelijke wijs geschiet ooc wel menging uit vier Woorden tot een: als in *groot-uerwerk-maeker*.

Het zal lichtelijc veel zeer vreemt schijnen, dat ic deeze Woorden, Enkelde zech te zijn, daerze uit twee drie en meer woorden ontstaen, en weeder in connen gescheiden worden. Maer hier teegen dient wel aengemerct, datse eevewel geen Dubbelde en zijn: naedienze maer eene Woortform en hebben, of maer een Opperwoortlit en begrijpen: en daerom nae haer form (daer yder zaec zijn be-naeming af moet krijgen) Enkelde zijn: al ist datse nae haer Stof, dubbelde geacht connen worden.

Deeze Menging is eē Eigenschap van een uitneemende en hoogprijfelijc gebruik inde spraeken, daerze in alderlei Woorden can plaets grijpen. Want y maect, dat dezelve meer als tienduizentmael rijker in woorden connen zijn, dan anders: Naedemael dat, wanneer men elc woort met yder Woort saemen quaem te mengen, een wonderlijc groot getal van Woorden daer uit moet rijzen; ende noch veel grooter, als men, die uit twee gemengt zijn, weeder mengde met noch een derde, en dan weeder met noch een vierde. Benezens deeze Taerijkheit der Woorden, die uit zulke menging rijft; comt noch de Zinrijkheit, welke daer meede saemen gaet: zijnde daer in geleege, dat yder gemengt Woort tot zijn ongemengde, het verstant geleit, als ooc tot de vereeniging der zelve: en daer door een, twee, drie en meerdubbelde kennis seffens by brengt. Zulx datmen door een Woort, zoo veel zins becomt, als anders door een heele beschrijving. Waer uit volcht, dat, genoomen daer waer een Sprac tot menging onbequaem, die zoo veel ongemengde Woorden hadde, als een ander, tot menging bequaem, saemen met haer Gemengde: zoo waer de deeze, om de voorzeide reeden, noch veel prijfelijker, als geene. Booven dit is de menging ooc groot te achten in een Sprac: door dien datter daegelijc veel nieuwe onbekende zaeken ontdeft worden en voorvallen, als nieuwe Consten en alderlei andere dingen: daer toe dan nieuwe Woordē vereist worden, om beteikenende stof daer van te zijn. Nu hier toe oorspronkelijc onveranderde nieuwe geluiden te bedenken, en tot teikenen van die in te stellen: hoewel het doenlijc waer, zoude nochtans duister, ongewoon, en onvruchtbaer zijn: dewijle niemant zulx aennemen, noch volgen zoude. waer oover men gedwongen is oude daer toe te gebruiken: die dan, om twijfelachtichheit te weeren, moeten door verandering, en voornaemelijc door menging bereit, en tot duidelijc Outmaekniewe gemaect worden. Wannermen dan een Sprac heeft hier toe weinich bequaem: zoo is men zeer verleege, en moet heele Reedenen, in plaets van Enkelde Woorden gebruiken. Hier uit can een yder lichtelijc verstaen, dat zulke Spracē daer weinich menging in can geschieden, zeer Arm en gebreekich zijn: maer de andere Rijke, duidelijc en bondige: Ende naedemael de Latijnse Sprac, deeze menging naew anders toe en laet, als alleen met *prapofitien*: zoo moetsē nae de waerheit, voor een Arme Sprac gehouden worden: niet teegenstaende datse van veel, die niet en weeten waer in de rechte deucht en lof van een Tael bestaet, zoo hoog geroemt wort. Het zelve is ooc vande Franfoise, ende meer diergelijc te gevoelen. Maer de Griexē, dewijlze daer in geluckiger is, verdient daer oover booven de andere geroemt te worden. Doch naedemael onze Duitse Hooftsprac, en haer Onderspraeken, voornaemelijc de Neederduitse, ten hoogsten, ende op't aldergevoechelijcste,

jae tot verwondering toe, in alderlei Woorden de menging toe laet, niet alleen van twee saemen, maer ooc van drie en noch meer: zoo is de zelve booven de Griexe, ende alle andere Taelen des Werlts te verheffen, en voor de treffelijkste, rijkste, bequaemste en duidelijckste te houden: daer in alle Consten en Wetenschappen beeter en klaerder als in eenige andere, connen beschreeven worden, zelf de zwaerste, diepzinnichste en nieuw-ontdekte: als onder andere metter daet blijct, aende uitneemende beschrijvingen der Wisconstige Gedachtenissen van onzen Doorluchtigen Prins Maurits hoochloffelijker gedachtenis, door den Hoochgeleerden Simon Stevin in deeze tael gedaen: en ooc in deeze mijne verhandeling, eenichsins gezien can worden.

Voorder het geene ic hier Woordmenging noem, wort gemeenlijc in't Latijn *Compositio*, dat is, *saemensetting* of *saemenboeging* genoemd. En zoude noch op veelderlei wijzen connen onderscheiden worden. Als voor eerst nae het Getal der Woorden daer uit de menging geschiet, in 1 Tweewoordige, 2 Driewoordige, 3 Vierwoordige menging: gelijc uit de voorgaende Voorbeelden blijct. Ten anderen nae de plaets des Opperwoordlittraps in 1 Naehooge menging, gelijc in *Håndbooch* / *Woscruijmacker* / *Opperdijmeister*: 2 Voorhooge, gelijc in *Amsterdam* / *Delfsharven* / *voortaan*. Ten derden nae de Banden in 1 Gezoomde Woordmenging, gelijc in *geestet* en *geebet* / van *geest* en *het*: 2 Gelaste, gelijc in *claphout* / *werkstuc*. En voort op meer andere wijzen die wy ongeroert laten.

De Woordscheiding is, vvaer door een Enkel vvoort tot twee of meer verandert.

Dit geschiet op twee wijzen. 1 Wanneermen een Woort dat blijkelijc gemengt is scheidt: Als *Beegevat* scheidende in *Beege* en *vat*. 2 Wanneermen een woort dat inder daet Ongemengt is, of niet blijkelijc gemengt in meer scheidt: als *naebel* in *nae* en *bel* / *Lugdunum* in *luic* en *duimen*.

3 *De Litwoord-talverandering is een Talverandering, vvelc ten verscheiden aenzien Littalverandering en VVoordtalverandering is.*

En is tweederlei: 1 Litwoordmenging, 2 Litwoordscheiding.

Litwoordmenging is, vvelc tē verscheiden aenzien Litmenging, en VVoordmenging is.

Als 't sal / van het zal; 3'is / van 3n is; rouw, van gar ausz.

Litwoordscheiding is, vvelc ten verscheiden aenzien Litscheiding en VVoortscheiding is.

Dit geschiet op twee wijzen. 1 Van Woorden en Woordleedē die merkelijc gemengt zijn: Als *3'is* scheidende in *3p is*. 2 Van Woorden en Woordleeden die niet merkelijc gemengt en zijn: Als wannermen *sterven* zijnde een Woort en twee Woordleeden, scheidt in twee Woorden, en drie Woordleeden aldus, *ste* *erven*.

II. *De Trapverschicking der Woorden is, vvaer door een Opperlettertrap, of de Opperwoordlittrap, in een andere plaets des VVoorts verschiet vvoort.*

En is 1 Lettertrapverschicking der VVoorden, daer van ten anderen aenzien inde VVoordleeden gesproken is: 2 VVoord-

11. 2 VVoordlit-trapverschicking: Als in Kéemel, kaméel: órdentlijk, ordentlijk: veelderlei, véelderlei: speldernieuw, speldernieuw: rogás, rogás?

III. De Grootheits-verandering der VVoorden is, vvaer doorze meerder of minder Is 1 Stof-byvoeging, 2 Stof-vveering. (van Stof vvoorden.

De Stofmeerdering der VVoorden, door de naem genoegh verklaert, is drierlei:

1 Voorbyvoeging, 2 Achterbyvoeging, 3 Tusseninvoeging.

De Voorbyvoeging der VVoorden is, vvanneer voor aen een VVoort eenige stof, 't sy Letter of vvoordlit, bygevoecht vvoort.

Dit wort genoemd *Prosthesis*; en is tweederlei 1 Letterbyvoeging: Als in noom voor oom/ naessac voor aessac/ neglantier voor eglantier/ bronc voor tronc; gnatus voor natus: *Lutra* voor Otter/ *Fraxinus* voor Esen. 2 Litvoorbyvoeging: Als in edoch voor doch/ egeen voor geen; *tetuli* voor tuli, *astat* voor stat, *espan* van span/ *espeller* van spellen/ *estouper* voor stoppen/ *estoc* voor stoc.

De Achtermenging der VVoorden is, vvanneer aen't einde van een vvoort eenige stof, 't sy Letter of vvoordlit, bygevoecht vvoort.

Dit noemtmen in't gemeen *Paragoge*, en ooc *Proscemasmus*, en *Prosparalipsis*.

Is nae de tweederlei stof, die achter by gevoecht can worden tweederlei.

1 Letterachter-byvoeging: Als in mensch voor mens/ dubbelt voor dubbel/ enkielt voor enkel/ rups voor rijp/ geelw/ scheelw voor geel/ scheel/ grootst van groot/ mang van man: *calx*, van halc/ *abs* van ab, en af.

2 Litachterbyvoeging: Als in ic zachher/ ic zieër/ voor ic zach/ ic zie: *hisc*, *dicier*, voor *his*, *dici*; zeenu voor zeen/ baendel van baen/ ic beedel van ic bid/ minnē van minn mannen van man/ goedichheeden van goet; groote/ grootste/ grootstich/ groot-achtich/ grootelijc/ van groot: *castus*, *bestia*, *angustus*, *calvus*, voor caes/ beest/ eng/ cael.

De Tusseninvoeging der VVoorden is, als tussen de uiterste stof van een vvoort eenige vvoortstof by gevoecht vvoort.

Dit heet in't Griex *Epanthesis*.

(derlei.

Is meede, nae de tweederlei stof die daer tussen in gevoecht can worden, twee-

1 Lettertuffevoeging: Als de t in antwoorden; de leste g in gezeeten, bergeeten; in naementlijc/ voor naemlijc; de b in *comburo*.

Wanneer de Tuffegevoegde Letter een Cleefletter is, gelijk met de neffestaende, wort dit *Dipsiasmus* genoemd; en mach by ons een Gelijkcleefletterige tuffenboeging heeten: Als in aessem/ aessen/ geessel/ twijffel/ voor aesem/ aisen/ geesel/ twijfci: *reliquia*, *redduco* voor *reliquiae*, *reduco*.

Maer alker een ongelijke Cleefletter tuffen-gevoecht wort, heetet *Paranthesis*, een Schilcleefletterige Tuffevoeging: Als de ch in *schlaff*, van slaep: de s in *prolis* voor *polis*; de m in *pampier* voor papier.

2 Littuffevoeging: Als re in *Amstelredam*/ berreken/ voor *Amsteldam* berken: du ingevoecht by *imperator* in *induperator*; im in *limax* van slac; bu in *stabulum* van stal.

Men mach hier noch een derde Soorte byvoegen, naemelyc, Bandlenging of Naetlenging, en voornaemelyc de Lenging der VVoordlitnaen. VVele tweederlei is.

1 Zoomlenging, zijnde een Recking des zooms der VVoordleeden in een vvoort.

Als wannermen zeit hee l en/ de l tussen bei de Woordleeden lang reckende;

en mach met verdubbeling der zelve uitgedruet worden aldus heelliken. Van deezen aert is, als men zeit **houffen/ balfsem/ oeffen/** voor **housen/ balsem/oeffen.** Dit mach onder de *Diplasismus* ooc gerekent worden.

2 *Laslenging*, vveezende een reeking vande *Las* der *VVoordleeden* in een vvoort.

Als wannermen van een Woort dat aen't einde van een reegel maer ten deele (naemelijc tot de *Las* toe) beteikent staet, en het ooverige in't begin vande volgende reegel, de *Las* in't leezen zoo lang rect, tot datmen het volgende Woordlit inden anderen reegel staende, daer by voecht, of in meer andere gelegentheeden, aldus **goet—heit/ schat—camer/ werk—man.** Men zoude dit ooc *Opshorting* moogen heeten.

De Stofmindering der VVoorden is eeeveelderlei, eeeveleens te onderscheiden als de Stofmeerdering: Gelyc voor eerst in drie Geslachten: 1 Voorweering, 2 Achterweering, 3 Tussenweering.

De Voorweering, die in andere Taelen Aphæresis genoemt vvoort, is

1 Van Letteren, twelcmen *Voorsteletterweering* mach noemen: Als wanneer de Latijnen weeren de voorste Letteren van **klip/ gans/ vvaecht/ slange/ stout/ dorp/ schult/ spaer/ E.** zeggende daer voor *lapis, anser, vogo, anguis, audax urbs, culpa, parco.*

2 Van Woordleeden, twelc ic *Voorste-Litweering* noem: Als **lykeius** voor **gelykens/ wis** voor **getwis**: **vuis** voor **eruis**, **temmere** voor **contemmere**; **Claes** voor **Nicolaus**, **Gans** voor **Iohannes**, **Tijs** voor **Matthias**, **Cent** voor **Vincent.**

De Achterweering der VVoorden, anders Apocope genaemt, is ooc

1 Van Letteren, van my *Achterste-letterweering* geheeten: Als **stiel** voor **stelt/ ver** by de Franssen voor **wurm/ mag** voor **magis.** 2 Van Woordleeden, diens naem *Achterste-litweering*: Als **Coz** voor **Cozstiaen**; **Gijs**, **Coen/ Goel/ Tijs** voor **Gijsvrecht/ Coentraet/ Goelant/ Tijbet**: **famul, peculi,** voor **famulus, peculiij.**

De Tussenweering der VVoorden, vande Grieken Syncope geheeten, is meede

1 Van Letteren, datmen noemen mach *Tusselletterweering* der Woorden: Als **welt** by de Hoochduitse voor **wert/ as** inde gemeene spraec voor **als.** 2 Van Woordleeden, daer ic *Tussen litweering* teegen zech: Als in **erien** voor **erweeten.**

IV. *De Stofverschicking der VVoorden of Woortstofverschicking is, vvaer door eenige stof der vvoorden, 't sy Letteren, of Leeden, in een andere plaets van een vvoort gestelt vvoort.* (verschicking.)

Is, nae de tweederlei stof der VVoorden, ooc tweederlei, 1 Letterverschicking, 2 Lit-

Letterverschicking der VVoorden is, als een of meer Letteren eens vvoorts, in een ander plaets des vvoorts verfelt vvoorden.

Nae de **plaets** der Verschicking geschiet dit op twee wijzen. 1 In een zelve Lit des Woorts: Als de **r** in **branden/ barnen**: voor **pro: Evander, Evandre.** Dit is in eē ander inzicht by de Woordleeden verhandelt. 2 Van't eene Lit des Woorts in't ander: Als de verschicking vande **n** in **branden/ barnen**: vande **r** in **pattijs/ perdix**; van **n** en **r** in **reeden/ needer**: vande **d** in **doyre/ aridus**, aerde **terra**; van **s** in **slac/ limax.**

Nae de **wijs** van verschicking is deeze Letterverschicking. 1 Een *Verstui-ving*: Als in **bale/ bloc**; **cozst/ crusta**; **sardus, traech.** 2 Een *Inwendige Wisse-ling*, of oover-andere Verschicking: Als in **reeden/ needer**/ daer de **r** inde plaets vande

vande n en de n inde plaats vande r gestelt wort: zoo in neebel/ leeben; waer/ raetw: ende in Japic/ Jacop of Jahip: tener in't Griex teren.

Noch cā deeze verschicking nae haer **Dozprong** onderscheidē wordē, en dat in
1 Blijkelyke of waerachtige: Als in **doom/ dormio; sprep/ spargo; ouze/ nofter; bozt/ putris; persen/ pressum; kers/ kriet.** 2 Bedachte of niet Blijkelyke: Als in **lam/ mal; ons/ sno; tam/ mat; stal/ last; steel/ teest.**

Litverschicking der VVoorden is, als haer leeden verschickt vvoorden.

Dit geschiet ooc tweefins. 1 Blijkelyc: Als in **putwaeter/ waeterput.**

2 Spitsvindelyc of verziert: Als in **anima, mania.**

V. De Verbinding of Bantverandering der VVoorden, door de naem genoecht beschreeven, is tweederlei: 1 Letterverbinding, 2 Litverbinding. Van de leste zullen wy alleen spreken.

De Litverbinding der VVoorden is tweederlei: 1 Ontfooming, 2 Ontlassing.

De Litontfooming der VVoorden, is de verandering des VVoordlitzooms in een vvoordlitlas.

En geschiet op twee wijzen. 1 Met de Letter die de zoom geweest is by het volgende Woordlit te voegen: Als wannermen voor **maelen** zeit **mae-len**/ daer men de l/ die eerst een zoom was, tot bei de Woordleeden behorende, by het leste Woordlit heel voecht, maekende een las tussen e en l. Dit is gebruikelijxt. 2 Met de Letter die de zoom geweest is, by het voorgaende Woordlit te voegen: Als wannermen voor **maelen** zeit **mael-en**. Dit geschiet ooc dikwils: maer het ander wort beeter geacht.

Men zoude noch een derde soorte van Litontfooming moogen stellen; naemelijc die geschiet, met de Letter die de Zoom geweest is, te verlengen, en by elc der twee Leeden een te voegen: Als wannermen voor **maelen/ aefem/ rijfel/ elfen/** zeit **mael-len/ aef-sem/ rijf-fel/ elf-sen**. Maer dit schijnt onder de Dubbelde verandering te behooren.

De Litontlassing der vvoorden is, vvanneer in een veelledich vvoort de vvoordlitlas in een vvoordlitzoom verandert.

En wort ooc tweefins gedaen. 1 Met de leste Letter van het voorgaende gelaste Woortlit tot een Zoom te maeken: Als wannermen zeit **loccaes/ windas melcemmer/ huisraet/** voor **lock-aes/ wind-as/ melk-emmer/ huis-raet.** 2 Met de eerste Letter van het volgende Woordlit tot een zoom te maeken: Als te zeggen voor **hoe-stal/ hoestal/** maekende de s van **stal/** tot een gemeenen zoom van bei de leeden, en die zoo wel aen het eerste, als aen het leste lit hechtende. Zoo in **tweesprong/** voor **twee-sprong; dzeiling/** voor **dzie-ling; ballast/** voor **bal-last.**

VI. De Stofwisseling der VVoorden is, als eenige stof der zelver 't sy Letteren, of Leeden, daer mit geweert, ende andere inde plaats gestelt vvoort.

Heerby de Grieken **Antithesis, Antistochon,** en **Metalepsis.**

Nae de tweederlei stof die verwisselt can worden, is deeze tweederlei.

1 Letterwisseling der Woorden: Als in **schudde/ scurra; neegen/ novem; toobeaer/ toobenaer; sticht/ stift: factum, fatto; doctum, dotto** by de Italianen; **illi, olli.** Doch hier van inde Woordleeden, hoewel in een ander inzicht. 2 Litwisseling der

V. Hoofstuc,

De Eigenschappen der VVoorden inde Reedensneen, en Onderscheiding nae elc.

De Enkelde Woorden zijn tot noch toe onderscheiden alzooze in haer zelve aengemerct worden: Maer naedienze ooc aengemerct worden als Stof en Deelen van andere: dieneuze daer nae ooc onderscheiden te worden. 'Twelc wy nochtans nuu alleen zullen doen ten aenzien datse Stof of Deelen der Enkelde Reedensneen zijn; en dat tweefins: 1 Der Heele, 2 Der Deelen van die.

De VVoorden als stof of Deelen der Heele Reedensneen aengemerct, hebben 1 of Eigenschappen, 1 Eenige Trappen van hoochte des Geluits, 2 Een Getal, 3 Zeekere Orde, 4 Vereemging.

De Trappen die inde VVoorden gevonden vuorden, vuanmeerze als stof der Deelen der heele Reedensneen zijn aengezien, noem ic tot onderscheit van andere VVoorttrappen, Deeze zijn tweederlei: 1 Oppertrap, 2 Ondertrappen.

De Opperwoorttrap is de meeste hoochte van der VVoorden geluit in een yder Reedensnee.

Onder de Enkelde Woorden, daer uitelke Reedensnee bestaet, isser altijt een diens geluit booven de andere uitmuit in hoochte; en zulken uitsteekende hoochte eens Woorts, noem ic Opperwoordlitrap. Ende wanneer een woort alleen een Reedensnee maect, dewijl: dan ooc het hoochste in die Snee is: zoo acht ick diens geluit ooc inden Opperwoortlitrap te luiden.

De Onderwoorttrappen zijn de Hoochten des geluits der VVoorden eens Reedensnees, die van een oovvertrefst vuorden: of die de opperste niet en zijn.

Nae deeze VVoorttrappen zijn de vuorden 1 Opperwoorden, 2 Onderwoorden.

Opperwoorden zijn, die in een Reedensnee hoochst luiden.

Als liebe/ in, liebe vrient: en als gaetet/ in, hoe gaetet al?

Onderwoorden zijn, die in een Reedensnee van eē ander in hoochte oovvertrefst worden.

Als vrient/ in, liebe vrient; ende als hoe en al/ in, hoe gaetet al?

Het Getal inde Enkelde VVoorden, aengemerct als stof of Deelen der heele Reedensneen, is, datse zijn een Enkel van t Getal van 1 Een, 2 Twee, 3 Drie, en zoo voort, nae de veelheit der Enkelde VVoorden, daer uit de Reedensneen bestaen.

Hier nae zijn de VVoorden te onderscheiden in 1 Eenlingen, 2 Tweelingen, 3 Drielingen.

Als in, **Goetheit/ en waerheit/ zijn de weegen/ van dien grooten God.** Alwaer vier Sneen zijn; van welke de eerste een Woort begrijpt, de tweede twee, de derde drie, ende de vierde vier. daer oover het eene Woort des eersten Snees, een Eenling is; de twee woorden des tweeden Snees, elc een Tweeling: de drie Woorden des derden Snees, elc een Drieling: die vande vierde Snee, Vierlingen.

Inde *V*oorden aengemerct als vooren, is ooc gelyke Orde en vervolch, als inde woordleeden. Nae vvelke zy ooc op verscheide wyzen connen onderscheiden worden: naemelyc,
 I. In Eerste, tweede, &c. II. In Leste, Naestleste, &c. III. In Uiterwoorden, Tussenwoorden.

De Vereeniging der vvoorden in een Reedensnee, vvaer teegen de Losheit van zulx moet gestelt vvoorden, geschiet door middel van een Woordbant: vvelke ic ooc Woordnaet noem.

Deeze Vereeniging, als ooc de Woordbant, veroorzaect door de Ooverstapping van het eene Woort eens Snees in het andere, ende ('twelc daer corter begreepen is) vande eene Woorttrap inde andere.

*I*s tweederlei: 1 Zooming of fluidende Binding, 2 Lassing, of rustende Binding.

De Woortzooming heeft tot een middel een Letter, die in't ooverstappen van't eene vvoort des Snees in't andere voortgebracht vvoort, en bei de vvoorden gemeen is: vvelc middel ic *V*oortzoom noem.

Inde Franse Spraec is de Woortzooming zeer gebruikelijc: Als, wanneerze zeggen, *mes amis, vous auez, nos ennemis, les unions, lob aymois*; spreekende dat gezoomt uit aldus, *mézamis, nózennemis, vóuzavéz, lézunions, lóhaimóit*. Maer in onze Spraec, isse weinich of niet gebruikelijc: ten waermen voor twee Woorden reekenden gaet wech/ van wechgaen/ loop an van anloopen/ en diergelijc: welke dikwils met een Zoom aen een gehecht worden, aldus, *gardwech/ loopan*.

De Woordlassing heeft tot een middel eenige Rust, dewelke tussen twee woorden van een Snee comt, door dat haer ooverstapping geschiet met niet-aesemen, of niet-spreeken.

De verzierde Rust machmen *Woortias* of ooc *Woortpoos* noemen. Voorbeelden hier van heeftmen tussen elke twee woorden der volgende drie Sneen: **Daer is/ niet zwaerder/ dan Bout.**

Nae deeze Eigenschappen zijn de *V*oorden te onderscheiden in 1 Gebonde, 2 Losse. En de Gebonde weeder in ee veveel, en gelyke Soorten, als mette Gebonde *V*oordleeden is gedaen.

De *V*oorden connen ooc als Stof vande Deelen der Reedensneen aengemerct vvoorden: 't vvelc wy nu als vande Derdendeelen alleen zullen doen.

*I*n deezen schyn zijnze 1 Grondwoorden, 2 Cleefwoorden.

De Grondwoorden, die stof zijn vande Gronden der Sneen zijn: als waeit, in, Het wait: en verstant, in, Het menschelijc verstant.

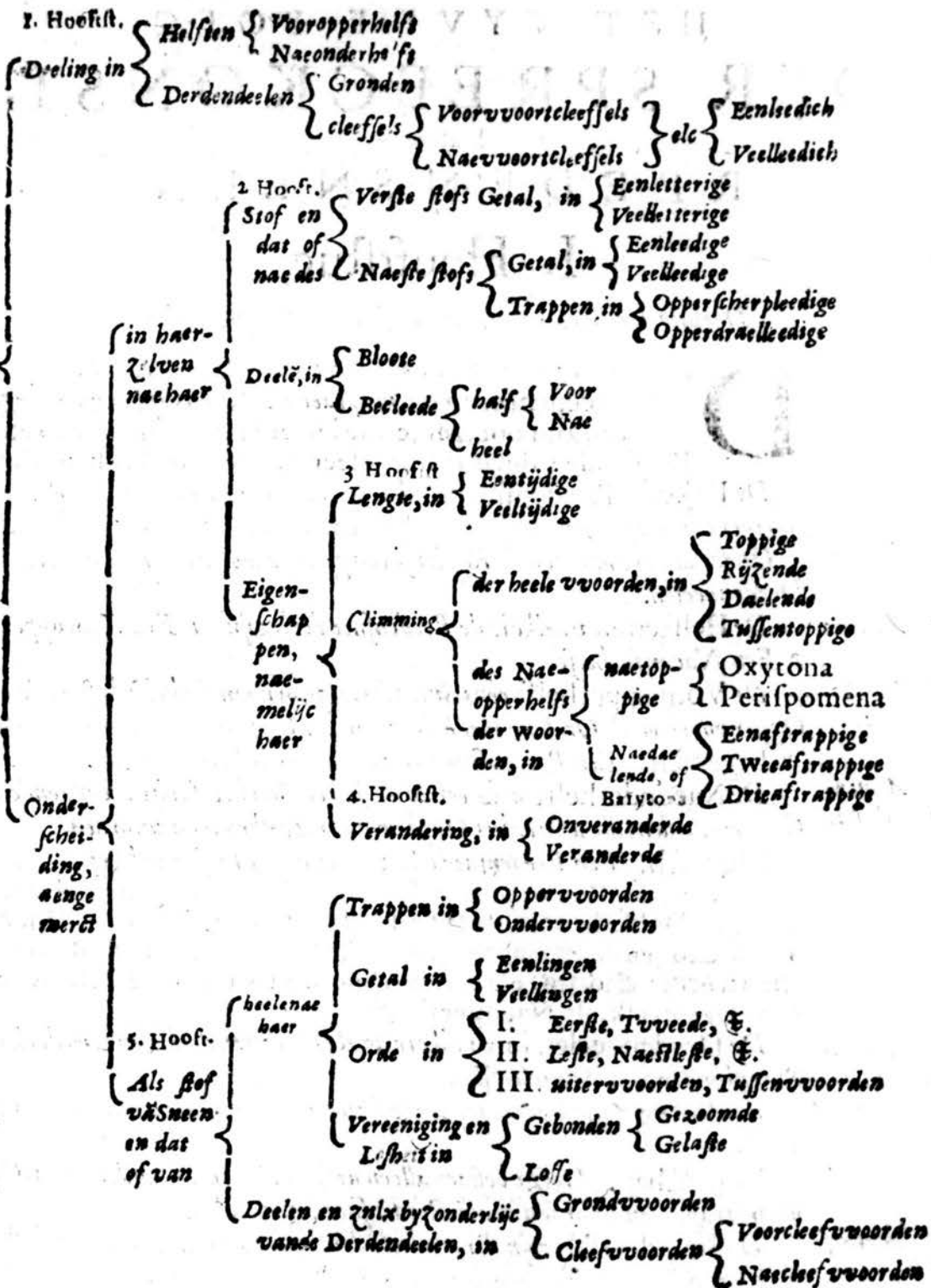
Eigenschap. *I*n ydere Enkelde Reedensnee is maer een Grondwoort.

De Cleefwoorden zijn vvoorden, uit vvelke de Sneecleeffsels bestaen.

Zijn 1 Voorwoorden of Voorcleefwoorden: Als **Het/ in, Het wait: en Het menschelijc/ in, Het menschelijc verstant.**

2 Naewoorden, of Naecleefwoorden: Als elc der twee leste woorden, in alle **Cruiden leeben. De Menschen zijn bedriechelijc.**

De Orde zoude ons nu brengen tottet verhandelen der *Dubbeld* *V*oorden: doch zijn van voorneemen die nu voorby te gaen.

HET VYVDE BOEC
 DER SPREECKONST,
 Vande
 REEDENSNEEN.
 I. Hoofstuc,

Deeling der Reedensneen in Helften, en Derdendeelen.

De vierde Soorte van uitspraec zijn de Reedensneen.

D Een Reedensnee is een uitspraec welk een Opperwoort begrijpt. Deze zijn ooc, gelijk alle andere uitspraeken, Enkelde, of Dubbelde: doch zullen alleen vande Enkelde handelen.

De Enkelde Reedensneen, die ooc mette bloote naem van Reedensnee beteikent worden, zijn dienstich te worden 1 Gedeelt, 2 Onderscheiden.

Deeling in Onder andere moogen de Reedensneen gedeelt worden, 1 In helften, 2 In Derdendeelen.

1 *Helften:* De Helften, in welke ic de Reedensnee deel, zijn 1 Een Vooropperhelft, 2 Een Naeonderhelft.

1 *Vooropperhelft.* De Vooropperhelft eens Snees is een voornaemste helft, bestaende uit een Opperwoort, en de Onderwoordē die voor het Opperwoort gesproken worden. Eigensch. Een Reedensnee can zonder deeze helft niet zijn.

2 *Achteronderhelft.* De Naeonderhelft van een Snee is een Slechte Helft, bestaende uit de Onderwoorden, die achter het Opperwoort uitgesproken worden. Eigensch. Een Reedensnee can zonder deeze helft vel zijn.

Van beide deeze Helften heeftmen Voorbeelden in deeze vier Sneen. De bleike doot/ klopt eebe stijf/ aende Doozen der Wijden/ en aen de Grotjes der Armen. Alwaer De bleike/ clopt eebe/ aende Doozen/ en aende Grotjes/ elc van zijn Snee een Vooropperhelft is: en het ooverige in elk, de Naeopperhelft.

2 *Derdendeelen:* De Derdendeelen in welke ic de Reedensneen deel zijn tweederlei: 1 Sneegronden, 2 Sneecleeffels.

1 *Sneegront* Een Sneegront is een Derdendeel van een Snee, bestaende uit het Opperwoort.

Eigenschap. Deeze bestaen alleen uit een VVoort: luiden inden Opperwoorttrap: en worden in alle Reedensneen gevonden.

2 *Sneecleeffels.* De Sneecleeffels zijn derdendeelē der Sneen, uit Onderwoorden bestaende. Eigenschap. Zy worden in alle Sneen niet gevonden: alzoo't Slechte deelen zijn die inde Onderwoorttrappen luiden.

Deeze

Deeze zijn op twee wijzen te onderscheiden.

1 Nae haer stof, in 1 Eenwoordige, 2 Veelwoordige.

2 Nae haer Plaets, in 1 Voorsneecleeffels, die voor aen den Gront cleeven, 2 Naesneecleeffels, die achter aen cleeven.

Voorbeelden van al de Derdendeelen, heeft men inde voor aengeveeze vier Sneen : alwaer bleike eede/ Pooten/ Crojjes Gronden zijn, uit een Opperwoort alleen bestaende : ende De/ clopt/ aen de/ en aende/ Voorsneecleeffels, de eerste twee Eenwoordige, de twee leste Veelwoordige : maer Naesneecleeffels zijn doot/ stijf/ der Rijken der Armen/ de twee eerste ooc Eenwoordige, de twee leste Veelwoordige.

II. Hoofstuc.

Onderscheiding der Reedensneen nae haer Stof, en Deelen.

Volcht nu de Onderscheiding der Reedensneen; welke geschiet in twee aenmerkingen : 1 In haer zelve, 2 Als stof en deelen van andere.

In haer zelve aengemerkt, zynze te onderscheiden 1 Nae haer Stof, 2 Nae haer Deelen, 3 Nae haer Eigenschappen.

De Stof der Reedensneen, alzoo dezelve drierlei is, 1 De Verste, 'twelc de Letteren zijn, 2 Naestverste, vveezende de VVoordleeden, 3 Naeste, zynde de VVoorden, connen nae elc der zelve onderscheidingen gedaen worden : Doch zullen 't alleen vande twee leste doen.

Nae de Woordleeden dan, de naestverste stof vveezende, zyn onder andere de Reedensneen te onderscheiden, ten aenzien van haer Getal in 1 Eenleedige, 2 Tweeleedige, 3 Drieleedige : en zoo voort tot het getal der meestleedige Sneen toe.

Voorbeelden. Job/ die zeer rijc was/ in Ossen/ keemelen/ schaepen/ en in veelderlei andere goederen ; is van al de zelve/ dooz Gods toelae- ting/ haest ontbloot. Hier zijn neege Sneen : de eerste Eenleedich, de 2 Vierleedich, de 3 en 4 Drieleedich, de 5 Tweeleedich, de 6 Elfleedich, de 7 Zesleedich, de 8 Vijfleedich, de leste Drieleedich. Sturm- ius en Alstedius zeggen dat een Snee booven acht Leeden niet en begrijpt ; Keckermannus zeit van neege : doch uit het voorgaende Voorbeelt blijft, datse dwaelen : als ooc daer uit, datter Enkelde Woorden in't gebruik gevonden worden, die Achtleedich zijn, by welke om een Snee te maeken noch andere connen gevoecht worden, die dan nootfaekelijc meer als acht Leeden moeten uitbrengen.

Nae de Woorden, onderscheiden vvy de Reedensneen voor dees zyt ooc alleen ten aenzien van haer Getal : en dat in 1 Eenwoordige, die alleen uit een VVoort bestaen, 2 Tweewoordige, 3 Driewoordige ; en zoo voorts, tot het Getal der VVoorden toe, 'twelc inde meestwoordige Sneen gevonden voors.

De voorgaende neege Sneen connen hier ooc tot Voorbeelden dienen. Want de eerste is Eenwoordich, de 2 Vierwoordich, de 3 Tweewoordich, de 4 en 5 Eenwoordich, de 6 Vijfwoordich, gelijk ooc de 7, de 8 Driewoordich, en de leste Tweewoordich.

2 Deelen.

De Onderscheiding der Sneen nae haer Deelen, die ic nu doen zal, is alleen ten aanzien der Derdendeelen: nae welke die zijn, 1 Bloote, 2 Beceleede.

De Bloote Reedensneen zijn, die alleen uit een Derdendeel, naemelyc de Sneegront, bestaen.

Zoodaenich zijn de volgen Sneen. Hooft/ziet/zwijcht. *veni, vidi, vici.*

De Beceleede Reedensneen zijn, die uit een Sneegront, en noch een of meer Sneecleffels bestaen.

En zijn 1 Voorbeceleede, 2 Naebeceleede, 3 Heelbeceleede.

Als. De Westindise bloot/ heeft in Brasilien/ Pernambuco gewoonen/ met de t ijleggende Casteelen. Hier zijn de twee eerste Sneen Voorbeceleede, de derde een Naebeceleede, en de vierde een Heelbeceleede.

III. Hoofstuc.

Der Reedensneen Lengte, Climming, en Verandering: ende haer Onderscheiding nae elc van die.

³ **O**nse Orde brengt meede dat wy de Reedensneen nu onderscheiden, nae haer Eigenschappen dieze in haer zelven hebben.

Eigenschap-
pen.

Deeze zijn voornaemelyc drie: 1 De Lankheit, 2 De Climming of Hoochte, 3 De Verandering.

1 Lankheit.

De Lankheit der Reedensneen is te reekenen nae dat se bestaen uit veel of vveinich stof, 't sy Letteren, of Leeden, of Woorden: vvaer naeze in 't groste onderscheiden zijn in Lange of Corte: maer naewer aengemerct, in Eentydige, Tweetydige, en zoo voort.

2 Climming.

De Climming of Hoochte der Reedensneen, is de strecking der zelver door de Voorttrappen.

Is 1 Toppichheit, 2 Ryzing, 3 Daeling, 4 Tuffetoppichheit.

Naewelke de Sneen zijn 1 Toppige, 2 Ryzende, 3 Daelende, 4 Tuffetoppige.

Deeze onderscheiding comt oovereen mette geene die nae de Derdendeelen is gedaen, in 1 Heel Bloote, 2 Voorbeceleede, 3 Naebeceleede, 4 Heelbeceleede. Zoo dat de Voorbeelden van die, ooc voorbeelden van deeze zijn.

3 Verandering.

De Verandering der Reedensneen in haer zelven is 1 Enkel, 2 Dubbel.

De Enkelde verandering is, die maer in eene zaak en geschiet.

Merct/ dat de Veranderingen die inde Woordleeden ende Woorden beschreeven zijn, ooc inde Sneen plaets hebben: dewijle die uit zulke veran-

veranderde Leeden en Woorden wel bestaen: ten welken aenzien al dezelve hier mede zoude moogen verhandelt worden. Maer aengezien zulx een verhael van een zelfde zacc zoude zijn: zal genoeg weezen, dit hier in't gemeen aengeweezen te hebben.

De Enkelde Verandering der Reedensneen is 1 Een Stuks-wijze, 2 Een Heele verandering.

De Stukswijze Verandering der Reedensneen is 1 Nae de Form, 2 Nae de Stof.

De Verandering der Reedensneen nae de Form is, als die niet in alles eeuvelens en blijft.

En is 1 Inde Meenichte der Form, welke het Getal is: 2 7nde Gedaente der Form, naemelyc inde Climming.

De Verandering in meenichte der Formen, noem ic Talverandering inde Sneen: en is een Vermeerdering of Verminderung der Formen inde zelve stof.

Is 1 Sneetalverandering, 2 Voortsneetalverandering.

Sneetalverandering is, vvaer door de Sneen meerder of minder worden, blyvende de zelve stof.

Is tweederlei 1 Sneemenging, 2 Sneescheiding. (stof der zelve.

De Sneemenging is, vvaer door twee of meer Sneen tot een veranderen, blyvende de

De Sneescheiding is, vvaer door eene Reedensneen tot twee of meer verandert.

Als deeze twee Sneen. **Alle Menschen/ zijn verdurben.** worden tot een gemengt, met blyving der Stof, en vermeerdering der Formen, als men zeit. **Alle Menschen zijn verdurben.** Daerentegen deeze eene Sneen: **Alle Menschen zijn verdurben.** wort in twee gescheiden, als men zeit. **Alle Menschen zijn verdurben.**

De Voortsneetalverandering is, die ten verscheiden aenzien Voortstalverandering, en Sneetalverandering is.

En is 1 Voortsneemenging, 2 Voortsneescheiding.

Als wannermen voor, **neegen/ en twintich/** zijnde drie Woorden en twee Sneen zeit **neegenentwintich/** twelc maer een woort, en eene Sneen is, zijnde nochtans dezelve stof: zoo is zulx ten eenen aenzien Woordmenging, en ten anderen aenzien Sneemenging, en dienvolgens Voortsneemenging. Daerentegen geschiet Voortsneescheiding als men voor **neegenentwintich/** zeit, **neegen/ en twintich.**

De Verandering der Reedensneen inde Gedaente der Form, te vveeten inde Climming of Hoochte, veroorzaect door't verschicken der Trappen, blyvende de Stof: in't byzonder door't verschicken des Opperwoorttraps.

Deeze noem ic **Woortrapverschicking:** en geschiet als men voor, **De wijn is goet/** zijnde de Opperwoorttrap, in't Woort **wijn/** zeit, **De wijn is goet;** hebbende de Opperwoorttrap niet in **wijn/** maer in **goet;** en zijnde alzo de Opperwoorttrap vande Stof des eenen woorts, inde Stof des anderen verschickt, en met eenen de Climming of hoochte des Snees verandert. Want eerst een Tuffetoppige Sneen geweest zijnde, wort een Rijzende.

De Verandering der Reedensneen nae haer Stof, is, als de Stof niet eeuvelens in alles en blijft. Mach Stofverandering der Reedensneen heeten.

En is 1 *7nde meenichte*, welk hier de Grootheit is, 2 *7nde Orde*, 3 *7n haer heele Vveezen*. De eerste noemt Grootheits-verandering, de tweede Stofverschicking, en de derde Stofwisseling.

De Grootheits-verandering der Reedensneen, is in 't byzonder, vvaer doorze meerder of minder in vvoorden vvoorden.

7s 1 *VVoordbyvoeging der Sneen*, 2 *VVoordweering*.

Als wannermen zeit voor, **Do Cooning/ beschermt ons/** zijnde twee Sneen elc van twee Woorden, **Do Grootmoogende Cooning/ beschermt ons teegen de vijanden**; zijnde noch dezelve twee Sneen, maer vergroot door Byvoeging van eenige Woorden. Wannermen daerenteegen voor, **De Hoochmoogende Heeren Staten Geenerael/** zeit, **De Heeren Staten Geenerael/** of, **De Staten Geenerael/** is zulx Woordweering uit een Snee.

Voorder de Grootheits-verandering geschiet in drie plaetsen der Sneen: 1 Voor, 2 Achter, 3 Tussen-in: nae welke dezelve ooc in drie Soorten can onderscheiden worden. Daer oover ooc, zoo de Woordbyvoeging, als de Woordweering elc drierlei te achten zijn: Als Voorwoordbyvoeging, Achterwoordbyvoeging, &c.

De Stofverschicking der Reedensneen, en byzonderlyck de Woortverschicking, is een verstelling van eē of meer heele woordē, uit de eene plaets eens Reedensnees in een ander.

Als wanneer men deeze Snee, **De mens is verdurben/** verandert, en daer voor zeit, **Verdurben is de mens**; verstellende het Opperwoort **verdurben/** uit de Achterste plaets inde Voorste, ende het Onderwoort **mens/** uit de Tuffeplaets inde Achterste.

De Stofwisseling der Reedensneen, daer van ic de byzondere Soorte, die te vooren niet verhandelt en is, Woordwisseling noem, is als eenige Stof, en byzonderlyc een VVoort, uit een Reedensnee geweert, en een ander van buiten in diens plaets gestelt vvoort.

Als wannermen voor, **De Dieren loopen/** (verwisselende het Woort **Dieren** met een ander buitē deeze Snee, naemelyc met **Beesten**) zeit, **De Beesten loopen**. Zoo voor, **Gen zwac man/** zeggende, **Gen teer man**. Deeze Verwisseling geschiet, of voor inde Snee, of Achter, of Tussen-in.

De Heele Verandering der Reedensneen, is de Voortcooming of Vernieting der zelver.

De Dubbelde Verandering der Reedensneen, is die uit twee of meer Enkelde bestaet.

Hier van zullen wy niet voorder schrijven: dewijlze tot de Enkelde connen gebracht, en daer uit verstaen worden.

Nae deeze Eigenschap zijn nuu de Reedensneen te onderscheiden in 1 *Onveranderde* 2 *Veranderde*. De *Veranderde* vveeder in zoo veel Soorten, alffer *Veranderingen* der Reedensneen zyn: gelyc elc by hem zelven licht can afneemen.

IV. Hoofstuc.

Eigenschappen der Reedensneen inde Reedenleden en Onderscheiding nae elc.

II.
Als stof der
Reedenledē.

De Reedensneen in haerzelven aengemerct, zijn nuu verhandelt; zullen daerom die nuu beschrijven alzoze aengezien worden als stof

stof of Deelen van volmaecter Spracc. 'twelc, al ist dattet ten aenzien van alderlei volmaecter Spracc can geschieden: eevewel zullen wy't alleen doen, ten opficht vande Reedenleeden: en dat 1 Der Heele, 2 Der Deelen van die.

Deeze dan als stof der Heele Reedenfneen aengezien, hebben tot Eigenschappen, 1 Eenige Trappen van hoochte des geluits, 2 Een Getal, 3 Zee-kere Orde en vervolch, 4 Vereeniging met malcander.

1
Der Heele,
nae haer

De Trappen, die inde Reedenlineen, stof der Reedenleeden zijnde, gevonden worden, moogen nae haer Gront (*subjeetum*) of stof, tot onderscheit der anderer Trappen, genoemt worden **Sneetrappen**.

1 Sneetrappen.

De Sneetrappen zijn de oneevenheeden der hoochte des geluits, vvelke in de Reedenfneen gevonden worden, die saemen stof zijn van een Reedenlit.

De Reedenlinee die saemen een Reedenlit maeken, en zijn van geen eene hoochte, voornaemelijc nae haer Opperwoorttrappē: als te hooren is in deeze twee Reedenfneen, die saemen een Reedenlit maeken.

De menschen/ die inde eerste werlt leebden: & Alwaer de eerste Snee, en met naemen het Opperwoort inde zelve, laeger van geluit is, als de tweede Snee, en merkelijc als het Opperwoort desselfs. 'twelc claer blijken zal, als men het geluit van **mēn**/ meet of past mettet geluit van **leeb**: die neffens malcanderen uitspreekende, gelijk men deede, alsoe in haer orde staende, uitgesproken wierden.

De Sneetrappen zijn 1 Een Oppertrap, 2 Ondertrappen.

De Oppersneetrap is de Hoochte der luiding eens Snees, booven alle andere Sneen van een zelve Reedenlit.

De Ondersneetrappen zijn de hoochten vande luidingen der Sneen in een Reedenlit, die de Opperste niet en zijn.

Als inde volgende Reedenfneen, die saemen stof eens Reedenlits zijn, **Den Coning Salomon/ die wijs/ en zeer boozichtich was: &** Hier is de Luiding des derden Snees, de twee andere oovvertreffende in hoochte; en daerom vervatse de Oppersneetrap: maer de luiding der andere twee, Ondersneetrappen.

Nae deeze Sneetrappen zijn de Sneen te onderscheiden in 1 Oppersneen, 2 Ondersneen.

Oppersneen zijn, die in een Reedenlit hoochst luiden.

Ondersneen zijn, die in een zelve Reedenlit van een andere Snee in hoochte oovvertreft worden.

Als in't voorgaende Voorbeelt, zijn de twee eerste Sneen, Ondersneen; en de derde, een Oppersnee.

De Reedenfneen, om de Heele stof van yder Reedenlit te zijn, vergaederen 2 Getal, tot verscheide getal by een, als tot een, twee, &

3 Orde. Hier nae zyn de Sneen te onderscheiden, in Eenlingen, Tweelingen, & De Reedenfneen tot stof van een yder Reedenlit gebruikt zynde, hebben ooc verscheide Schicking en Vervolch onder malcanderen: vvaet nae die op verscheide vvyzen connen onderscheide vvoorden: Als I In Eerste, tweede, & II In Leste, Naestleste, & III In Viterste, en Tuffesneen.

4 Vereeniging. De Vereeniging der Reedenfneen in een Reedenlit (hebbende tot een teegendeel de Lofheit van zulx) en geschiet niet anders, als door middel van eenige tuffecoomende rust.

Derhalven machmen deeze Vereeniging ooc Sneelaffing noemen; en het Rustende middel, niet alleen Sneebant/ maer ooc Sneelas; of noch bequaemer Sneepoos.

Voorbeelden deezer Vereeniging heeftmen in alle Veelsneeige Reedenleden: als inde volgende. Den Ouberdorm der hoejen/ kentmen aende Hoozen: der Paerden/ aende Tandden: en der Boomen/ aende ringen binnen in't hout. Hier zyn de Sneen van elc Lit met een Sneepoos gelast: naemelyc tuffen hoejen en kentmen/ paerden en aende/ Boomen en aende.

De Sneepoos of Sneelas, verschilt vande Woordlas, eerst in dat de Sneepoos langer is: Ten tweeden en voornaemelyc inde paelen tuffen welke die bestaen. Want d'ene tuffen twee Woordlittrappen, en d'andere tuffen twee Woorttrappen haer weezen heeft.

Nae deeze vereeniging, zyn de Reedenfneen te onderscheiden in 1 Gebonde in een Lit, 2 Losse in zulx. En voort connen de Gebonde vveeder verspreit worden in half, en heel gebonde: & Alles blykelyc uit 'tgeene elders is geleert.

2. De Reedenfneen als stof vande Deelen der Reedenleeden, en byzonderlyc Der deelen, vande Derdendeelen, aengemerct, zyn 1 Grontfneen, 2 Cleeffneen.

De Grontfneen zyn, die stof zyn vande Gronden der Reedenleeden.

De Cleeffneen, die stof zyn vande Reedenlitcleefffels.

Zyn nae 't Getal, 1 Eenlingen, 2 Veellingen: en nae de Plaets, 1 Voorcleeffneen, 2 Naecleeffneen.

Voorbeelden van deeze alle. Als de stam van een Boom/ dwers door gezaecht is; canmen niet alleen zien/ hoe veel jaeren die gewassen heeft: maer ooc/ welke zijde/ of aen't zuden/ of aen't noorden heeft gestaen. In deeze reeden, uitgesproken nae de teikenen daer by gevoecht, is in't eerste Lit, dwers door gezaecht is/ de Grontfnee: en, Als de stam van een Boom/ een Eenlinge Voorcleeffnee. In't tweede Lit is, canmen niet alleen zien/ de Grontfnee: en, hoe veel jaeren die gewassen heeft/ een Eenlinge Naecleeffnee. In't derde Lit is, maer ooc/ de Voorcleeffnee en een Eenling; welke zijde/ de Grontfnee; en de tweede Sneen zyn elc een Tweeling, en een Naecleeffnee.

HET ZESTE BOEC DER SPREECKONST,

Vande
REEDENLEEDEN.

I. Hoofstuc.

Oorzaeken en Deelen der Reedenleeden.

De Vierde Soorte van Uitspraec zijn de Reedenleeden.
Een Reedenlit is een Uitspraec, vvelc een Opper Reeden snee begriipt.
De Enkelde Reedenleeden, zijnde de geene die maer eene Opper-
reeden snee vervatten, zulten wy alleen verhandelen: en metten blooten
naem Reedenlit, altijt Enkelde verstaen.

Op twee vviyzen moeten de Reedenleeden aengemerct zijn: 1 In haer Zel-
ven, 2 Als stof en deelen van andere.

In haer Zelven aengemerct, vallen daer in te verhandelen, 1 Haer Oorzae-
ken, 2 Haer Deelen, 3 Haer Eigenschappen, en Onderscheiding nae dezelve.

Van de Oorzaeken zulten wy de Inwendige alleen aenroeren: vvelke zijn
1 De Stof, 2 De Form.

De Stof der Reedenleeden is vierderlei: 1 De Verste, zijnde de Letteren:
2 De Naestverste, zijnde de Woordleeden: 3 De Naeste op een nae, weeZende
de Woorden: 4 De naeste, en zijn de Sneen, Van welke alle voorē gesproken is.

De Form is de climmende luiding door een Oppertrap. En is ooc vierder-
lei 1 De Verste, zijnde de climmende luiding door de Opperlettertrap: 2 De
Naestverste, weeZende de climmende luiding door de Opperwoordlitrapp: 3
De Verste op twee nae, zijnde de climmende luiding door een Opperwoorttrap:
4 De Naeste, en is de climmende luiding door de Oppersneetrap.

De Deelen der Reedenleeden conne veelderlei zijn; als met naemen, Ree-
denlits 1 Letteren, 2 Leeden, 3 Woordē, 4 Sneen, 5 Derdendeelen, 6 Helften.

Deeze alle zijn ooc stof der Reedenleeden: alse zonder inzicht tottet geheel
aengemerct worden; of liever, alse aengemerct worden zonder een deel vande
Form des heelen Reedenlits in zich te vervatten. maer wanneerze zoo aenge-
merct worden, datelc een deel vande naeste Form eens heelen Reedenlits in zich
begriipt: dan zijnde deelen der Reedenleeden,

De drie eerste Soorten vande Reedenlits-deelen, zyn buiten dit inzicht te vooren verhandelt: en de vierde soorte, te weten de Reedensneen, ooc met dit inzicht: zullen daerom alleen vande vyfde en zeste soorte spreekē, zijnde de Derdendeelen en Helften.

De Derdendeelen der Reedenleeden zyn tweederlei: 1 Gronden, 2 Cleeffels.

Een Reedenlitgront is een derdendeel van een Reedenlit, bestaende uit een Opperfnee.

De Reedenlitcleeffels zyn derdendeelen der Reedenleeden, uit een of meer Onderfneen bestaende.

En zyn 1 Voorcleeffels, die voor aen den Gront cleeven: 2 Naereedenlitcleeffels, die achter den Gront staen.

Van elc deezer Derdendeelen heeftmen een Voorbeeld in dit Reedenlit. **Den**

Apostel Paulus zeift/ dat de besolding der zonden/ de doot zy. Alwaer de eerste Snee, het Voorreedenlitcleeffel is; de tweede een Reedenlitgront; en de derde

het Naecleeffel. En in't volgende Reedenlit, **Dat het loon der zonde/de doot zy/ getuicht met waerheit/ den Heiligen Apostel/** is de eerste Snee ooc het Voorcleeffel; de tweede, den Gront; maer de twee leste saemen, het Naecleeffel.

De Helften, in welke de Reedenleeden dienen gedeelt, zyn 1 Een Vooropperhelft, 2 Een Naeonderhelft.

Als in elc der voorgaende twee Leeden, tot Voorbeelden aangewezen, zyn de twee eerste Sneen saemen, de Vooropperhelft; en het ooverige in elc, de Naeonderhelft.

II. Hoofstuc.

Vande blijvende Eigenschappen der Reedenleeden, en Onderscheiding nae de zelve.

Nae dat de Oorzaeken en Deelen der Reedenleeden zyn voorgedraegen, moeten de Eigenschappen van die, ende de Onderscheidingen nae de zelve aangewezen worden.

De Eigenschappen die de Reedenleeden, in haerzelven aangemerct hebben, zyn tweederlei: 1 Bestaende of Blyvende, 2 Bestansel crygende, VVordende, of Veranderende.

De Blijvende Eigenschappen der Reedenleeden zyn, 1 Die vande Stof ryzē, 2 Die vande Form spruiten, 3 Die uit bei ontsaen, ofte die vande Deelen koomen.

De Eigenschap uit de Stof voortcoomende, is de Grootheit der Reedenleeden: vvaer onder de Lankheit is begreepen. Naē welke de Reedenleeden in Corte, en Lange worden onderscheiden, en by zekere Tijden of Maeten afgemeeten.

De Eigenschap der Reedenleede, die uit de Form rijft, is haer Climming of Hoochte. welke men mach beschrijven, datse is de Strecking door de Sneetrappen.

Deezer Soorten zyn vier 1 Toppichheit, 2 Ryzing, 3 Daeling, 4 Tuffetoppichheit.

Hier naē zyn de Reedenleeden ooc vierderlei: 1 Toppige, 2 Ryzende, 3 Daelende, 4 Tuffetoppige.

By Voorbeeld **De eerste werlt/ die met God te verdoornen/ door haer zonden/ niet op en hieft; is daer oover/ nae een rechtveerdich oordeel/ op een grouwelijke wyse/**

wijs/ verdelgt geworden. Ingeley de Sodomiten. Maer die van Finibe/ ontgingen zulken quact. Van deeze vier Leeden is het eerste, 't welc uit vier Sneen bestaet, rijzende : want de vierde en leste Snee **niet op en hieft/** is de Opperfnee. Het tweede, zijnde ooc vierfneeich, is een Tuffetoppich Lit : dewijle de eerste Snee deffels, n. **is daer oover** een Ondersnee is, en de tweede, n. **nae een rechtbeerdich oordeel/** de Opperfnee, en de twee volgende Ondersneen Het derde Lit, te weeten ; **Inscelijc de Sodomiten/** dewijl't maer uit eene Opperfnee bestaet, is een Toppich Lit. Het vierde Lit tweefneeich weezende, is een Daelende Lit : dewijle de eerste Snee een Opperfnee, en de tweede een Ondersnee is.

De Eigenschappen der Reedenleeden die uit de Deelen ontstaan, zijn haerder Deelen, 1 Getal, 2 Orae, 3 Trappichheit, 4 Vereeniging.

Nae yder van deeze connen de Reedenleeden veelsins onderscheiden worden : Doch zullen dat alleen doen nae het getal haerder Deelen : en zulx noch niet nae 't getal van alderlei Deelen, maer simplijc vande Sneen, ende Derdendeelen.

Nae 't Getal der Sneen zijn de Reedenleeden. 1 Eensneeige, die alleen uit eene Snee bestaen : 2 Tweesneeige, die uit twee Sneen bestaen : 3 Driesneeige, &c.

Hier van zijn inde vier leest aengeweezē vier Reedenleedē Voorbeelden te zie.

Nae 't Getal der Derdendeelen zijn de Reedenleeden 1 Bloote, 2 Bekleede.

De Bloote Reedenleeden zijn, die alleē uit een Derdendeel, naemelijc den Gront bestaen.

De Bekleede Reedenleeden zijn, die uit twee of drie Derdendeelen bestaen.

En zijn 1 Voorbekleede, 2 Naebekleede, 3 Heel-bekleede.

Deeze vier Soorten koomen oover een, behalven inde wijs van aenmerken, met de vier voorgaende, aldus : De Bloote, met de Toppige Reedenleeden : de Voorbekleede, met de Rijzende : de Naebekleede, met de Daelende : ende de Heelbekleede, met de Tuffetoppige. Derhalven dieaen de aengeweezen Voorbeelden van die, ooc tot Staeltjes van deeze.

III. Hoofstuc.

De veranderende Eigenschappen der Reedenleeden, ende Onderscheiding nae de zelve.

De Veranderēde Eigenschappen of de Veranderingen der Reedenleeden zijn tweederlei : 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Veranderingen der Reedenleeden zijn drierlei : 1 Die de Form betreft, 2 Die de Stof, 3 Die de Form en Stof bei aengaan.

De Verandering der Reedenleeden nae haer Form, en in 't byzonder nae haer naeste Form, is 1 Naesteformtalverandering, 2 Sneetrapverschicking.

De Naesteformtalverandering der Reedenleeden of Litformtalverandering is, waer door de Derdendeelen meerder, of minder in getal worden, blyvende de zelve stof.

Is 1 Reedenlismenging, 2 Reedenlitscheiding.

Vande Reedenlitmenging heeftmen een Voorbeeld, wanneermen vande stof deezertwee Leeden (*De Hoorntoorns wonen onder de aerde: ende maken daer Nesten/ die ront zijn als een Cloot.*) een Lit maect aldus. *De Hoorntoorns wone* nende onder de aerde/ maken daer Nesten die ront zijn als een Cloot. Weederom alsmen deeze vier Leeden (*Het is bekent vooz een pder: dat de waeteren des Winters bebyezen: Doch de wijs/ hoe zulx geschiet: is van niemant/ recht ontdeckt.* tot twee maect aldus. *Het is bekent vooz een yder/ dat de waeteren des Winters bebyezen: Doch de wijs hoe zulx geschiet/ is van niemant recht ontdeckt.* Vande Reedenlitscheiding heeftmē Voorbeelden, alsmen de lefvoorgaende twee leedē verandert inde Left-voorgaende vier: en weederom, alsmen het gemengde eene Lit, spreekende vande Hoorntoorns, scheidt inde twee, daer uitet gemengt was.

De Sneetalverandering, welke men ooc Sneetrapverclimning mach noemen, is als de Climming der Reedenleeden verandert (blyvende de zelve stof) door de verstelling des Oppresneetraps in een andere plaets.

Als, *De Zeilnaelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert.*

De Zeilnaelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert. De Zeilnaelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert. Hier is de Stof van een Reedenlit driemaal gestelt, zijnde elkereis de Oppersneetrap in een andere plaets; eerst inde eerste Snee, daer nae inde tweede, eindelijk inde derde: daer door de Climming in elc Lit anders is.

De Verandering der Reedenleeden nae haer Stof, is de Grootheits-verandering: en geschiet alsmen een Reedenlit groeter en kleinder uitspreekt.

Mach onderscheiden worden in 1 Lankheits-verandering, 2 Grofheits-verandering, 3 Luiheits-verandering. De eerste weder in 1 Verlenging der Reedenleeden, alsmen die langsaemer uitspreekt: 2 Vereoting, alsmen die rasser uitspreekt. De tweede ooc in 1 Vergrooving der Reedenleeden, alsmen die groovert uitspreekt: 2 Versijning alsmen die sijnder uitspreekt. De derde meede in 1 Luide-sprekking of Verharding, 2 Goelikesprekking of Verzachting.

De Verandering der Reedenleedē nae haer Form en stof bei, is tweederlei: 1 Nae de wijs, 2 Nae beide die in't geheel.

De Verandering der Reedenleeden nae beide de Form en Stoffen Deele, welke ic Deelverandering noem, is Driederlei: 1 Deelalverandering, 2 Deelverschicking, 3 Deelwisseling.

De Deelalverandering, en in't byzonder de Sneet-verandering der Reedenleeden is, vvaer door het Getal der Reedenleeden inde Reedenleeden nae de Form en stof der Sneen bet, meerder of minder wort.

Zulke Verandering, als ic hier Deelalverandering noem, heb ic inde Verhandeling der Woordleeden, Woorden, en Sneen, Grootheits-verandering genoeemt: door dien my doe geen bequaemer naē inde zin quā.

De Sneetalverandering der Reedenleeden is tweederlei: 1 Sneebyvoeging, 2 Sneeweering.

Voorbeelt van Sneebyvoeging der Reedenleeden is, alsmen by dit Reedenlit uit twee Sneen bestaende (*Het luit zeer vreemt, dat den Heemel stil staet.*) nocheen of twee Sneen by doet, blyvende eevvel maer een Reedenlit, aldus. *Het luit zeer vreemt, te zeggen, dat den Heemel stil staet. Het luit zeer vreemt, en wonderlic te zeggen, dat den Heemel stil staet.* Maer alsmen in plaets van dit leste Reedenlit, uit vier Sneen bestaende, het naefteste spreekt, bestaende alleen uit drie Sneen: of ooc het eerste dat uit twee Sneen bestaet, de Sneen die't leste Lit meer hadde alzoo uitlaetende: Zoo heeftmen Voorbeelt vande Sneeweering der Reedenleeden.

De Deelverschicking der Reedenleeden, en byzonderlic de Sneevershicking is, als een of meer heele Sneen uit de eene plaets des Reedenlits in een ander verfelt wort.

Zulke verandering als ic hier Deelverschicking noem, heb ic te vooren Stofverschicking geheeten, doe ny nier beeters voorkomende. De Sneevershicking der Reedenleeden canmen by Voorbeelt zien, als men de volgende Reedenleeden teegen malcanderen vergelijct

In deeze Landen/ wijct de Zeilnaelde/ wel neege trappen van't noozden. Wel neege trappen van't noozden/ wijct de Zeilnaelde/ in deeze Landen. Hier zietmen dat de leste Snee eerst, en de eerste inde leste plaets wort verfelt.

Vande Deelwisseling der Reedenleeden, zal ic ooc hier alleen eene Soorte voorstellen, naemelyc de Sneewisseling: vvelke is, alffer een Reedenfsnee uit een Reedenlit geveert voort, en een andere van buiten in diens plaets gestelt.

Als. **Hoe** komtet/ dat des Waeters zwaerheit/ de Duikers niet en verplettert? **Wat** is de oorzaak/ dat des Waeters zwaerheit/ de Duikers niet en verplettert? **Welk** zijn de reedenen, waerom het gzoote gewicht/ de Duikers niet en verplettert? Hier wort **hoe** komtet/ zijnde de eerste Snee des eersten Lits, in het tweede Lit verwisselt, voor de Snee, **Wat** is de oorzaak/ en in het derde Lit voor, **Welk** zijn de reedenen. Zoo is ooc de tweede Snee, dat des Waeters zwaerheit/ in het derde Lit verwisselt voor, **waerom** het gzoote gewicht.

De Verandering der Reedenleeden nae de Form en stof beide in't geheel, diemen Heele Verandering der Reedenleeden mach noemen, is tweederlei: 1 De Voortcooming, 2 De Vernietiging der Reedenleeden.

De Dubbelde Verandering der Reedenleeden is, alffer twee of meer Enkelde Veranderingen in een Reedenlit seffens zyn.

Als. **Welk** zijn de oorzaken/ dat de Paerduikers niet en verpletteren, door des Waeters zwaerheit/ daer zoo veel duizent pont op haer druct? Dit Voorbeeld mettet voorgaende vergeleeken, heeft verscheide veranderingen seffens: als Deelverschicking, Byvoeging, &c.

Ten aenzien der Veranderende Eigenschappen, die hier nuu beschreeve zyn, kunnen de Reedenleeden in veelderlei soorten onderscheide vworden: als met naemen in 1 Onveranderde, 2 Veranderde. Ende de Veranderde vveeder in zoo veel Soorten, alffer Veranderingen der Reedenleeden zyn. Vvelke alle niet voorgaende kunnen blyken.

IV. Hoofstuc.

De Eigenschappen der Reedenleeden inde Reedenen, en Onderscheiding nae die.

Tot noch toe zyn de Reedenleeden verhandelt alzooze in haerzelven aengemerct vworden: zullen die nuu beschryven ten aenzien datse Stof en Deelen van andere Sprac, en byzonderlyc vande Reedenen zyn: en dat tweefins: 1 Vande Heele, 2 Vande Deelen der zelver.

1. De Reedenleeden als Stof en Deelen vande Heele Reedenen hebben tot Eigenschappen, 1 Datse zyn Eenen van een zeker getal: 2 Datse staen onder zekere orde of veruolch: 3 Zekere Trappen of Hoochten des Geluits: 4 Vereeniging met malkanderen.

1. **Het** Getal der Reedenleeden inde reede daer van zy eenen zyn, is 1 Een, 2 Twee, 3 Drie, &c.

Hier nae zyn de Reedenleeden te onderscheiden in 1 Eenlingen, 2 Tweelingen, 3 Drielingen, &c.

2. *Haer*

2. Haer Orde inde Heele Reedenen zyn de Inzichten vvaernaex te onderscheiden zyn, of in Eerste, Tweede, &. : of in Leste, Naestleste, &. : of in Uiterste, en Tussleeden : of in Middelste, Naestmiddelste, &.

3. De Trappen der Reedenleeden, inde Reedenē, tot onderscheit van andere, Reedenlittrappen geheeten, zyn de oneeve hoogten van 't geluit der Reedenleeden in een Reeden. Deeze Trappen zyn 1 Opper, 2 Onderreeden-littrappen. (den zyn.

Nae welke de Reedenleeden in Opperreedenleeden, en Onderreedenleeden te onderscheit. Tot Voorbeelden der voorgaende onderscheidingen dient deeze reeden, uitsgesproken gelijk de by gevoegde Merken aenwijzen. **Deel schjeepen vaeren nae**

Westindiën : en hoornen weder t'huys/ met zout gelaeden : 'twelk daer voortkomt/ zonder toedoen van menschen. Van deeze reeden is elc Lit een Drieling : alzooze uit drie Leeden bestaet. En het eene is een Eerste, uiterste, en Onder-reedenlit : het andere, een Tweede, Naestleste, Tusselit, Middelste, en Opper-reedenlit : het ooverige een Derde, Leste, uiterste, Naestmiddelste, en weder een Onder-reedenlit.

4. De Vereeniging der Reedenleeden in een Reeden, geschiet door middel van een tussgekoomende rust. Die daer oover Reedenlitbant, ende noch byzonder der Reedenlitlas, of Reedenlitpoos, mach genaemt vuorden.

Als in't lest voorgaende Voorbeelt, ist eerste Lit mettet tweede, in eene Reeden vereenicht met een Reedenlitlas, bestaende in een rust, die tusschē deeze twee Woorden, **Westindiën/** ende **en/** bespeurt kan worden. Zoo weder het tweede Lit mettet derde of leste.

Uit deeze Vereeniging ontstaet een soorte van Reedenleeden diemen Gebonde Reedenleeden mach heeten : hebbende tot een Teegefoorte de Loffe Reedenleeden.

II. De Reedenleeden als Stof en Deelen van eenige Deelen der Reedenen, en byzonderlyc der Derdendeelen, hebben tot Eigenschappen 1 Grondichheit, 2 Cleevichheit, vvelke vveeder is, of Voorcleevichheit, of Naecleevichheit.

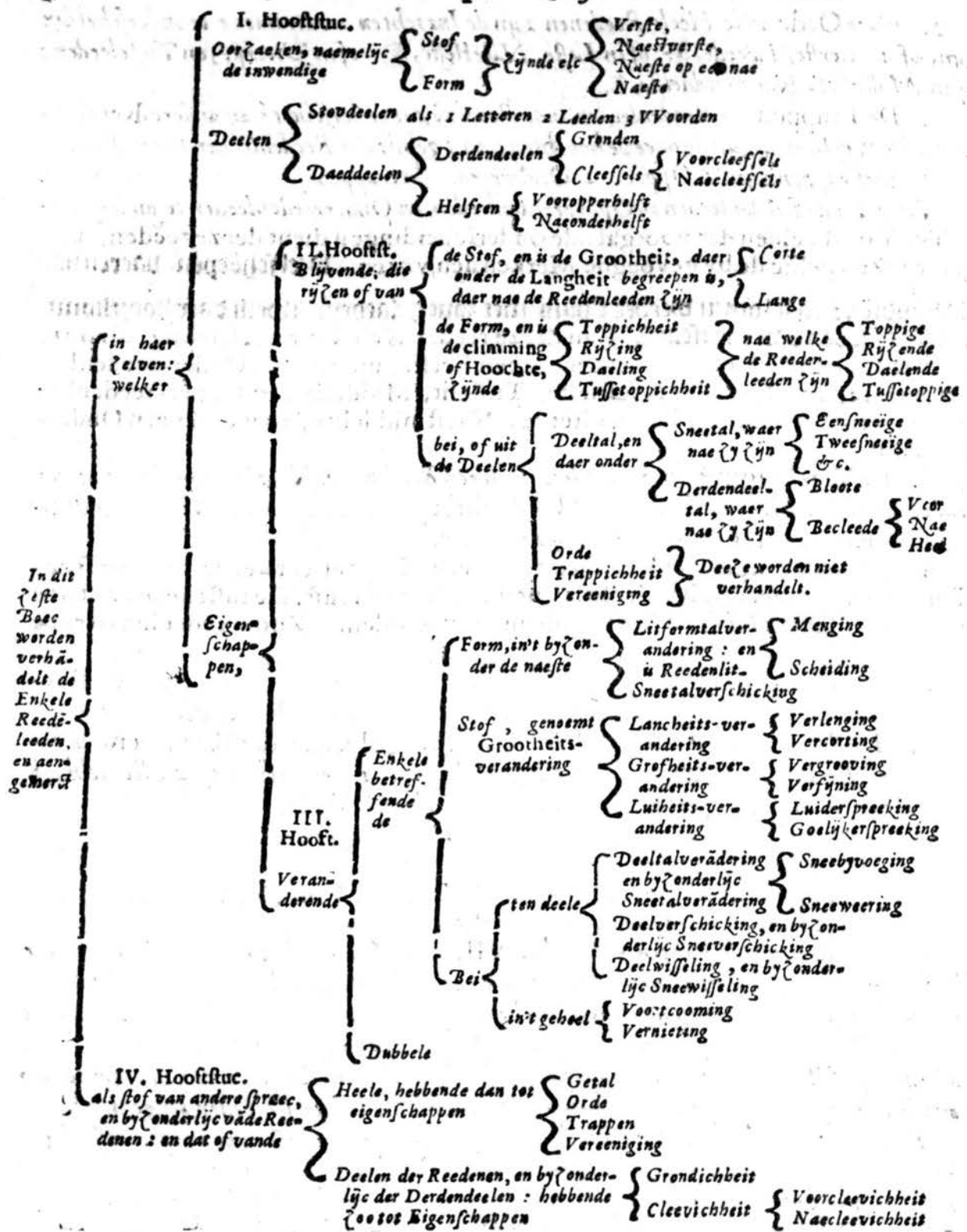
Hier nae zyn de Reedenleeden 1 Grondleeden, 2 Cleefleeden. En deeze leste vveeder, of Voorcleefleeden, of Naecleefleeden.

Als in't lest gemelde Voorbeelt, ist eerste Lit, een Voorcleeflit : het tweede, een Grondlit : en het derde, een Naecleeflit.

Hier zoude nae orde moeten volgen het VII. Boec spreekende vande Reedenen : maer laet zulx voor deez' tijt nae, om dat ic oover deeze stof veel nieuwe bedenkingen heb gekreegen, daer van de gronden inde voorige beschrijving niet en zyn gestelt : en om dat den aert en eigenschappen van die soorten van Reedenen, daer van de gronden geleit zyn, weezende alleen Top of Rolreedenen, uit de voorgaende beschrijving der Reedenleede kan afgenoomen worden ; en byzonderlyc uit de verhandeling van die als stof der Reedenen aengemeret.

Ende aengaende het byzonder Deel deezzer Spreekkonst, stellende voor oogen desselfs gebrui, en daer dienvolgende de nutticheeden naext uit blyken konnē: dat laeten wy ooc voor deez' tijt nae gemeen te maeken : om eerst eens te verneemen hoe den Leezer de Spiegeling (Theoria) behaecht, die den grons vande Daet is, cermen hem mettet uvere belast.

Het zeste Boec der Spreeckonst vande Reedenl.

in haer zelven: welker

 In dit zeste Boec worden verhandelt de Enkels Reedenleeden, en aens gemerft

Eigenschapen,

Dubbels

A N H A N G.

Men ziet gemeenlyc dat de nieuwe vindingen in 't eerste noch eenige onvolmaetheeden hebben, diemē int begin niet en merct, maer metter tyt ontdeckt en verbeert worden. 'T welc ooc yder een zal bevinden grootelyc plaets te hebbē, in 't ontdecken vanden aert der Vitspracc. VVant vergelykende het geene tot noch toe hier van is gevonden geweest, by het geene nuu wyders door my daer is bygevoecht, en hier vooren beschreeven: zal lichtelyc oordeelen dattet scheelt, gelyc de eerste ontdecking en bekendmaking van VVestindien door *Columbus* geschiet, en 't geene daer nuu van ontdeckt en beschreeven is. Doch gelyc de kennis, diemē nuu van VVestindien heeft, eevewel noch onvolmaect is; en daer in verbetering en byvoechfels noch geschien, en te geschien staen: Zoo weet en beken ic, dat de uiterste volmaetheit van my noch niet en is getroffen: maer dat tot deeze beschryving veel byvoechfels en verbeteringen konnen gedaen worden: Gelyc ic ooc zelfzulx in veel gewaer geworden ben, en elkereis gewaer wordē. VVant naedien de voorige beschryving van my al voor eenige jaeren is geschiet, en stil heeft leggen rusten: zoo zyn my noch veel wichtige dingen te binnen gekoomen, die hier niet beschreeven en zyn: en met eenen ooc dat in 't beschreevene hier en daer merkelyke verbetering was van noode. Daer oover ic ooc in sommige plaetsen, daer 't licht konde geschieden, wat verandert en bygevoecht heb: maer 't ooverige in zyn eerste weezen gelaeten: en 't geene nocht ans daer van hier noodichst by diende, in deezen Anhang cortelyc aengeroot: stellende het ooverige uit tot andere geleegentheit.

Tot het VII. Hoofstuc des I. Boex, en III. Hoofst. des II.

In 't 3 Hoofstuc des 2 Boex heb ic geleert, datter nae de diepte maer zeeve soorten van Letteren te stellen zyn. Maer want ic naederhant bevonden en bedacht heb, by geleegentheit dat den geleerden *Iohannes Cloppenburch* my hadde laeten hooren hoe de *Zwitfers* de *Hebreeuse* ~~Hebreeuse~~ gebruiken en uitspreken, datter eē merkelyc onderscheit is tussen de geluidē diemen voortbrenghet met een Scheideur die diep inde Keel is, ontrent de *Knoc* desselven; en die veroorzaect worden door een Scheideur die voor inde Keel ontrent het *Lelletje* is; en dat ic van meening ben geworden, dattet onderscheit van die *Zwitferse* en eenige *Hebreeuse* Letteren daer in geleege is: Zoo vind ic nuu noodich, datmen nae de diepte acht soorten van letteren stelle. mits inde plaets van eene soorte, die ic *Keelletteren* heb genoemd, twee te zetten: en door de naem *Keelletteren* te verstaen het geslacht van deeze: tot dien einde de Keel in twee deelen afdeelende: noemende het achterste, het *Unocdeel*; en het voorste, het *Ueldeel*; en hier nae de Letteren die daer haer onderscheit ontfangen, *Unocletteren* en *Uelletteren*. Hier door wort der *Enkelder* Letteren getal noch vermeerderd: wantter een heele ry nieuwe by komt, als te zien is inde volgende Letterorde.

Keelletteren

Keelletteren	} Knocletteren	á, a, 'ó, ó, ó, o, h, h, h, k	
		Lelletteren	á, a, 'ó, ó, ó, o, h, h, nh, k
Heemeltlett.	} VVortellett.	á, a, 'ó, ó, ó, o, ch, g, ng, k	
		Naemidlett.	á, a, 'ó, ó, ó, o, ch, g, ng, k
		Midletteren	é, e, é, e, ó, o, ch, g, ng, k
Tandletteren	} Vleisletteren	í, i, ú, u, ú, o, s, z, l, n, d, t	
		Beeletteren	í, i, ú, u, ó, o, s, z, r, l, n, d, t
		Lipletteren	ú, u, 'ú, u, ó, o, f, f, m, b, p

Onder de Knocletteren stel ic onze **h**. Die ic nuu bevinde by ons meest als een Bree knocruifer gebruikt te worden, en minst als een Smalle: hoewel ic inde voorgaende beschrijving het teegendeel heb gemeent: uit oorzaec dat ic doe het rechte onderscheit vande Bree en Smalle Letteren noch niet en hadde bedacht. Breet luitse in **hout/ hebben/ heel**: maer Smal in 't **hout/ 't hebben/ 't heel**: daerze door 't vereenigen mette Smalle letter **t** in een Smalle is verandert.

De Letteren daer ic inde 81 zijde van spreek, en Geluitpoogende Keelletteren noem, die onderscheidende in Clinkpoogende, en Ruispoogende, hooren hier ooc onder. En moogen Eigentlijker geheeten worden in't gemeen **Knocsmoozders/** en in't byzonder **Bree** en **Smalle Knocsmoozders**.

Voor Lel-letteren houd ic de **Hchesh** en **Nhain** der Hebreen. In bedenken stellende, aengaende de **Hchesh**, Of die in't gemeen een Vryje Lelruifer zy; of in't byzonder zulken Smallen, ofte zulken Breeden alleen: En aengaende de **Nhain**, of die zy een Lelneusletter; of een Bree vryje Lelruifer.

Het geluit 't welcmen in't kaken voortbrengt, bestaet uit knocletteren: meede dat in't hoesten, en in't lachchen gemaect wort: maer 'tgeene in't kladden voortkomt, uit Lelletteren.

De Dooling die ic in't voorgaende door onweetenheit van een achtste soorte van Letteren nae de Diepte, heb begaen: is meest daer in geleegen, dat ic de keel in't gemeen heb toegeschreeven, 'tgeene de Knoc in't byzonder eige is. En wort derhalven dan verbeterd, als men in meest alle plaetsen stelt of verstaet de **knoc** voor de **heel**: en by de **Knocletteren** en **Doymen/** noch voege die vande **Lel**.

II. Voorder dewijle de Vryklinkende Knoc, Lel en Wortelletteren, die van eene holte zijn, onverscheidelijc gebruikt worden: zonder dat daer door de Taelwoorden verstaen worden te veranderen, gelijk inde 50 zijde ooc is gezeit: zoo ist noodich datmen een zulken onderscheiding maeke, in welke die onder een geslacht koomen. Het welke geschiet, als men de Keel, of het Knoc en Lel-deel, mettet Heemelt-worteldeel, vervat onder eenen naem; welc mach zijn **Heelw/** of liever **Stroot-krop**: en datmen hier nae de Letteren, welker scheidur daer is, noeme **Kropletteren**.

De Krop- teren zijn	} Vryklinkende: zijnde	} Platte a Hol-achtige i Holle o	} Elc Weeder	} Keelklinkers } VVortelklinkers }	} Knoclinkers. Lelklinkers.			
						} Niet-vryklinkende	} Keelklinkers }	} Knoclinkers. Lelklinkers.

III. Dewijle ooc op het onderscheit tuffen Vryklinkende Achtermidde en Voormiddeletteren, dicwils niet veel acht genomen wort: en daer oover wel
onver-

onverscheidelijke gebruikt worden, voornaemelijk Enkel zijnde : als te merken is in *sterre/ sterre: verre/ verre: st'erben/ st'erben: 'erben/ 'erben: veerdich/ vaerdich: waert, waert* : Zoo dienen meede die twee alleen onder een geslacht begrepen te worden. Het welke te weech gebracht wort, als men inde mont een Deel maect dat uitet Achtermidde en Voormidde bestaet, 't selve noemende *Doorheemelt*: en hier af de Letteren, welke haer onderscheit daer ontfangen (gelijk bei de voornoemde soorten doen), *Doorheemeltletteren*.

Tot het VIII. Hoofstuc des I. Boex, en IV. Hoofst. des II. Boex.

Inde derde gemeene onderscheiding der Letteren, en uit oorzaec van die, ooc in verscheide byzondere onderscheidingen, heb ic tot een soortmaekend onderscheit gestelt zekere *Tweestemmichheit*/naemelijk de *Ruisclank*: en geleert dat de *g/3* en *v* daer in vande andere letteren onderscheiden zijn. Maer naederhant deeze zaec dieper ooverdenkende : heb ic bevonden dat de *Ruisclank* alleen een byvallige eigenschap is, die geen byzondere soorten van letteren en maect : en ooc niet alleen plaets heeft inde voorzeide lettere, maer meede wel kan hebbē in andere: als in *th/ s* en *f*: zonder daer door van soorte te veranderē. Gelijc ooc de *g/3* en *v* alleen-ruisende moogen uitgesproken worden, blijvē dezelve in weezen.

Insigelijc heb ic daer en elders de *γ/ d* en *b/* onder de *Klincletteren*: ende de *h/ t* en *p* onder de *Ruisers* gestelt: en alzo getoont datse van malkanderen wezentlijke verschillen, in dat geene klinken, en deeze ruisen, of poogen te ruisen. Doch hier in heb ic my meede zoo bedacht, dat ic nu meen haer waer onderscheit daer niet in te bestaen: maer dat die in't gemeen als *Luidende* zijnaen te merken: gelijc ooc de *r/ l/ ng/ n/ en m/* daer meede onder de *Klinkende* gestelt. En dat die elc in *Klinkende* en *Ruisende*, of *Ruispoogende* te onderscheiden zouden zijn, als men die verder wilde verspreiden.

Volgens deeze staet de gemelde derde gemeene *Onderscheiding* der Letteren, en met eenen ooc der *Vormen*, te verbeeteren op deeze wijs.

Ten 3. zijn de En- kelde Let- teren	{	Klinkende (ver- staes Alleen- klingende)	á, a, á, a, á, e, é, e, í, í, í, ú, ú	}	r l n h g n m	}	γ γ γ d b
			é, e, é, e, é, u, u, u, ú, ú, ú				
			ó, o, ó, o, ó, ô, ô, ú, o, í, ó, ú				
{	Ruisende (of Alloeruisende, of Ruisclinkende)	h hch ch i f	}	}	}	}	k, k k t p
		h hg g z v					

Om nu ooc te toonen waer in dattet rechte en soortmaekend onderscheit tussen *g/3/ v/* en *th/ s/ f*; en tussen *γ, d/ b/* en *h/ t/ p/* is geleege: zoo zeg ic, dewijl haer recht onderscheit in geen van de zes beschreeve gemeene onderscheidingen en ontmoet: datter booven die noch een gemeene onderscheiding der Enkelde Letteren moet gestelt worden, daer door deezer wezentlijke verschil komt te blijken. En is dit, dat de Enkelde Letteren, gelijc ooc de *Vormen*, zijn

1 *Smalle/ 2 Breede.*

Smalle Letteren zijn, die met *Smalle Vormen*: en *Breede*, die met *Breede Vormen* gevormt worden. (hebben.

Smalle Dozmen zijn, die een *Smalle Scheideur*: en *Breede*, die een *Breede* Want in elke *Vorm* kan men de *Scheideur* dan *smal* maeken, dan *breet*. Welke

Smalte tot onscheidelijke neeven of mee-gaende eigenschappen heeft **Stijfste/** **Dastichheit/** of **Srabheit/** en **Engte:** gelijk de Breete daerenteegen **Slaphheit/** **Lofheit/** en **Ruimte.** En deeze tweederlei gestalte der Scheideuren, is oorzaec vande voorschreeve soortmaekende onderscheiden der Letteren: die daer oover van my Smalle en Breede zijn genoemt: en ooc nae die neevegaende eigenschappen **Stijde** en **Slappe** & zouden moogen geheetē worden. En dewijle tottet voortbrengē der Smalle weinich aefems, en eē smalle plaets met kracht te bezeten vereift wort, en tot de Breede het teegendeel: zoo magmenze ten dien aenzien ooc **Lichte** en **Zwaere** noemen: gelijk van my, eer ic het recht onderscheit bedacht had, al is geschiet: als te zien is in't 15. Hoofstuc des 2. Boex, en elders.

Smalle Letteren zijn de **hch/ ch/ f/ f/ h/ w/ h/ t/ p.** Insgelijx de **h/ nh/ ng/ n/ m/ l/ r/ aa/ &** wanneerze by een of meer der voorige, in een zelvde deel des Woordlits, en ooc wel anderlins, uitgesproken worden. Als in **schrijft/ schrijnt/ ontfangt/ splinters/** zijn al de Letteren Smalle: en de Nackleevende in **brant/ baert/ vals/ zingt/ raulu/ bertot.**

Bree Letteren zijn de **hg/ z/ v/ v/ v/ d/ b.** Ende **h/ nh/ ng/ w/ m/ l/ r/ aa/ &** wanneerze by de eerste in een zelvde deel des Woordlits, en ooc wel anderlins worden uitgesproken. Als in **bezwaerde/ bedzebe/ verzaemde/ gronde/** al de Letteren: en de Voorkleevende in **brant/ blaes/ glimp.**

Om klaerlijc te begripen 't verschil tuffen de Smalle en Bree Letteren: zal dienstich zijn teegen malkanderen te vergelijken zulke letteren en woorden die alleen in Breete verschillen: als zijn de geene die ic hier boovē malkanderen stel.

't sweeft	saen	pouten	twee	wetten	't versaecht my
zweebde	zaen	bonden	dwce	wedden	wy verzaegden

De Enkelde Letteren (ge-lijc ooc de Vormen) zijn

Smalle	h ^z	hch	ch	f	f	k	k	t	p	} nh ng n m l r &
	Bree	h ^z	hg	g	z	v	v	v	d	

De mislaegen die ic in't beschrijven van deeze Const begaen heb, door dat ic doe noch niet en had ontdect dit onderscheit der letteren van Smalte en Breete, konnen ten grooten deele verbeterd worden door deeze waerneeming: Datmen meest oover al stelt of verstaet, inde plaetsen daer ic gebruiet heb de Naem en de Beschrijving **Eenstemmige** en **Eenstemmende;** de naem en de Beschrijving van **Pietzetruiende:** en in plaets van **Tweestemmige/** of **Tweestemmende/** en **Auislinkende;** **Breetruiende:** en voor **Auisende;** **Smaltruiende.** Insgelijx voor **Alinkende/** alst vande Smoorletteren of Smoorvormen wort gezeit; **Bree:** en voor **Auispoogende;** **Smalle.**

Tot het XV. Hoofstuc des II. Boex.

In't 15. Hoofstuc des 2. Boex, heb ic de twee Middetrappen genoemt **Boovemiddeltrap** en **Ondermiddeltrap.** Maer acht nuu nutter, datmen die **Boorhiddeltrap** en **Laechmiddeltrap** heete: om datmen den naem Boovemiddeltrap en Ondermiddeltrap zoude moogen gebruiken, om door geene te betikenen een geslacht dat de **Opper** en **Naest-opper** trappen begriipt; en door deeze een dat de **Laechste** en **Naestlaechste** trappen.

Den naem **Muis**, of **Aphons** heb ic de Doovluiders, of Letteren vanden eersten trap toegegeen; maer hou de nuu datse beeter de Smoorletteren alleen toegepaff

gepast mach worden : en datse oover zulx doorgaens te vertaelen zy **Gesmoorde** of **Gelutspogende/** en ooc wel **stomme.** Want de Grieken onder de *Aphons* alleen Smoorletteren begripen: uitgenoomen datse de *Aspirata* ooc daer onder vervatten, die elc uit een Gesmoorde en Vryje letter bestaen. 'T welc eevewel alleen ten aenzien van haer Smoorletter geschiet. Zoo doen ooc de Latijnen, behalven datse de **g** en **f** daer onder brengen, die nuu Vryje letteren zijn. 'T welc ic meen door toeval geschiet te zijn. naemelyc aengaende de **g/** door dat die eertijts als een Smoorletter is uitgesproken geweest (gelijc ooc **t** in alle gelegenheit) en daerom te recht doe onder de **Muta** gestelt. En ondertussen haer geluit veranderende, heeftmen die onverstandelijc eevewel onder 't selve geslacht laeten blijven (gelijc ooc mette **t** ten deele geschiet). Of, men heeft de **g** onder de **Muta** gebracht, om datmen de Griexe γ mette zelve heeft beteikent, geen eige Merc daer toe hebbende : en ondertussen het onderscheit niet verstaende, die onder een geslacht met de γ gestelt. Maer belangende de **f/** die is waerschijnelijc daer onder gerocht, om dat haer Streepletter van de γ is afcomstich, als bestaende uit twee **r r** op malkanderen gestelt: en daerom heeftmenze dommelijc gezet onder 't selve geslacht, daer de **r** onder staet. Zulx dat die wel doen, welke deeze onder de **Muta** niet en tellen.

Van Tuffesoort letteren.

Onder de soorten van letteren, die alleen in trappé van zekere eigenschap verschillen: hooren ooc Letteren die in't midde van zulken onderscheit uitgesproken worden, of kunnen worden; en die daer oover tot bei de soorten, tuffe welke zy koomen, moogen gebracht worden, en **Tuffesoort letteren** geheeten. En zijn I. **Tuffediepletteren.** Welke weeder zijn 1 Tuffeknoc-en-lelletteren. 2 Tuffelel-en-wortellett. 3 Tuffewort-en-achtermidlett. 4 Tuffe-achtermid-en-midlett. 4 Tuffemid en-vleislett. 5 Tuffevleis-en-beenlett. Anders ooc 1 Tuffeknoc-en-lellet. 2 Tuffelel-en-heemeltlett. 3 Tuffeheimelt-en-tandlett. Ic en stel hier geen Tuffetand-en-lipletteren, om dat icker acht geen te weezen. By Voorbeeld, de **ee** in **woerdich/ beerdich/** worden dicwils tuffen het Achtermidde en Midde uitgesproken: zulx datse dan zijn Platte Tuffeachtermid-en-midletteren, en vry staet die te beteikenen met **ae** of met **ee**; gelijc ooc beide geschiet. II. **Tuffeholle.** Die voorder zijn 1 Tuffeplat-en-hol-achtige, 2 Tuffehol-achtich-en-holle. Als de **e** in ic **sterf/** luit dikwils tuffeplat-en-hol-achtich: en mach daerom, of met **e/** of met **en** geschreeven worden. III. Tuffebree-en-smalle. Als de **ch** in ic **weech/** de **s** in ic **raes/** de **f** in ic **leef/** de **t** in **mont/ Got/** luiden dicwils zoo: en moogen dan ooc met **g/ 3/ v** en **d** beduit worden.

Van der Woordleeden Holheit en Breete.

Nae de Holte zijn de Woordleeden I. Effeholle. Die weeder zijn 1 Platte, 2 Hol-achtige, 3 Holle. II. Schilholle: daer vander naeu in't gebruik zijn; ten zy by de Zeewé eenige Voorhol-achtige-achterplatte: als **hat/ ga.** De Cleeffels der Woordleedé zijn haer naeste grondletter in holte gelijc. Als in **gang/ baert belt/** zijn de Cleeffels plat: in **gzt/ hsl/ heur/** hol-achtich: in **gom/ hoot/ roet/ hol:** in **hat** het voorcleeffel hol-achtich en het naecleeffel plat. Nae de Breete zijnze I. Effebree. Die weeder zijn, 1 Smalle: als **schat/ strac.** 2 Bree: als **bzod/ hemd/ breezende/ donzde.** II. Schilbree. Die weeder zijn 1 Voorsmalle: als de eerste

Leeden in taelde/ paerden. 2 Naesmale : als bont/ baert/ zaech/ vzaecht. Hier van stelic deezen Reegel. 1 Alser alleen in een Cleeffel van een Woordlit, 't sy in't Nac, 't sy in't Gezoomde Tuffe-cleeffel, een of meer Doove Letteren. Al de Letteren van een Woordlitcleeffel zijn vā eenderlei Breete. Zulx dat mē quaelijc schrijft *Godt denigt/ 'tgaet/ 'twaert*. Dit heeft ooc plaets inde Tuffekleeffels : als in *vzaegde/ bouzde/ leevde/ loodzvicr/ vōrnaemelijc* alse gezoomt zijn : want anders en ist niet nootfaekelijc. Quaelijc schrijftmen dan, *vzaechde/ bonfde/ leefde/ &*.

Vande verandering die in eenige Letteren door de Ontlassing veroorzaect.

Wanneer de letter, die inde Litlassing tot een zoom gemaect wort, een doove Letter is : zoo verandert die van Breete in de volgende gelegentheeden. I. Inde Schuivende Ontlassing verandert die altijt : zooze inde Verlenging gewoon is verandert te worden ; en zooder een Letter van hooger trap naevolcht. Als in *groot djs/ goedaerdich/ grondletter/ groot dwoort* ; van *groot-ijs/ goet-aerdich/ groot-letter/ groot-woort* : daer de t een Zoom wordende, van Breete verandert : om dat zulx in't verlengen van die woorden ooc gebeurt (Want men zeit *Groot/ gronden ; goet/ goede*) ; en om datter een hooger Letter aen volcht, naemelijc *i/ a/ l/ w*. Zoo ooc in *zuiglam/ zuigmanne/ lijbeige*. II. Inde Treckende Ontlassing verandert die alleē, wanneerze een vryje Breeruiser is, en eē Smalle doove daer voor komt ; wordende dan een Smalle. Als in *erfchoet/ uitcheef/ bissop/ grontfop/ heerichsaet/ bissat/ zoufat* ; van *erf-goet/ uit-gceef/ &*. Want alser een Bree doove voor gaet blijftse. Als in *ritzacken/ van rib-zacken*. Doch dit valt weinich voor. Wanneerze een Bree Smoorletter, of Smalle doove is ; blijftse wel altijt onverandert : maer indiender Doove voorgaen van een andere Breete, dan veranderen die, en worden de blijvende Zoomletter in Breete gelijc. Als in *regdbanc/ haedzbaen/ kiebidzbloem/ handboom/ hondzdras* ; van *recht-banc/ haets-baen/ &*.

Besluit.

Hier hebt gy, beminde Leezer het gaene ic vande Spreekkonst tot een eerste proef van mijn arbeit, goet gedacht heb voor deez' tijt in't licht te brengen. Indien ic bevinde dat dit in danc vvoort opgenoomen : zoo zal't my een spoor zyn, om veel andere nieuwe ontdekkingen, niet alleen die deez' Spreekkonst en andere eerste Schoolconsten aengaan, maer ooc die eenige hooger VVeetenschappen betreffen voorder te bearbeiten, en oopenbaer te maken. VVaer van ic al oover lange merckelijke nieuwe gronden heb gelyt, en alsnuu en aldan noch legge, en daer op bouwe : alles tot Gods eer, en nut der Menschē, die wit des Heeren vverken zyn naam zoeken te heilgen.

Uu Heer die de Menschē met de treffelijke gaef der Sprac hept versiert : en my om dezelve te doorzoeken, en uuwe vvonderlijke vwijsheit, macht en goetheit daer uit te connen merken, en mes deez' beschrijving andere te vertoonen, de zinnen, cracht, tijt, en gelegentheit, uit genaede hept gegeren en daer oover lof in eeuwichheit.

On grooten God, die Tong en Mont bereit,
Tot Stof en Tuich om u. we heerlijckheit
Daer uit en door te worden hooch gepreesen :
Geeft dat deez' konst doch mach een midd:l weezen,
Door wele dit wit staech worde recht geraect ;
En uuwen Naem geroemt en groot gemaect.

Pfal 83.

Waerschouwing aende Boelidruckerz.

Ingevalle het gebeurde, dat iemant van voornemen wiert dit boec, of boel, of ten deele te hardrucken : die sal verzocht en gewaerschoen zyn Zulx buiten mijn kennis niet te doen. En dat om reddenen, die bliken kennen uit het gaene geest is in's begin vanden Anhang.

Zulx is de **úu** oover al daerze een Eenlingse Grondletter is: Als in **hut/ hubde/ schubde**; En ooc oover al daerze de Opperletter onder de Veellingse Grondletteren is: Als de eerste Grondletter in **uwten/ ruwbicheit**; beteikent met **u**; en in **Schout/ ic dou**; beteikent met **o**. Zoodaenich is meede de **Xibbus** der Hebreen, een corte vocael zijnde: en de **Ypsilon** der Grieken, alse geen *Subjunctiva* en is.

Een Staeghe úu is een vryje Lipletter, die staech klinkt.

Hier onder hoort de Letrer, welc by ons, nae haer teiken, Dubbelde **úu** wort genoemt, wantterze maer een Enkelde Spreekletter en zy: Als in **wact/ woe/ wop/ wort/ walle/ woelen/ zwac/ zwijch/ zwol/ dwoe/ twee**. Waer meede over eencomt, en dien volgen le ooc hier onder hoort, de Letter diemen *ú liquidum* noemt, dat is, Smelt-**uu**; om dezelve Reeden daer **r/ l/ n/ m** ooc Smeltletteren oover geheeten worden: Als de **u** by de Latijnen in *lingua, sanguis, quis, quid, quo* en by ons **quaet/ queepeeren/ quispel**. Ooc is van deezen aert, de tweede Spreekletter van't geluit, datmen de Italiaense **úu** noemt: insgelijx de tweede vande Franse **úu**; alse lang of dubbeld is: de **Ypsilon** der Grieken, alse een *Subjunctiva* is: en meer andere.

Met deeze onderscheiding der uuwens in twee Soorten, canmen't laeten rusten, als't gebruik zulx vordert. Maer daer naeder onderscheit van doen is, machmen elc van deeze twee in andere twee Afcomsten onderscheiden: naemelyc, 1 In platte, daer de Letteren der Franse úu onder hooren, 2 In laegboomige, daer die vande Italiaense úu onder begreepen zyn. Doch noch naeder vereisende, canmen die vorder alzoo verspreiden, dat elc eindelyc drie Soorten onder zich comt te vervatten, te vveeten, een platte, een hol-achtige, en een Holle: en zal alzoo tot dezelve zes Soorten uitcoomen, die voor beschreeven zyn.

Een Vry-ruisende Lipletter of vryje Lipruiser is, die met een vryruisende Lipvorm vvoort gevormt.

Deeze heet Oorspronkelijke **Ef** of **Effe**. Zoodaenich is by ons de eerste Letter in **fraei/ frais/ fslen**; en de leste in **lijf/ lief/ lesf/ lof**: By de Vriezen de eerste Letter in **bijf/ vrou**; &c. die wy, gelijc de Merkleter aenwijst, met **ve** uitspreeken.

Een vry Ruisclinkende Lipletter, of vry Lipruisclinker is, die voortgebracht vvoort met een vryje Ruisclinkende Lipvorm.

ic noem deeze **vee**; en wort met groote verkeertheit **uu** of **uuwe** genaemt. Voorbeelden hier van zyn by ons de eerste letter in **van/ vaeder/ v:gs/ vooz**.

Het is een zeer groove dwaeling, welc ontrent deeze Letter wort gevonden, datmen die acht te zyn een **u** Consonant: dat is, een Letter die met **úu** zoudc zulken gemeenschap hebben, als de **j** Consonant of Medeluidende **j/** met de Snap-**j**: dewijle zulken gevoelen, en wijs van spreken eeven ongeschiet is, als ofmen de **z** achte te zyn een Meeluidende **i/** en de **g** een Meeluidende **a/** of **o/** of **e**. Want eeve groot verschil isser tussen de **v** ende **u/** alser is tussen de **z** en **i/** en tussen de **g** en **a/** of **o/** of **e**. Gelijc het blijkt uit datmen klaerlijc hooren en voelencan, dat gelijc **g** een Verheemelruisclinker, en **z** een Tanruisclinker is: alzoo **v** te zyn een Lipruisclinker, en moet daerom zoo veel als die, vande vryje Snapklinkers verschillen. Ooc isser een andere Letter, die met de Snap-**uu** gelijc

fijke gemeenschap heeft, als de Meeluidende *y*/ met de Snap-*y*/ naemelyc de *w*; en daerom en can de *v* zulk niet zijn. Want als men de Woorden in *u* eindigende verlengt, zoo en geschiet dat niet met *v*/ maer met *w*; als *wœu*/ *wœwen*/ ic *b:u*/ *b:uwen*/ en niet *wœben*/ *bouben*. Zoo dat daer uit zeer klaer af te neemen is, dat de *w*/ en niet de *v*/ de Consonant of Meeluidende *u* is. Voorder zoo ver ist van daer dat de *v*/ zoude een *u* Consonant zijn, en met *v* de naeste gemeenschap hebben, dat men zeckerlyc bevinden can, die de meeste gemeenschap te hebben met *f*/ eeve gelijk de *z* met *s*/ en de *g* met *ch*: en dat uit de verandering in't verlengen, geschiedende, van *f* in *v*: als *laef*/ *laeven*: eeve gelijk de *g* in *z*/ en de *ch* in *g* verandert, als men zeit *dwæg*/ *dwæze* *hoorch*/ *hooge*.

Naedemael dan de *v*/ de *u* Consonant niet en is, noch de naeste gemeenschap met *u* heeft: en behoort se ooc den naem van *uu* niet te voeren, gelijcke in't gemeen doet: maer mach veel bequaemer genoemt worden op de wijs van *g* en *z*/ die ooc Ruifclinkende zijn: te weeten met *g* achter by haer eigen geluit te voegen, en dit uit oorzaec dat se meest een Voorletter is.

Anders

XII. Hoofstuc,

Vande Verhinderde Letteren.

Tot nu toe vande Vryje Oopedeurige Letteren gehandelt zijnde, is ooverich noch te spreken vande **Onvryje Letteren**: en eerst vande geene die ooc Oopedeurich zijn, dewelke ic **Verhinderde** heb genoemt.

Een Verhinderde of Gehinderde Letter is, die met een hinderende Vorm voortgebracht voort.

Is ruveederhande: 1 Snorrende, 2 Gespleeten.

Een Snorletter is, die gevormt voort met een Trilvorm.

Haeren oorspronkelijken naem is in't Enkel getal **Er/** of **Erre/** in't dubbeld **Erren** of **Errens**: in welke naemen, voorbeelden der zaec begreepen zijn. Zy worden ooc Hontsletteren geheeten: om dat de Honden getericht en verstoort zijnde, geacht worden deeze Letter voort te brengen: Gelijkmen ooc 'tgeluit der Raevens, Craejen, &c. met **erren** meent gemengt te zijn. Maer gelijc men veel andere Geluiden, daer te vooren van gesproken is, geacht heeft andere Letteren te zijn, als inder daet waer is (uit oorzaec datmen die, onder de bekende Letteren niet begreepen zijnde, eevewel daer onder heeft willen begrijpen): Zoo heeftmen ooc hier, den rechten aert van 'tgemelde Geluit der Honden en anderer Dieren verburgē weezende: en geen Letteren onder de bekende, daer't meede over een comt vindende; dat eevewel daer toe willen brengē, en geacht te bestaen uit zulke out-bekende Letteren, die't naest gelijc scheen: oover zulx **erren** daer af gemaect, die ooc ten dien aenzien Hondelletteren noemende: daer't nochtans geen **erren** en zijn, maer een Niew Geslacht van Letteren, die ic **hrackletteren** noem, en van veel Menschen dicwils in't spreken gebruiet worden. Waervan wy de beschrijving, gelijc ooc van veel andere, voor dees tijt voorby gegaen zijn: dit ondertussen daer van aenroerende, om de verkeertheit van dien naē te toonen: en ooc tot waerschouwing, om deeze, met die, niet te vermengen.

Voorder, al iset zaek, dat tot noch toe de **erren** maer eenderlei zijn erkēt: zoo heeft my nochtans de reeden, ende de bevinding geleert, die in veelderlei Soorten te bestaen, ten deele inde Spraeken gebruikelijc, ten deele niet. Van welke alle, ic nuu niet voor en heb te spreken: Maer zal alleen vande Tand-**erren/** die groot gebruiç inde Taelen hebben, cortelijc iet zeggen.

De Tand-**erren** zijn, die met trilling van't einde der Tonge, ontrent de Boovetanden, voortgebracht worden. Of diens Trillende Scheideur, aende boovetanden is.

Zoodaenige zijn nae de gemeene uitspraec, al de Letteren diemen inde woorden met **r** beteikent, als in **weker/ oobertreeder/ hoozder/ gozter/ booz/ hozen**. Die wy teegenwoordich in geen laeger Geslachten en onderscheiden hoewelze die vervatten.

De Splitletteren zijn, die met een Splitvorm voortgebracht worden.

Zulke heeten nae haer geluit **Ellen**: en zijn als de leste Letteren in **veel wael/ kiel/ dool**: de eerste in **lic/ lam**: de tweede in **blp flap/** welke altemael Tand-been-**ellen** zijn: en als de geene diemen hoort inde Franse woorden *bailleur, saillor, grenouille*, ooc in *Ballin, sailjoor, Cornouille*, by ons gebruikelijc, weezende Tand-vleis-**ellen**. De verder en ooverige Soorten gae ic voorby.

De Verhinderde Letteren zijn } Snorletteren, of *Erren, r*
 } Splitletteren, of *Ellen, l*

XIII. Hoofstuc,

Vande Neusletteren.

Na dat nuu voor-gedraegen zijn, onder de Onvryje Letteren, de Verhinderde, en met eenen alle de Oopedeurige: staet wijders te spreken vande Onvryje die de Deur toegeslooten hebben.

Een Toedeurige Letter is, die met een Toedeurige Vorm voortgebracht voort.

Vervat twee Afcomsten: 1 Neusletteren, 2 Smoorletteren.

Een Neusletter is, die met een Neusvorm voort gevormt.

Is 1 Des Binnemonts, 2 Des Ustermonts of der Lippen.

ic en voech hier niet by, Neusletteren des Keels: naediender zulke niet en zijn noch weezen connen: uit oorzaec dat de Keel achter de Neus is: daer oover dat dan de keel gestopt of geslooten zijnde, door de oopeneus geen geluit coomen en can: 'twelc nochtans most weezen, om Neusletteren te zijn.

Binnemondige Neusletteren zijn, die met eē Binnemondige Neusvorm gemaect worden.

Haer Soorten zijn 1 Verheemeltneusletteren, 2 Tantneusletteren. (voort.)

Een Verheemeltneusletter is, die met een neuzige Verheemeltvorm voortgebracht

Alzoo deeze Letter ooc, neffens alle andere, een Oorspronkelijken naem van noode heeft: dunct my best die te noemen, op de wijs vande andere Neusletteren, met een **g** voor by haer eigen geluit te voegen, en ooc alst gelegen valt voor en achter een, aldus **eng**/ en **engige**: te meer dewijlze meest als een Achterletter gebruict wort. Voorbeelden hier van zijn, de twee leste Spreekletteren in **lang/ bang/ bzeng/** saemen beteikent met **ng**: de leste in **maeking/ haering/ boeking/** alleen beteikent met de twee merkletteren **n** en **g**: de derde in **ic danh/ wenc/ lonc/** een **vanc/** hy **danct/ dunct/ bonct/** beteikent met **n**.

Hoewel het veel zeer vreemt zal dunken, datter een Letter zoude zijn als terstont beschreeven is, en van my **Eng** genoemd: zoo zal't nochtans, de zaec wel onderzocht en ingezien weezende, waerachtich bevonden worden.

1. Want dewijlder een Neusletter is der Lippen, en een der Tandens; zoo moeter ooc een zijn des Verheemelten: Naedienmen ooc daer, als inde **li** blijkt, de Scheideur sluiten can, ende die plaats niet achter de Neusdeur gelegen zy. Maet zulk een Verheemeltletter is de **Eng**: gelijc elc die uitspreekende, zal connen voelen en bevinden, zoo hyder op let.

2. 'Tgeluit dat ic zech een **Eng** te zijn, is van alle andere Letteren veel verschillende, zelf ooc van **n**: als blijkt wannermen die met malcanderen vergeelijct, 't sy in Woordleeden, of daer buiten: als 'tleste van **Eng** (beduidende, **naew**)/ mettet leste van **enn** (zijnde 'tselve **dat ende**): **ring/** met **rinn** (zeekere schorsen): **zing/** met **zinn**: **dwing/** met **winn**: ic **zong/** met ic **verzonn**: ic **ging/** met ic **begin**: **werking/** met **werken**. En naedemael tussen deeze een zeer merklijk onderscheit wort gehoort, zoo dat de Taelwoorden alleen daer door onderscheiden worden: zoo moeten dan die geluiden, daer dit verschil tussen is, byzondere Letteren zijn.

Maer men zal zeggen, dat dit geluit de **n** met de **g** is: gelijket meestentijt met die twee Letteren geschreeven, en gespelt wort. Doch hier teegen zal ic bewijzen, dat de **ng**/ uitgesproken als inde voorgaende Voorbeelden, geen Tweevormige Spreecletteren en zijn, en met eenen ooc niet **n** en **g**. En dit

1. uit dat in't uitspreken van die, de mont niet en roert, noch verandert. Daer uit volcht, datse met eene vorm gemaect worden.

2. uit haers Geluits eenpaerichheit. Want die in **g** en **n** niet en is.

3. uit dat de Scheideur, ooc in't leste van deezer uitspraec, geslooten blijft. Derhalven en cander geen **g** in zijn: naedien die een Oopedeur-letter is.

4. uit datmen groot verschil hoort tussen de **ng**/ nae de voorgaende voorbeelden, en nae haer eigen beteikenis uitgesproken: als tussen het leste van ic **zing**/ **jong**/ en 't midde van **ingae**/ **ong'nae**. Want daer uit blijft, datse geen eenderlei Letteren en zijn.

5. uit dat de natuerlijke verlenging der Woorden die in **ng** eindigen, met **gen** niet en geschiet: gelijc gebeuren zoude zoo de leste letter een **g** waer. Ic zech de **natuerlyke**/ zijnde de geene, welkemen inde gemeene spraec gebruiet. Want anders in't leezen, die dicwils met **g** verlengt worden: dewijlmen nae de oneige Schrijving, ooc lichtelijc het beteikende geluit oneige komt uit te spreken. By voorbeelt, ic **bang**/ ic **zing**/ verlengtmen inde gemeene spraec met te zeggen **bang-ngen**/ **zing-ngen**: Maer leezende deeze woorden zeitmen dicwils in't verlengen **bang-gen**/ **zing-gen**.

6. uit dat in't Neederduits geen woorden, zonder vercorting, in **g** en eindigen (hoewelder veel geschreeven worden): 'twelc hier nochtans zoude gebeuren.

Eenige, die bemerken dat het geluit 'twelkmen spreekt in ic **spring**/ **zing**/ **drink**/ en diergelijke, met **ing** niet wel uitgedruet en wort, en niet wetende waert haer schort, zoeken zulx te verbeeteren, met dat te beteikenen door **ijng** en **ijnk**/ schrijvende ic **sprijng**/ **zping**/ **drijnk**: meenende alzo, dat 'tgeene ic in **spring**/ **zing** voor een dubbelde **eng** hou, te weezen deeze drie Letteren **i**/ **n** en **g**/ en de Enkelde **eng** in **drink** te zijn deeze twee **i** en **n**. Maer dat die ooc missen, bewijs ic op de volgende wijs.

1. Zoeder inde voorzeide woorden, en in diergelijke twee **ijng** waeren, die den helderen Neufclank veroorzaekten, welc daer in gehoort wort: zoude in ic **bzing**/ **eng**/ **lang**/ **jong**/ **wenk** **dank**/ &c. ooc een **i** zijn, aldus **bzeing**/ **eing**/ **laing**/ **joing**/ **wenik**/ **daink**: of anders twee **ten**/ **aan** en **oon**/ aldus **bzeeng**/ **ceing**/ **laang** **joong**/ **wenik**/ **daank**. Twelc beide ongerijmt is. De reeden deezes gevolchs is, dat in deeze dezelve heldere klanc wort gehoort, die inde voorgaende, daer **i** in komt, bevonden wort.

2. Zoeder in ic **spring**/ **zing**/ **drink**/ &c. een dubbelde grondletter waer: zoude ooc een in weezen, alse inden onvolmaecten voorleeden tijt, en volmaecte tijden gebruiet worden. Maer dit en geschiet niet, want men zeit ic **spring** of **spjang**/ ic **zong** of **zang**/ ic **dzone** of **dzanc**/ **gesprongen**/ **gezongen**/ **gedronken**/ met een enkelde Grondletter: en daerom is de Grondletter ooc Enkel inden onvolmaecten teegenwoordigen tijt. De reeden deezes gevolchs is, dattet mette andere alzo geschiet. Want om dat ic **win**/ ic **begin**/ ic **spin** &c. inden teegenwoor-

genwoordigen onvolmaecten tijt, maer eene Enkelde Grondletter en heeft: zeitmen ooc inde andere tijde, met een enkelde Grondletter, ic won of wan/ ic begon of began/ ic spon of span/ gewonnen/ begonnen/ gesponnen. En om datmen in den teegenwoordigen onvolmaecten tijt, met een dubbelde Grondletter zeit, ic schijn/ ic verdwijn: zeitmen ooc inde andere gelegentheeden met een dubbelde Grondletter, ic scheen/ gescheenen/ verdween/ verdweenen.

3. Men can een groot onderscheit hooren tusschen ing in wijngaert/ en in dwingen; ende tusschen in in wijn-kanne/ of in wijn-helder/ en in hinken of winkel/ (alste naemelijc, uitgesproken worden natuerlijc, en nae behooren). 'Twelc niet zoude geschieden, zoo zulke de zaec hadde getref, die dwyngen/ &c. willen spelden.

Een Tandneusletter is, die met een Toedeurige, oopeneuzige Tantvorm voortgebracht voort.

Deezens gemeenen naem is en of enne/ welke ooc eigentlijker den byzondere naem vande Tandbeen-neusletteren behoort te zijn, gelijc enj of enjje van de Tantvleis-neusletteren. Voorbeelden canmen hooren in neen/ winnen/ snacken (dewelke eigentlijke enness zijn): en in Frangie/ Orangie/ Spangie/ nae de gemeene wijs geschreeven, by de Fransen in gaigner, manger, by de Spanjaers in Señor (dewelke enjneng zijn. Waer van wel breeder verklaering en bewijs zoude te doen staen: zoo wy voor hadden nuu die Soorten te verhandelen.

Een uitermondige Neusletter of Lipneusletter is, die gevormt voort met een Toedeurige oopeneuzige Lipvorm.

Heet Em of emme. Voorbeelden zijn in Mamme/ lam/ smal/arm/bzeemt/ m:l/ trommel.

Toedeurige Letter is	Neusletter	Binnemondich	Verheemelt-neusletter	Eng n
				Tandneusletter
		uitermond of Lipneusletter	Em m	
	Smoorletter			

XIV. Hoofstuc,

Vande Smoorletteren.

Een Smoorletter is, die gevormt voort met een Smoorvorm.

Is tweederlei: 1 Clinkende, 2 Ruispoogende.

Een Klinkende Smoorletter is, die met een Klinkende Smoorvorm voortgebracht voort.

Is 1 Des Binnemonts, 2 Der Lippen of des Uitermonts.

Daer en connen geen Smoorklinkers des Keels zijn: naedien alle Letterclane in een Oopekeel haer weezen krijcht, en in zulke Smoorklinkers een Gesloote

Keel

Keel most zijn, daer door dan het voortbrengen van klank belet wort. Doch, dewijlder eevewel een pooging, om klanc voort te brengen can weezen: zoo zoudemen inde plaets van een klinkende Keelsmoorletter, een Clinkpoogende moogen stellen.

Een Binnemont-smoorklinker is, die met een Smoorklinkende Binnemontvorm gevormt voort.

En is, 1 Des Verheemelten, 2 Der Tandens.

Een Verheemelt-smoorklinker is, die gevormt voort met een Smoorklinkende Verheemeltvorm.

Wanneer ic den rechten aert der ongekende bekende Letteren, begonde te kennen, heeft my 'tgevolch des ordens geleert, dewijlder een Smoorklinkende Lipletter en Tandletter was, beide zeer gebruikelijk, datter ooc most weezen een zoodaenigen Verheemelt-letter: alzoo't in andere Geslachten zoo bevonden wiert. Doch offer zulk een in't gebruik was in eenige Taelen, ende hoe die luide, en heb ic niet eer connen verneemen, voor dat my in gedachte quam der Engelsen uitspraec, vande Woorden die met **g** geschreeven worden, daer geen **g** noch **f** aen en volcht. En heb door de ooverlegging van die bevonden, dattet geluit, 'twelc zy daer de **g** geeven, een heel andere Spreekletter is, als de geene die wy, en andere Volkeren, met de **g** beteikenen: en byzonderlijk, dattet was de Verheemelt-smoorklinker, wiens plaets in mijn Letterorde leedich stont, die ic doe daer mede heb vervult. Maer want deeze nieuwe Letter, diemen tot noch toe voor een zelfde met de **g** heeft gehouden, een nieuwen oorspronkelijken naem van noode heeft: zalmen die moogen noemen, nae gelijkheit vande andere Smoorletteren, met haer eigen geluit, en **cc** daer achter aen gehecht, aldus *see*: daer by men noch, tot naeder onderscheit, alst van nooden schijnt, voegen mach het woort *Engelse* of *Gesmoorde*, zeggende *Engelse see*, of Smoorklinkende *see*. Voorbeelden hier van, daer door den Leezer haer rechte geluit zoude moogen hooren en uitspreken, en weet ic niet dat mit eenige andere taelen, gewoonlijker wijs uitgesproken, als uit de Engelse, voortgebracht cunnen worden: ten waer in eenige gemengde Woorden van onze Tael: als in *hekboort/ sikkbot/ &c.* diemen wel zoo uitspreect, dat de **h** des ongemengden woorts eenichsins schijnt in **y** verandert te zijn, door de verbinding met **v**: gelijk om dezelve reeden in *zibanc handboort/* de **t** verandert is in **v**: en in *toob-broot/ loob-baen* de **p** in **v**. En noch klaerder in *'h doe/ 'h ben/ 'h bac/* daer de **h** die **th** beduit, ganselijc schijnt verandert te zijn in **y**: eeven gelijk de **s** beteikenende *des /* in een **3**; en de **t** beduidende *het /* in een **v** verandert voor dezelve Letteren: Als in *'s daechs/ 't broot/* luidende gelijk *'zdaegs/ 't broot*. Doch by de Engelle zijn de voorbeelden zeer overvloedich: als de eerste Letter in *Good, God, great, &c*: die ooc deeze Letter zoo gewoon zijn, in plaets vande **g** te gebruiken, datse in alle Taelen dieze leeren de **g** als een **y** uitspreken: en daer door uit andere, voor Engelsen erkent kunnen worden, gelijk de Ephraemiten door de uitspraec der Letter *sin*. Want spreekt een Engelsman voor, *Gal/ gozt/ gul/ gram*: en gy zult hem in dier plaets hooren naezeggen, *yal, yort yal, yram*. Zoo ooc met de Franse, Latijnse, en andere woorden die een **g** vervatten.

Een Tantsmoorklinker is, die voortgebracht wort met een smoorklinkende Tantvorm.

De Naem is **dee**. Voorbeelden zijn in **dam/ dooden/ dijc/ dol/ padde/ bodde/ dzaf/ dwang**; dewelke Smoorklinkende Tandbeenletteren zijn: maer in **pluz/ madje/ stelladje** en in't Franse woort **Dien**, zijn't Gesmoorde Tantvleisclinkers. De eerste van deeze, komt in't byzonder, en eigentlijk toe, den ouden naem **dee**: Maer de tweede, alzooze, nieuw zijnde, geen naem en hebben, zijn van noode met een nieuwen naem, die haer geluit begrijpt genoemt te worden, als met **dee**: of moogen anders **djee** heeten, alzo die naem beeter uit te spreken is, en de Staeghe **j** by deeze Letteren altyt gevoecht wort. welken naem by sommige ooc in't gebruik is, om daer meede verkeerdelijk de **g** te beteikenen.

Een Lipsmoorklinker is, die met een smoorklinkende Lipvorm voort gevormt.

Deeze heet **bee**/ en wort gehoort in **bal/ babbelen/ tobbe/ bzengen**.

Een Ruispoogende Smoorletter is, die met een ruispoogende vorm gemaect voort.

Is drierlei: 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Der Lippen.

Een Ruispoogende Keelletter is, die met een ruispoogende Keelvorm voort voortgebracht.

Deeze Ruispoogende Keelsmoorders, hebben groote gemeenschap met de Klinkpoogende, daer te vooren van is geroert: dewijlze bei inden Gront ston zijn, en de Scheideur op eene plaets hebben: dienen daer oover wel onder een naeste geslacht begreepen te worden. Dit geschiet, als men die in't gemeen noemt met een beschrijvende naem **Geluitpoogende Keel-letteren**/ en met een oorspronkelijken naem, daer de zae zelf in begreepen wort, in't enkel getal **hee**/ en in't dubbel **heen**/ nae de wijs van al de andere Smoorletteren. Zy en worden, dat ic weet, niet als weezentlijke deelen van eenige Taelwoorden gebruikt, en oover zulx met geen merkletteren, 't sy eige, of oneige, in't schrift beteikent. Nochtans wordenze in't spreken dicwils gebruikt, en voor aen de Woorden gehecht die met een Snapklinker beginnen, of ooc wel aen andere: 't welc te doen of te laeten vry staet, en geacht wort het weezen der taelwoorden, geen verandering by te brengen. Voorder het Geluit 'twelk men in't steenen en kuchchen voortbrengt begint gemeenelijc met deeze Letter: gelijc het geene dat in't snacken voortkomt daer meede eindicht. Veeler Dieren geluit, als des Koukoux, der Haenen, **E**, 'twelk men tot noch toe door onweetenheit van dit nieuwontdeekt geslacht van Letteren geacht heeft met **h** gemengt te zijn, en met diens Merkletter schriftelijc beteikent: en begrijpt geen **h**/ maer deeze Letter: die met de **h** wel groote en de meeste gemeenschap heeft, maer eevewel noch veel daer af verschilt. Al ist dan zaeke dat deeze nieuwe Letteren tot onderscheiding der Taelwoorden niet gebruikt en worden: zoo zijnze hier nochtans noodich aengeroert, om den rechten aert van veel geluiden te verstaen, en te connen, alst van doen is, beteikenen: en om datse in't vervolch vande onderscheiding der andere Letteren voorvallen.

Een Ruispoogende Binnemontletter is, die veroorzaect voort door een Ruispoogende Binnemont-vorm.

Vervat twee Soorten: 1 Verheemeltruispoogers, 2 Tantruispoogers.

Een Ruispoogende Verheemeltletter is, die gevormt wort met een Ruispoogende Verheemeltvorm.

Den gewoonelijken naem is **kaa**/of **qúu**/ of ooc zeer ongevoechelijc **tee**/ (de **t** als een **t** uitgesproken): maer ic houde voor best datmen deeze altijt **hee** noeme, nae gelijkheit vande andere, en nae den naem diemen de **t**/ hier onder behoorende, eertijts plach te geeven. Voorbeelden zijn te hooren in **kzaeken**/ **kijken**/ **coomen**/ **clok**/ **melc**/ **quellen**/ **berquicken**.

Een Ruispoogende Tandletter is, die met een Ruispoogende Tantvorm wort gemaect.

Den Gemeenen Naem deezes Geslachts is **tee**/ die ooc eigen is een byzondere Soorte hier van, naemelijc de Ruispoogende Tantbeenfmoorders. Want hier onder geliç onder alle andere Tandletteren, ooc twee Afcomsten begreepen zijn 1 Tantvleisletteren, 2 Tandbeenletteren: die ic meede nun niet in't byzonder en verhandel: maer met eenige Voorbeelden van elx te stellen alleen aenroere, als vande eerste en minst gebruikelijke, stel ic tot voorbeelden de **t** in **tjoc**/ **tijlpen**/ **mannerje**/ **houtje**/ **Christien**, **Estien**: van de tweede en gebruikelijkste, de **t** in **tot**/ **trots**/ **wetten**.

Een Ruispoogende Lipletter is, die met een Ruispoogende Lipvorm wort gevormt.

Alfmen deeze met haren oorspronkelijken naem noemt, welke **pee** is, machmenze, geliç alle andere, bepaelen met haer beschrijvende naem aldus: Een **pee** is een Ruispoogende Lipletter. Voorbeelden hier van zijn in **pap**/ **poppe**/ **spyt**/ **spzaec**/ **plomp**/ **hups**.

Smoor- letteren zijn	Klinken- de	Des Binnemonts	Verheemelt-smoorklinker,	<i>ee</i> <i>r</i>
			Tantsmoorklinker	<i>dee</i> <i>d</i>
	Ruispoogende	Des uitermonts,	Lipsmoorklinker	<i>bee</i> <i>b</i>
		Des Keels,	Keelruispooger	<i>kee</i> <i>k</i>
		Des Binnemonts	Verheemeltruispooger	<i>kee</i> <i>k</i> , <i>q</i> , <i>c</i>
			Tantruispooger	<i>tee</i> <i>t</i>
	Des uitermonts,	Lipruispooger	<i>pee</i> <i>p</i>	

XV. Hoofstuc,

Onderscheiding der Enkelde Letteren nae haer Hoochte inde VVoordleeden.

Naedemael nuu ten einde gebracht zijn, de onderscheidingen der Enkelde Letteren, nae de Eigenschappen dieze hebben, in haer zelve aengemerct: zullen voort-vaerende, handelen vande Onderscheidingen der zelve, nae de Eigen-

Eigenschappen die daer in bevonden worden , wanneerze als Stof van andere Spraec aengezien worden.

VVaerschouwing.

Hier dient den Leezer wel te letten , dat de Spraeken daer van de Letteren als stof connen aengemerct worden, tweederlei zijn : 1 Eentopleedige, zijnde de geene, daer geen andere Snapletteren in gebruiet en worden als vryklinkende, 2 Veeltoppleedige, in welke ooc de Niet-vryklinkende Snapletteren vervattet worden, hoedaenich de Woordleeden en Woorden der Hebreuwse Spraec schijnen te zijn, die een *Scvva mobile* hebben. Ende dat ic nuu, voor hebbende maer de Eentoppige Spraeken, daer uit de gemeene Taelé genoegsaem heel bestaen, in't volgende te verhandelen : oover zulx ooc de Letteren alleen, als stof van die aengemerct, beschrijven zal : en dien volgende hier buiten sluiten de Niet-vryklinkende Snapletteren. Zoo dat dan al de Onderscheidingen der Letteren, die voortaan zullen gedaë worden, zich alleen streckē oover de vryklinkende Snapletteren, en Niet-vryklinkende Staegē Letteren.

De Enkelde Letteren connen aengemerct vvorden als stof van 1 Woordleeden, 2 Woorden, 3 Reedenneen, 4 Reedenleen, 5 Reedenen : en hebben nae elc byzondere Eigenschappen, daer naeze connen onderscheiden vvorden. Doch ons voornemen en is niet, die nuu in alle deeze inzichten te verhandelen: maer alleen, 'tvelc noodichst is, in aenzien datse stofzjn der VVoordleeden, en dit noch maer der Enkelde.

Als stof der Enkelde VVoordleeden, vvorden de Letteren tveefins aengemerct : 1, Ten aenzien datse stofzjn der heele VVoordleeden, 2 Als stof der Deelen van die.

De Enkelde Letteren, aengemerct als stof der Heele Enkelde VVoordleeden , hebben vierderlei Eigenschappen, daer nae zy connen onderscheiden vvorden : 1 Zeekere Trappen van Hoochte des Geluits, 2 Getal, 3 Orde, 4 Verceniging.

De Trappen vande hoochte des Geluits , die onder de Enkelde Letteren inde VVoordleeden gevonden vvorden, zjn zes : 1 Een Oppertrap, 2 Vijf Ondertrappen, die ic vervolgens aldus noem, 1 Naestoppertrap of Onderoppertrap, 2 Boovemiddeltrap, 3 Ondermiddeltrap, 4 Naestlaechste trap, 5 Laechste Trap. VVelke alle ooc moogen gezeit vvorden de 1, 2, 3, 4, 5, 6 Trap: reekende, of van onderen opwaert, of van boove nederwaerts.

Nae deeze Trappen zjn de Enkelde Letteren 1 Opperletteren, 2 Onderletteren.

Opperletteren zjn, die inde VVoordleeden booven al de andere Letteren luiden.

Zulke zjn de Vrysnapklinkende : naemelijc, de Snappende áá, 'ó, óó, áe, çu, óe, ée, éu, óe, íe, úe, úo, íj, úi, úoi, úu, 'úu, óu.

Onderletteren zjn, die met VVoordleeden laeger als de Opperletteren luiden.

Zjn vjyderlei nae de Ondertrappen: 1 Naestopperletteren, 2 Boovemiddelletteren, 3 Ondermiddelletteren, 4 Naestlaechste-Letteren, 5 Laechste-Letteren.

Naestopperletterē zjn, die inde VVoordleeden laeger als de Opperletteren, en hooger als de Boovemiddelletteren luiden. Of die inde VVoordleeden inden Naestoppertrap luiden.

Zulke zijn al de Vrye Staechklinkers, behalven de Vry-staege Tandbeen en Lipklinkers: Als met naemē de Staege *aa*, 'ó, óo, áe, eu, óe, ée, éu, óe, íe, úe, úo.

Dat deeze nuu vande Naestoppertrap zijn, blijkt, uit datse in eenich Woordlit coomende, altijd neffens de Opperletteren staen, zonder tusse-coomen van andere: en dat andere, tussen de Opperletteren en deeze, niet en connen mette zelve tot een Woordlit uitgesproken worden.

Boovemiddleletteren zijn, die inde VVoordleeden inde Boove-midde trap luiden.

Zulke zijn de Snorletteren, of **Erren**.

Dat deeze vande Boovemidde trap zijn, blijkt, uit datse voor of achter in eenich Woordlit, met een Naest-opperletter, of Onder-middeletter coomende, altijd buiten de Naest-opperletter, en binnen de Onder-middeletter worden gestelt: en uit datse anders staende, tot een eentoppich Woordlit met die, niet en can uitgesproken worden. Als in **Paerl/ poort/ verw/ wort/ wang**/ daer de **r** haer plaets heeft buiten de **e** en **t**, Naestopperletteré zijnde, en binnen de **l** en **w**. Ondermiddeletteren weezende: en anders gestelt zijnde, te weeten aldus, **paerl/ parel/ porot/ verw**/ en connen in een Woordlit nae den eis, niet uitgesproken worden.

Onder-middeletteren zijn, die inde VVoordleeden inde Onder-midde trap luiden.

Zulke zijn de Vrystaechklinkende Tandbeenletteren, en Lipletteren, insgelijx de Splitletteren: als met naemen, de Staege *ij, úi, úoi, úu, 'úu, óu*, ende de **l**.

Dat nuu deeze vāde *Ondermidde trap* inde Woordleedé zijn, en noch hooger noch laeger, blijkt uit datse altijd buiten de voornoemden letteren van hooger trappen inde Woordleeden gestelt worden, en binnen alle de andere die noch genoemd zullen worden: Als in **wreet/ verw/ derj/ spijt/ blaew/ veem/ schelm**. Want al ist dat deeze, om een Woordlit uit te spreken, wat moejelijc vallen, en eenichsins schijnen tweetoppige Woordleeden te maeken: zoo geschietet nochtans veel bezwaerlijker, en merkelijker tweetoppich, als men ze zoude willen met de buitenste binnen te stellen, uitspreken, aldus, **wreet/ verw/ derj/ spijt/ blaew/ veem/ schelm**. Waer uit dan blijkt, dat de **w/ j/** en **l/** laeger van trap zijn, als de **r** en Staege **e**: ende hooger, als **f/ p/ t/ b/** en **m**.

Dat ooc de **l/ j** en **w** van eenen trap zijn, can afgenoomen worden, uit datse achter malkanderen niet wel en connen volgen, of alset geschiet, de eene by nae zoo wel binnen staen mach als de andere, voornaemelijc de **w** en **l**. Want de **j** wel wat hooger schijnt te wezen, en binné de **l** beeter gevoecht can zijn, dan buiten: Als by Voorbeelt, men can bequaemer zeggen, om een Woordlit te zijn, **dwel/ heit/ vl/ vijl/ baerl/ schaejl/** dan **dwel/ helj/ ilj/ baerl/ schaejl**. Maer eeve bezwaerlijc can men tot een Woordlit uitspreken **zwaelw** en **zwaelw/ woltje** en **wolje**.

Naestlaechste-letteren zijn, die inde VVoordleeden inden naestlaechsten trap luiden.

Zoodaemge zijnde Neulletteren, te weeten de **ng/ n/ m**.

Dat nuu deeze inden Naestlaechsten trap luiden, blijkt uit datse altijd buiten de voornoemde letteren van hooger trappen, inde Woordleeden daerze faemen in coomē gestelt worden, en binnen alle andere, nae te noemen, van een laeger trap: en uit datse ooc andersins niet en connen eentoppich uitgesproken worden: Als te hooren is in **helm/ rein/ ic/ tern/ berm/ smal/ knaech/ gaot/ plomp/ rank/ gunst/** daer

daer voor men niet en can eentoppich zeggen, hemel/renij/tenx/demx/mfal : nkaech/ugoz/plopm/rah.n.

Lacchte Letteren zijn, die inde VVoorleeden luiden inden laechsten trap.

Zulke zijn aen $\left\{ \begin{array}{l} \text{d'een zijde de } g \ 3 \ b \ 7 \ d \ b \ 2 \ h \\ \text{d'ander zijde de } ch \ s \ f \ k \ t \ p \ 5 \ h \end{array} \right.$

Die anders zeer bequaemelijc in duzdaenigen vervolch conné worden gestelt : h; g/ ch; 3/ s; v/ f; 7, k; d/ t; b/ p. Of ooc in duzdaenigen : h; g/ ch; 7, k; 3/ s; d/ t; v/ f; b/ p.

Dat nuu deeze van een laeger trap zijn als de voorgaende, blijft 1 uit datse in eenich Woordlit met een of meer der geener die ic te vooren in hooger trappen gestelt heb, alijt daer buiten ('twelc ooc beneden is) haer plaets hebben. Als in groot/ glas/ zwaer/ vrp/ vlas/ draech/ dwingt/ huijt/ gnozt/ gnay : hemd : 't chraecht/ 't chijjt/ schijjt/ 's jaers/ 't swaert/ slac/ snac/ smacht/ sraest/ srep/ hzeest/ 'h jooc/ gwaect/ klacht/ knecht/ 'h mach/ trowst/ tijlp/ twist/ 't lant/ meegentich/ 't mach/ pronct/ pleit : looch/ erch/ zwelch/ ruich/ roos/ hers/ 'ys/ hotox/ pels/ peins &. 2 uit datse anders als terstont gezeit is, staende, niet en connen, zonder in zulken woordlit veeltoppichheit te veroorzaeké, uitgesprooken wordé: Als gehoort can worden wannermen zoude willen uitspreeken rgoot/ lgas/wzaer/ &. rechtaecht/ lchrijt/ rechijjt/ lfac/ &. locho/ echr &.

Maer datse alle van eenen trap, of eeve hoog inde Woordleeden zijn, blijft uit dat die in een woordlit neffens malkanderen coomende, in geen eenen stant en worden gevonden, maer een zelvde als nuu binnen, als dan buiten : en alzo omgekeert staen. 'Twelc niet geschieden en kan met de geene die van verscheide trappen zijn. 'Tvoorzeide is by voorbeelt te zien in gebleuzd/ knodz/ alwaer de 3 eerst binnen, daer nae buiten staet, en de d in tegendeel : Weederom in mist mits; lust luts; stal/ 'tsal; psalm/ spalc; fleps/ gesp; thau/ 'litem; wasch/ daechs; maecht/ 't chaet; Ptolemans, 'tpont.

Alzo beweezen zijnde dat deeze van een laeger trap als de voorgaende zijn, en ooc alle van eenen zelvden trap of eeve hoog : Zoo volcht daer wijders uit datse zijn vanden laechsten trap. Dewijlder geen andere Letteren ooverich zijn, die een laeger trap zouden maeken, en beneden of buiten haer uitgesprooken worden.

Gemeene Eigensch. *Sommige Letteren van een zelvde trap teegen malkanderen vergeleeken, verschillen nocheenichsins in hoochte haers geluits. Als by voorbeelt inden Naestlaechsten trap luiden de Dieper Letteren hooger dan die ondieper zijn, de ng dan de n, de ng en n dan de m.*

uitet voorgaende blijft, dat de Letteren nae haer trappen aldus vervolgen, de diepste van een zelven trap voorgezet zijnde:

De Snappéde áa, 'ós, óo, áe, eu, óe, ée, éu, óe, íe, úe, úo, íj, úi, úoi, úu, 'úu, óu :
De Staege áa, 'ós, óo, áe, eu, óe, ée, éu, óe, íe, úe, úo : r; j, w, l : ng, n, m :
h, g, ch, 7, k, z, s, d, t, v, f, b, p. }

Hoewel de Spreeckletteren van't begin der Werlt zijn geweest, ende van alle Menschen behalven de Stomme, gebruiet: zoo is nochtans de kennis van die zoo slecht en klein gebleeven, datter niet alleen weinich onder zoo grooten getal zijn ontdeeft, maer vande ontdeefte zelf niet veel meer als de bloote naemen geweeten, het ooverige begraeven leggende. Dit blijft, uit datter tot noch toe niet eene gemeene onderscheiding van die te voorschijn is gecoomen, waer door der zelve aert, in haer zelyen aengemerct, eenichsins zoude aengeweezen worden: ten waer der Hebreen Afdeeling, daer van voor gesproken is. die doch ooc niet in't gemeen oover al de Letteren: maer byzonderlic, als een onderdeeling, oover de *Consonanten* alleen is gestrect. Want aengaende de gewoonlijke Onderscheiding in *Vocaelen* en *Consonanten* ende der Consonanten weeder in *Semivocales* en *Mutae*, met weinige andere Onderdeelingen, welke noch booven de Hebreewse deeling is bekent, en geacht wort der Letteren aert te verklaren; die en is eigentlic geen onderscheiding, welke de natuer der Letteren in haerzelve aengemerct, bekent maect, maer daer door alleen eenige eigenschappen van die willen aengeweezen worden, welke zy hebben, wanneerze als stof der Woordleeden worden aengezien. Ende byzonderlic schijntet dat mender meede heeft willen eenichsins verclaeren de eigenschap der Letteren, die ic in dit Hoofstuc van nieuws hebbe ontdeeft: naemelic de ongelijke hoochten of trappen des geluits, die de Letteren in de Woordleeden by een gevoecht zijnde, hebben. Want men heeft door *Vocaelen* de Letteren die alderhoochst luiden, en die alleen een Woordlit kunnen macken, willen te kennen geeven: ende door *Consonanten*, die onder, en met de andere meedeluiden in minder hoochte, hoedaenige van my Onderletteren zijn genoemt, onder welke men dan getracht heeft zulken onderdeeling te macken, daer door te kennen zoude gegeeven worden, welke van die weeder hoochst zijn: tot dien einde die onderscheidende in *Semivocales* of halve Clinkers, en *Mutae* of Stomme. De *Semivocales* tot de hoochste naest de *Vocaelen* gestelt zijnde, heeftmen weeder, die onder dezelve luitst geacht wierden, afgescheiden, en *Liquidas* genoemt, dat is Smeltende; om dat zeggende, haer geluit somtijts zachter wort, en gelijc als smelt. Ende alzoomen daer in noch verschil van luidheit heeft, zijnder sommige *Acute* genoemt, dat is, Scherpe, de andere *Obtuse* of Plompe. Zoo datmen dan door die onderscheiding, duisterlic en zeer onvolmaect, heeft te kennen gegeeven, 'tgeene hier in dit Hoofstuc duidelic, en veel volcoomender, met aenwijzingen van verscheide Trappen, is beschreeven: en zoude die derhalven wel moogen ten dien aenzien oovergeslaegen, en vernieticht worden, deeze in diens plaets behoudende. Maer want dezelve zoo veel hondert Iaeren geweest en gebleeven is: zoo verre in alle Landen onder veelderlei Volkeren en Taelen, als Grieken, Latijnen, Spanjaers, Franfoizen, Engelsen, Duitsen, &c. verspreit en aengenoomen: van zoo meenichte Hoochgeleerde Schrijvers oude en newe bestendich gebruiet en gevolcht: ende zoo vast en diep in't herte, tong en pen van een yder die tot eenige kennis gerocht is, ingewortelt en gehecht: zoudet ten deezen aenzien wel van noode zijn, die noch te behouden, en onverandert te laeten blijven: te meer dewijle, die dezelve zoude willen poogen te weeren, of heel te veranderen, lichtelic den Moriaen zoude waffen,

wassen, ende hemzelve veel Teegensprekers verwecken. En daerom zoude ic ooc geern die vermaerde Onderscheiding in deeze Letter-beschrijving doen plaets grijpen, en alzoo iet outs onder zoo veel nieuws laeten gemengt zijn. Eevewel nochtans en can ic niet bedenken, hoe icket hef of lech, dat zonder te stijven merkelyke dwaeling en werring, die zelve, gelijke tot noch toe voor gedraegen is, zoude kunnen behouden, ende met toestemming hier ingevoecht worden: dewijle de Letteren diemen onder elc dier Afcomsten vervat, zoo verscheide van aert zijn, datser niet behoort toe en kunnen gebracht worden. Want aengaende dieze Vocaelen noemen, daer en wort de *j* Consonant of Hebreuwse *iod* niet onder gerekent: gelijc ooc niet onze *w* of de Hebreuwse *vauw*, gemeenlijc *van* genoemd, die ic acht een met de *w* te zijn. Ondertussen dezelve *j* en *w* aisse achter een vocael coomen, reekentmen, neffens meer andere, in zulken geleegentheit staende (die nochtans dan, gelijc voor beweezen is, Consonanten zijn) onder de Vocaelen. Zoo dat zulken doen een rechte teegenstrijdichheit, die met de waerheit niet en kan bestaen, in zich vervattet. Want dat een zelve Letter een Vocael en geen Vocael zoude zijn en can niet weezen. Men begrijpt ooc onder de Vocaelen beide *Corte* welke Enkelde zijn, en *Lange* Vocaelen, welke inder daet dubbelde Letteren zijn, uit een Vocael en Consonant bestaende. Ondertussen sluitmen daer buiten de *Diphongen*, die ooc uit twee corte of enkelde vrye Klinkers bestaen: maekende alzoo den naem vocael tot een wonderlijc Geslacht, dat mer geen gepaste Bepaeling (*Definitio reciproca*) en kan beschreeven worden: dat is, met zulk een daer niet te weinich noch te veel onder en zoude vervattet zijn. Aengaende de *Semivocales* en *Mutas*, daer in en worden geen minder verwerringen gebruikt, die wy, om niet te lang te zijn, ongeroert laeten.

Maer om nuu eevewel uit oorzaeken voorzeit, by deeze Onderscheiding zoo nae als moogelijc is, behoudens de waerheit en goe schickelijcheit, te blijven: en het gebruikelijc spreken van Vocaelen, Consonanten, Semivocales, & of van de vertaelde naemen in dier plaets, niet uit den Mont van een ygelijc te weeren: Zoo zal ic hier doen een voorflach, waer door de voornoemde Onderscheiding, met de geene die hier beschreeven is (als hebbende daer meede de meeste gemeenschap booven alle andere) met verstelling van't wanschickelijc, oover een gebracht wort, daer nae een yder in zijn spreken hem zoude moogen voegen. Naemelijc,

Datmen voortaan metten naem Vocaelen, of de Vertaelde in dier plaets, verstaen een soorte van letteré, welke ic Vryklinkers heb genoemd, diens Teegenfoortige niet en zijn de Consonanten (gelijc tot nuu toe is verstaen) maer zulke die ic *Niet-vryklinkers* heet, om datte niet vry en klinken: en met *Corte* of *Enkelde* Vocaelen (diemen door uitneementheit blootelijc Vocaelen mach heeten) de geene die ic *Corte* of *Enkelde vrye Klinkers* noem, en ooc door uitneementheit blootelijc *Vry-klinkers*. En alzoo dan onder de Vocaelen eenige Consonanten begreepen zijn: zoo machmen tot onderscheit, die geen Consonanten zijn noemen *Pravocales* of *Vocales prafonantes* (Booveklinkers of Booveklinkende Letteren) en die ooc den gebruikelijken naem *Vocales prapofitiva* toepassen

en zijn de Vryklinkers vanden hoogsten trap, die ic Opperletteren en ooc Vry-
 knapklinkers noem: Maer die Consonanten zijn, *Subvocales* of *vocales Consonantes*
 (Vryje Onderklinkers of Meeluidende Vryje Klinkers) zijnde de Staeg Vry-
 klinkers, diemen den gewoonelijc naem *Vocales subjunctiva* toevoegen mach alsse
 Nae-letteren zijn, gelijk meest geschiet. Intgelijx datmen met Consonanten
 (Meedeluiders) verstaet, niet een teegesoorte van vocaelen, nae gewoonte, maer
 een Soorte die ic hier Onderletteren noem, diens teegesoortige zijn de voornoede
Prævocales. Weederom met *Semivocalen* (beduidende Halfklinkers), de geene die
 vande Naestopper, Boovemiddel, Ondermiddel en Naest-laechste trap zijn, die
 noemende **Heidere Onderletteren** of **Helluidende**. En dat *Muta* of *Aphona* genoemd
 worden, de lettere welke vanden onderste trap zijn, die in't Duits liever **Dooflui-
 ders** als nae den Latijnsen en Griecsen naem, **Stomme** noemende: om alzo te
 vermijden de oude dwaeling van te meenen, dat die Lettere van haer zelve heel
 stom, en zonder geluit zouden zijn. Deeze hebben tot een Eigenschap datse
 zeer dikwils en lichtelijc in malkanderen veranderen, en dat niet alleen in de
 Griecse Tael, maer ooc in andere, en met naemen in d'onze: daer oover men
 die ooc **Veranderlijke** zoude moogen heeten: gelijk andere daerentegen, de
 naem van **Onveranderlijke** draegen.

Ende dewijle het meede gemeen is, de *Semivocales* noch voorder te onderschei-
 den, in *Liquidas* (Smeltende), by de Grieken ooc *Immutabiles* (Onveranderlijke)
 genoemd, daer tot teegesoorten gewoonlijc teegen gestelt worden, de *Duplices*
 (Dubbele), en van eenige ooc het Buite-gesloote alleen dwaelende Schaep
Monadicon en *Asemon*, zijnde de *g* twelc anders nergens plaets onder de andere
 Geslachten kost krijgen: Ende dat andere de *Liquidas* noch verdeelen in *Acutas*
 en *Obtusas*, en neffens de *Liquidas* tot een teegeloorte stellen, de geene die zy
Firmas noemen, daer onder begriipende de *j*/*v*/*f* (rekenende verkeerdelijc de *g*
 onder de *Semivocales* niet alleen, maer ooc onder de *Liquidas*, jae de Opperste van
 die alle: ende de *Duplices* tot een byzonder geslacht maekende): Zoo zoude-
 men ooc, om deeze verwerde Onderdeeling met verbeetering te behouden, on-
 der de *Semivocales* moogen stellen twee soorten, 1 *Firmas*, 2 *Liquidas*: en onder
 de *firmas* (dat is, vaste) brengen de Letteren vanden Naestoppertrap, die ooc
vaste noemende, maer in een anderen zin, naemelijc om datse alijt vast aende
 voorgaende Opperletter, zonder tusse-coomende oover-stapping verknocht
 staen, dewijlze by haer eenvormige alleen gestelt worden, de **a** somtijts uitge-
 genoomen (Doch deeze eigenschap is maer byvallich en heeft in andere ooc wel
 plaets als inde *j* en *w*): Maer onder de *Liquidas* of Smeltende, machmen de
 ooverige *Semivocales* brengen, als de Boovemiddel, Ondermiddel en Nederlaech-
 ste Letteren. Diemen ooc **Smeltletteren** mach noemen, ten aenzien datse met
 de Doofluiders, die in een Woordlit buiten haer staen tot een Dubbelde Letter
 in een smelten, en voornaemelijc datse daer door de neevestaende Woordleeden
 de Doofluiders onttreckende, die corter maeken, en alzo verminderen of doen
 smelten. Van deeze machmen de Boovemiddel en Ondermiddel-Letteren zeg-
 gen *Acutas* te zijn, in't Duits **Hooge** of **Oppersmeltletteren**; en de Naestlaechste
 letteren *Obtusas* noemen, zulx vertaelende **Laege** of **Verdompte Smeltletteren**.

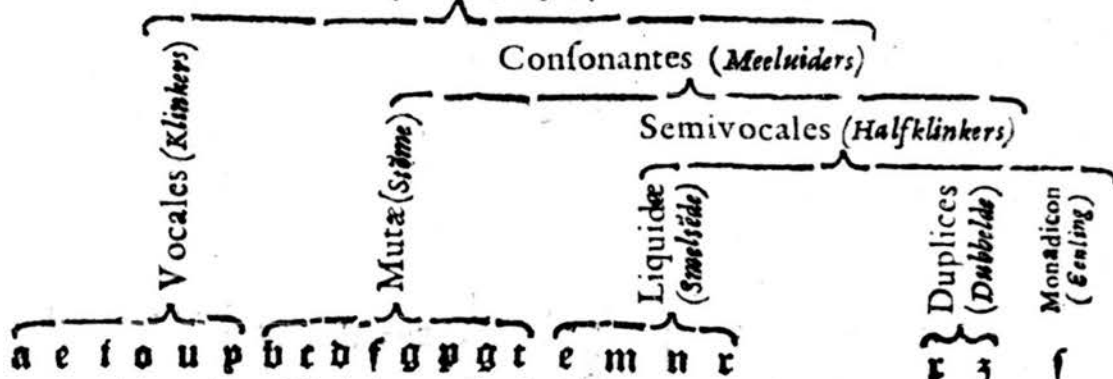
Voorder

Voorder naedemaal datter gebruikelijk is by de Grieken de *Musas* of Doofluide nde, die zychten neegen in getal te zijn, noch te onderscheiden in drie soorten, elc drie letteren vervattende: naemelyc 1 *Tennes* (dunne) weezende de *v, x, r, s* *Medias* (middelbare), zijnde *ε, γ, δ, z* *Aspiratas* als de *φ, χ, θ*: Zoo machmen die op de volgende wijs verbeetert zijnde, ooc behouden, en hierin voegen. Te weeten, datmen de *Aspirata* of Geblaезде, welke dubbele Letteren zijn, en in een Geslacht met de Enkelde niet en behooren begreepen te worden onder de Enkelde *Musas* of Doofluiders niet en stelle, maer by de Dubbelde: en datmen voorts de *Musas* onderscheide inde ooverigetwee soorten alleen: naemelyc 1 In *Medias*, die noemende Doofclinkers, of zwaere Doofluiders, en daer onder vervattende *γ, d, b, g, ζ, v, z* In *Tennes*, die Ruifende of Lichte Doofluiders heetende, ende daer onder begriipende *k, r, p, ch, s, f*.

Om al het voorzeide klaerder te verstaen, zalicker in eenige Tafeltjes voor ooggen stellen.

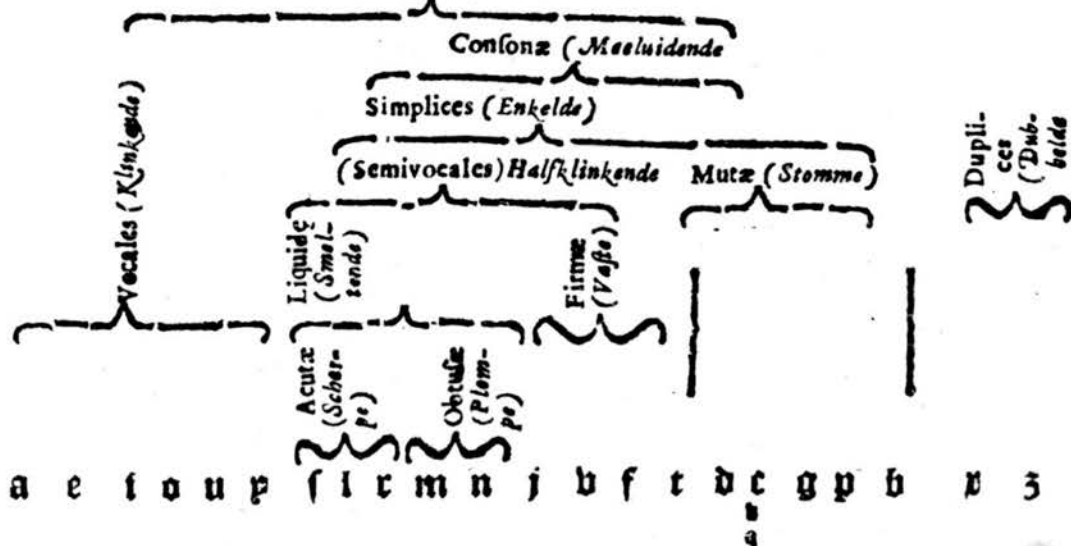
Taefel vande gewoonelyke Onderscheiding der Letteren.

Litera (De Letteren) zijn

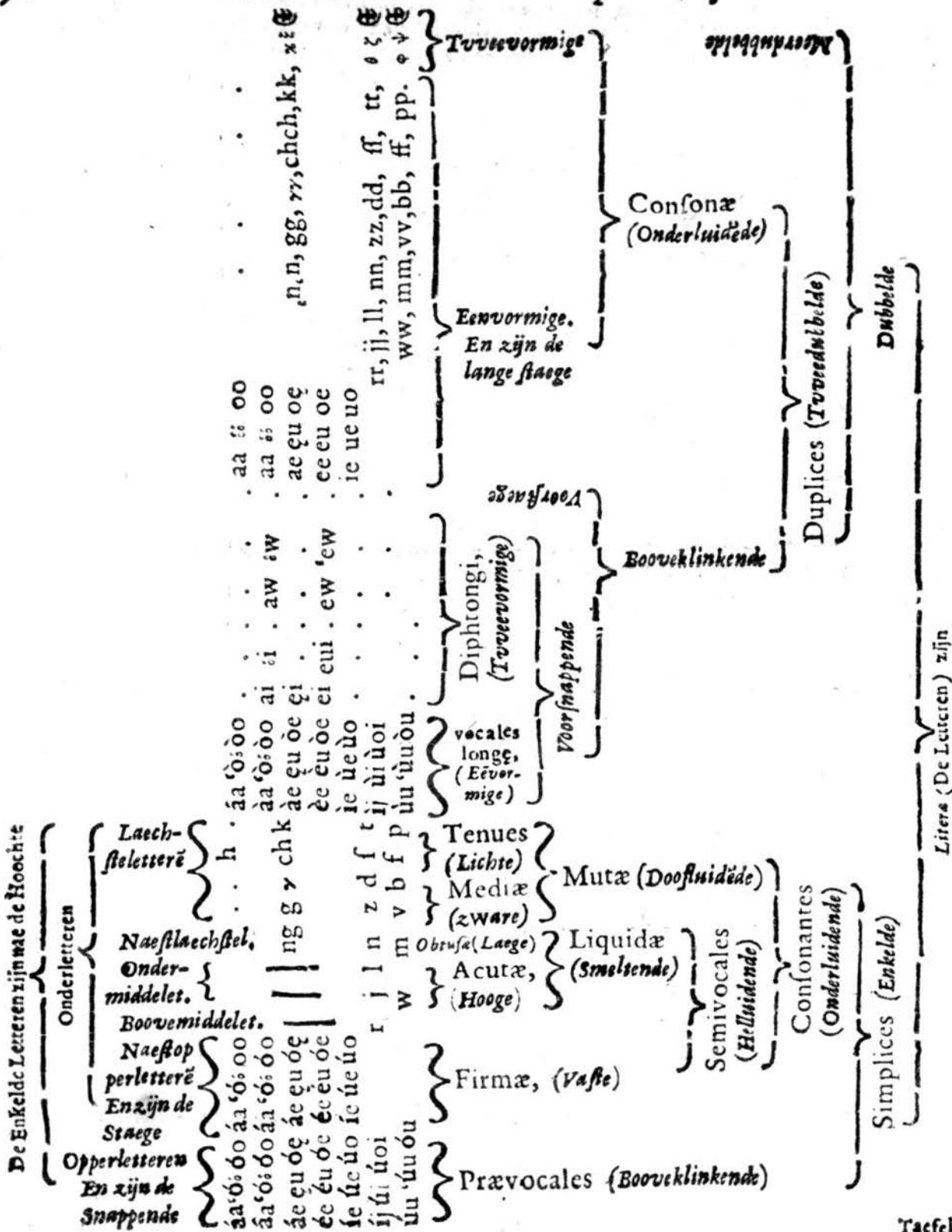
Taefel vande Beschryving, en Onderscheiding der Letteren door Petrus Ramus, en veel andere, die 'tvoorgaende staebten hier te verbeeteren, en de natuur op's naeuwste te treffen.

De Letteren zijn

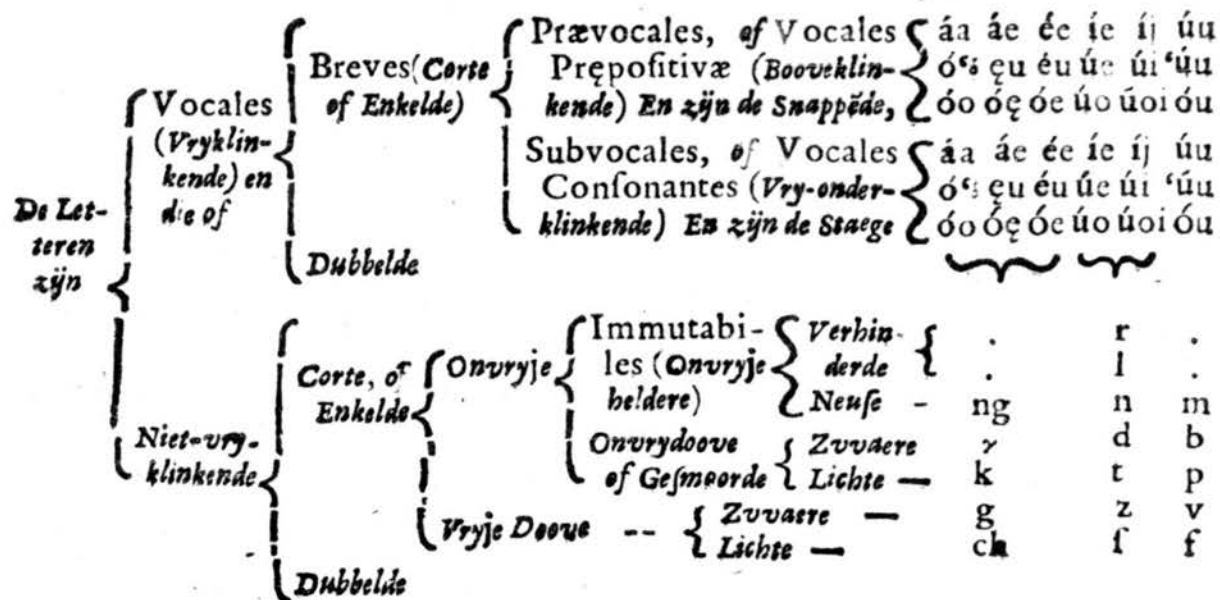

Een dubbelde Taefel, vertoovende aen d'een zijde de Onderscheiding der Enkelde Letteren nae de Hoecste, in dit Hoofstuc van my gesan, ende aen de andere zijde ten doele de leffgemelde gewoonelyke onderscheydingen der Enkelde en Dubbelde Letteren, nae veelderles nootwendige verbetering en vermeerdering met de mijne over een gebracht; ten einde wan die oude verwards Constaerdom, zonder ververring en doolung, oude conanen begriipen, en noch gebruiken.

Het Tweede Boec der Spreeckonst

Taefel vertoonende de ooverige verbeterde Oude
Geslachten der Letteren, met bygevoechde Niewe.

XVI. Hoofstuc,

Drie Onderscheidingen der Enkelde Letteren, als stof der woordleeden, naemelijc nae haer Getal, Orde, en Vereeniging.

Het Getal 't welc inde Enkelde Letteren, stof der VVoordleeden zynde, bevonden voort, is van een tot zeeven. VWant uit zoo veel Enkelde Letteren, bestaen de langste enkelde VVoordleeden: gelyc de corste uit eene Letter bestaen.

Hier nae zijn de Letteren 1 Eenlingen, die alleẽ een woordlit maeken; als e in edoch.

2 Tweelingen, die met haer twee de stof zijn van een heel vvoordlit: als de b, en de e in bedwanc.

En zoo voort tot Zeevelingen toe.

De Orde, die inde Enkelde Letteren als stof der heele VVoordleeden bevonden wort, is veelderlei: Nae 't welcke de Letteren onder andere te onderscheiden zijn,

I. In eerste, tweede, derde, vierde, vijfde, zeste en zeevende Letteren der VVoordleeden. Diemen anders ooc zoude moogen noemen, De Voorste, de Voorste op een nae, de Voorste op twee nae, &c.

II. In leste, naestleste, leste op twee nae, &c. Die anders, Achterste, naestachterste, &c. moogen geheeten vvoorden.

III. In Uiterste of Uiterletteren, en Tussenletteren der VVoordleeden.

De Vierde Eigenschap, die inde Letteren, als stof der voordleeden aengemerct, voors bespeurt, is de Vereeniging met malcanderen.

De maeking deezer vereeniging bestaet in twee saemengaeude dingen: 1 Inde Ooverstapping ofre blyving der Vormen, 2 Inde Afseming door de Ooverstappende of Blyvende Vormen.

Het middel daer van, is het geene dat door die voorschreeve maeking veroorzaect: en mach by gelykenis Letterbant, of Letternaet genoemt zyn.

Zulke Letteren zyn tweederlei:

1 Die alleen in't aenraeken van der Letteren gront bestaen, en moogen Letterlassen geheeten worden.

Zoodaenige zyn, die tussen de vereenigde Eenvormige Letteren connen aengemerct worden: als tussen **ee** in **ee**/ en tussen **tt** in **spott**.

2 Die uit eenich gelmit bestaen, 'twelc voort comt tussen beide de gronden der vereenigde Letteren. En moogen Letterzoomen genoemt zyn.

Zulke machmen hooren tussen **r** en **m** in **arm**/ en tussen **ch** en **t** in **acht**.

Nae deeze Eigenschap zyn de Letteren te onderscheiden in 1 Losse, 2 Gebonden of vereenigde.

De Losse Letteren zyn, die met geen andere in een voordlit vereenicht zyn.

Zulke zyn alle Letteren, alleen uitgesproken.

De Gebonde Letteren zyn, die in een voordlit aen andere letteren vereenicht zyn. En zyn 1 Halfgebonden, 2 Heelgebonde.

De Halfgebonde Letteren zyn, die maer aen eene zyde, met een andere Letter in een Voordlit verknocht zyn.

Zyn vveeder tweederlei: 1 Voorgebonde, 2 Naegebonde.

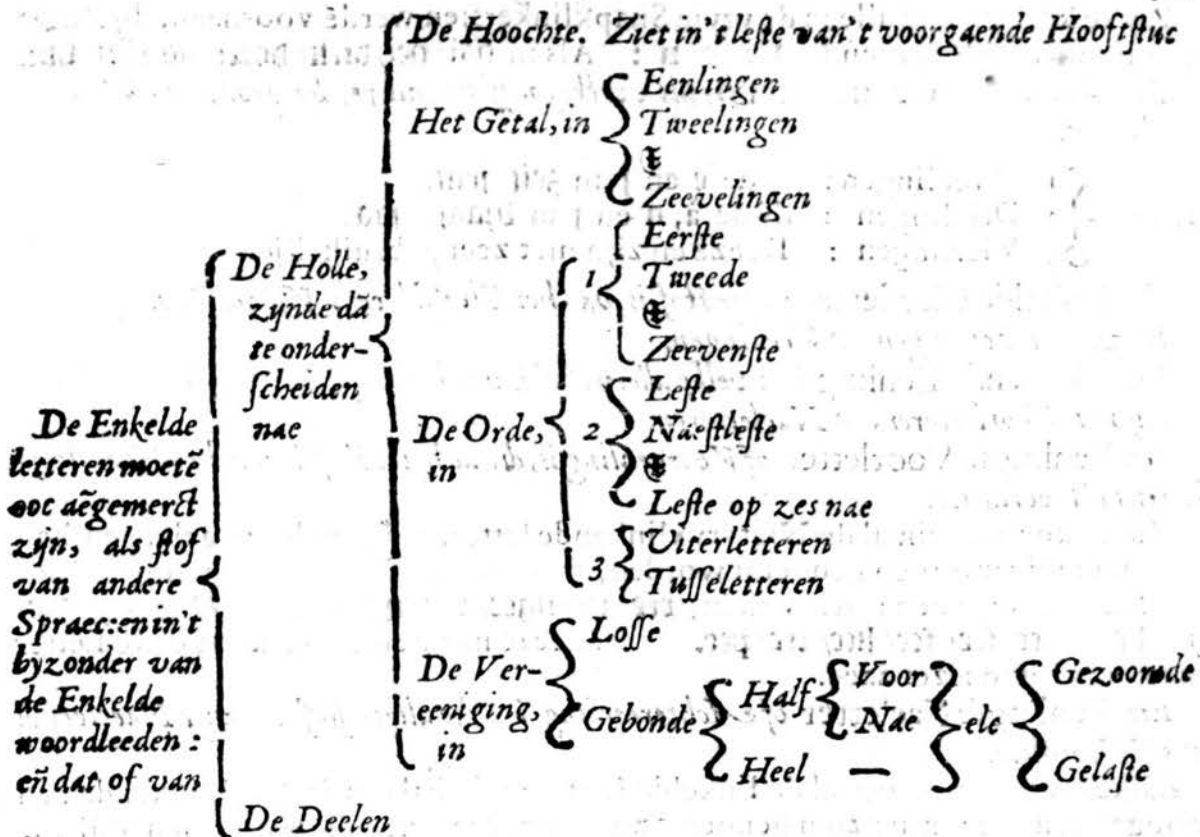
De Voorgebonde zyn, die in een Voordlit met een Letter die voor haer staet gebonden zyn. Als **n** in **zitten**, en **t** in **brant**.

De Naegebonde Letteren zyn, die met een Letter vvelc achter haer staet, in een voordlit vereenicht zyn. Als **z** in **zit**, en **b** in **brant**.

Een Heelgebonde Letter is, die voor en achter met andere Letteren in een voordlit vereenicht is. Als **i** in **zit**, en **r**, **a** en **n**, in **brant**.

Elc der voorgaende is, of door een Zoom, of door een Las gebonden. VVaer van men deeze Gelaste, en geene Gezoomde mach noemen.

Als by Voorbeelt, Gelast is in **all** de eerste **l** en de tweede: deeze voor, en geene achter, die met eenen ooc voorgezoomt is met **a**: Zulx dat **a** een Naegezoomde is, de eerste **l** een Voorgezoomde en Naegelaste, en de tweede **l** een Voorgelaste.

XVII. Hoofstuc,

Onderscheiding der Enkelde Letteren, ten aenzien datse stof zijn vande Deelen der Woordleeden.

De Enkelde Letteren, connen als stof van alderlei Deelen der Woordleeden aengemerct worden, en in elke aenmerking byzonderlijk onderscheiden: maer zullen dit nuu alleen doen, ten aenzien datse stof zijn vande Drielingse deelen der zelve: en dat noch maer van zulke, daer van 't Voornaemste Deel al des Woordlits vrye Clinckletteren vevat, en Gront van my genoemt wort, de twee slechte Deelen uit niet-vryklinkende Letteren bestaende, en kleeffels geheeten.

In deeze aenmerking zynze 1 Grondletteren, 2 Cleeffletteren.

Een Grondletter is, die stof is van den Gront eens Voordlits.

Zulke zijn altijt vrye Clinkers, 't sy Snappende of Staege. En al de vrye klinkers inde Woordleeden zijn zoodaenige: behalven dat somtijts de W/ buiten de staende, voor een Cleeffletter te houden zy: 'twelc eenichstns inde s ooc kan plaets hebben.

De Grondletteren zyn nae haer Getal 1 Eenlingen, 2 Veelingen.

Een Eenlingse Grondletter is, die alleen de heele stof vande Gront eens voordlits is.

Zulke kunnen zijn alleen de vrye Snapklinkers; en werdē voornaemelijc/ daer toe gebruiet de Snappende a/ e/ o/ u : Als in dal/ het/ ditch/ doze/ dozzen/ hut.

Een Veellingse Grondletter is, wiſ vvelke, neffens andere, den gront eens VVoordlits beſtaet.

En zijn $\left\{ \begin{array}{l} 1 \text{ Tweelingen : als de e en j in zeit/ jent.} \\ 2 \text{ Drielingen : als de à, a en j in djaajt/ jaa.} \\ 3 \text{ Vierlingen : Deze en zijn niet zeer gebruikelijc.} \end{array} \right.$

Een Enkelde Cleefletter is, die ſtof is van het Cleeffel eens VVoordlits.

En zijn 1 Eenlingen, 2 Veelingen.

Een Cleevende Eenling is, vvelke alleen ſtof is van het Cleeffel eens VVoordlits.

Zijn 1 Voorletteren, 2 Naeletteren.

Een Eenlingse Voorletter of Vooreenling is, die de heele ſtof is van het Voorcleeffel eens VVoordlits.

Zulke kunnen zijn al de Nietvryklinkende letteren, die in deeze gelegenheit bequaemelijc moogen genoemt worden, met naemen die uit haer geluit beſtaen en ee daer achter aen : Als volcht, ree/ lee/ ngee/ nee/ mee/ gee/ zee/ bee/ yee/ dee/ bbe/ hee/ chee/ see/ fee/ kee/ tee/ pee. In deeze naemen zijn elke voorſte Letter een-voorbeelt deezer zacc.

Een Eenlingse Naeletter of Achtereenling is, die alleen ſtof is van 't Naeleeffel eens VVoordlits.

Zulke connen ooc zijn al de Enkelde Letteren, behalven de Vryklinkende : en moogen ten deez en aenzien genoemt zijn, om reedenen die nae zullen blijken, op de volgende wijs : er/ el/ eng/ en/ em/ eg/ ez/ eb/ eγ, ed/ eb/ eh/ ech/ es/ ef/ ek/ et/ ep. Van welke naemen de leſte Letteren hier tot Voorbeelden ſtrecken, alſc cort uitgesproken worden.

Een cleevende Veeling is, die met haer vvele, ſtof is van een VVoordlits cleeffel.

En is $\left\{ \begin{array}{l} 1 \text{ Een Tweeling : als de t/ en r/ in hert/ trap.} \\ 2 \text{ Een Drieling : als de s/ t en r/ in ſtric/ aerts/ eerſt.} \\ 3 \text{ Een Vierling : als de r/ l/ t en s/ in werlts/ en de t/ s/ ch/ r/ in 'tſchriſt.} \end{array} \right.$

Elc deezer is weder, of een Voorletter, of een Naeletter. Daer van de Voorbeelden al geſtelt zijn.

De Enkelde Letteren vwordē ooc aengemeret als ſtof der Drielingse Deelen vande VVoord- litten, en met naemen	Des Gronts, en hooten dan Grondletteren : vvelke zyn	Eenlingen Voorlingen	Tweelingen Drielingen Vierlingen	Voorletteren Naeletteren

XVIII. Hoofstuc,

Onderscheydingen der Tweedubbelde Letteren in haer zelve.

Tat nocht toe is gehandelt vande Enkelde Spreecletteren, volcht nuu vande Dubbelde.

Dubbelde Letteren *zijn, die meer als eene Lettergront vervatten. Of die uit Enkelde saemen gevoecht zijn.*

Deeze *zijn meenigerlei en zeer veel : maer zullen alleen nuu sprekken van zulke, die ooc stof vande Drielingse deelen der VVoorleeden zijn, en uit de voorbeschreeven Enkelde Veelingen saemen-gevoecht. VVelke moogen, tot een onderscheyt van alle andere, Derdendeelse Woordlit dubbel-Letteren genoemd worden: of door uitneemtheit, Dubbelde Letteren.*

Zoodaenige Dubbelde Letteren *zijn 1 Tweedubbelde, 2 Driedubbelde, 3 Vierdubbelde.*

Een Derdendeelse Woordleedige Tweedubbelde Letter *is, welke uit twee enkelde Tweelingen saemen-gevoecht is.*

Deeze Tweedubbelde Letteren *zijn te onderscheyden, 1 Ten aanzien van haer zelve, 2 Ten aanzien datse Stof vande Derdendeelen der VVoorleeden zijn.*

In haer zelve aengemerck, connenze veel op veelderlei vuyzen onderscheyden worden: maer zullen teegenwoordich alleen de volgende beschryven.

Eerst, de voornoemde tweedubbelde Letteren *zijn tweederlei 1 Eenvormich, 2 Tweevormich of Schilvormich.*

De Eenvormige Tweedubbelde Letteren *zijn, die met een zelfde vorm voortgebracht worden. Men machse ooc Lange Letteren noemen.*

Zijn tweederlei: 1 Tweeaesemige of Schilaeemige, 2 Eenaesemige.

Een Tweeaesemige Lange Letter *is, die met eenderlei vorm, en tweederlei Aeseming, naemelyc een hortende en een staege voortgebracht voort.*

Zulke bestaen altemael uit een vryje Snapklinker, en vryje Staechklinker.

Zijn 1 Voorsnappende, 2 Voorstaege.

Een Voorsnappende Lange Letter *is, diens vryje Snapklinker voor komt, en de Staege achter.*

Zulke zijnder zoo veel, alser Enkelde vryje Snapklinkers, of Staechklinkers zijn: te weeten, eenentwintich.

Als de $\left\{ \begin{array}{l} \grave{a}, \grave{a}, \grave{a}, \grave{e}, \grave{e}, \grave{i}, \grave{i}, \grave{u}, \grave{u} \\ \grave{o}, \grave{o}, \grave{e}, \grave{e}, \grave{u}, \grave{u}, \grave{u}, \grave{u} \\ \grave{o}, \grave{o}, \grave{e}, \grave{e}, \grave{u}, \grave{u}, \grave{o}, \grave{o}, \grave{u}, \grave{u} \end{array} \right.$

Waer onder begreepen zijn de vijf Letteren, diemen by de Hebreen en Grieken, voornaemelyc *Lange Vocaelen* noemt. Welken gebruikelijken naem men deeze alle zoude moogen toepassen, en duitsejker in diens plaets zeggen **Lange Snap-**

Snapstaechklinkers. Zoo dat dan, gelijk ic in steede van vijf Corte Vocaelen eenentwintich hebbe gestelt: hier ooc van gelijke, in plaets van vijf lange, eenentwintich by my getelt worden. Voorder machmen in't byzonder elc van deeze, de zelve naemen geeven, die haer Enkelde hebben: dewijle de Naemen van die, lang uitgesproken zijnde, het geluit van deeze is. En om eevowel in't noemen, die van malkanderen te onderscheiden: machmen by deeze voegen het woort **Snapstaege** of **Doorsnappende** / en by geene, het woort **Enkelde** of **Corte**. Als by Voorbeelt, de **aa** noemende Snapstaege **aa**/ maer de **a** Enkelde of Corte Snap-**aa**: deezens Teegensoorte, Enkelde of Corte Staege **aa** / en die twee in't gemeen Corte of Enkelde **aa**? Ende zoo met alle andere. Anderfins machmen deeze ooc bequaemelijc, en vande andere onderscheidelijc, noemen, met de naemen der Enkelde te verdubbelen: Als te zeggen teegen de **aa**/ **Ma-aa**: teegen de **ò**, **oo-oo**: teegen de **ij**/ **ij-ij**: **E**.

Eenige van deeze Dubbelde Letteren hebben by de Grieken ende Hebreen andere naemen: als de **òò** noemen de Grieken *Omega*, ende **àè**/ *Esba*: maer de Hebreen noemen de **òò** *Holem*, de **è'u**, *Camess*, de **ij**/ of **ie**/ *Chirec*, de **èè**/ of **àè**/ *Tfere*, ende **òu**/ *Schurec*.

Veel vande Letteren, die ic hier onder de Lange Vocaelen stel, als de **àè**/ de **ie**/ **èu**/ **ùè**/ **ùt**/ **dè**/ zijn altijt voor *Diphthongen* gehouden: Maer dat zulx dooling is, heb ic voor bewezen, daer vande Enkelde Letteren, uit welke deeze bestaen, in't byzonder gesproken is.

Een Voorstaege Lange Letter is, diens Staege Vryje Clinker voor, en vryje Snapklinker achter staet.

Als **ji**/ **jai**/ **joi**/ **wu**/ **wu**/ **wu**/ diemen ooc onder deeze twee, **ji** en **wu**/ kan vervatten. Dit zijnze al, die merkelijc gebruiet worden. Men machse meede **Lange Staechsnaphklinkers** noemen.

Een Eenfaemige Lange Letter is, die met eenderlei vo. m, en eenderlei Aefeming daer in, voortgebracht voort.

Zulke zijnder eeveel als de Niet-vryklinkende Letteren: kunnen ooc op gelijke wijzen onderscheiden worden, en met gelijke orde voorgestelt: als onder andere aldus:

				<i>hh</i>
	<i>nn</i>	<i>gg</i>	<i>rr</i>	<i>chch ck</i>
<i>rr ll</i>	<i>nn</i>	<i>zz</i>	<i>dd</i>	<i>ff</i> <i>tt</i>
	<i>mm</i>	<i>vv</i>	<i>bb</i>	<i>ff</i> <i>pp</i>

Merct hier, dat uit de staege Vryje Klinkletteren, ooc wel zoo veel Eenfaemige Lange letteren ontstaen, als haer getal is: maer en zijn hier eevowel niet onder vervat, om datse geen zule derdendeel van een Woordlit en maeken, gelijk vereist wort inde geene die onder dit geslacht behooren.

Zy worden beide, onder andere gebruiet, in't leste vande Opperwoordleeden, diemen gewoon is maer met eene merkletter achter de Opperletter te schrijven: als in ic **wor**/ **hel**/ een **bal**/ ic **min**/ ic **com**/ **wit**/ ic **hef**/ ic **gae**/ ic **rij**/ **blij**/ ic **hu**/ **ro**. Want in deeze en diergelijke is de Spreeletter, die door de leste enkelde merk-

merkletter beteikent wort, geen Enkelde, maer een dubbelde of lange letter van deezen aert. Zoo dat de voornoemde woorden, om haer geluit volkoomen uit te drucken, zouden moeten aldus geschreeven worden: ic **werr**/ic **hell**/een **ball**/ic **minn**/ic **comm**/ **witt**/ic **heff**/ic **gaaa**/ic **riij**/ **blij**/ic **k:owo**/ **rowwo**. Welke nieuwe meening hoewelze licht veel zeer vreemt zal dunken, nochtans inder daet waer is: als blijkt,

1 uitet gehoor, wannermen zulke Letteren tegen andere vergelijct: als de leste van **Brouwer** en ic **werr**, **hobbel** en een **bel**/ic **reekenen** ic **ken**/ **doesem** en ic **stem**/ **beezich** en **zich**/ **kiezet** (voor kiest) en **zet**. Tussen welke niet alleen verschil inde hoochte, maer ooc inde lengte, klaerlijc kan worden gehoord: en alzoo de eerste van elc paer, enkel, maer de tweede dubbel bevonden te zijn.

2 uit dattet ongerijmt zoude zijn, dat daer der Schilvormige Dubbelde letteren van alderlei Soorten bevonden werden, eevewel geen Eenvormige in't gebruik te weezen: te meer dewijle deeze mackelijker uit te spreken zijn, en lichter kunnen vereenigen. Maer dit zoude zoo weezen, wanneer in zulke of andere gelegenheit, onder eene Enkelde merkletter, geen lange of Dubbelde Spreecletter, te verstaen en waer: Naediender geen, behalven de **k** en de **j**, by ons, en in meer andere spraeken, dubbelt geschreeven worden.

3 uit datter twee eenvormige Letteren in zulke Woorden neffens malkanderen ge vonden worden, wanneerze verlengt zijn met een Woordlit: alste zien is in **werrren**/**hellen**/**minnen**/**heffen**/**houwen**/ &. Daer uit volgt, dat die twee eenvormige letteren welke inde verlengde woorden tot twee Woordleeden hooren, inde onverlengde, onder een woordlit vervattet zijn, en alzoo saemen een lange letter maeken: dewijle den aert van onze verlenging is, dat het verlengde van het verlengsel geen letter en ontfangt, maer wel een meedeedeelt: Als in **wandelen**/**rispen**/ verlengde woorden zijnde, te bespeuren is. Want daer in, de **l**/ noch de **p**/ de verlengde niet bygevoecht, maer wel afgetrocken, en tot de verlengsels eensdeels oover gevoert zijn aldus, **wandel**/**wande l en**/**risp ris p en**. En volgens dien, gelijc **wandelen**/**rispen**/ van **wandel**/**risp**/ en niet van **wande**/**ris**/ coomen: alzoo ooc **werrren**/**hellen**/**minnen**/**heffen**/**houwen**/ &. van **werr**/**hell**/**minn**/**heff**/**houwo**/ en niet van **werr**/**hell**/**min**/**hef**/**hou**/ gelijcmen schrijft en meent.

4 Dit wort noch versterct, door dat de Hoochduitsen in haer Schriften deeze lange Letteren dikwils uitdrucken: als in *Herr, voll, dann, komm, Gott*: Gelijc ooc de Engelsen: als in *all, till, schipp, nett*.

Hier by zoudemen noch kunnen voegen, dat by ons de **th**/ en **ij** schriftelijc gebruikt worden, als in **dich**/**zack**/**ep**/**Maep**: en daer uit besluiten, dat 'tgene met die geschiet, ooc met alle andere, als gelijc reeden hebbende, te moeten gebeuren: Maer dewijle die twee onverstandelijc wel zoo dikwils qualijc, als recht gebruikt worden, isser niet veel bewijs uit te haelen.

(Schillende Vormen.

Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die gevormt worden met twee ver-
En zijn 1 Tweeaesemige of Schilaeemige, 2 Eenaesemige.

De Tweeaesemige Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die voortgebracht worden met tweederlei Aeseming: een hortende en een staegge, elc door een verscheide vorm.

Eigensch. Deeze bestaen alleen uit Vryclinkende Letteren, en dat uit een Snappende, en een Staege: daer oover zy Tweedubbele Vryschilvormclinkers moogen heeten.

Zy zijn tweederhande: 1 Voorfnappende, 2 Voorstaege.

De Tweedubbele Voorfnappende Schilvormige Letteren zijn, die de Snapclinker voor hebben, en de Staege achter.

Aengaende de byzondere Soorten onder dit geslacht begreepen, daer van en wordender naew andere gebruiet, als diens Staechclinker een **j** of **w** is. En zulke vind icker meede in't gebruiet: vijf met een Staege **j**/ te weeten **aj**/ **ij**/ **ej**/ **ajj**/ **ëit**: en vier met een Staege **w**/ als **aw**/ **wo**/ **ew**/ **ëuw**: waer van de **aj**/ **ej**/ **aw**/ **ew**/ platte, de **oj**/ **ouj**/ **ow**/ **ëuw**/ hol-achtige, ende de **ëit** een holle is, Van welke alle men Voorbeelden heeft in **betaeit**/ het **waeit**/ **ber:it**/ het **d:it**/ **arheit** **dikheit**/ **deuit**/ het **steuit**/ het **moeit** my, **hy roeit**/ **hy snaut**/ **hy kaut**/ **ut**/ **haut**. De **ew** noch de **ëuw** en hebben wy in onze Hollantse Sprac niet: maer de Braebanders, zoo ic wel gehoort en onthouden heb, spreken het woort **uuwe**/ en meer andere met **ew** uit. De Hoohduitsen, Latijnen en Grieken spreken de **ëuw**/ en ooc wel de **ew**/ in *teutsch*, *eng*, *Europa*. *Deuteronomium*. Onder deeze neege schijnender vier, te weeten **aj**/ **ij**/ **ëit**/ **au**/ om de wijde ooverstapping, eer driedubbele te weezen, alstweedubbele: Zoo datter dan maer vijf ooverich zouden zijn. Hier is oovergeslaegen de **aj** of **ej**/ die ic meen vande Braebanders gebruiet te worden in **gp**/ **mp**: en ooc wel vande Noorthollanders, in alle woorden daer wy **ej** gebruiken, zeggende voor **goetheit**/ **goetheit**. Alle deeze, en dieder meer zouden moogen gestelt worden, machmen elc noemen met de naemen van haer Enkelde saemengemengt: Als de **ej**/ **Ge-ij**/ de **ëui**/ noemende **Eu-ij**/ en zoo voort met de andere. Of anders machmenze noemen met haer eigen geluit in een woordlit; als de **ij**/ **Ej**/ de **ouj**/ **Euj**/ **E**.

Ik heb terstont gezeit, datter naew andere in't gebruiet en zijn, dan die tot een Staege Letter de **j** of **w** hebben: geevende te kennen, datter noch andere connen zijn: gelijc icker ooc een bespeurt heb, die by ons inde gemeene sprac zeer gebruielijc is, en is de **ea**/ dewelkemen uit spreek in veel woorden, die anders met **ee** geschreeven, en ooc gesproken worden. Als in **Zeeplieet** **E**, die vande gemeene man met **ea** worden geuitet aldus, **zeeplieet**. Deeze wort ooc vande Engelse veel gebruiet, beide schriftelijc en mondelijc: als in **great**, **Godhead**, **E**.

Naedemael dan alle de vryje Voorfnappende Tweeclinkers, met weinich uitneeming in **j** of **w** eindigen: Zoo machmenze daer nae in twee Soorten onderscheiden, te weeten, in Tandeindigende en Lipeindigende: en die een Letterorde vertoonen, om alzo klaer voor ooggen te zien, hoe veel, en hoedaenige datter connen zijn. Dit geschiet aldus.

De Tweedubbele schilvormige, voorfnappende Vryclinkers zijn, (behalven de Wortel of Keelendende)	Tandeindigende	{	Platte	. at	et	ei	. . .
			Hol-achtige	. ai	.	ëui	. . .
			Holle	ëit	. . .
	Lipeindigende	{	Platte	. aw	.	ew	. . .
			Hol-achtige	. wo	.	ëuw	. . .
			Holle
							Hier

Hier ziet men datter onder elc der twee Geslachté, achtien plaetsen hooren, makende saemé zefendertich: daer vander tien vervult staen, en de ooverige leedich; om dat my nuu geen Voorbeelden in gebruikelijke spraec te vooren coomen, daer in ic zoude connen aenwijzen 'tgeluit, daer meede die plaetsen te vervullen zijn. Ondertussen wijzen die leedige plaetsen, zoo in ordre gestelt, zelf klaerlijc aen de natuer vande Tweeklinkers, daer meede zy vervult connen worden. Merct noch, dat hier onder elc geslacht drie plaetsen zijn, die ic niet en tel, ende met **o** beteikent zijn; om datse alleen met eenvormige, als met **ij/ ùi/ ùoi/ uw, uw/ow/** connen vervult worden, welke onder dit Geslacht niet en behooren.

De Tweedubbelde Voorstaeg Schilvormige Letteren zijn, die de Vrye staeg klinker voor, en de Snappende achter hebben.

Deeze coomen mette voorgaende in alles over een, behalven datse omgekeert zijn: zoo dat 'tgeene ginder achter komt, is hier voor. Want gelijc geene in **j** en **w**/ voornaemelijc eindigen: zoo ooc deeze en connen nae die twee Letteren ooc in twee soorten onderscheiden worden. Gelijker nochtans onder geene zijn die in een Staeg-**aa** eindigen: zoo gis ic datter hier zijn die daer mee beginnen, die dan met **h** beteikent worden. Gelijc geene in haer Letterorde 36 plaetsen hebben: zoo ooc deeze. en mach die zelve orde hier tot onderwijs verstrecken, laetende ooc dezelve plaetsen met deselve letteren vervult, die alleé dus ommekeerende **ja/jé/ je/ j/** &c. en daer by voegende, **ju/ wot/ jo/ wo/** wanter ooc anders geen Voorstaeg in't gebruiç en zijn: uit oorzaec datter uit geen andere Snapklinkers, vrye Tweeklinkers en connen ontstaen, als die van haer staeg afgescheiden, gebruiçt worden. Voorbeelden van deeze Tweeklinkers heeft men in **jan/ j-b/ jong/ jent/ wat/ wol/ wet/ ic quam/ dwang/ quel/ quol/ tjalpen/ wil**. Men machse in't gemeen noemen Tweedubbelde voorstaeg Vryschilvormclinkers: en elc in't byzonder, of met de gemengde naemen haerder Enkelde, als de **jà** noemende **ij-aa/** of methaer eige Geluit, als de **jà** de naem van **jàa** geevende.

De Eenaesemige Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die met twee verskillende Vormé gevormt, en met eenderlei aefeming, naemelijc eëstaeg, geaefemt worden.

Van deezen aert zijn de Letteren diemen *Duplices Consonantes* heeft genoemd: als de **x** of **hs/** ↓ of **ps**.

Eigensch. Zy bestaen altemael mit Niet-vryklinkers, behalven deeze **wr-**, **-rw-**, **-rj**.

De wijle deeze alle connen zijn Tweedubbelde cleefletteren, zal ic die daer naeder verhandelen, en in een Letterorde voorstellen.

Ten tweeden zijn dezelve Tweedubbelde Letteren te onderscheiden in 1 Eeveluide, 2 Climmen de. (bestaen.)

De Tweedubbelde eeveluide Letteren zijn, die mit twee Letteren van eenen trap

Van deeze slach zijn al de Eenfaemige Lange Letteren: als de **rr/ ll/ ngug/ nn/ mm/** &c.: Ende veel Schilvormige van eenen Aefem: Als voornaemelijc de **nn/ zd/ dz/ ht/ pt/ cht/ ft/ ft/ sp/ sch/ hs/ ts/ ps/ chs/ fs/ pf**.

Eigensf. 1 Zy connen alle zonder omkeering Nae ende Voorletteren zijn.

Als de **ps** is een Voorletter in **psalm**/en een Naeletter in **hups**. Deeze eigenschap is een zeker kenteiken, waer aen mé de eeveluide kenné en beproevé kan.

2 Zy bestaen alleen uit Enkelde Onderletteren, en zijn daerom altemaël dubbeldde Onderletteren: in welke gelijke vijf ondertrappen van hoogte, als in de Enkelde onderletteren, aen te merken vallen: en zouden daer nae ooc moogen in vijfsoorten onderscheiden worden.

De Tweedubbelde Climmende Letteren zijn, die uit twee Enkelde van verscheide trappen bestaen.

En zijn 1 Ryzende, 2 Daelende.

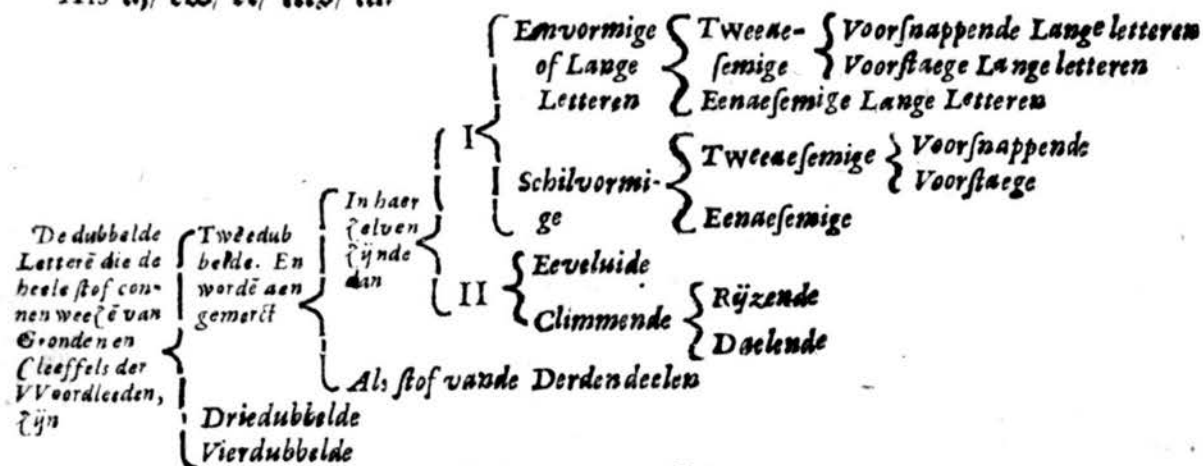
(best comt.

De Tweedubbelde Rijfletteren zijn, daer in de Enkelde Letter vande hooger trap

Als ja/ w/ r/ s/ m/ h.

De Tweedubbelde Daël-letteren zijn, daer in de Enkelde Letter, of tweeling des laegeren traps, best uitgesproken voort.

Als aj/ ew/ rr/ ms/ th.

XIX. Hoofstuc.

Onderscheiding der Tweedubbelde Letteren als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden.

De Tweedubbelde Letteren in haerzelven eeniger maeten verhandelt zijnde, zullen die nu onderscheiden ten aenzien datse stof van de Derdendeelen der Enkelde Woordleeden zijn.

In deezē aenzien zijnze 1 Grondletteren, 2 Cleefletteren. (der VVoordleeden.

De Tweedubbelde Grondletteren zijn, die stof zijn vande Tweeletterige Gronden Zoodaenige zijn al de Tweeafsemige tweedubbelde letterē, daer vander twee Soorten zijn: naemelijc de Tweeafsemige lange Letterē, ende de Tweedubbelde vryje Schilvormklinkers, die beide hier vooren naerder onderscheiden zijn.

Eigensch. Deeze zijn altemaël oneeveluide of Climmende.

De Tweedubbelde Cleefletteren zijn, die de heele stof vande Tweeletterige cleeffels der Enkelde VVoordleeden zijn.

Gelijc al de Tweeafsemige Tweedubbelde Letteren Grondletteren zijn: zoo zijn daerentegen al de Eenaesemige beide de Eenvormige of lange, en Twee-
vormige ooc Cleefletteren.

Deeze Cleefletteren zijn tweederlei: 1 Voorletteren, 2 Naeletteren. (cleeven.

De Tweedubbelde Voorletteren zijn, die voor aen den Grond der VVoordleeden

Het

Het getal van deeze is taemelijk groot, onder welke in onse tael sonder menging gebruikelijk zijn de volgende, **wr/gr/gl/gn/vr/bl/dr/br/bl/st/sn/sm/sch/st/sp** **fr/fl/hr/hl/hn/tr/pr/pl**: Als te hooren is in **wreken/greep/gloet/gnoz/vyp/blam/€**.

Men mach elc noemen met naemen, die gemengt zijn uit de naemen haerder Enkelder Letteren: als de **wr/** noemende **wo-er/de gr/gee-er/€**. Of anders met haer eige saemengevoecht geluit, en **ee** achter aen: Als met **wr/** te heeten **wree/** en **gr/** **gree/€**.

Eigensch. *Al de tweedubbelde Voorletteren zijn, of Ryzende, of Eeveluide: en geen van alle daelende.* (Naeleeffels)

De Tweedubbelde Naeletteren zijn, die de heele stof zijn van de Tweeletterige

Van deeze zijn beide Eenvormige, en tweevormige in't gebruik: en onder de Tweevormige werden in onse Tael gevonden de volgende: **rg/lg/rz/lz/nz/dz/rb** **lb/rz, n, b, r, d, ld/nd/md/gd/zd/vd/bd**: **rj, rw, rl, rn, rm**: **rch/rs/rf/rh/rt/rp**: **lj** **lw/lm**: **lch/lf/lh/lt/lp**: **ngs' ngk/ngt**: **ns/nt**: **ms/mt/mp**: **chs/cht/st/sp/fs/ft** **hs** of $\frac{1}{2}$ **ht/rs/ps/pr**: Als in **zorg-de/€**.

Het is reeden dat elke Naeletter ooc een byzonderen naem hebbe: en dewijle haer eige geluit alleen daer toe niet bequaem is: zoo canmer **e** voor by voegen: en zoo zullen haer naemē ooc de zaec vervatten. Als by de **rg** voor aen stellende **e/** zal haer naem zijn **erg/** en zoo alle andere. Andersins canmenze elc noemen, met een naem die uit de twee naemen haerder Enkelder Letteren gemengt is: als de **rg/** diens enkele Letteren **er** en **gee** genoemd zijnde, zalmen daer nae noemen **er-gee**: zoo de **ps**, **pre-es**, de **ls**, **el-es**, €.

Eigensch. 1 *Deeze Naeletteren en zijn geen van alle ryzende: maer of daelende, of* 2 *Al de Tweedubbelde Naeletteren, omgekeert zijnde, connen dan Voorletteren weezen: Gelyc aen d' ander zijde, al de dubbelde Voorletteren, wanneerze omgekeert zijn, Naeletteren connen zijn.*

Als by Voorbeelt, **pr** een Voorletter zijnde, keertmen om, als men de **r** voor, en de **p** achter stelt aldus, **rp**: en in die gelegenheit staende, ist een Naeletter, gelyc te hooren is in **praeten, harp**. De reeden hier van is, om dat door't ommekeeren, de ryzende dubbele Letteren daelende, ende de Daelende ryzende worden, en de eeveluidende, eeveluidende blijven: Waer door het gebeurt, dat een Naeletter, die daelen was, en daerō alleē eē Naeletter kost zijn, door ommekeerē ryzende geworden zijnde, dan een Voorletter can weezen, den aert van een Naeletter verloren hebbende. En zoo weeder het tegendeel met een voorletter, die ryzende was. Maer de Eeveluide, blijven altijt bequaem om Voor en Naeletteren te kunnen weezen.

Hier staet aen te merken, dat wel alle Voorletteren omgekeert zijnde, zeer bequaemelijk Naeletterē kunnen weezē: maer sommige naeletteren, zoo bequaem geen Voorletteren: uit oorzaec dat achter den Gront, meerder en vaster aen-cleeving can weezen, als voor den gront: 1. door dien de helderheit van't geluit des Gronts, het Naeleeffel eenichsins medegedeelt wort, en het Voorleeffel niet, om dat den gront noch eerst volgen moet: 2. Door dien dat het daelen en taffnappen der Woordleeden, lichter valt als het ryzen en Toefnappen. Waer uit dan ooc onstaet deeze Eigenschap ofte

Tot verstant vande voorgaende Letterorde is aen te merken, 1 Dat de Letteren die booven de Orde staen, aenwijzen dat de heele Ry daer elc booven staet zulken letter tot haer binnenste of hoochste heeft: En dat die ter zijden staen, beduiden, het heele Gelit, daer elc neffens staet, zulken enkelden Letter tot haer buitenste of laechste te hebben.

2 Dat in elc Viercant twee plaetsen zijn, eé aende slinker zijde voor de Voorletter, een aende rechter zijde voor de Naeletter: en dat dienvolgende de Letteren, die aende Slinker zijde staen, Voorletteren zijn, maer aen de rechter zijde, Naeletteren.

3 Dat de Viercanten die een σ vervatten, niet en kunnen vervult worden: om dat een Letter van een hooger trap niet en can staen buiten een die van een laeger trap is: Ende dat de geene daer dit teiken σ in gestelt is, ooc niet en connen vervult worden: om dat een zwaere Letter met een lichte niet wel en kan vereenigen, zonder d'een of d'ander te veranderen, ende malcander in zwaerte of lichticheit gelijc te worden: maer dat meest alle andere plaetsen, die noch leedich staen met Voor en Naeletteren kunnen vervult worden. Doch deeze staen leedich, om dat de dubbelde Letteren, daer meede zy te vervullen zouden zijn, inde gemeene Taelen, of gans niet, of weinich, of bezwaerlijc gebruiet worden.

4 Dat de Spreeletteren, die met Italiaense of Cursive Merkleetteren betee kent staen, in onse Nederduitse Tael zonder menging niet gebruikelijc en zijn: maer wel in andere, als de *pf/lb/mb/£*. by de Hoochduitse, gelijc blijft in *pfenning/halb/lamb*: de *bd/pn/pt/ps/tm/£*. by de Grieken, als te verneemen is in *bdallium, pneuma, Ptolemeus, psalmos, tmesis*: de *γτ/γλ*/ by de Engelschen, gelijcmen haer die hoort spreeken in *grey, glas*: En zoo voort.

5 Datter nae't gemeene ichrijven noch verscheide in't gebruik zijn die hier niet en staen: als *gt/gg/dt/ds/bt/£*: maer zulke met voordacht hier uit gelaten te zijn: uit oorzaec datter zoodaenige spreekletteren niet gevonden en worden, inde woorden diemen zoo schrijft, als de Merkleetteren uitwijzen.

De Tweedubbelde Letteren	}	Grondletteren	
als stof vande Derdendeelen der		}	Voorletteren
Woordleeden zijn.			Cleeffletteren

XX. Hoofstuc,

Onderscheidingen der Driedubbelde Letteren in haer zelven.

De drie dubbelde Letteren zijn te onderscheiden 1 Alzooze in haer zelven aengemerct voordoen, 2 Alzooze stof zijn der Gronden en Cleeffels der Voordleeden. In haerzelven zullen vry die op twee vuyzen onderscheiden: vvaer van ic de eerste, om cortheit, alleen in een Taesfel zal voor oogen stellen, als volcht.

Men zoude onder de Tweeaesemige Cort-en-Lange Letteren , noch eenige Soorten van Letteren connen stellen die Diepeinden aenvangen; daer dan onder zoude coomen *ëaa/* en meer andere.

Voorder alzoo meest al de Driedubbelde Eenvormige, en Tweevormige letteren, van de Tweedubbelde van malcanderen, en ooc wel vande Enkelde, niet en worden behoort onderscheiden : zoo zal dienstich zijn , om klaer te zien, datse verschillen, en watse verschillen, die met malcanderen te vergelijken : en tot dien einde in een bequaeme orde by een te stellen, met by gevoegde Voorbeelden, zoeder zijn. Twelc dan niet alleen een groot licht zal geeven aen deeze noodige zaken : maer ooc mijn gevoelen van die vaster bevestigen. En zal derhalven tot een staeltje van zulx, al de Enkelde vryje Snapklinkers, Tweedubbelde en Driedubbelde Voorsnapklinkers , of de plaetsen daer van, in een zoodaenige Letterorde voorstellen.

Een- vorme- mige	Plat- se	a	aengat	ę	stęre	e	met	.	i	wis, lis	u	ic duc	
		aa	hy gaet	ae	ic blaet	ee	meet	ie	ziet	ij	wijs, ooly	uw	hy ducst
		aaa	ic ga	aec	lae	cee	mea	iee	ic zie	ijj	ic wy ly	uww	ic ducst
	Hol- ach- tige	ę	lot	ę	u vorc	ęu	ęu	n'sst
		ęę	bloot	ęu	.	eu	roest	ue	sey	ui	krust	ęuw	ęeen ęuw
		ęęę	bloo	ęuu	.	euu	roeu	uee	.	uij	ic krust	ęuww	n'sst
	Holle	o	bot	ou	.
		oo	bootschap	oę	boec	oe	roes	ow	hy ducst
		ooo	boo (boode)	oęę	zoekę	oec	roe	ouw	ic ducst
	Tweevormige	Tand- einde	Plat- se	ai	bekait	ej	.	ej	hy leit
				aij	kay	ejj	.	ejj	ic ley	.	.	o	.
				aij	ic maai	aej	ic maej	eej	kleikę	iej	bieiken	.	.
Hol- ach- tige		ęj	bręę	.	.	ęui	fleuit	
		ęj	.	.	.	ęuij	leui	.	.	o	.	.	
		ęj	hoos	.	.	eui	meui	
Holle		oj
		oij	o	.	.
		ooj	booi (boode)	.	.	oęj	geboeis
Lip- einde		Plat- se	aw	hysmaet	ęw	.	ęw
			aww	ic smaet	ęuw	.	ęww	o	.
			aaw	blaaw	aew	blaew	ęew	leew	iew	niew	.	.	.
	Hol- ach- tige	ęw	het roet	.	.	ęuw, eucb	
		ęww	roet	.	.	ęuww, ge- (beuw)	o	
		ęęw	duetę	
Holle	
	o	
	

ea kleat of kleet, heat of heet, nean, zeitmen te Schiedam van neen, *groes*.

eaa zea of zee, by de Engelse *sea*.

eea

eaj kleajken zeggen sommige voor kleetken of kleetje.

eaw Leaw, eaw, ic schreaw, leaw, zeitmen voor Leew, eew, ic schreew.

Ten anderen zijn de Driedubbelde Letteren in haerzelven te onderscheiden in 1 Eeveluide, 2 Climmende.

De Driedubbelde Eeveluide Letteren zijn die uit drie enkelde Letteren van eenen trap bestaen.

Als *ttt/ sps/ spt/ chst/ tsch/* in hy *quetst/ 'staet/* des *Gesps/ 'spfalms/* hy *gespt/ flecht/ 'tschuit.*

De Driedubbelde Climletteren zijn, die uit drie Enkelde Letteren welcke niet al van eenen trap en zijn, bestaen.

En zijn drierlei: 1 Ryzende, 2 Daelende, 3 Bei doende, naemelyc Op-en-af-climmende, of Middeltoppige.

De Driedubbelde Rijfletteren zijn, die de letter of letteren vande hooger trap lest staen.

Als *str/ spl/ schr/* in *strijt/ splijt/ schzift.*

De Driedubbelde Daelletteren zijn, die der Drielingen, daer uit se bestaen, de laechste lest staen. Of dieze hoe laeger, hoe achterwaerder hebben.

Als *rst/ rts/ lps/ rit/ aaj/ eew/ eee/* in *Bozst/* des *Werts/ wulps/ werlt/* ic *zaaj/ Leew/ Deee.*

De Driedubbelde Middeltopletteren zijn, diens Enkelde Letter vanden Oppertrap in 't midden komt, de twee andere, vande Ondertrappen zijnde, aen beide de zyden.

Als *jei/ ij/ wej.*

De Driedubbelde letteren worden aengemerct	In haerzelven, en worden dan onderscheiden ten	I in	II in	Langste Letteren
				Schilwormige
				Eeveluide
				Ryzende
				Daelende
				Middeltoppige

Als Stof vande Derdendeelen der VVoordleeden

XXI. Hoofstuc,

Onderscheiding der Driedubbelde Letteren als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden.

De Driedubbelde Letteren, als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden, of van die Gronden en Cleeffels, zijn te onderscheiden in 1 Grondletteren, 2 Cleefletteren.

De Driedubbelde Grondletteren zijn, die stof zijn vande drieletterige Gronden der VVoordleeden.

Zulke zijn de Driedubbelde twee aefemletteren, daer vander vier Geslachten te vooren aangewezen, en naerder onderscheiden zijn: Als 1 De Langste twee aefem-

aefemletteren, 2 De Cort-en-Lange tweeafemletteren, 3 De Tweevormige drie-corte tweeafemletteren, 4 De Drievormige corte tweeafemletteren of Vryfe Drieklinkers. Waer van de twee middelste onder een geflacht connen vervat worden, en **Driedubbelde byp-twee-boymklinkers** genoemd. Tot een byzonderen naem van elc deezer Grondletteré, kan haer eigen geluit strecken, noemende de **éew/ éew/ &**. Anders mach men die ooc noemen, met naemen die uit de naemen haerder Enkelde letteren gemengt zijn: als de **éew/** heetende **ee-ee-uw**.

Eigenschap. *Deeze zijn altemael klimmende of oneeveluide.*

De Driedubbelde Cleeffetteren zijn, die de stof zijn vande Drieletterige Cleeffels der Enkelde VVoordleeden.

Zoodaenige zijn de Driedubbelde Eenaefemletteren.

Deeze zijn 1 Voorletteren of Voorcleevers, 2 Naeletteren of Naeleevers.

De Driedubbelde Voorletteren zijn, die de stof zijn vande drieletterige Voorcleeffels der VVoordleeden.

Van deeze slach vind icker alleen vier, die zonder menging in onze Neederlantsche tael gebruiet worden; naem. **schr/ str/ spr/ spl/** als in **schyft/ stram/ spracc/ spleet**. Maer by de Hoochduitse noch daerenbooven deeze zes, **schl/ schu/ schui/ pfc/ pfl/ pfu/** als in **schlaff/ schnepp/ schmebr/ pfrieme/ pflegen/ pfuüffel**. Doch door menging zijnder noch veel andere in't gebruik: als 's **fr** in 's **byjers/** 's **fl** in 's **blets** 's **hr** in 's **krjchs/ &**. 's **hr** in 's **byp** voor ic **byp/** 's **hl** in 's **ablei/ &**. en 't **chl/** in 't **glas/** 't **chr** in 't **gras/** 't **hr** in 't **krjgen/** 't **hl** in 't **blaegen/** 't **hn** in 't **knaegen/ &**. Merct dat in al die hier aangewezen zijn, de twee eerste enkelde Letteren van eenen trap zijn, naemelyc van den Laechten.

Op gelijke wijze als de tweedubbelde Voorletteren, canmen deeze ooc elc noemen: als de **schr/ 1 Es-ech-er/ 2 schree**.

Eigenschap. *Geen van alle konnen Daelende zijn.*

De Driedubbelde Naeletteren zijn, die de heele stof zijn van de drieletterige Naeleeffels.

Die van deeze by ons gebruikelijc zijn, eindigen altemael oorspronkelijc in **g** of **t**: en konnen van de tweedubbelde Naeletteren gemaect worden, met by de zelve een van die twee Letteren te voegen. Zijn derhalven ontrent noch eens zoo veel in't getal als de Tweedubbelde: Naedien van elke Tweedubbelde, die niet in **g** of **t** en eindicht, twee-driedubbelde connen gemaect worden: Als van **rp** maectmen **rps** en **rpt/** van **lp/ lps** en **lpt/ &**. 'Twelc alles in een Woort dikwils, doch in verscheide gelegenheit, plaets heeft: Als in **scherp/** iet **scherps/** hy **scherpt**: ic **stolp/** des **stolps/** hy **stolpt**.

Ik hebbe gezeit, dat de Gebruikelijc by ons, alle oorspronkelijc in **g** of **t** eindigen: om te toonen datse door verandering somtijts zoo niet eindigen, maer in **z** of **d**: Als **lvz** in **Delvzbier/** verandert uit het oorspronkelijc driedubbelde **lfs** in **Delfs**: en **rzd** in **geherzd-bzoot/** verandert uit **rft** in **geherft**.

Deeze connen elc in't byzonder, op gelijke twee wijzen als vande Tweedubbelde Naeletteren gezeit is, genoemd werden: By Voorbeelt, **rps** machmen noemen **1 Crps/ 2 Cr-pee-es**: Zoo de **lps/ 1 Clpt/ 2 Cl-pee-tee**.

Eigensch. De Driedubbelde Naeletteren en zijn geen van alle rijzende.

Merck dat 'tgeene vande Omkeering der Tweedubbelde Voor en Naeletteren is gezeit: is van deeze Driedubbelde ooc te verstaen.

De Driedubbelde Letteren, als } Grondletteren
 Stof van der VVoordleeden Der- } Cleefletteren } Voorletteren
 dendeelen aengemerck, zijn } Naeletteren

XXII. Hoofstuc,

Vande Vierdubbelde Letteren.

Derdendeelse Vierdubbelde Letteren zijn, die de heele stof connen vveezen van vierletterige Derdendeelen der vvoordleeden.

Deeze connen ooc onderscheiden vworden 1 In haer zelven aengemerck, 2 Als stof vande Derdendeelen der vvoordleeden.

Het eerste gaen vry voor by.

Het tweede geschiet aldus: Datse zijn 1 Grondletteren, 2 Cleefletteren.

De Vierdubbelde Grondletteren zijn, die Stof zijn vande Vierletterige Gronden der VVoordleeden.

Als **jw** **waj**/**wew**/**jaaa** **jooo**/**weee**/ &c. Mē mach yder vā deeze in't byzonder noemen, 1 met haer eige Geluit, 2 met naemē die gemengt zijn uit de Naemen haerder Enkelde Letteren: Als de **wew** noemende 1 **wéw**/ 2 **uw-ee-ce-uw**.

De Vierdubbelde Cleefletteren zijn, die de Stof zijn van de Vierletterige Cleeffels der VVoordleeden.

Zijn 1 Voorletteren, 2 Naeletteren.

De Vierdubbelde Voorletteren zijn, die stof zijn vande vierletterige Voorcleeffels der VVoordleeden.

Van deeze en vind icker geen andere in't gebruik, dan die door menging zulx zijn: Als 's **schr**/ 's **str**/ 's **spr**/ 's **spl** in 's **schrijfs**/ 's **scrijts**/ 's **spriets**: 'h **schr**/ 'h **str**/ 'h **spr**/ 'h **spl** in 'h **schrijf**/ 'h **strij**/ 'h **spree**: 't **schr**/ 't **str**/ 't **spr**/ 't **spl** in 't **schrijp**/ 't **strij**/ 't **spree**: zijnde gemengt uit **des**/ **ic**/ **het**.

Men mach elc, gelijc de Tweedubbelde en Driedubbelde Voorletteren, op twee wijzen noemen: Als de 't **str**/ 1 't **stree**/ 2. **Tee-es-tee-er**.

Eigensch. 1 Deeze zijn geen van alle daelende.

2 Zy connen door omkeering Naeletteren vworden.

Als de 't **spr** omgekeert zijnde, is **rpst**: dewelke een Naeletter is, gelijc men verneemen can in **scherpst**. Doch zulke omgekeerde en zijn niet alle in't gebruik.

Vierdubbelde Naeletteren zijn, die de heele stof zijn vande Vierletterige Naeclieffels der VVoordleeden.

Die van deeze by ons gebruikelijk zijn, eindigen altemael oorspronkelijk in **st**: uitgenoomen twee, die in **ts** eindigen, naemelyc de **rits** behoort in **wertst**/ **endelst** in **des Elst**/ **helst**. Maer door verandering eindigenze in zulke zwae-
re: als **rst** oorspronkelijk in **herst** wort door verandering **rbzd** in **herbzd**-**dzcn**.

Zulke connē van al de tweedubbelde Naeletterē gemaect worden, met achter by dezelve **de st** te voegen: Als van **rp** can gemaect worden **rpst**/ van **lpst**. & gelijc men can hooren in deeze woorden **scherp**/ **scherpst**/ **wulp**/ **wulpst**/ **ic help**/ **duu helpst**. Zijn dethalven zeer eeveveel in't getal, als de twee dubbelde Naeletteren.

Op gelijke twee wijzen als de andere Naeletteren can men yder van deeze in't byzonder noemen: als de **lpst**/ 1 **Elpst**/ 2 **El-pee-es-tee**.

Eigensch. 1 *Geen van deeze zijn ryzende.*

2 *Als deeze omgekeert zijn, comenze Voorletteren vveezen.*

XXIII. Hoofstuc,

Onderscheiding der Dubbelde Letteren op een andere wijs.

In de voorgaende verhandeling der dubbelde Letteren, zijn de hooge Geslachten gestelt nae het getal der Enkelde Letteren daer uitse bestaan: en daerom heeft ooc het inzicht op het getal in al de verhandelde laege Afscomsten plaets. Maer wantet veel gebeurt, dat het byzonder getal der Enkelde Letteren daer de Dubbelde uit bestaan, zoo naew in geen acht genoomen en wort: en in meest al vry staet, het getal te vermeerderen of verminderen, zonder de beteikening der Taelwoorden daer door te veranderen: als te gebruiken **ijj** of **ijij**/ **aa** of **aaa**/ **ee** of **eee**/ **oo** of **ooo**. & Zoo meede **aj** of **aij**/ **ej** of **eij**/ **aw** of **aww**/ **ēuj** of **ēuij**: **aaaj** of **aaaj**/ **aaaw** of **aaaw**/ **aij** of **aiij**: **rr** of **rrr**. & Zoo isset noodich de voorschreeve Dubbelde Letteren ooc alzo te onderscheiden, dat de geene die't vry staet met meer of min getal van Letteren uit te spreken, onder een laech Geslacht vervat worden. Zulx datmen het onderscheit van't getal genoomen, of can voorby gaen, of ooc in acht neemen: neemende de onderscheiding der Hooger Geslachten van Eigenschappen, die zoodaenige weezentlijke en soortmaekende onderscheiden toebrengen, welke altijt onderscheidelijc gae geslaegen worden, en niet vry en staen te veranderen nae wil. Dit geschiet op de volgende wijs, die van my om cortheit en claerheit vertoont wort in een Taefel: daer in ooc de gebruikelijke naemen *Diphthongus*, *Triphthongus*, *Diphthongus propria*, en *impropria*, & van groote verwertheit ontlafst en tot beter beteikenis gebracht worden. Doch merēt, dat onder de Geslachten deezer taefel de Dubbelde vry-tweevormklinkers, die elders als aende Lip of Tanden eindigen, als **ea**/ **caa**/ wel vervat zijn, maer niet byzonderlijk aengeweezen.

		Voor- staegē		{	ji jii jiii . . . jui juij juoj judij wu wuw wuww 'wu 'wuw 'wuww. wau wouw	
Vry- clinkende (vocal- les)	Eenvormige, of lange (Lōgē)	Voor- snappende	Platte	{	āa āe ēe īe ij ūw āā āē ēē īē iij ūuw	
			Holachtige	{	'ōs ēu ēu ūe ūi 'ūw ōōs ēuu ēuu ūēē ūij 'ūuw	
			Holle	{	ōo oē de ūo ūoi ūu ōōo oēē deē ūoo ūoiū duu	
		Voor- corte (Propriē)	Platte	Tandei- dende	{	aj ej ej . . o uj aij eij eij . . o ujj
				Lipein- dende	{	aw ew ew . iw o aww eww eww . iww o
			Hol- achtige	Tandei- dende	{	ōj . . ēuj . . o . . ōij . . ēuij . . o . .
				Lipein- dende	{	ōw . . ēuw . . o . . ōww . . ēuww . . o . .
			Holle	Tandei- dende	{ o o . .
				Lipein- dende	{ o o . .
		Twee- vormige (Diph- tongi)	Voor- lange (Im- pro- priē)	Platte	Tand.	{
Lip.	{				aa aj acj eej . . o . . aaw acw eew iew . . o . .	
Hol- achtige	Tand.			{	ōj . . oej . . o . . ōj . . oej . . o . .	
	Lip.			{	ōj . . oej . . o . . ōj . . oej . . o . .	
Holle	Tand.	{	ooj . . euj . . o . . ooj . . euj . . o . .			
	Lip.	{	ooj . . euj . . o . . ooj . . euj . . o . .			
Schil- vormige	Voor- staegē	Naascorte : als, ja, jja, ; wa, wwa.				
		Naelange , als, jaa, jaaa ; waa, waaa.				
		Drievormige { Voorstappende, daer van in's gebruik zijn eaj, eaw, (Triph- thongi) { Voorstaegē : als waj, waij, wwaj, jaw, jaww, jjaww.				
Viervormige, en zijn alle Voorstaegē en niet gebruikelijk als weaj, jeaw.						
De dubbel- de Let- teren die heer- le stof connen zijn vā de Der- dende- len der woord- leeden, zijn	Nietvryklinkende zijn al temael Staegē, en dat of	Eenvormige, of Lange, als rr, rrr, ll, lll, &c.				
		Schilvormige { Tweevormige : als rs, rrs, rfs ; tr. Drievormige : als rst ; str.				
		Viervormige : als rprt, ; spr.				
Bei: Als rj, rrj, rjj, lj, rw, rlw, in berj, verw, &c.						

		Deeling			I					
Dit II. boec handelt vāde Letteren op de volgende wijs De Letteren zyn	Enkele welke	Onder-scheiding	in haer zeluen in	hooge Gestachten alleen, en dat nae de aers deze become	door de Vormen en dat of door haer	1 Scheideurs gestalte 2 Scheideurs plaets 3 Stomgacten 4 Boodsms gestalte 5 door de Afserming 6 nae de Deelen	2 3 4 5 6 7			
				hooge Gestachten en laege Afcomsten, nastmelyc in	Keulletteren Vrye Binne-montl. Verheemelslet. Oope-dru-rige Lipletteren Verhinderde	8 9 10 11 12				
				als stof van andere sprac, en byzonder vande enkelde VVoordleeden : ende dat of van de	Heele, en dat nae	de Hoochste het Gestal de Orde de Vereening	13 14 15 16			
						Deelen		17		
				Dubbele, en byzonderlyc die de h. sle stof connen zyn van de Derdendeale der woordleeden. Deeser	I. Verhandeling, en onderscheiding in	Tweedubbele, die aengemerct worden	in haer zeluen als stof vande Derdendeelen	18 19		
						Driedubbele, die aengemerct worden	in haer zeluen als stof vande Derdendeelen	20 21		
						Vierdubbele die aengemerct connen vorden	in haer zeluen als stof vande Derdendeelen zijnde dan	22 23		
								Grondletteren Cleefletteren	Voorletteren Naletteren	22 23
								II. Verhandeling		23

HET DERDE BOEC
 DER SPREECKONST,
 Vande
 WOORDLEEDEN.
 I. Hoofstuc,

Deeling der VVoordleeden in Helften.

De tweede soorte van uitspraec hebben wy gezeit te weezen de Woordleeden.
 Een Woordlit is een Uitspraec, vvelke een vryse Snapklanc begrijpt.
 Dewijle geen ding my meer mishaecht, als datmen in onze rijke Duitse Tael, arme Onduitse Woorden gebruikt : heb ic met veel moeite getracht om het Griekse Woorr *syllaba* (twelc een begrip is te zeggē) met een bequame Duitse naem,

naem, die de zaec beter treft als de Griekse doet, te vertaelen. Ende heeft eindelijk onder alle andere die ic bedacht, my best aen gestaen, den naem **Woordlit**: als die zeer gevoechelijc, deeze heuvelachtige deelen der Woorden, nae de gelijkenis van der Menschen Leeden, beteikenende is: en ooc met eenen vertoont, dat gelijc inde Reedenen aen te merken zijn Leeden ende Sneen: diergelijc inde Woorden meede plaets te hebben. Dat ic nu deeze **Spiben** niet slechtelijc, Leeden, maer met een Byvoechsel, **Woordleeden** noem: geschiet om die te onderscheiden van een andere Soorte van uitspraec, die nae de Leeden, genoemd wort **Reedenlit**: als ooc van alle andere dingen, welcke de naem van Lit voeren. Doch hier en daer, als met naemen in't saemen voegen of mengen, gebruik ic om korthaits wille de naem Lit wel alleen: wanneer naemelijc de omstandichheeden de twijfelachtichheit weeren.

Voorder dient geweten, dat hier ooc tot een Geslacht der Woordleeden zou de moogen gestelt worden de **Snapstemmen**. Waer meede ic verstaec de Stemmen, die met een hort des Aesems voortgebracht worden, ofte die een Opperstemtrap begrijpen. daer onder alle die geluiden ooc hooren, welke een Snapletter vervatten, die niet vryklinkende en is: als de Snap-**es** en Staegc **Tee/** saemen gevoecht aldus **st/** gelijc die gesproken wort wannermen de Omstanders tot stilte verwecken wil: de Snappende **m** met een of twee Staegc saemen uitgesproken, als in't uitspreken vanden volgenden reegel, bestaende in zes voeten, best kan bemerct worden.

ic sprac den Stommen aen: zijn antwoort was mmm mmm.

Inwelken reegel, de **mm** en **mmm/** etc als een Woordlit strecken; doch zijn, door de booven gestelde bepaeling, buiten 't getal der Woordleeden geslooten: en eevewel wat anders als Letteren zijnde, stel ic haer tot een Geslacht de **Snapstemmen/** ende tot een neevegaende Soorte des Woordleeden.

De VVoordleeden zijn tweederlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Woordleeden zijn, die maer eene vryje Snapclanc en begrijpen. Of aen maer een Gront en hebben.

Van deeze zal ic verhandelen 1 Haer Deelen, 2 Haer Soorten.

Op twee vryzen dienen de Enkelde VVoordleeden gedeelt te worden: 1 In Helften, 2 In Derdendeelen.

Onder andere zijn de VVoordleeden voochich in deeze twee helften gedeelt te worden: te vveeten, in een Voor-onderhelft, en Nae-opperhelft.

De Voor-onderhelft is een slechte Helft des VVoordlits, bestaende uit de Onderletteren die voor de Opperletter uitgesproken worden.

Als de **st** in **stryt/** de **bl** in **blip/** de **dw** in **dwang/** de **tj** in **tjen/** de **p** in **put/** de **d** in **de/** ende de **w** in **weetw.** Men zoude deeze Helft ooc Voorluitfel of Voor-onderluitfel moogen heeten.

Eigensch. Een VVoordlit kan zonder deeze helft bestaen.

Nae 't Getal haer der stof, naemelijc der Letteren, zijn de Voor-onderhelften te onderscheiden in 1 Eenletteriger, 2 Veeletteriger, Als uit de voorgaende Voorbeelden blyft.

De

De Naeopperhelft is een voornaemste Helft der Voordleeden, bestaende uit de Opperletter en Onderletteren die achter de Opperletteren uitgesproken worden.

Als de *jt* in *strijt*/ de *ij* in *biij*/ de *ang* in *dwang*/ de *en* in *tjen*/ de *ut* in *put*/ de *e* in *de*/ en de *eem* in *weem*.

Eigenschap. Een Voordlit en kan zonder deeze helft niet bestaen.

De Naeopperhelft can weeder in twee deelen gedeelt worden: 1 Een Booveclanc, 2 Een Naeonderluitfel of Naeluitfel. Waer van gint de Opperletter alleē, dit de Onderletteren, die achter de Opperletter uitgesproken worden, vervattet.

II. Hoofstuc,

Deeling der Voordleeden in Derdendeelen.

In Derdendeelen connen de Voordleeden bequaemelyc gedeelt worden op zulken wys, datmen een Voornaemste, en twee Slechte Deelen stelle.

Het Voornaemste Derdendeel der Voordleeden, twelc ic haeren Gront noeme, is, dat bestaet uit der Voordleeden Opperletter, en bygevoegde vryclinkende Letteren.

Als *a* in *dat*; *ee* in *been*; *wa* in *quast*/ *waat*/ *dwang*; *ee* in *leew*; en *waaj* in *zwaajt*. Let wel dat ic inde bepaeling zech, niet, al de byjge *hlinkers*/ maer de *Bygeboegde byphlinkers*. Want daer door sluit ic buiten den Gront, de Vryclinkende Onderletteren, die buiten een Niet-vryclinkende Letter staen: Als, de *w* in *wyert*/ *verw*/ dewelke buiten de *t* staet, en alzo van den Gront gescheiden is.

Eigensch. Een Voordlit can zonder dit deel niet bestaen.

De Woordlitgronden zijn nae haer stof, **Eerst** Eenletterich, **Ten tweeden**/ **Veelletterich**: die weeder zijn 1 Tweeletterich, 2 Drieletterich, 3 Vierletterich: Als inde voorgaende Voorbeelden te zien is.

De Slechte Derdendeelen der VVoordleeden, die ic Woordlijcleeffels noem
 zin, die uit de Byeengevoogde Letteren binnen den Gromt, bestaan.

Eigenfchap. Een VVoordlit kan zonder deelen bestaan.

Zy zyn te onderscheiden. 1. Naer haer stof, 2. Naer haer plaats inde VVoordleeden.

Nae haer stof zynze 1. Eenletterich, als t in tam en met; 2. Tweeletterich. Die
 vveedenzyn. 1. Tweeletterich, als t in tam en met; 2. Drieletterich, als t in enfts in
 fchrijft; 3. Vierletterich, als t in tsplit, en enft in ernst.

Nae haer plaats inde VVoordleeden zynze 1. Voorkleeffels, 2. Naecleeffels.

Woordleedige Voorkleeffels zyn, die uit de Letteren vvelke voor den Gromt in
 een VVoordlit voorkomen bestaan.

Als t in tap; h in hiam; w in wam; r in stram; 't sche in 'tschift.

Nae woord-littleeffels zyn, die in de Letteren in een VVoordlit, achter den Gromt
 koomende, bestaan.

Als t in het; h in colk; m in terw; r in herft; rft in fcherpft.

De Derden- deele der woord- leeden zyn	VVoordlit- kleeffels	VVoorkleef- fels.	VVeletterich.	Eenletterich: Als	e in met
				Tweeletterich:	ee in meest
				Drieletterich:	aei in draeit
VVoorkleef- fels.	VVeletterich.	VVoorkleef- fels.	VVeletterich.	Vierletterich:	waei in zwaeit
				Eenletterich:	m in met
				Tweeletterich:	dr in draeit
Naecleef- fels.	VVoorkleef- fels.	VVoorkleef- fels.	VVeletterich.	Drieletterich:	str in stram
				Vierletterich:	'tstr in 'tstrije
				Eenletterich:	t in met
Naecleef- fels.	VVoorkleef- fels.	VVoorkleef- fels.	VVeletterich.	Tweeletterich:	ft in meest
				Drieletterich:	rft in berft
				Vierletterich:	rft in herft

III. Hoofstuc,

Onderscheidingen der VVoordleeden naer haer stof, en naer haer Deelen.

Der Enkelder Woordleeden Deelen verhandelt zijnde, volgen nu haer Soor-
 den, of Onderscheidingen.

De Enkelde VVoordleeden zyn te onderscheiden in tweederlei aenzien: 1. In haer-
 zelven aengemeret, 2. Als stof van andere.

In haerzelven zynze te onderscheiden 1. Naer haer stof, 2. Naer haer Deelen, 3. Naer
 haer Eigenfchappen.

Nae haer Stof, vvelke de Letteren zyn, connenze veel fims onderscheiden worden:

maer zullen alleen aenroeren, datse nae't getal der Letteren daer uit se bestaen, zijn 1 Eenletterige, 2 Veelleeterige.

Eenletterige Woordleeden zijn, die alleen uit eene Letter, naemelyc een Vrysnapklinkende, bestaen.

Als het eerste Woord uit van edoch/ egeen.

Veelleeterige Woordleeden zijn, die uit een vryje Snapklinker, en een of meer andere Letteren bestaen.

En zijn Tweeletterige, Drieletterige, &c. tot zeeve of achtletterige toe. Want de Zeeveletterige de meest-letterige zijn van die zonder menging gewoonelyc gebruyct worden: en door menging gebruyctmen ooc Achtletterige. Voorbeelden van deeze alle zijn de/ den/ best/ beest/ vziest/ sterct/ 't schryft van het schryft gemengt.

Oover geslagen de Onderscheiding der Voordleeden nae haer helften, zijn ze ten aenzien van haer Derdendeelen 1 Bloote of Eendeelige, 2 Bekleede of Veeldeelige.

De Bloote Woordleeden zijn, die alleen uit een Gront bestaen.

Deeze en verschillen vande Eenlingse en Dubbelde Grondletteren, als ooc vande gronden der Woordleeden niet anders dan inde Wijs van aenmerken. En dewijle die dan als Grondletteren voor beschreeven, en naeder onderscheiden zijn, en hoeft dit hier in aenzien als Woordleeden niet weeder gedaente worden.

De Bekleede Woordleeden zijn, die uit een gront, en een of twee Cleeffels bestaen.

Zij zijn 1 Half-bekleede, 2 Heel-bekleede.

De Half-bekleede Woordleeden zijn, die uit een Gront en een Cleeffel bestaen.

En zijn 1 Voor-bekleede, 2 Nae-bekleede.

De Voor-bekleede Enkelde Voordleeden zijn, die uit een Gront en Voorcleeffel alleen bestaen. Als te, ble, zee, vrou.

De Nae-bekleede Voordleeden zijn, die alleen uit een Gront en Naecleeffel bestaen.

Als el, int, eis, cent.

De Heel-bekleede Enkelde Voordleeden zijn, die uit een Gront en twee Cleeffels bestaen; naemelyc, een Voorcleeffel, en een Naecleeffel.

Als ver/ met klen; mals/ maes/ kzych/ klein/ daelt/ dyaelt/ schijnt.

De Voorgaende Onderscheiding der Voordleeden, is nae het Getal der Derdendeelen daerze uit bestaen: maer nae dier stof connen dezelve ooc verspreit worden in

1 Eenletterdeelige Voordleeden, die uit een eenletterige Derdendeel of Derdendeelen bestaen: Als e: de: en: den,

2 Veelleeterdeelige, die uit een of meer Veelleeterige Derdendeelen bestaen: Als eew, eij, eu: drae, strij: aert: staert.

3 Een en Veelleeterige, die uit een Eenletterich, en uit een Veelleeterich Derdendeel of Derdendegelen bestaen: Als ble, beij: erf, ijl: klim, bane, zaet: brult, cloof, vaert.

IV. Hoofstuc,

Der VVoordleeden Lengte en Climming, en haer Onderscheiding nae de zelven.

Volcht nu de Onderscheiding der Woordleeden nae haer Eigenschappen die zy hebben in haer zelven aengemerct zijnde.

Deeze Eigenschappen zijn voernaemelyc drie: 1 De Lengte, 2 Climming of Hoochte, 3 De Verandering.

De Lengte der VVoordleeden is gemeenlyc meer of min, naede veelheit der Letteren daerze uit bestaen: hoewel de corte of lange Vereeniging der Letteren ooc iet daer too doet.

De Lengte vvoort inde VVoordleeden op twee vvoizen aengemerct: 1 Nae de heele VVoordleeden, 2 Nae de Deelen der zelve.

Nae de heele Woordleeden zoudemen de VVoordleeden moogen noemen.

1 Cort, die uit een of twee Spreecletteren bestaen.

2 Middelmanetig lang, of twyfelachtich, die uit drie Spreecletteren bestaen.

3 Lang, die uit vier of meer Spreecletteren bestaen.

Anders zoudemen kunnen zeeve maeten of tijden van lengte stellen, ende nae dezelve zeeve Soorten van Woordleeden: Als

1 Aldercortste Woordleeden, zijnde de Eenletterige:

2 Naestcortste, zijnde de Tweeletterige:

3 Ondermiddelmaetich lange, zijnde de Drieletterige:

4 Middelmanetige, zijnde de Vierletterige:

5 Boovmiddelmaetich lange, zijnde de Vijfletterige:

6 Naestlangste, zijnde de Zesletterige:

7 Langste, zijnde de Zeeveletterige en Achtletterige.

Nae de Deelen der VVoordleeden kunnen de lengte rekenen en aenmercken, 1 Nae de Derdendeelen, 2 Nae de Helften.

Ten aenzien vande Derdendeelen, conuenze, nae dat elc van die uit meer of min letteren bestaet, lang of cort gezeit worden. By Voorbeels, een VVoordlit diens gront uit twee of drie Letteren bestaet, mach lang nae den Gront gezeit worden: Maer uit een besaende, Cort nae den Gront. En zoo ooc vande Cleeffels.

Ten aenzien der Welsten, conuenze ooc, nae dat elc van die uit meer of min Letteren bestaet, lang of cort geacht worden. Maer vuant de Naeopperhelst de lusst is, ooc best uitgesproken en behoort voort: Zoo voort voornaemelyc op de lankheit van die acht genoomen: ende de heele VVoordleeden nae de zelve lang of cort genoemd. VVaerom ic hier van vaat breeder spreken zal.

Hoe wel de Lankheit der VVoordleeden veel maeten heeft: zoo voort nochtans maer twee onderscheidelyc aengemerct, daer al de andere onder begreepen zijn: vvaer van de eene voort genoemd Cort, de andere Lang. (2 Lange.

Nae deeze twee tyden of maeten, vvoorden de VVoordleeden onderscheiden in 1 Corte, Een Cort Woordlit is, diens naeopperhelst uit geen 2. Spreekletteren ten volle bestaet.

In deeze corte beschrijving zijn begreepen al de Reegels, die de Grammatici zonder kennis der oorzaken stellen, om de Corte Woordleeden te kennen: Als, dat een Vocael voort een Vocael, een Cort Woordlit maect by de Latijnen: Dat een Corte Vocael, gebolcht van een Muta en Liquida in een zelve Woordlit, in Rym wel twijfelachtich, maer anders meesten tijt cort is. Want in deeze gelegenheeden, bestaet de Naeopperhelst in geen twee Letteren ten volle.

Een Lang Woordlit is, diens Naeopperhelst uit twee of meer Letteren bestaet.

Merct dat ic hier, gelijk doorgaens, Spreekletteren verstaet, en niet merkletteren. Want nae de merkletteren zoude deeze Beschrijvingen vals weezen: dewijle nae't gemeene gebruik, veel Dubbelde Spreekletteren met een Enkelde merkletter beteikent worden.

Voorbeelden heeftmen in metten/zitten/herten/ daer de eerste Woordleeden lang zijn: om dat haer Naeopperhelst uit twee Letteren bestaet, hoewel het eerste wel met eene merckletter beteikent wort, schrijvende metten. Op deeze wijs maect het geene de Grammatici noemen *Positio*, de woordleeden lang: Als *Im* in *Imperator*, *as* in *axis*, *mus* in *cupimus*, *in* in *invenitum*. Zoo maect ooc een *Diphthong* en lange *Vocaal*: (te weeten een Voorsnappende) een Woordlit lang: Als *Cae* in *Caesar*, *ij* in *vijlen*. De breeder verhandeling en bewijzing van't voorgaende, stellen wy uit.

De Climming of Hoochte der vvoordleeden is de Strecking door de Lettertrappen.

Is vierderlei: 1 Toppicheit, 2 Rijzing of Opklimming, 3 Daeling of Afclimming,

4 Tuffetoppicheit of Op-en-afclimming.

Hier nae zijn de VVoordleeden ooc vierderlei:

- 1 Toppige. Zulke zijn al de Eenletterige VVoordleeden: Als *e* in *edoch*.
- 2 Rijzende. Zulke zijn al de VVoordleeden, die een Voorluisfel en geen Naeluisfel en hebbe, daer ooc onder begreepē zijn al de Eenlettergrondige Voor-bekleede en Naebloote: Als *dē* en *bē* in *bemінде*.

3 Daelende. Zulke zijn al de Veelletterige, die alleen uit een Naeopperhelst bestaen. Of al die alleen een Naeluitfel hebben: Als ij, do, al, aert, eens.

4 Tuffentoppige. Zulke zijn al die een Voor en Naeluitfel hebben, daer ooc onder veruut zijn al de heel-bekleede: Als jae, waej, dwael, zaek.

De Onderscheiding
der Woordleeden in
haerzelve aengemerct
nae haer Eigenschappen
en dat of nae de

}	Langheit, en onder andere nae de	}	Corte
	langheit der nae-opperhelsten, in		Lange
	Climming of Hoochte, in	}	Toppige
			Rijzende
Verandering	Daelende		
	Tuffe-toppige		

V. Hoofstuc,

Verandering der VVoordleeden, en Onderscheiding nae zulx.

De derde Eigenschap der woordleeden in haerzelven aengemerct is de Verandering. De Verandering die de VVoordleeden in haer zelven lieden is tweederlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Verandering is vijfderlei: 1 Taelverandering, 2 Lettertrap-verschicking, 3 Grootheits-verandering, 4 Letterverschicking, 5 Letterwisseling.

I. Deeze Talverandering is een verandering der VVoordleeden waer doorze met de zelve stof meerder of minder in getal vworden. Is tweederlei.

1 Woordlitmenging, vvaer door twee of meer Enkelde VVoordleeden tot een veranderen, met vermenging van haer stof onder eene form.

Als wanneer de twee leste Woordleeden van **Matthéüs** tot een veranderen, almen zeit **Matthéus**: Zoo in **Bartholomeus** of **Bartholomees** vierleedich, van **Bartholoméüs** vijfleedich: in **Thesij** van **Thesij**: in **Iesus** van **iésus**. In't Griex wort deeze Verandering *Synaresis* en *Episynalopha* genoemd.

2 Woordlitscheiding, vvanneer de stof van een Enkel VVoordlit noch een of meer formen aenneemt, en alzo in twee of meer leeden verandert.

Heet by de Grieken en Latijnen *Diarefis*. En geschiet op twee wijzen: 1 Almen de Woordleeden, die merkelyc gemengt zijn weeder scheidt: Gelyc **Matthéus** scheidende in **Matthéüs**. 2 Door te scheiden, die niet schijnen gemengt te zijn: Als wannermen van **werlt** een ongemengt Woordlit schijnende, nochtans twee maect, zeggende **werelt** of **werreit**: Zoo van **verw**/**verruwt**: van **toon**/**tooren**: van **sterf**/**stee-erf**: van **Hoonich-bien**/**bijeen**: van **ys**/**ijs**: van **wéent**/**wé-éent**: van **aula**, **aulai**.

II. De Lettertrap-verschicking inde VVoordleeden is, vvanneer de Opperlettertrap in een andere plaets verschickt vwort. Als

Als wannermen voor joffrou/ zeit jeffrou; voor femant/ jeemant: voor figge-
lijk/ jeegelijk: voor *a Djen*, gelijk de Franse spreken, adieu/ gelijk wy zeggen.
In welke alle de Opperlettertrap in't eene Woordlit op *i* zijnde, in't ander op de
volgende vrye Klinkletter zijn plaets verandert heeft.

III. De Grootheits-verandering der VVoordleeden is, vvaer doorze meerder of
minder van stof vvoorden.

Is 1. Letterbyvoeging of Lettermeerdering, 2. Letterweering.

De Letterbyvoeging is, vvaer door een woordlit meerder van stof of Letteren wort.
of vvanneer by een VVoordlit een of meer Letteren gevoecht vvoorden.

Als wanneer by *min* gevoecht wort een *t*/ en gezeit *mint*: Zoo ooc als *wit*
verandert in *wittst*: *man* in *mans*: *ber* in *beer*.

Is tweederlei: 1. Grondmeerdering, 2. Cleefmeerdering.

De Grondmeerdering of Grondletter-byvoeging is, als by den gront eens VVoord-
lits een of meer Letteren gevoecht vvoorden.

En is vveeder 1. Grontrecking, 2. Gronts-schilmeerdering.

Grontrecking is, als den gront met een of meer eenvormige Letteren vermeerders
vvoort: en alzo de voorige corter grondletteren tot langer uitgerect.

Als hijnt van *hint*/ *Diana* voor *Diana*, ic *coom* voor ic *com*. Wort in't Griex
genoemt *Diafola* en *Ectasis*.

Gronts-Schilmeerding is, alffer by een VVoordlit een of meer Schilvormige grond-
letteren gevoecht vvoorden.

Als wanneer by den gront van *goe*/ *boo*/ *moe*/ *gae*/ een *i* gevoecht wort aldus,
goej/ *booj*/ *moej*/ *gaej*: Zoo van ic *zech*/ ic *lech*/ ic *zei*/ *lei*. Deeze verandering
wort ooc *Parentthesis* geheeten.

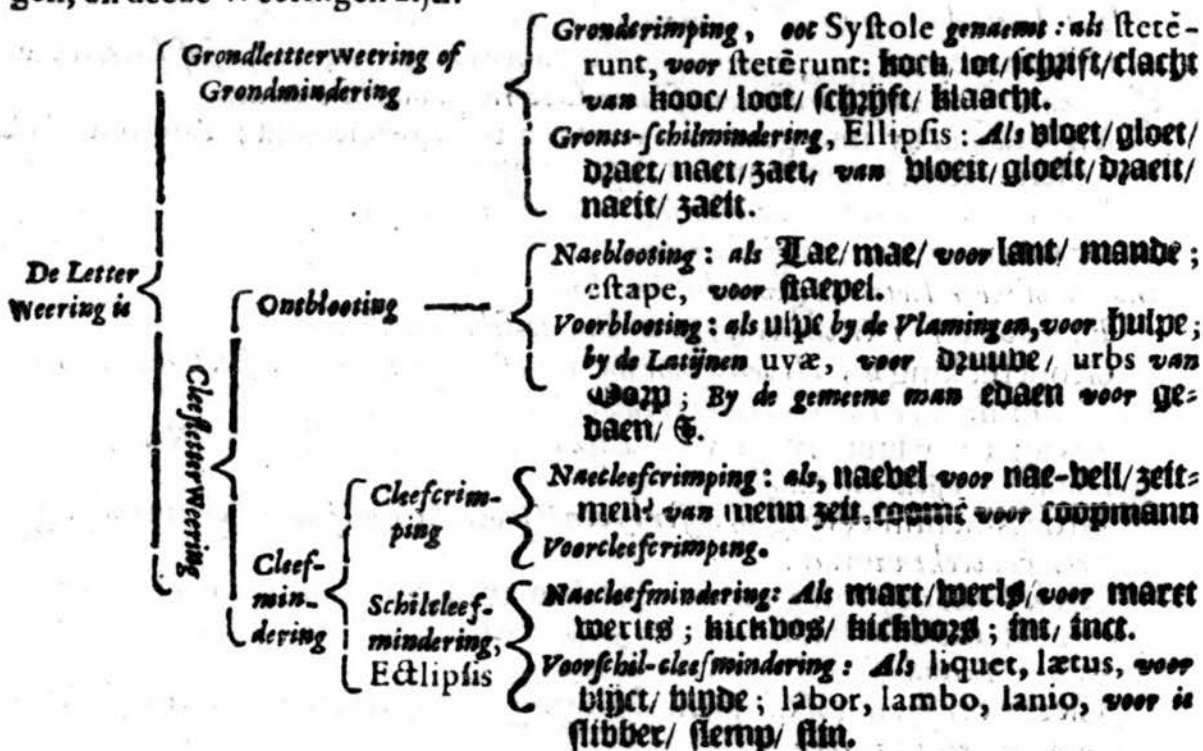
Cleefmeerdering of Cleefletter-byvoeging is, als by een VVoordlit een of meer Cleef-
letteren gevoecht vvoorden.

Deezer Soorten zullen vvy om de cortheit en klaerheit in den Taefel voorstellen.

Cleefletter- byvoeging is	} Cleefstube- ling	} Beecleding —	Naebeecleding: als, gaet van gae.
			Voorbeecleding: als vvanneer de Latijnen zeggen <i>bos</i> voor <i>os</i> / en de Vlamingen <i>haerde</i> voor <i>aerde</i> / <i>nijber</i> voor <i>ijber</i> . <i>Ioannes</i> , <i>Gionanni</i> by de Italianen.
		} Cleefrec- king	Naecliefrecking: als <i>bert</i> voor <i>beer</i> / en in't dichten <i>Wand- delenn</i> voor <i>Wandelen</i> .
Voorcliefrecking: als <i>sfoep</i> voor <i>soep</i> / <i>'schichtes</i> voor <i>des schichtes</i> / en als men zich in't spreken bedenkende zeit <i>mmman</i> voor <i>man</i> .			
} Schilcleef- dubbeling Parenthe- sis	Naeschildiefdubbeling: als <i>minst</i> en <i>minst</i> van <i>min</i> / <i>mens</i> voor <i>mens</i> .		
	Voorchildiefdubbeling: als <i>Gnatus</i> , voor <i>natus</i> , <i>pfen- ning</i> van <i>penning</i> / <i>pflegen</i> van <i>pleegen</i> ; <i>schlaff</i> <i>schneppf</i> , voor <i>slaen</i> <i>snip</i> ; <i>hot</i> / <i>krot</i> ; <i>trop</i> van <i>top</i> ; <i>hauwen</i> <i>knauwen</i> .		

De Letterweering is, vvanneer van een VVoordlist een of meer Letteren afgedaem worden.

Is rechtstrijdich teegen de Letter-byvoeging, en heeft daer oover eeeveel soorten als die: elc deezer, het teegendeel van die weezende: in't midde van welke, de Onberaendertheit in groote, staet, ten wiens aenzien geene Byvoegingen, en deeze Weeringen zijn.

IV. De Letterverschicking der VVoordleeden is, vvaer door een of meer Letteren eens VVoordlists, in een andere plaets desselven gestelt worden.

Dit kan geschieden met verplaetsing der letteren in een selfde deel der woordleeden, 'tzy inden Gront, 'tzy in't Voorcleeffel, 'tzy in't Naeclieffel: ofte van't eene deel in't ander, als onder andere van't Voorcleeffel in't Naeclieffel, en het teegendeel, 'twelc meest gebruikelijc is: Als Evandre voor Evander, corst of crusta, vers of fris.

derde	} of	driede	Balc	} of	bloc	koorne	} of	kooren	Corstiaen,	Cristiaen
terden		treden	pols		plos	toorne		sooren	Corstis,	Christis
bernen		brandē	volke		flux	maerte		maerel	Corsten,	Christen
gort		grutten	kelk		kloc	paerle		paerel	Robbert,	Robbrechts
derpel		dreppel	kolf		clowa	Double		dabbiel	Aelbert,	Aelbrechte
storn		streen	klos		solu	trouble		crubbel	Pauwels,	Paulus
born		brun	vloo		pulen	Maistre		meester	Geerolf	Geerlof
gors		gras	lupan		wolf	marbre		marmet	Arent	Arnout
werk		wrocht	splie		spalte	arbre		arbor	Barent	Barnert

V. De Letterwisseling der Voordleeden is, als een of meer letteren uit een woord-
 list geweert, en andere in haer plaats gestelt worden:

Is drierlei: 1 Grondletterwisseling, 2 Cleefletterwisseling, 3 Ooverdeelige Letter-
 wisseling.

De Grondletterwisseling is, als een of meer Grondletteren geweert, en andere in haer
 plaats worden gestelt.

Als in keere karre; bzingen/ bzingen; worden/ werden; gunst/ gonst; connen/
 cunnen; steert/ staert; ic heet/ ic hiet; buer/ beur (op zijn vlaems): Baes/ baeg;
 speelen/ speulen; vier/ buer; Woer/ bzeur (gelijkmen te Dordrecht zeit); dou/
 duu; vaech/ veech; kien/ kuitken; buigom/ bzeugom; boec/ bcuc; zoet/ zuet;
 boogel/ beugel; woon/ weun; buil/ beuil; &. Snyp/ sleep; roep/ riep; slaep/
 stiep; cruij/ croop; zit/ zat; &. Meer/ mare; koper/ cuprum; &.

De Cleefletterwisseling der Voordleeden is, als een of meer Cleefletteren geweert,
 en andere in haer plaats gestelt worden.

Dit geschiet of in't Voorcleeffel, of in't Naecleeffel: en zoude daer oover, in
 Voorletterwisseling en Naeletterwisseling, connen onderscheiden worden. Yder
 van al de Cleefletteren, can wel voor elc van al de zelve verwisselt worden: doch
 de aldergemeenste verwisseling der Cleefletteren in alle Spraekē, en met naemen
 inde onze, is, vande Lichte voor haer zwaere, en het teegendeel. Naest deeze is
 de ooverige wisseling der Doofluidende met haer evediepe meest gebruikelijk.

Voorder machmen de Verwisseling der Cleefletteren onderscheiden nae de
 oovereencomst en 'tverschil dat de Gewisselde letteren met malcander hebben
 op de volgende wijs

Ziet

De verwis- seling der Cleefletteren is, of van	Eeve- diepe	Eentrap- pige	Eeve- waere	Zwaere in Zwaere	1
				Lichte in Lichte	2
		Schiltwaere	Eenflachtige	Vryje in vryje	3
				Smoorletteren in Smoorlett.	4
			Schiltflachtige	Vryje in Lichte Smoorletteren	5
				nam. waere Smoorletteren in Lichte vryje	6
	Schilttrap- pige	Naestrap- pige	Boovertmiddeltrappige in Ondermiddeltrapp.	7	
			Ondermiddeltrappige in Naeftlaechstrapp.	8	
		Naeftlaechstrappige in Laechstrappige. En dit of in	Zwaere	Vryje	9
				Smoorletteren	10
			Lichte	Vryje	11
	Ooverttrap- pige	Boovertmiddeltrappi- ge in	Naeftlaechstrappige	13	
			Laechstrappige	14	
		Ondermiddeltrappige in Laechstrappige	15		

(Schilddiepe. Deeze gae ic nu voorby

1. **G** in **γ** Dit doen de Engelsengeduerich, zeggende, **od** voor **God**/ &.
3 in **D** Als midde, midze; cuddeboter, cudzeboter; cnoddich, cnodzich;
 voddich, vodzich; dus, zus; **zwei, duo**; zech, dico; joer of zjoer van **diurnus**.
D in **b** Zuiver, **seuber**; &. boodem, **vadium**; neevel, **nebula**; **habere, avoir, haveve**.

Q

Zoec,

1. **ch** in **h** Zoec, zocht: werk, wrocht: Gorcom, Goorichem, teikenen, *royebmen*; boec/ buch. acht/ otto, noch, *nee*; des nachts, *noctis*.
2. **f** in **t** Clitten, cliffen: meit, meiffens. dat, *das*; eeten, *essen*; vat, *vas*; *quies, quietis*; *anna, anast.* *glossa, glori.*
- f** in **p** Cup, cost. pijp, *pfeiff*; kasper, *kauffer*; hooft, *haups*, neef, *nepos*.
3. **g** in **ch** Hooch, hooge; zaech, zaegen; wech, weegen. vraech, vraagde. ic gae, 'k chae; gaet, 't chaet.
- z** in **f** Wijs, wijze. spijs, spijzde; was, wazdom; as, azdach; ijs, ijzbal. het zal, 't fal; ic zal, 'k fal. De Vriezen zeggen doorgaens voor **z** en **v**/ **f** en **f**.
- v** in **f** Lijf, lijven; geef, geeven. leef, leevde; lof, lovdicht. vier, 't fier. vlam, *flamma*. voet, vry, *sfoote, fves* byde Engelse.
4. **s** in **h** Slic, sli, boot; rooc, roo, damp. knaewen, *navve* byde Engelsen.
- d** in **t** Gelt, gelden; Got, Gooden. vrucht, vrugdbaer; hooft, hoofd-
doec. dag, *tag*. dac, *teflum*; ad, *atingo*.
- v** in **p** Loop, loobbaen; coop, coob-broot. boer, *paur*; blader, *plater*. Bidde, *peto*; baer, *pario*; boom, *pomus*; butte, *pyxia*; gebruc, *praxis*. ob, *oppono*; sub, *supplico*; scribo, *scripsi*; *forbeo, forpsi*. *bosco, pasco*.
5. **g** in **h** Knap, gnap. rugge, *rucks*. knie, *genu*; koon, *gena*; gula, keel; cloen, *glomus*; ic kloc. *glocio*; *cortina*, gordijn; acker, *ager*; ic, *ego*; spiegel *speculum*; *rex, regis*.
- z** in **t** Zulc, *sale*
- v** in **p** Vis, *pisca*; Vaeder, *pater*; varken, *porcus*; voeten, *pedes*. vier, *pyr*; veel, *polys*. *Iupiter, Iouis*.
6. **s** in **ch**
- d** in **f** Ic deun, *sono*; ic doode, *cado*. ad, *assurgo*; *pes, pedis*; *pecus, pecudis*; *Chlamys, chlamydia*. *du, sy* by de Grieken. aetem, *adem*. roos. *rodon*.
- v** in **f** Druif, *traub*; lof, *lob*. af, *ab*; taefel, *tabula*; ob, *offero*; sub, *suffero*. erbarmen, ontfarmen, weef, web.
7. **r** in **l** Aeker, eekel; staemer, staemel; kraewen, klaewen; Amsterdam, Amsteldam; *epistre, epistola*; *apostre, apostel*; *intelligo, pelluceo*, van *inter* en *per*; *niger, nigellus*; *umbra, umbella*.
8. **l** in **n** Eeveneens, eeveleens; vastenavont, vastelavont; kerl, kern; balling, banling. kinderen, *children* in't Engels. ander, *alter*. in, *illudo*; *con, colluo*. Zon, *sol*; eezel, *asinus, asellus*.
9. **ng** in **g** Ton-ge, tong-ge; vang-ngen, vang-gen.
- n** in **z** Pono, *posui* 'twele wy uitspreeken *posui*.
- m** in **v** Veel, *multus*, meer. Hemel, *heaven* in't Engels.
10. **ng** in **v**
- n** in **d** Ooverwinner, ooverwinder; maenen, maeden (of maejen); baenen, baeden. ad, *annuo*.
- m** in **v** Schubbe, *squama*; om, ob; vroom, *probus*. bommezy, bombazy. *sub, summisso*; *globus, glomus*; *scammum, scabellum*; *bonus, melior*. *tetymmas* voor *tetymas* by de Grieken. Brengh

11. **ng in th** Breng, brocht; denk, docht
n in s Zwijn, *sus suis, pollis, pollen; findo, fissus; sanguis, sanguinis. generis, generis.*
syptomus voor syptomen by de Dooren; tis, sinus.
m in f Geefme, gemme (voor geef my).
12. **ng in h** Jong, jonk; zang, zank; gevangngenis, gevangkenis.
n in t Clotte, clonte, *bonus*, bet, beter, baet, boete, *haine*, haet, *canis*,
casulus, canis.
m in p Rijm, rijp; komme, kop. trompet, trommet. *schupe, squama-*
malus, peior; parvus, minor. polys, multus, plures.
13. **r in n** Tooveraer, toovenaer; woekeraer, woekenaer; borreput, bor-
 neput. *in, irruo, irrepo; munus, murus.*
14. **r in** **s** Vercooren, vercoozen; gevrooren, gevroozen. vaeren, veezen
 (op zijn Briels).
s Ic verloor, verloos; verkoor, verkoos; was, waer. *honor. honos;*
arbor. arbos; os, oris; corpus, corporis; jus. juris; pulvis, pulveris; ure,
ussi; gero, gessi; quaro, quavis; verri, versum; cucurri, cursum.
d Verde, verre. schudde, *scurra. ad, arripio*
t *Hepar, hepatis.*
15. **l in** **s** Abeel, *abies*; linden, *findon, linteum. vello, vulsi.*
d Spellen, spelden; alle, al de. volder, *fullo, ad, allervo; sedeo, sella.*
lacryma, dakry; ulysses, odyssus.
t Pollepel, potlepel; krol, krot; Catelijne, Calle.

Ooverdeelige Letterwiffeling is, als een Grondletter voor een Cleefletter, of een Cleefletter voor een Grondletter verwisselt voort.

Als 1 De **w** met **l** in ic **hou**/ ic hiel of hil: zoude, zolde; oude, olde; **£**. Bor-
 deel, *bordeau*; maekereel, *maquercau*; *aliquis, aucun.* 2 De **w** met **v** in **avus**, oude;
 nieuw, *novus*; wijn, *vinum*; wint, *ventus*; weeduw, *vidua.* 3 De **j** met **l** in **clarus**,
chiaro; flos, flore, doorgaens by de Italianen. 4 De **j** met **g**/in **gp/jp**; **gonst**, **jonst**;
Georgius, Jooris. 5 De **j** met **ch** in zech, zey; lech, lei; dach, *days*; wech, **wy**;
 wachten, *vwayse*, by de Engelsen. Hier onder zoudemen ooc connen brengen
 de verandering die inde volgende Voorbeelden te zien is: Butter, booter; schut-
 tel, schootel; lecken, leecken; verr, veer; **£**.

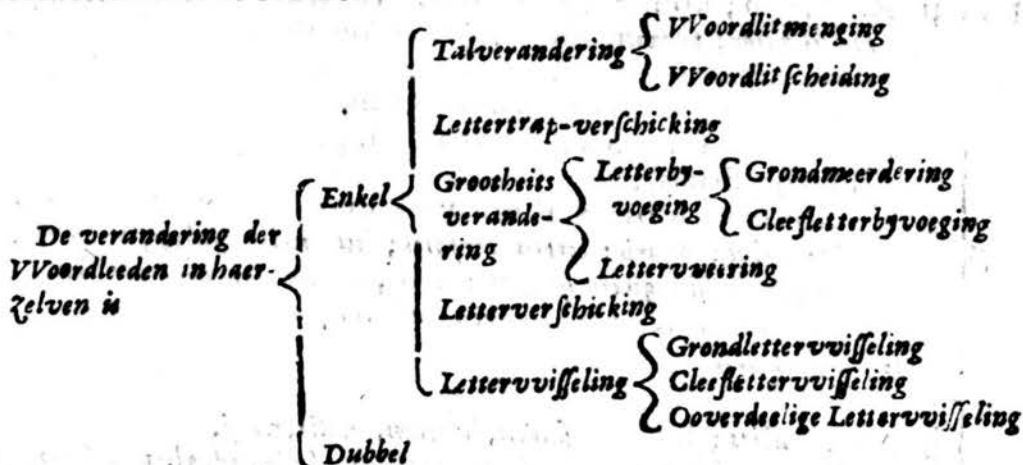
Daerschouwing/ 1 Een zelve Enkelde Verandering, can dikwils ten ver-
 scheiden aanzien tot veelderlei Soorten van Veranderingen gebracht worden:
 Als **'t welc** is te rekenen voor een Woordlitmenging, ten aanzien datter uit de
 twee Woordleeden **het/welc**/ een wort gemaect: doch ten aanzien datter by
welc de Cleefletter **t** wort gevoecht, can men't onder de Cleefletter-byvoeging
 brengen.

2 De Voorbeelden, tot verclaering vande voorbeschreeve Soorten der En-
 kelde Veranderingen aangewezen, vervatten veel al een Dubbe verandering
 in zich: moeten derhalven met onderscheit daer aangemerct worden.

De Dubbelde Verandering der VVoordleeden is, die uit twee of meer Enkelde veranderingen bestaet.

Als in ic **br**ocjt van ic **w**erft is een Dubbelde Verandering, die bestaet I, uit een Letterwisseling, en die weder verscheide, naemelyc 1. van **v** voor **w** 2. van **o** voor **e** 3. van **tj** voor **h**: II, uit een verschicking van **r**: III, uit een Letterbyvoeging, want een **t** achter by gevoecht staet.

Men zoude meenigerlei soorten van Dubbelde Veranderingen connen stellen: maer laeten't om de cortheit.

Nae deeze verandering zijn de VVoordleede te onderscheiden in 1 Enkel-veranderde, 2 Dubbel-veranderde.

De Enkel-veranderde zijn vveeder op zoo veel vviyzen, ende in zoo veel Soorten te onderscheiden, als met de Enkelde verandering is gedaen.

VI. Hoofstuc,

Trappen of Hoochte der VVoordleeden inde vvoorden, en Onderfcheiding nae de zelven.

De Enkelde Woordleeden in haerzelven aengemerct, tot noch toe beschreeven zijnde: zullen nuu dezelve verhandelen en onderscheiden, alsooze als stof van andere spraec worden aengezien.

En hoewel die connen aengemerct ende onderscheiden worden als stof van 1 Woorden, 2 Reedenneen, 3 Reedenleeden, 4 Reedenen: zoo zullen wy die nuu alleen nae het eerste inzicht verhandelen: naemelyc alsooze stof der Woorden zijn, en dat noch maer der Enkelde Woorden.

Als stof der Enkelde vvoorden worden de VVoordleeden op twee wijzen aengezien: 1 Als stof der heele Enkelde VVoorden, 2 Alsooze stof zijn der deelen van die.

De Enkelde VVoordleeden aengemerct als stof der heele Enkelde VVoorden, hebben vierderlei Eigenschappen: 1 Zeekere trappen van hoochte des Geluits, 2 Eenich Getal, 3 Een schicking of Orde, 4 Vereeniging ende Losheit.

De Trappen van hoochte des geluits, die inde Enkelde VVoordleeden, stof der woorden zijnde, gevonden worden: machmen tot een Onderfcheit der Lettertrappen, en meer andere

Woord-

Woordlittrappen noemen: en zijn het geene datmen gemeenelyc Accenten heet.

Zulke zyn der tweederlei: 1 Een Oppertrap, 2 Oppertrappen.

De Opper-woordlit-trap is, vvaer door een VVoordlit in yder vvoort alle andere in hoochte te booven gaet.

Is tweederlei: 1 Spits of Scherp, 2 Draelende.

De Spitse Opper-vvoordlit-trap (Accentus acutus) is een Opper-vvoordlit-trap, die met een scherpe of haest-daelende hort des Aesems, veroorzaect vvoort.

De Draelende Opper-vvoordlit-trap (Accentus circumflexus) die door een hort des Aesems, en volgende geduerichheit, zeer in gelijke hoochte voort gebracht vvoort.

De Onder-woordlit-trappen (Accentus Graves) zyn, vvaer door in yder Veel-leedich vvoort, al de VVoordleeden behalven een, laeger als dat eene luiden.

Ik bevinde, dat deeze ooc connen onderscheiden worden in Spitse Ondertrappen, en in Draelende: waer van geene uit een spitsen hort, en deeze uit een hort des Aesems, en neevegaende geduerichheit, zeer in gelijke hoochte, veroorzaect worden: als te hooren is in't woort opperzæl/ alwaer in't eerste Woordlit een Spitse Opper-woordlit-trap is, in't tweede een Spitse Onder-woordlit-trap, en in't derde en leste een Draelende Onder-woordlit-trap.

De Onderscheiding der Onder-woordlit-trappen in trappen van verscheide hoochten, als in Naestopperste, Laechste, en die tuffen beiden zullen moogen zijn, gae ic heel voorby.

Nae voor-beschreeven trappen zyn de VVoordleeden te onderscheiden in 1 Opper-VVoordleeden, 2 Onder-vvoordleeden.

Opper-woordleeden zyn, die in den Opper-vvoordlit-trap luiden.

Zyn tweederlei: 1 Spitse, 2 Draelende.

De Spitse Opper-vvoordleeden zyn, die in den Spitsen Opper-vvoordlit-trap luiden.

Als zit in zûten/ bezit/ zittendē/ bezitten/ bezittendē bezitting/ bezûten/ zit: Man in mân/ mânren/ mánne ijc/ mân-mèng.

De Draelende Opperwoordleeden zyn, die in den draelendē Opperwoordlit-trap luiden.

Als Schjæw/ wêw/ dræej: het eerste Woordlit in mæren/ schjæwen/ schjæwende: en het leste in belæen/ berræen.

De Onder-woordleeden zyn, die in den Onder-vvoordlit-trap luiden.

Zyn 1 Spitse, die in den spitsen Onder-vvoordlit-trap luiden: 2 Draelende, die in den draelende.

Van elc heeftmen een voorbeelt in Cōpērdæen/ alwaer het leste Woordlit een draelende Onderwoordlit is, ende het naestleste of middelste een Spits.

VII. Hoofstuc,

Der VVoordleeden Getal, Orde en Vereening inde vvoorden; en Onderscheiding nae elc.

Het Getal der Enkelde vvoordleeden, stof vande heele Enkelde vvoorden zynde, is of een, of twee, of drie, en zoo voort, tot zoo veel, als de meestleedige Enkelde vvooraen bevonden vvoorden an vvoordleeden te vervatten.

Nae dit Getal zyn de VVoordleeden,

1 Eenlingen, die, naemelyc stof zyn van een Enkel eenleedich vvoort: *Als Huis, Ael, werk.*

2 Tweelingen, te vveten, die stof zyn van een Enkel tweeledich vvoort: *Als elc vvoordlit van Huizen, vaeder.*

3 Drielingen: *Als elc VVoordlit van winnende, wandelen.*

4 Vierlingen: *Als elc VVoordlit van menscheljkheit, appel-boomen.*

En zoo voort.

De Orde die inde VVoordleeden is, aengemerct als vooren, can veelderlei gestelt zyn: en nae elc van die de VVoordleeden onderscheiden. Als voor eerst datse zyn,

1 Eerste VVoordleeden vande vvoorden: *Als ver in vergaen, veranderen; gren in grendel, grendelen.*

2 Tweede VVoordleeden der vvoorden: *Als gaen, in vergaë; del, in grendelen.*

En zoo voort.

Ten anderen datse zyn 1 Leste (Ultimæ): *Als de in goede, verstoorde.*

2 Naestleste (Penultimæ): *Als goe in goede.*

3 Leste op twee nae of Voornaestleste (Antepenultimæ): *Als ver in verstoorde.*

En zoo voort.

Ten derden datse zyn een. 1 Uiterste of Uiter vvoordleeden, *Als hier en dom in Hertoochdom: 2 Tuffe-woordleeden, Als tooch in Hertoochdom.*

Merct dat de Eenlingen onder de Eerste, Leste, en ooc onder de uiterste moeten gerekent worden.

De Vereening der VVoordleeden inde vvoorden is, vvaer doorze saemen tot een heel vvoort vvoorden. Maer de losheit der vvoordleeden is, vvaer doorze saemen tot een vvoort niet vercenicht en zyn.

Het middel deezer vereening noem ic Woordlitnaet.

Men kan deeze in twee derlei zin neemen: 1 Voor een pael des geluits of der stilte, welc geen uitstrecking en heeft, en daerom geen deel en is vande vereenigde Woordleeden: 2 Voor een deel des Woorts en der vereenigde Woordleeden, 't welc zekere lengte heeft, en beide de vereenigde Woordleeden gemeen is. Inde leste meening zullen wijze hier neemen. Voorder machmen het geene ic hier **Woordlit-naen** noem, ooc bequaemelyc **Woordlit-banden** en **Woordlit-sappen** heeten.

De Maeking deezer vereening, en volgens dien ooc des Bants of naets, is de Oover-sapping

stapping van 't eene Lit eens vvoorts in 't andere: ende ('ruvelc daer onder begreepen is) van de eene VVoordlittrap inde andere

*De Vereeniging der VVoordleeden is tweederlei: 1 Zooming, anders Luidende Oo-
verstapping of Binding, 2 Lassing, 'ruvelc ooc een Rustende Binding of Ooverstapping
mach gezeit vuorden.*

*Woordlitzooming naë ic de vereeniging der VVoordleeden, die door een onderdrae-
ging des aefems geschiet. Ofte daer door de VVoordleeden in een vvoort zonder rust, of met
een geduerich geluit (de Poogletteren voor geluiden neemende) aen malcanderen hangen.*

*Zulke vereeniging isser tussen de twee Woordleeden van het woort **haer** **en**/
werpen.*

*Het middel deezer vereeniging noem ic Woordlitzoom, of luidende woordlit-
bant: en is een deel des vvoorts, bestaende in een Letter die in 't ooverstappen van 't eene
vvoordlit in 't andere voortgebracht wort, en bei de vereenigde VVoordleeden gemeen is.*

*Als de **s** in **haer** **en** de **p** in **werpen** en de **z** in **blaezen**. Want elc deezer Lette-
ren, als den gemeenen bant van beide de Woordleeden, noch tot het voorgaen-
de, noch tot het volgende Woordlit heel en hoort. Zulx dat, als men die heel by
't voorgaende Woordlit voecht, zeggende **haer** **en** **werp** **en** **blae** **en**: zoo ont-
neemt men een deel van een letter het volgende Woordlit: maer die heel by het
volgende voegende, met te zeggen **haer** **sen** **wer** **pen** **blae** **zen**: zoo ontnemt-
men daerentegen eenich geluit, te weeten het geluit vande **s** **p** en **z**, ten deele
het voorgaende Woordlit, en geeft het volgende.*

*De Maeking deezer zooming, en volgens dien ooc des zooms, is een onderdraejende
Ooverstapping van 't eene VVoordlit in 't andere: bestaende in 1 een onderdraejing des
aefems, of geduerich-aefemende hervatting des aefems, 2 een Lettervorming ondertussen.*

*De Woordlitzooming, en met eenen ooc de Woordlitzoomen of Luidende
Banden, connen nae de veelderlei verscheidenheit der Letteren daer uit de zoo-
men bestaen, in meenigerlei Soorten onderscheiden worden. Onder welke aen-
merkelijkst schijnen, die nae de verschillende Hoochten der Gezoomde W oord-
leeden haer onderscheit becoomen: Als Rijzende Zooming en zoomen, gelijc
boelc: Daelende, gelijc in **blaezen**: Eeve, gelijc tussen de twee leste W oord-
leeden van **wandelen**.*

*Woordlitlassing is een Vereeniging der VVoordleeden in een vvoort, vvelc door een
rustende hervatting des Aefems geschiet. Of daer door de VVoordleeden in een vvoort
met tusssecoomende rust aen malcanderen hangen.*

*Het middel der VVoordlitlassing, 'ruvelc ic Woordlitlas of rustende Woordlit-
bant noem, is een deel des vvoorts, bestaende in een rust die tussen twee gelaste VVoord-
leeden van een vvoordcomt.*

*Voorbeelden van deeze Rustende Woordlitbinding, en Banden, heeft men
tussen de twee Woordleeden van het woort **vier** **steen**: Alwaer tussen het W oord-
lit **vier** en **steen** een corte rust komt, welc haerder beiden gemeenen bant is.*

*De Maeking deezer Lassing, en volgens dien des Rustbants, is de rustende ooverstap-
ping van 't eene VVoordlit in 't andere: bestaende in een rustende hervatting des Aefems,
en Niet-lettervorming ondertussen.*

De

De Losheit der *V*oordleeden is tweederlei: 1 Oorspronkelijke Losheit, 2 Ontbondenheit of gemaecte Losheit.

De Oorspronkelijke Losheit, is een losheit die van natueren is en mit geen oorspronkelijke vereeniging ontsaende.

Zulke Losheit is inde Woordleeden die Eenlingen zijn: als in paert lig/hout.

De Gemaecte of Afcomstige Losheit is, welke rijst uit het ontbinden der woordleeden die oorspronkelijk gebonden zijn geweest.

Als in *zooin* er/ of *zoo* mer/ of *zooin* met/ zijnde Woordleeden die oorspronkelijk gebonden zijn in't woort *zooin*er; en op eenich der voorige wijzen ontbonden weezende, is daer in een gemaecte Losheit te zie, en dat aen de eene zijde.

Nae deeze Eigenschap van Vereeniging en Losheit, canmen de *V*oordleeden in veel Soorten onderscheiden: die vry om cortheit en clærheit in de volgende taefel aenwijzen, de beschrijving daer van voorbygaende.

Nae de vereeniging en Losheit zijn de Enkelde vooordleede	Ge- bon- de	Heelge- bonds	Gelijcmaeige	} Heelgezoomde; als del in wandelen. Heelgelaste, als steen in Schoorsteenveeger.
			Schilmaeige of bündige	
		Halfge- bonds	Naegebonds	} Naegezoomde; als beez in beezen. Naegelaste; als pijn in pijn-banc.
			Voorgebonds	
	Lofse	Heel Lofse	} —	} Oorspronckelijc los
		halflofse		
				} Ontzooms en dat of } Onilast

VIII. Hoofstuc,

Onderscheiding der vooordleeden als stof vande Deelen der vooorden.

De Enkelde Woordleeden als stof der Heele Woorden verhandelt zijnde, is dooverich die noch te beschrijvê ten aenziê datze zijn stof der Deelê van die.

Ende alzo de Derdendeelen der Woorden de noodichste zijn: zullen wy nuu de Woordleeden als stof van die alleen aenmercken.

In zulken aenzien zijn de *V*oordleeden, nae de tweederlei Derdendeelen der Enkelde *V*oorden daer vanze stof zijn, ooc tweederlei: 1 Grondleeden, 2 Cleefleeden.

Grond-woordleeden zijn, die stof zijn vande Gronden der *V*oorden.

Als het Woordlit *min* in de Woorden ic *min*/ *bemin*/ *minnen*/ *minde*/ *minnende*/ *beminnende*/ *geminde*.

Eigenschap. Deeze zijn in't getal altyt maer een in yder vooort.

Cleefwoordleeden zijn, die stof zijn van der vooorden Cleeffels.

Zy zijn 1 Voorleeden, 2 Naeleeden.

Voorwoordleeden zijn, die stof zijn vander vooorden Voorcleeffels.

Deeze zijn nae haer Getal 1 Eenlingse VVoordleeden, als *be* in *berin/bedrijven*; 2 Tweelingse, als *elc* der twee eerste VVoordleeden in *achtermiddach/ Soomer- dijc/ Amsterdám/ heerschappij*; 3 Drielingse, als *elc* der drie eerste VVoordleeden in *moutmaekeri/ recommenderen*; 4 Vierlingse, als in *Stijffelmaekeri/ reconciliácie*; 5 Vijfingse, als de vijf eerste VVoordleeden in *irrevocablément, irrefragable- ments*; 6 Zeslingse, als *elc* der zes eerste VVoordleeden in *irreprehensiblément*; Zeeve- lingse, als in't Franse woort *irreprehensibilité*.

Naewoordleeden *zijn*, die *stof zijn van der VVoorden Naecleeffels*.

Deeze zijn ooc nae haer Getal 1 Eenlingse, als het leste Woordlit in *winter/ scháemel/ goede, bonus, Deus, beminnen*; 2 Tweelingse, als *elc* der twee leste woord leeden in *zondigen/ heemelen/ bergánhelijc/ Dominus*. Dit zijn de hoochste in getal by de Latijnen: maer by ons zijnder daerenbooven noch, ten 3 Drielingse nae- woordleeden, als *elc* der drie leste Woordleedé in *léugenachtich/ Óverichheit*: Ten 4 Vierlingse, als in *léugenachtige/ óverichheeden*.

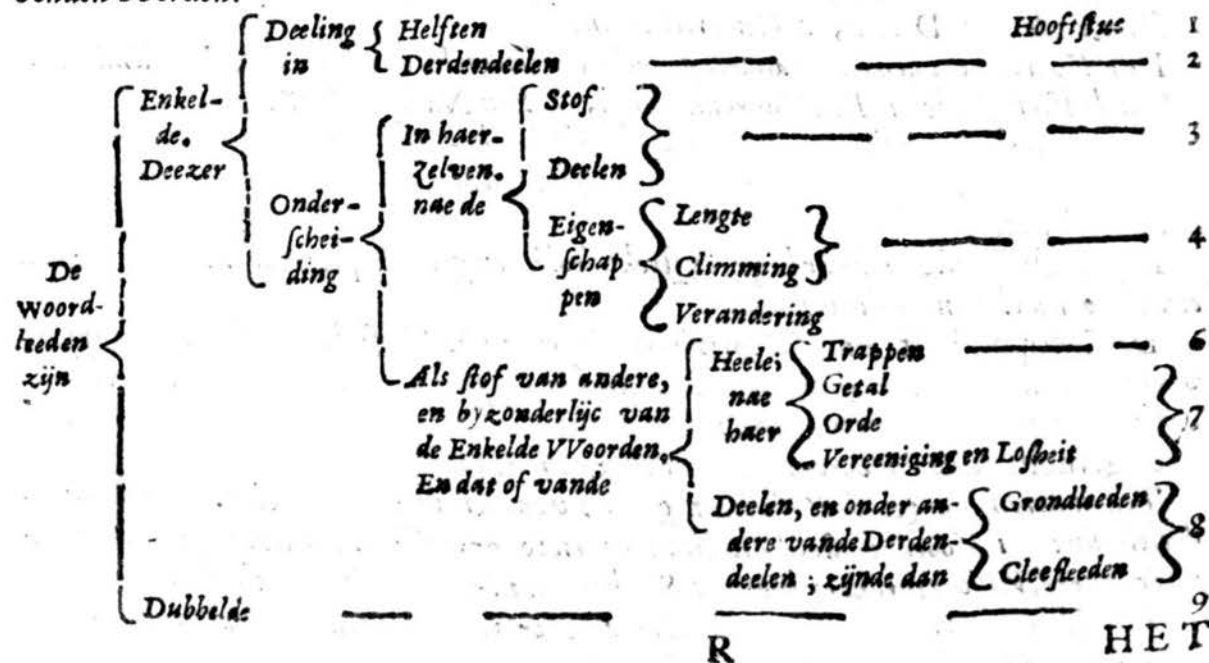
IX. Hoofstuc. Van de Dubbelde VVoordleeden.

Alzoo ons voornemen is niet breeder van de Enkelde Woordleeden te sprec- ken, vereist de orde dat wy tot de Dubbelde koomen.

Dubbelde VVoordleeden *zijn*, die *uit veel Enkelde bestaen*.

Deeze connen zeer meenigerlei bedacht worden: maer zullen alleen met een woort aen- roeren de zulke, die *stof zijn vande veelleedige heele Enkelde VVoorden*.

Deeze *zijn* 1 Tweedubbelde, zijnde de geene die *stof zijn der tweeleedige Enkelde VVoorden*, als *werken, aerde*: 2 Driedubbelde, als *Heemelen, werkende*: En zoo voort, tot zoo veel dubbelde, alsser Leeden inde Meestleedige Enkelde VVoorden ge- vonden worden.

vande Oorzaken der uitspraec.

5

Spreekkonst, als Geslacht, in zulke twee Afcomsten onderscheiden worden: dewijl inde zelve gelijke gelegenheit voorvalt. Want gelijk den Burgerlijken Staet, in verscheide Rijken en Landen verscheide is: en daerom niet alleen int gemeen en behoort verhandelt te worden, het gene by alle gevonden wort om onnodige verhalingen te schouwen: maer ooc int byzonder het gene yder rijk eigen is, om geen nootwendige zaken na te laten: Alzo is ooc de Spraec int ene Lant anders als int andere: en is dienvolgende inde beschrijving dier konst 't selve te betrachten. Doch zoder maer enderlei Spraek waer, gelijker voor de Baby-lonse verwerring is geweest: en zoder maer ene Spreekkonst hoeven te zijn, en zulken onderscheiding onnodich.

De Gemene Spreekkonst is die de wijs om te spreken leert, zonder aenzien van byzondere Spraken.

De Byzondere Spreekkonsten handelen daerentegen vande byzondere Spraken: als de Duitse, Latijnsche, Hebreusche, &c: die wy nu niet voor en hebben te beschrijven. Voorts mach, en moet men int verhandelen vande Gemene Spreekkonst enige byzondere uitspraec, met namen de volmaecste onder die, wel aenwijzen; of iet uit dezelve, tot een regel en voorbeelt, van alle andere int gemeen.

De Gemene Spreekkonst, gelijk ooc yder der Byzondere, heeft twee delen: 1. Een gemeen: 2 Een byzonder.

Nademael dat alle dingen bestaen, in een Gemeen Wezen, ende byzonder Bestansel: zo moeten ooc dier geschichte Beschrijvingen, in gemene en byzondere, onderscheiden worden. Volgens dien heb ic ooc deze verhandeling, op zulken wijs willen afdelen.

Het gemene Deel der gemene Spreekkonst, is de Beschrijving van het wezen der uitspraec.

Zulx dat voortaan de Beschrijving der spraec int gemeen te achtervolgen staet: als zijnde een bequaem middel, om te leren spreken.

II. Hoofstuc.

Eindelijke Oorzaken der Uitspraec.

DE Spraec is de Stem, die tot beteikenende stof der Talen gebruiet wort. Ic gebruiet het woort Spraec, om de cortheit wille: en ooc om de bequaemheit tot menging met andere. Ondertussen wel wetende, dattet twijfelachtich is: en dicwils gebruiet wort, om het gene eigentlijke Tael genoemt wort, te beduiden. Maer wacht u, dat hier in dien zin te nemen: dewijlet van my doorgaens genoemt, voor de Stof der Talen alleen: wezende het zelve, 'twelc onderscheidelijker uitspraec genoemt wort. Merck ooc, dat ic hier het woort Spraec of

uitspraec, neem als Geslacht van alderley Taelstoffige geluiden, diemen alleen uitspreken can; ende niet als een Heel, daer van de byzondere geluiden diemen spreekt, alleen delen souden zijn. Zo dat self de Letteren, de Woord-leden of de Woorden, in haer selven aengemerct, geen delen der Spraec: maer soorten van die, te achten zijn.

Het naeste Geslacht der Spraec, houde ic te zijn de **Stem**: welc een luchtasemend geluit is, dat uit geen clanc, die buiten de keel haer wesen crijcht, bestaende is. Ende verscheelt vande fleuiting: welc mede wel een luchtasemend geluit is: maer uyt clanc bestaende, die haer wezen buiten de keel crijcht. Ooc verscheelt de stem van Inzuigend geluit, Porting, Smecking, en andere geluiden des hoofts, daer van ick de breder verklaring uitstel. Onder den naem Stem, vervat ick als Geslacht, drierley geluiden des Afemas: 1 Stemclanc, 2 Stemruifing, 3 Stemruifclanc. van welke alle, de gene die tot stof der Talen gebruikelijc zijn, hiet na verhandelt worden.

Tot **Onderscheit** der Spraec, stel ic by't Geslacht inde Bepaling, de **Gebruikelijchheit tot stof der Talen**. Want daer in verschiltse vande andere stemmen, diemen de naem van **Wanspraec** soude mogen geven: welke tot Taelstof niet gebruiet worden.

Hier dient gelet dat ic int volgende de losse Spraec verhandel, door uitnemenheit alleen Spraec genoemt de ander Geslachten als de Zingspraec, Maetspraec en Dichtsprac, latende nu ongeroert.

Vande Spraec zullen nu verhandelt worden: 1 Haer Oorzaken, 2 Haer Soorten of Afcomsten.

De Oorzaken zijn 1 uitwendige, 2 Inwendige.

De uitwendige zijn 1 de eindelijke Oorsaec, 2 de makende.

De Einden der Spraec, welke ooc verde einden der Spreekkonst zijn, connen veelderlei gestelt worden: als

I. Alderlei dingen daer door te beteikenen.

Dit is het voornaemste ende gemeenste einde. Want die wel spreekt, zonder dit voor te hebben wort zot geacht. De volgende Einden zijn van minder gewicht, en gaen gemeenlijc met dit samen.

II. Zelf beteikent te worden.

Dit einde heeft men voor, neffens het eerste, als men spreekt, op dattet gesproken in geschrift gestelt worde: *ly datment self doet*, of door een ander laet geschieden. ten welcken aensien zule spreken, met een uitheems woort *Dieren* genoemt wort.

III. Des menschen genegentheden te helpen.

Als, wanneer iemant uit vrees, pijn, of blyschap, iet spreekt alleen zijnde, en anderfins. Want dit dan niet alleen en geschiet, om de genegentheit te beteikenen: maer ooc eensdeels of geheelijc, om die door zulcken spraec of uitroeping, te verlichten, ende te helpen.

Hier onder mach ooc gebracht worden, **het vermaec des Gehooz**. Welc einde, al ist

alst zake dattet inde Pas-spraec en Zingspraec voornamelijk plaets heeft: zo en macht evenwel vande losse Spraec, niet heel gescheiden worden.

IV. Andere teleren spreken.

Als wannemen de kinderen, die noch niet wel spreken en connen, iet voorzeir, op dat set nae seggen en leren zouden: ooc de Oude, diemen een vreemde tael wil leren uitspreken.

III. Hoofstuc.

Des Uitspraecs Makende Oorzaken: namelijk, de Opperste, de Onderste, en het Afemtuich.

DE Makende Oorzaec der Spraec istwederlei, 1 De Opperste, 2 De Onderste.

De Opperste Oorzaec is God: die alles in allen werct: in wien wy leven, zweven en zijn: die de Mens met cracht en bequaemheit, om te connen leren spreken, en te connen spreken, begaeft, ende ooc het dadelijk spreken in haer werct.

De Onderste en naeste oorzaec is de Mens. welc in hem heeft, al'tgene daer de Spraec door can gemaect worden: zo de voornaemste Werker, als ooc de Reeschap en Tuich, daer toe dienstich.

De Werking daer door de Mens de Spraec voortbrengt, wort genaet Spreken.

Dit Spreken bestaet in twe samengaende werkingen, 1 In Afemen, 2 In Vormen.

Even gelijk het Orgelspelen en Fleuiten, in blazen en vormen: ende het Sijterspelen of Luitspelen, in Slaen en de Tonen te maken, bestaende is.

Van dit spreken int gemeen, als ooc vant Afemen ende Vormen int byzonder, en dien-volgende vande Spraec, is de voornaemste Werker of Makende Oorzaec, des Menschen Ziel.

Tot uitvoering dezès, is de ziel met bequame Reeschap versien.

De Reeschap of Tuich, door welkers middel de ziel dit spreken veroorzaect, is het gene dat ic Spreectuich noem.

De Spreectuich is na de twe werkingen, daer uit het spreken bestaet, twederlei, 1 Afemtuich, 2 Vormtuich.

Afemtuich is Spreectuich, waer door het Afemen te weech gebracht wort.

Is twederlei, 1 Afem-muizen, 2 Afem-vaten.

De Afem-muizen zijn Afemtuigen, die den Afem in en uit de Afem-vaten doen gaen, door het open en toe douwen der zelve.

Deze zijn voornamelijk 1 Het Middelschot (*Diaphragma*) 2 De acht Muizen des Ondersten Buix (*Musculi Epigastri*) 3 De achtentachtich Muizen der Borst.

De naerder beschrijving dezer, als ooc der volgen, is by de Ontleders te zoekē.

Hier zoudemen ooc de Muizen der Hoofvaten, en inzonderheit des Keels, connen byvoegen, als door welke het uit en inlaten des Afems geschiet: maer om dat die ooc, ja voornamelijk *Vorm-muizen* zijn, zalze hier voorby gaen.

De *Asemvaten* zijn *Asemtuigen*, daer den *Asem* uit en in gaet.

En zijn deze drie, 1 De *Longe*, zijnde diepste in de zitplaats des Afems: 2 De *Stroot*, zijnde het middelste in den wech des Afems: 3 De *Hoofvaten*, wezende het buitenste ende den uitgang des Afems, en daerom ooc *Asempoort* genoemd mogen werden.

Alle deze *Asem-makers*, hebben gelijkenis met de oorzaken der blazing, die door de gebruikelijke *Blaefbalken* geschiet. Want daer is als voornaemste werker een *Cracht*, daer het *Tuich* door beweect en gestiert wort: 't sy eens *Mens* alleen, de *Blaefbalken* op en toe doende: 't sy ooc de *cracht* van enich wichtich lichaem, op de *Blaefbalk* leggende, ende veroorzakende een uitblazing, door die toe te drucken. Als *Blaefmuizen*, zijn de oren of hantvatten, die aen't dicke einde der *Blaefbalken* gemeenlijk zijn: ooc de *Touwen* en andere *Tuich*, daer mē de grote *Blaefbalken* beweect worden: Ingelijcx de leden des menschen die hy daer toe gebruiet. Als *Blaefvaten* zijn, in plaats der *Longe*, het dicke lichaem des *Blaefbalx*: en in plaats der *Hoofvaten*, de *pijp* ende de *mont* van die, als ooc de *Wintgaten*.

IV. Hoofstuc.

Des uitspracx *Vormtuich*: als, *Vorm-muizen*, en *Vormstof*.

DE *Vormtuich* is *Spreectuich*, daer door de *ziel* het *vormen* te weech brengt. Is twederlei, 1 *Vorm-muizen*, 2 *Vormvaten* of *Vormen*.

De Vorm-muizen zijn Vormtuich, daer door de Vorm-vaten gevoecht, en bestiert worden.

En zijn 1. Des Keels, 2. Des Monts.

De Vorm-muizen des Keels zijn, die de Keelvoegen en bestieren.

Zulcke zijnder aen elke zijde tien, makende samen twintich.

De Vorm-muizen des Monts zijn, daer door de Mont tot het vormen gevoecht en gestiert wort.

En zijn 1. Der Tonge, 2. Der Lippen, 3. Des Onder-kaekbeens.

De Vorm-muizen der Tonge zijn, daer door de Tonge tot het vormen gevoecht en bestiert wort.

Deze zijn tien int Getal, aen elcke zijde vijf. welke de Tonge wonderlijc roeren, met die uit te steken, in te trecken, om hooch, om laech, en ter zijden te bewegen, ooc crom te houden. Sommige Geneesmeesters stellen alleen negen Muizen der Tonge.

De Vorm-muizen der Lippen zijn, waer door de Lippen en konen gevoecht ende bestiert worden.

Van deze zijnder acht in alles, aen elke zijde vier, en daer van twee tot de Onderste, ende twe tot de Opperste Lip.

De Vorm-muizen des Onder-kaekbeens zijn, daer door het onderste Kaekbeen, en enige aengehechte delen, gevoecht ende bestiert worden.

Zulke zijnder tien, aen elcke zijde vijf, waer van de vier tot het sluiten, ende een tottet openen dienstich is.

Men zoude noch Vorm-muizen des Neus mogen stellen: maer zullen dezelve nu voorby gaen: uit oorzaec dat de Ontleders alleen van Muizen vermanen die ontrent de Neusgaten een vrywillige beweginge maken, welke tottet vormen der Spraec geen merkelyc gebruik en hebben; en geen gewach doen van Muizen, die het gene ic hier na de Neusdeur noem, een vrywillige roering zouden toebrengen, in welke ic nochtans bevinde een merkelyc vrywillige beweging te wezen, die grote verandering, ja soortmakend onderscheit inde spraec veroorzaect, als na zal bliken.

De Vorm-vaten of Vormen zijn Vormtuigen, die vande Vorm-muizen tottet vormen gevoecht en bestiert worden.

Van deze staet aen te wijzen 1. Haer Stof uit welkeze gemaect worden en bestaen, 2. Haer Delen, 3. haer soorten.

De Stof daer uyt de Vormen gemaect worden en ooc bestaen zijn enige

leden of delen des Hoofst, dieman ten dezzen aenzien, Vorm-stof noemen mach, ende is het Zelve, 'twelc ik te voren in een ander aenzien, Hoofst-vaten of Asempoort heb genoemt.

Deze Vormstof is drierlei, 1 De Keel, 2 De Mont, 3 De Neus.

De Keel is Vormstof, welc tussen het achterste des Monts en Neus, en tussen het Opperste der Stroot en Keeldarms, gelegen is.

De Geneesmeesters en Ontleders gebruiken de naem Keel, om de wech der Spijze te beteikenen, die beter Keel-darm genoemt wort: Maer ic vinde hier dienstich, 'tbepaelde daer door te verstaen: te meer, dewijle zulx met het gemeenste gebruik over een komt, als blijft uit datmen gewoon is te zeggen, met luider keel roepen, De keel is schorre of hees, &c.

De Keel vervat drie Leden, 1 De Knoc, by de gemene man ooc de verkeerde Keel genoemt, 2 Het Beuitel-tongetje, 3 Het Lelletje: die in Latijn genoemt worden Larynx, Epiglottis, en Columella.

Door de Mont versta ic de Vormstof, die tussen het voorste des Keels, en uiterste der Lippen begrepen is.

Kan bequamelijc gedeelt worden in twe delen, 1 Een Binne-mont, 2 Een uiter-mont.

De Binne-mont is het deel des monts, 'twelc begrepen is tussen het voorste der Keel ende de Tanden.

Deze bestaet in twederlei delen, 1 Begrijpende, 2 Begrepen.

De Begrijpende delen des Binne-monts zyn, die des Binne-monts hol, en begrepen deel inwendich omvangen.

Deze Begrijpende Delen zyn in twe Helfen te delen, 1 Een Bove-helft, 2 Een Onder-helft.

De Begrijpende Bovehelft des Binnemonts, welc ic om cortheit Bovermont noem, is de Bovenste helft vande begrijpende delen des Binnemonts, streckende van het voorste einde der keel, verwulfs-wys, tottet einde der Boveranden.

Ende is nodich in vijf delen afgedelt te worden, die van t voorste der Keel, tottet einde der Boveranden, aldus vervolgen.

1 De Wortel des Bovermonts of des verbemelten.

2 Het Achtermidde.

3 Het Midde.

4 Het Voormidde ofte Tantvleis.

5 De Tandbenen of blote Tanden.

Van welke vijf delen de eerste drie het Verhemelte maken, ende de twee leste samen genomen, noem ic Tandē.

Deze vijfdelige deling comt over een, met een gewoonlijke afdeling des daegs in 1. Ochtent of Morgenstont, 2. Voormiddach, 3. Middach, 4. Namiddach 5. Avont: zo datse niet ongebruikelijc en zy. Waerom nu deze en andere delingen zo gedaen worden: en waerom ic het woort Verhemelte hier anders neem als gemeenlijc geschiet, zal int volgende genoegh blijken. De breder beschrijving dezer en diergelijker delen, laet ic ooc na, om dat de Namen de zaken genoeghfaem bekent maken.

De Begrijpende Onderhelft des Binnemonts, diemen Ondermont mach heten, is de onderste helft vande begrijpende delen des Binnemonts, streckende vanden Gront der Tonge ende der Tongriem, tottet einde der Ondertanden.

Deze Ondermont bestaet in twee voornaemste delen, 1. Een Gront, 2. Ondertanden.

Den Gront des Ondermonts is het diepste deel desselven, vanden Gront der Tonge, tot aen den wortel der Ondertanden streckende.

De Ondertanden des Ondermonts, zijn het bovenste en voorste deel des Ondermonts, bestaende in Tantvleis en blote Tandē of Tandbeen.

Deze zijn nodich in vijven gedeelt te worden; als volcht, 1. De Wortel, 2. Het Achtermidde, 3. Het Midde, 4. Het Voormidde, 5. Het Einde.

Het begrepen deel des Binnemonts is de Tonge, een bekent Lit, ende van hem zelven genoegh bepaelt.

In deze vallen aen te merken I. Twee Vlacken, 1 Een Bovevlac, 2 Een Onder-vlac: II. Twee Zijden, 1 Een Rechter, 2 Een Slincker.

Van deze is het Bovevlac voornamelijc in acht te nemen, en dienstich in vijf delen na de lengte afgedeelt te worden: ende dat in zulke, die Gelycmatig zijn met de vijf delen des Bovermonts, op datse op malcanderen gepast mogen worden. Welke deze zijn, van achteren beginnende:

- 1 De Wortel der Tonge,
- 2 Het Achtermidde,
- 3 Het Midde,
- 4 Het Voormidde,
- 5 Het Einde en Punt.

De uitermont noem ic het deel des Monts, 'twelc buiten de Tandē is.

Het eerste Boec der Spreekonst

Ik noem dat uitermont, ende niet Buitemont: om dat het uiterste is een deel der zaec, diens uiterste het is, en daer onder begrepen wort, maer dat buiten is niet. Gelijk te merken is uit datmen uiterdijken noemt, de hoochten die noch op't land staen, en delen daer van zijn: maer 'tgeen men Buitewerken, en Buite-wech van een Stad noemt, is daer niet in begrepen.

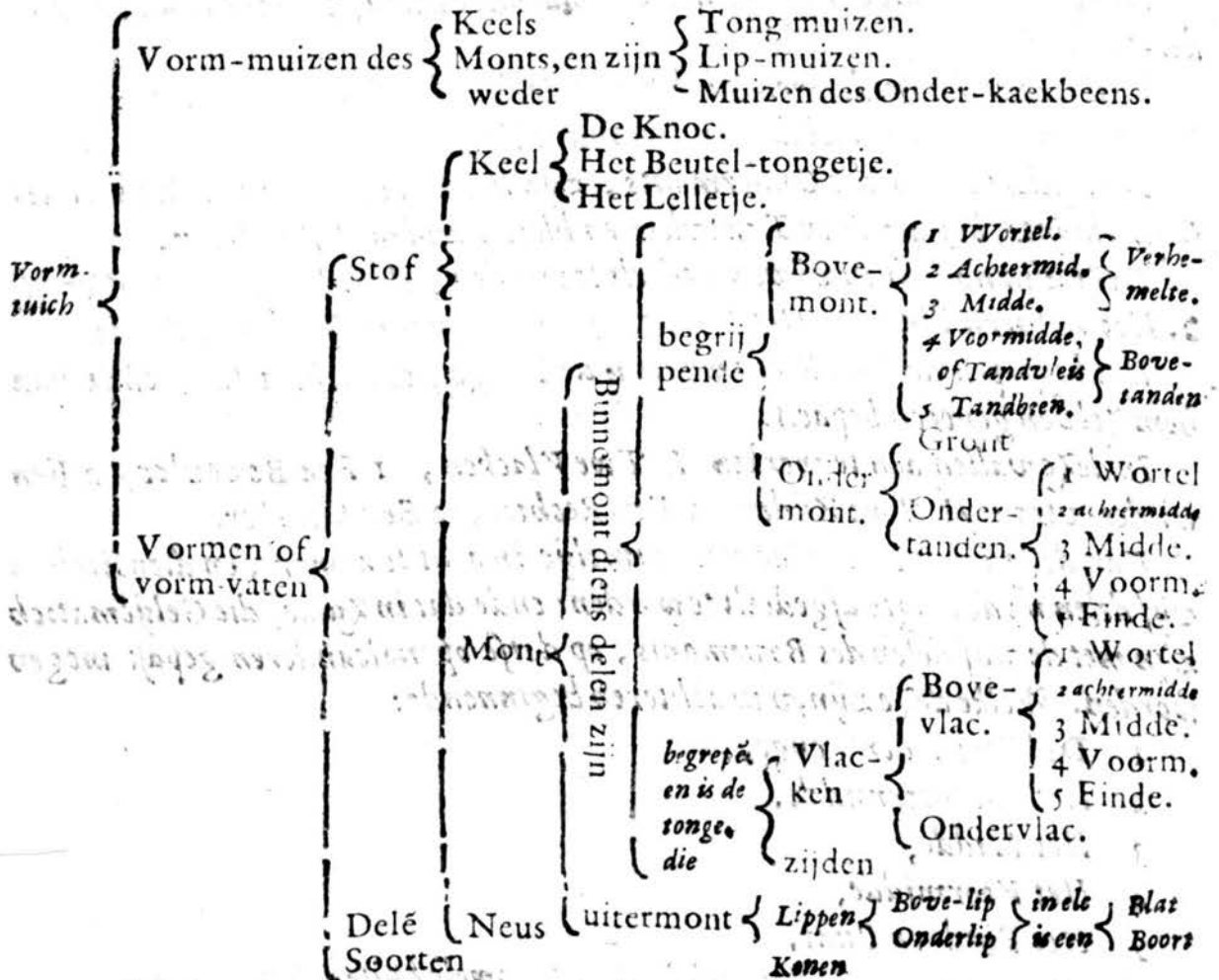
De voornaemste delen des uitermonts zijn de Lippen en de Konen, bey bekende delen.

De Lippen zijn twee, 1 Een Bovelip, 2 Een Onderlip.

Elc van deze heeft twee delen, 1 Een Lipblat, 2 Een Zoom of Boort.

De zomen der Lippen verenigen haer aende zijden: welcke plaets der Vereniging van de Zomen, Hoeccken, oft Liphoecken mogen genocmt zijn. Ende alzoder twee is: den enen den Rechterhoec, den anderen de Slinker.

Door de Neus voort hier verstaen het deel, 't welc van't Lelletje des Keels opvaerts tottet einde der Neusgaten strect.

V. Hoofstuc.

De Vormdelen der uitspraec.

Uit de voorbeschreven Stof, worden door de Vorm muizen menigerlei Vormen of Vormvaten gemaect: daer in de volgende delen aē te merken vallen.

De Delen der Vormen zijn twee, 1 Een Bovevat, 2 Een Ondervat.

Het Bove-vat der Vormen is een Vormdeel, 'twelc van de Keel boven de Bovermont, totten uitgang der Neus streect.

Dit mach ooc Neufvat genoemt worden: en is het zelve mettet gene ic te voren Neus heb genoemt, Doch op een andere wijs aengemerct.

Hier in zijn aen te merken 1 De Delen desselfs 2 De Palen.

De Delen mogen na de lengte twee gestelt worden: 1 Een achterste deel, 'twelc van het Lelletje des Keels tottet begin der Neusgatē streect (Men zoudeet Neusprijp mogen noemen): Een Voorste deel, 'twelc door't middelschor der Neus gespleten is, en wort Neusgaten genoemt.

Vande Palen zijn de uiterste alleen te aenmerken: die twee zijn; 1 De Buitenste pael, welc is het einde der Neusgaten, dat door de Vleugelen der Neus verwijt en vernaeut can worden: 2 De Binnenste Pael, zijnde gelegen boven de keel, en aen het Lelletje desselfs, alwaer de Neusprijp heel gesloten en geopent can worden. En mach derhalven gevoechelic Neus-deur gebeten worden.

Figenschap. De Neusdeur heeft int spreken groot gebruik; en veroorzaect veelderlei onderscheit in de Stem.

Het Ondervat der Vormen is een deel der Zelfver, 'twelc tussen de Keel, ende de Lippen (beide daer in gesloten) begrepen is.

Hier is ooc acht te nemen op desselfs 1 Delen, 2 Palen.

De Ondervaten der Vormen zijn te delen, 1 Nae't begrijpende inde hoochte en laechte, 2 Nae't geheel inde lengte.

Nae't begrijpende inde Hoochte en Leechte bestien Ze in twee delen, 1 Een Verwulffel, 2 Een Bodem.

Het Verwulffel, zijnde het gansche Bovedeel des Ondervats, bestaet in drie vervolgende onderscheyden Wulffels, 1 In een Keelwulffel, 2 In een Binnenmont-wulffel, 3 In een uitermont-wulffel of Lipwulffel.

Het Keelwulffel is het achterste, ende eindicht met het Lelletje.

Het Wulffel des Binnemonts is het middelste deel, beginnende van't Lelletje, en eindicht aen de einden der Bovenanden. Is het Zelve mette Bovenmont, hier anders aengemerct: moet op gelijke wyze als de Bovenmont in vijf, en in twee delen gedeelt worden. 'twelc voor gedaen zijnde, zullen hier voorby gaen.

Eigenschap. Het Binnemont-wulffel of de Bovenmont, dewijle zy onbevechelijc is, blijft in alle vormen in ene Gestalte.

Het Lip-wulffel is het uiterste deel des Verwulffels, beginnende aen't einde der Tand, en eindigende met de Zoom des Opperlips.

Den Bodem is het ganse onderste deel des Ondervats.

Eigenschap. Den Bodem is zeer veranderlijc, door de menigerlei bevechelijcheyt der tonge, over welke zy strect.

Na 't geheel worden de Ondervaten inde lengte gedeelt in 1 Een Pijp, 2 Een Bac.

De Pijp is het deel des Vorms, 'twelc achter de scheidur is: Ofte, 'twelc van't begin des Keels tot aen de Scheidur strect.

Den Bac is het deel des Vorms, 'twelc van de Scheidur begint, en aen de Lippen eindicht.

Eigens. 1. De Pijp en den Bac zijn zeer veranderlijc in lengte en wijte.

2. Zo veel als de Pijp langer is, zo veel is den Bac korter: en het tegendeel.

3. Somtjts is het hele Ondervat een Pijp, en somtjts ooc heel een Bac. Een Pijp, als de Scheidur tussen de Lippen is: een Bac, alse inde Keel is.

4. De Pijp is somtjts wel zo wijt, of wyjer dan den Bac: als inde Smoorvormen, ende Splitvormen.

5. Den Bac blijft leech ende zonder werking, inde vormen met een gestote Scheidur.

De Palen des Ondervats, die nodich dienen verhandelt, zijn de Werkpalen.

De Werckpalen zijn palen of plaetsen, daer door den doorgaenden Afem bestiert wt ort, met een vrywillige cracht.

Deze zijn twederlei, 1 Stem-makende, 2 Stem-veranderende.

De Stem-makende Palen des Ondervats, zijn palen daer den Afem de Inwendige Form der Stem ontfangt. Of daer het vvezen der Stem zijn oorspronc heeft. Deze noem ic Stem-gaten.

Men

Men can de Stengaten noch breder aldus beschrijven : Een Stengat is, daer de Afem-muizen den Afem een Opzettende cracht indrukken, ('twelc is de luidende Form) mits dezelve daer door te dringen of trecken. Bequamelijc machmen de Stengaten vergelijken by het hoofd van een Duitse Fleuit : daer ooch het geluit, 'tly den clanc, 'tly het Geruis (alffe door droochte of ander beletfel niet fleuiten en wil) zijn wezen crijcht, door de lucht daer door te dringen.

Eigenschap. De Stengaten moeten inzonderheit met cracht bezet zijn, om den Afem te dringen tot crachtigen doortocht, daer't geluit uit mach comen te ontstaen.

De Stengaten zijn twederlei: 1 Een Klinkgat, 2 Een Ruisgat.

Een Clinkgat is een Stengat, in wvelke den Afem de inwendige Form des clancx ontfangt, uit den gladden doortocht door het zelve.

Anders canmen dus zeggen: Klinkgat is, daer de Afem-muizen den Afem een overfettende cracht of luidende Form in-drukken, door die glat daer deur te dringen of trecken.

Eigenschap. 1 In yder Vorm is maer een Clinkgat, 2 Het Clinkgat is al tijt op ene plaets, namelijc inde Keel.

Een Ruisgat is een Stengat, in wvelc de Afem een Overzettende cracht, of inwendige Form des Geluits ontfangt, door een steuitende doortocht dieze daer door heeft.

Eigensf. 1 In elke Vorm is maer een Ruisgat. Doch in sommige Vormen is wel een Ruisgat en Clinkgat samen. 2. Een Ruisgat can op alle plaetsen des Onderwats vvezen.

De Stem-veranderende Palen zijn, die aen de voort-gebrachte Stem noch enige verandering of Gedjaente veroorzaken.

Zijn twederlei, 1 Voornaemste, 2 Slechte.

De Voornaemste Stem-veranderende Pael is de gene die ic Scheideur noem; om datse den Bac en de Pijp van malcanderen scheidt, en het ene Geluit van het andere merkelyc onderscheidt. Noem deze ooc dicwils door uitnemenheit alleen Deur.

De Scheideur is het begin des Bax, en einde des Pijps, door wvelke een wvzentlijke verandering der stem veroorzaect wort.

Gelijc de Stengaten by die plaets int hoofd van een duitse fleuit, daer't geluit voort comt, te gelijken zy : zo is ooc de Scheideur niet ongelijc, het hoochste gat inde zelve fleuit, 'twelc vande vingeren niet gestopt en is : als daer door ooc
de

de meeste verandering int geluit, 'twelc in hoofc zijn inwendige Form heeft ontfangen, door veroorzaect wort: en de fleuit in twe delen scheidt, een gestopte deel zijnde als de Pijp vande Vorm, een open deel, zijnde als een Bac.

Eigenschap. 1 *Gelyc den Bac en Pijp zeer veranderen met verlangen en vercorten, verwijen en vernaeuwen: Zo moet ooc dezer gemene Paet, welc de Deur is, in diepte vuyte veel verandering lyden.*

2 *De Deur can in alle plaetsen des Onderbax zijn: ooc aende uiterste palen als tussen de Lippen en inde Keel: en is dan alleen, of een begin des Bax, of een einde des Pijps.*

3 *De Deur wort op alle plaetsen niet alleen verwij: en vernaeut: maer ooc toegesloten en ontsloten.*

4 *De Scheideur is somtijts, ten aenzien vande Plaets, dezelve mettet Clinkgat.*

5 *Inde Vormen die een Ruisgat hebbē, is de Deur alijc een mettet Ruisgat. De Slechte Stem-veranderende Palen zijn, die maer een byvallige verandering in gedaente inde Stem veroorzaeken.*

En zijn twe: 1 De Lipdeur, 2 De Tantdeur.

De Lipdeur is een slechte Stem-veranderende Paet, gelegen aen't uiterende des Ondervats, of tussen de Lippen: vvaer door een zeer merkelyke byvallige verandering inde Stem veroorzaect wort.

Door een Byvallige verandering, verstaec de voortcomst van een gedaente in een stem, die dezelve tot geen andere letter en maect: ofte die een letter can bygevoecht of daer af gedaen worden, en ewel dezelve blijven. Gelyc ic aen d'ander zijde door een Wezentlyke verandering verstaec, de voortcomst van een Gedaente der Stem, die dezelve tot een andere letter maect.

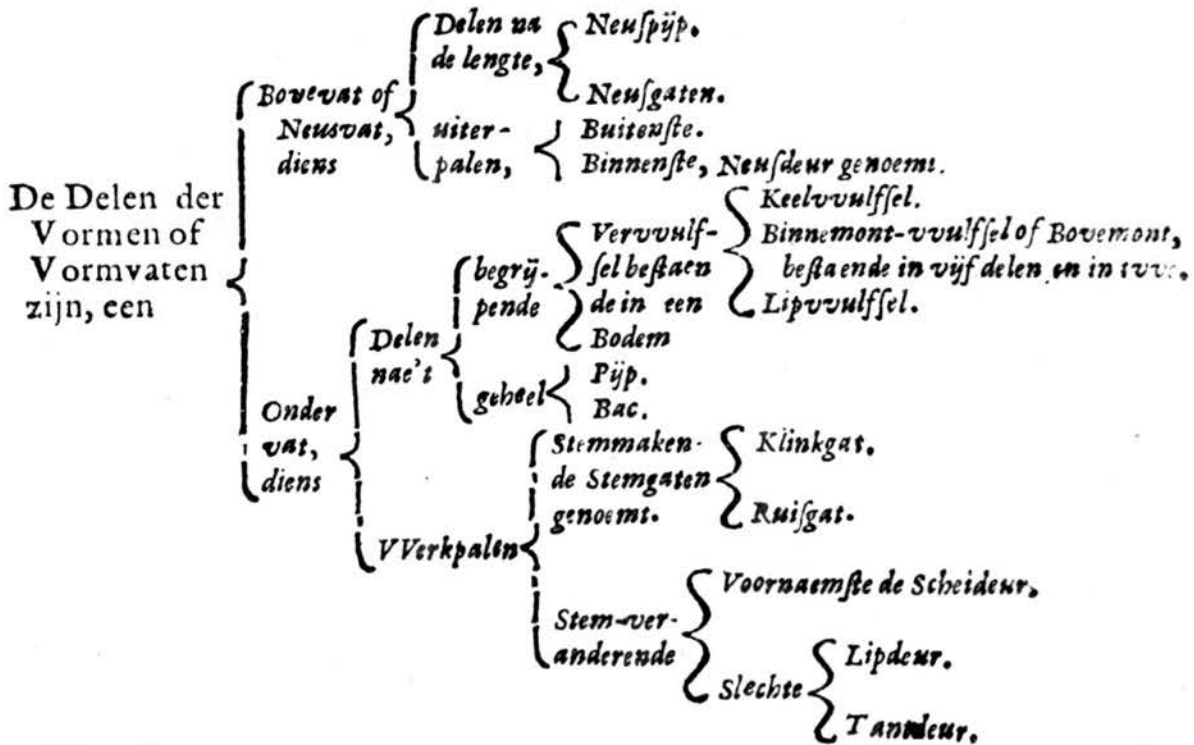
Eigenl. 1 *De Lipdeur is somtijts, ten aenzien der plaets, dezelve met de Scheideur: en dan wort daer een vwezentlyke verandering veroorzaect: Doch niet ten aenzien dattet de Lipdeur is, maer als Scheideur zijnde. Somtijts isse daerenboven ooc dezelve met het Ruisgat: doch mettet Clinkgat nimmermeer.*

De Werking des Lipdeurs is drierlei: 1 Opengaen en Toegaen, 2 Tsamen trecken en uitlossen, 3 Uitstrecken en inlossen: elc van die veelderlei gestalten inde Lipdeur veroorzaken de.

De Tantdeur is die tussen de einden der Bove en Ondertanden is gelegen, en geen grote byvallyke verandering veroorzaect inde stem.

Eigenschap. 1 De Verking des Tandeurs is tweederlei: 1 Open en toegaen, 2 Verschuiven, en dat voormaert en achterwaert: alles geschiedende door de MuiZEN des Onderkaekbeens.

2 De Gestalten, Zo des Lipdeurs, als des Tandeurs, die uyt de voornoemde werkingen onstaen, zyn eerst te onderscheiden in Zo veelderlei, alser werkingen zyn: als, 1 Openheit, 2 Samentrecsel, 3 uitgestreetheit des Lipdeurs. Weder 1 Openheit, 2 Verschuiffel des Tandeurs. Van de Ze is de Openheit weder in Zeven soorten te onderscheiden, na de Zevenderlei trappen die gestelt connen worden, daer haer werking in treet. Zo is dan de Openheit, Zo des Lipdeurs, als des Tandeurs, 1 van ene tre, 2 van twee treen, 3 van drie treen, 4 van vier treen, 5 van vijf treen, 6 van zes treen, 7 van zeven treen, zijnde de wijfste openheit, geliç die van ene tre de nauste is. Tzelve zoude ooc van't samentrecsel en de andere gestalten connen gedaen worden: maer vinde alleen dienstich het samentrecsel vorder te onderscheiden, en dat niet in Zeven, maer slechts in twee soorten: 1 Een Matige, vvelc inde Hol-achtige Vormen plaets heeft, 2 Een Nauste, vvelc inde Holle Vormen gevonden wort.

VI. Hoofstuc.

De eerste gemeene Onderscheiding der Vormen.

Aldus de deelen der Vormen beschreeven zijnde, volgen nu haer Soorten of Afcomsten.

De Onderscheiding der Vormen can op twee wijzen geschieden: 1 In hooge Geslachten alleen, 2 In hooge Geslachten ende vervolgende laege Afcomsten.

De Onderscheiding inde hooge Geslachten alleen, is vierderlei: 1 Nae des Scheideurs Gestalte, 2 Nae des Scheideurs plaets of diepte, 3 Nae de Soorten der Stemgaeten, 4 Nae des Vorms Gestalte of Cromte.

Merkt dat ic nu alleen verhandel de Geslachten en Soorten der schickelijke, ende volmaecte Vormen, de Wanschickelijke ende onvolmaecte nu voorbygaende, daer anders noch meer onderscheidingen toe van noode zouden zijn.

Ten eersten. De Vormen zijn nae de Gestalte der Scheideur, 1 Oopedeurige, 2 Toedeurige.

De Oopedeurige zijn, die een oope Scheideur hebben.

Zijn tweederlei: 1 Vryje, 2 Hinderende.

De Vryje Vormen zijn, diens deur heel oopen staet, Zonder den deurtocht eenichsins te hinderen.

Als de Vormen van a/e/i/o/u/h/s/f/g/z/v.

Hinderende Vormen of Hindervormen zijn, dier deur ten deele toe is, ende alzo den doortocht des Aesems eenichsins hinderen.

Zijn tweederlei: 1 Trillende, 2 Splijtende.

De Trilvormen zijn, diens deur met een beletsel ten deele gestopt is, Zoo dat den doortocht daer door eenichsins gehindert wort: vvaer door het gebeurt dat den Aesem, poogende die hindering te weeren, het hinderende doet trillen.

Men zoude deeze Vormen ooc Eenkarre mogen heeten: om dat gelijc een Deur die Eenkarre wort gezeit, by nae toe is, en licht meer oopen en toe gaet: alzo ooc deezer Vormen Scheideur met het stopfel of beletsel ten deele toe zy, en door den doortocht des Aesems, haestelijc en licht meer oopen en toe trilt. Van deezen aert is de vorm daermen ik meede uitspreekt. En de noodichste onder dezelve zijn, welker Trillende beletsel het einde der Tonge is.

De Splijtvormen zijn, diens Scheideur int midde met de Tonge aen's Verwulffel gestopt wort, blijvende evenwel aen elke zijde der Tonge een Oopenheit:

waer door dan den deursocht verbindert zijnde eensstreecx recht deur te gaen in twee gespleten wort, en aen elke zijde geschiet.

Zulx is de Vorm daer meede **I** voortgebracht wort.

De Toedeurige Vormen zijn, die een Toegesloose Scheideur hebben.

En zijn 1 Oopenenzige, 2 Toeneuzige.

Toedeurige Oope-neusvormen, zijn toedeurige Vormen, diens Neusdeur oopen is.

Men mach deeze, om cortheits wille, Neusvormen noemen. Zulke zijn de Vormen, daer **m** en **n** meede gevormt wort.

Toedeurige Toeneusvormen zijn, diens Neusdeur toegeslooten is.

Deeze machmen bequaemelijc Smoorvormen heeten: om dat dezelve aen alle canten, zoo aen de Scheideur, als aen de Neusdeur geslooten zijnde, den Asem noch 't geluit geen oopen uittocht laeten, en die alzo smooren. Van deeze slach zijn de vormen van **b** en **d**. De Sluiting des Scheideurs, in deeze, en de voorgaende Vormen, can een yder lichtelijc bemerken: maer het oopenstaen en Sluiten van de Neusdeur, is zwaerder te bevroeden. Om eevewel dit ooc claerlijc gewaer te worden, zalmen behoeven een Smoorletter en Neusletter aen malmalcander uit te spreken, en ondertussen naew te letten op de beweeging achter by't lalletje: Waer door men dan de sluiting en ontsluiting der Neusdeur, wel zal gewaer worden. Als wannermen de **b** en **m** spreekt, zalmen bespeuren, dat, de vorm van beide aen de Lippen, daer haer scheideur is, geslooten zijnde, aen't lalletje inde vorm van **b** een sluiting zy, maer van **m** een oopening.

III. Hoofstuc.

De tweede gemeene Onderscheiding der Vormen.

Ten tweeden. *De Vormen zijn nae de plaets of diepte des Scheideurs,*
1 Des Keels, **2** Des Binnemonts, **3** Des uitermonts of der Lippen.

Het eerste Boec der Spreeckonst

De Keelvormen zijn diens Scheideur inde Keel is.

Als de Vorm van h: vande wijtgaepende a/ s o.

Eigensf. De Keelvormen en hebben geen Pijp, dewijle de Scheideur achter inde Keel is: ende daer door is ooc het Stemgat mette Scheideur een.

De Binnemondige Vormen zijn, diens Deur inde Binnemont is.

Eigensch. Deeze hebben alle een Bac, ende een Pijp. Haer Klinkgat en Scheideur is nimmermeer een; maer wel het Ruisgat mette Deur.

Zy zijn tweederlei: 1 Verheemelt-vormen, 2 Tant-vormen.

De Verheemelt-vormen zijn diens Deur aen't verheemelte is.

En zijn drierlei: 1 VVortel-vormen, 2 Achtermidde-vormen, 3 Middel-vormen.

VVortel-vormen zijn, diens Scheideur aende VVortel des Verheemelte en der Tonge is.

Sulx zijn de Vormen vande naewgaepende a, s en o: ende vande ch, g, k, alse by een naewgaepende a, s of o gevoecht zijnde, uitgesproken worden.

Achtermidde-vormen zijn diens Deur aen't achtermidde des Boovemonts of Binnemont-wulffel, en der Tonge is.

Als de Vorm van ae, eu en oe: en van g, k, ch, alse by de voorschreve uitgesproken worden.

Midde-vormen zijn, diens Scheideur aen't midde des Boovemonts en der Tonge is.

Als de Vorm van ee, eu en oe: en van ch, g, k, alse by een e of eu, of oe uitgesproken werden,

Tantvormen zijn diens Scheideur aende Boovetanden is.

Zijn 1 Tantvleis of Voormidde-vormen, 2 Tandbeen-vormen.

Tantvleis-vormen zijn, diens Scheideur aen't Tantvleis of Voormidde des Boovemonts, en voormidde der Tonge is.

Als de Vormen van ie, ue, en uo.

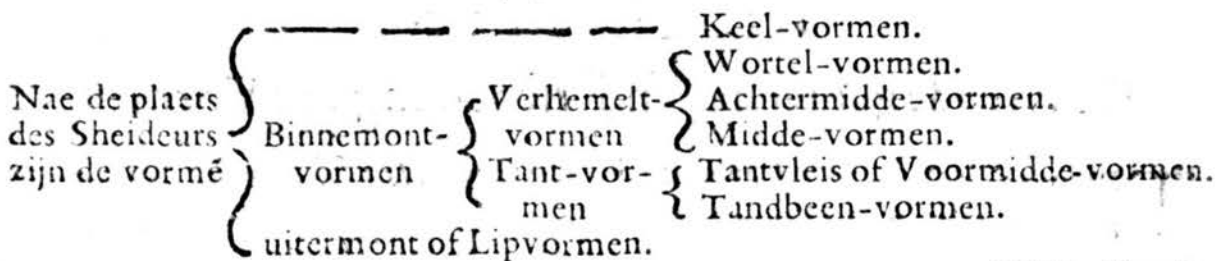
Tandbeen-Vormen zijn, diens Deur aen't Boove-tandbeen, en einde der Tong is.

Als de Vormen van ij, ui, uoi, f, z, r, l, n, d, t.

De Lipvormen zijn, diens Deur inde uitermont is.

Als de Vormen van uu, 'uu, ou, f, v, m, b, p.

Eigenschap. De Lip of uitermont-vormen en hebben geen Bac.

VIII. Hoofstuc.

De derde gemeene Onderscheiding der Vormen.

Ten derden, *De Vormen zijn nae de Stem-gaeten 1 Eenstemmende, 2 Tweestemmende of Ruisclinkende.*

Men zoudeze eigentlijker, Een-stemgaetige ende Twee-stemgaetige moogen noemen. Doch dewijle de andere naemen beeter luiden, en ooc niet onbequaem en zijn, als van haer werc of Daet genoomen, hebbe die best geacht.

De Eenstemmende zijn die maer een Stemgat en hebben. Of die maer eenderlei Stem seffens veroorzaeken connen.

En zijn nae de tweederlei Stemgaeten, tweederlei 1 Clinkende, 2 Ruisende.

De Clinkvormen zijn diens eenige Stemgat een Klinkgat is.

Niet ongevoechelijc connen deeze Clinkgaetige gezet worden. Van deezen aert zijn de Vormen daermen a, e, i, o, u, r, l, n, m, d, b, en meer andere, meede vormt.

De Ruisvormen zijn diens eenige Stemgat een Ruisgat is.

Eigentlijkt zoudenze Ruisgaetige genoemd worden nae haer Ruisgat. Maer naedemaal de daet dieze voortbrengen, zijnde het Ruisen, merkeliiker bekend can worden als de oorzaec; hebbe die nae't bekendste om cortheits wille, gelijc ooc inde andere gedaen is, alzoogenoemt. Voorbeelden deezer, zijn de Vormen van h, alse alleen uit geruis bestaet, en van ch, s, f. Onder deeze zijn ooc te trecken de Vormen van k, t en p, die vande andere daer in verschillen, dat haer Ruisgat gestopt is, ende alzoogenoemt de Daet van ruisen niet voort en brengen, dan voor of nae de Stopping of Sluiting.

De Tweestemmende Vormen of Ruisclinkvormen zijn die twee stemgaeten hebben: namelijk, een Klinkgat, en een Ruisgat.

Hier onder behooren de Vormen van g, z ende v.

Nae de Stem- gaeten zijn de Vormen	}	Eenstemmende	}	Clinkvormen.
		Tweestemmende		Ruisvormen.

IX. Hoofstuc.

De vierde gemeene Onderscheiding der Vormen.

Ten vierden. *De Vormen zijn nae haers Boodems Gestalte en geleegentheit 1 Platte of Hoochboomige, 2 Laechboomige.*

De Platte Vormen zijn, die op haer Boodem inde Binnemont, door het uitstrecken der Tonge over den gront desselven, en door't verheffen van die ins midden, platachtich of wat bol, en hoochboomich zijn.

Men zoudeze ooc wel Bolle Vormen mogen heeten : dewijle de tonge, het voornaemste van haer Boodem zijnde, in't middé wat verheeven en opgeboogen is, enaen't einde daelt of neerwaert strekt, gelijk een Brugge. Van deeze slach zijn de Vormen van aa/ ae/ ee/ ie/ ij/ en vande platte uu : Insgelijx de Vormen van al de Cleefletteren, wanneerze mette voorzeide in een Woordlit saemengevoecht, uitgesproken worden : als vande r in ra/ er/ re/ &c : vande l/ in la/ al/ il/ &c : vande n/ in an/ ne/ aen/ &c : vande f/ in ef/ fi/ &c. Ende zoo voort met alle andere.

Eigensch. Inde Platte Vormen staen de hoecken der Lippen, en volgens dien ooc de Koonen, natuerlijk of los, dat is, noch saemen getrocken, noch uitgestrekt.

Laechboomige Vormen zijn, diens Boodem nae't Verbeemelte niet opgeboogen staet.

Eigensch. Inde laechboomige Vormen staen de hoecken der Lippen, en dien volgens ooc de Koonen saemen getrocken.

De Laechboomige Vormen zijn tweederlei : 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige Vormen zijn, die op haer Boodem inden Binnemont, door het uitstrecken der tonge oover den Gront des Ondermonts, niet heel bol : en door het neederbuigen van het midden desselven, niet plat of bultachtich en zijn : maer wel hol-achtich.

Voorbeelden deezer, zijn de Vormen vande hol-achtige oo/ vande eu die in heugen behoort wort, vande ue in huer/ vande ui en vande hol-achtige uu : Insgelijx van al de Cleefletteren, met de voornoemde in een Woord-lit saemengevoecht, uitgesproken zijnde : als vande r in rick fumus, ier, auris, vande s in liss, ueus/ geus/ vande l/ n/ g/ h/ inde voornoemde woorden : En zoo de andere.

Eigensch. De Hoeken der Lippen, en met eenen ooc de Koonen, zijn in deeze Vormen middelmaetich saemen getrocken.

De Holle Vormen zijn, die op haer Boodem door het uitrecken der Tonge vanden Gront des Ondermonts hol zijn.

De Vormen vande holle oo/ die gesproken wort in ton/ smooz/ dooz (van een Ei) : vande oe in goet/ moe/ hoer : vande ou in hrou/ (voor pap) &c : Insgelijx van alle Cleefletteren, aende voorzeide cleevende : als, vande g/ t/ m/ h/ r/ b/ inde voorgaende woorden : zijn voorbeelden deezer.

Eigensch. *In deeze Vormen zijn de Hoeken der Lippen, en dienvolgende ooc de Koonen, op het naewste saemen getrocken.*

Nae de Geleegent-
heit ende Gedaente
des Boodems zijn
de Vormen. { Hoochboomige of Platte
Laechboomige : { Hol-achtige.
en deeze weeder { Holle.

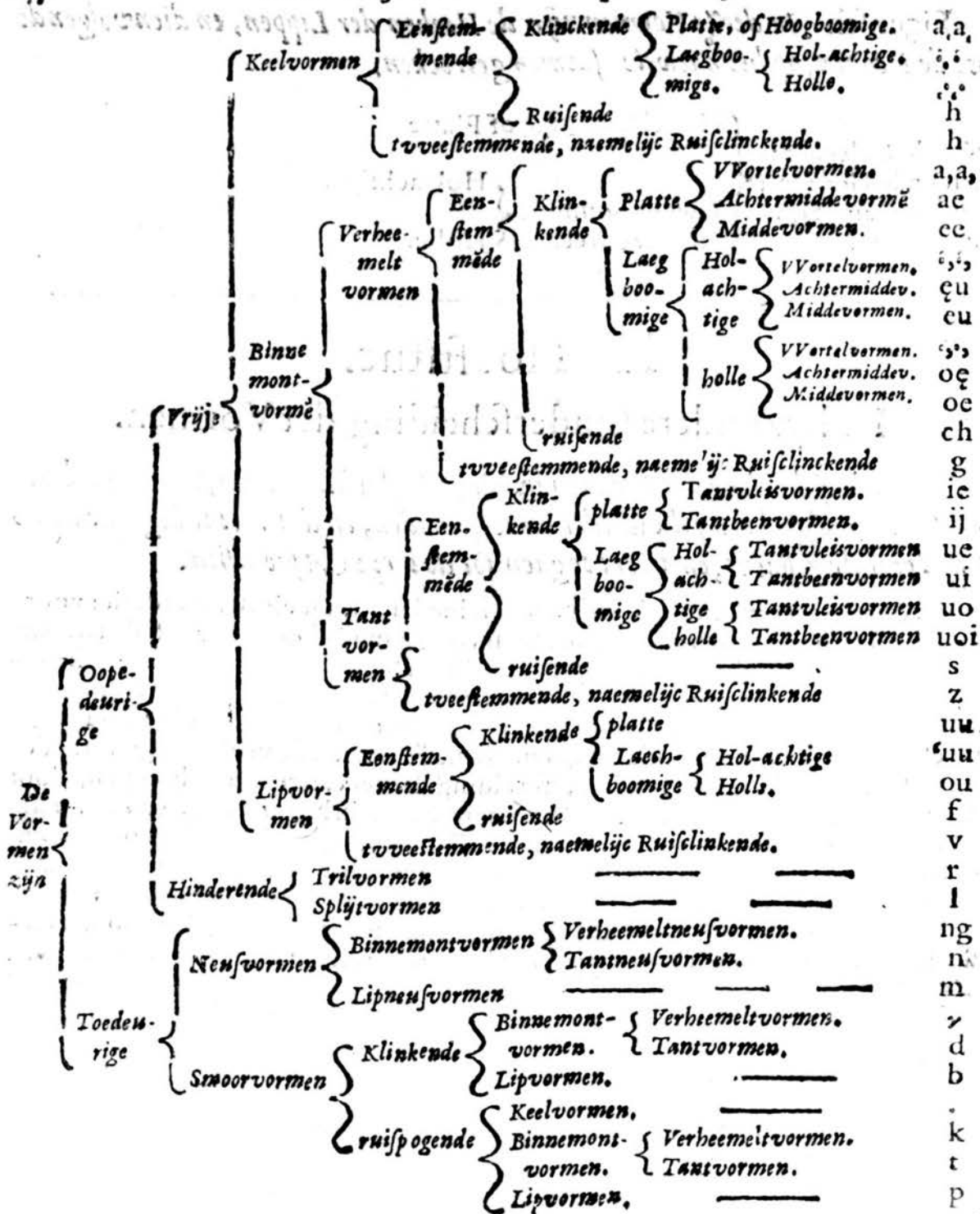
X. Hoofstuc.

De byzondere Onderscheiding der Vormen.

De Onderscheiding der Vormen in hooge Geslachten alleen, is nuu verhandelt: volgt dat wy die weeder onderscheiden, en dat met te beginnen van een Hoochste geslacht, en voort te gaen tot de laege Afcomsten.

Dit can op zeer meenigerlei wijzen geschieden: want elc der vierderlei voorbeschreeven onderscheidingen, can inden voortgang, of de eerste, of de tweede, of de derde, of de leste weezen: waer uit dan vierentwintigderlei wijzen van onderscheidingen ontsaen. Want elc der vier, eerst, en hoochst gestelt zijnde, connen de drie ooverige, door onderlinge verstelling, op zes wijzen volgen: en viermael zes maect vierentwintich wijzen. Beneffens noch de veelvuldige verandering, diemen inde vervolgende verspreiding deezer can te weech brengen, door het verstellen van yder der vier onderscheidingen, in haer zelve, en door malcanderen. uit deeze groote meenichte zullen wy hier alleen een voorstellen, die ons voornemen mach dienstich zijn, en genoeg doen. En om hier in niet te lang, noch verdrietich te vallen: zullen wy de Bepaelingen of Beschrijvingen voorby gaen (als die genoeg uit de voorgaende beschrijvingen inde hooge Geslachten gedaen, connen begreep en worden) en die alleen in een taefel vertoonen als volcht.

Het eerste Boec der Spreekkonst

IX. Hoofstuc. De inwendige Oorzaeken der Uitspraec.

Afgehandelt vwezende de Uitswendige Oorzaeken der Sprac, is ooverich vande Inwendige te spreekē.

De Inwendige Oorzaeken der Sprac zijn 1 De Stof, 2 De Form.

De Stof der Sprac, of den Gront daerze aenleest, en die de Form ontfangt, is alderlei lichaem, 'twelc zelf geen geluit en vormt, maer alleen van een ander de Form des Geluits ontfangt.

Sommige Lichaemen zijn alleen Geluits Vormen : zoo datse wel de cracht des geluits ontfangen, of de inwendige Form, maer niet de Gestalte ofte uitswendige form: dewijlze die veranderen nae haer eigen vorm. Deeze en zijn geen Stof der Sprac.

De Stof is tweederlei: 1 Die de Form der Sprac eerst ontfangt, 2 Dieze daer nae van die eerste Stof aen-neemt.

De Stof der Sprac, daer de form eerst in voort ontfangen, is de Lucht of Aesem, die inde vormen der Sprac begreepen is.

De Stof der Sprac, daer de Form vande eerste Stof in overgezet voort, en ten tweeden in voort ontfangen, zijn alle omstandige Lichaemen buiten de Vormen : die niet alleen de Inwendige, maer ooc de Uitswendige form des Geluits, van een ander Lichaem ontfangen: en voornaemelyc de Lucht.

De Form der Sprac is 1 Inwendich, 2 Uitswendich.

Naedemael de Sprac door twee werkingen voortgebracht wort, naemelyc door Aesemen ende vormen : Zoo ontstaet daer uit ooc tweederlei Form of Maexel.

De Inwendige Form is de Oovergaende Cracht, die door Aesemen inde Stof voortgebracht, of ingedruet voort.

De Uitswendige Form is de Gedaente der Sprac, die haer sprac ontfangt door het vormen der zelver.

Gelijc in een schoot van een Geschut tweederlei form moet aengemeret worden: 1 Een inwendige, zijnde de voort-gaende ende door-dringende cracht, die de Koogel ontfangt van't ontfteken Boscruit, 2 Een uitswendige, zijnde de Gedaente vande loop en streec, die inde scheut bespeurt wort, naemelyc datse een rechte streec heeft, streckende, ofte om hoog, ofte Waeterpas, ofte elderheen, welcke Gedaente de Koogel, als stof der schoot, ontfangt door het vormen mettet Geschut : Zoo is ooc in het Geluit, ende byzonderlijc inde Sprac, zulke tweederlei Form te bespeuren, als aengeweezen is. Hier staet wel te letten dat ic des Sprac inwendige Form niet en verstaet te zijn een voortgaende of door-dringende cracht, die saemen met zijn gront of Stof plaetselijc beweecht, gelijk de cracht eens Schoots of werps met de Koogel en 'tgewurpen doet : maer zulc een voortvliegende, of liever overgaende cracht, diens Stof weinich, en by nae geen plaetselijc beweging hebbende, eevewel zelf een snelle tocht, met vervolgens vande eene Stof inde andere haestelijc over te gaen, en sich wonderlijc te verispreiden, doende is.

Dit I. Boec hādelt van de Oorza- ken der Spraec, aēvvij- sēde de	uitvren- dige oor- zaeken	Eindelijke Mae- kende	Opperste	Onder- ste	Voornaemste	Aefemtuich	Vorm-tuizen	Stof	Deelen	hooge	ghe- slach- ten	On- der- allew	schei- ding in	Scheidens gestalte	Scheidens plaess.	Stemgic	Gestalte des booms.	hooge Gestachten en laege Afcomsten	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
																			Stof	eerst ontfangende overnemende	hooge	ghe- slach- ten	On- der- allew	schei- ding in	hooge Gestachten en laege Afcomsten			
																			Form	invvendinge uitvendinge	hooge	ghe- slach- ten	On- der- allew	schei- ding in	hooge Gestachten en laege Afcomsten			

HET TWEEDE BOEC DER SPREECKONST,

Vande
LETTEREN.

1. Hoofstuc.

Vande Deelen der Enkelde Letteren.

Totnoch toe is gesproken vande Oorzaeken der Spraec: volgt nuu de On-
derscheiding der zelve.

Tot Gemeene Soorten der Spraeken of Uitspraeken, connender zeer veel gestelt vvor-
den, die elc mit den anderen ontstaen ende spruiten. Van welcke vvy, om een maet in onze
beschrijving te houden, alleen zes zullen voorstellen te verhandelen: als met naemen,

1 De Letteren,	4 De Reeden-sneen,
2 De VVoordleeden,	5 De Reedenleeden,
3 De VVoorden,	6 De Reederen.

Deeze

Deeze noem ic Gemeene Soorten van uitspraec: om dat alle byzondere Spraecken daer uit bestaen, 'tſy de Latijne, 'tſy de Franse, de Engelse &c. Ic zegge ooc, dat deeze de gemeene Soorten van uitspraec niet al en zijn: dewijlmen booven deeze zes, noch veel andere can bedenken, die hier uit voortcomen: als daer zijn 1 De Spraeksneen, die de reedenen tot haer naeste stof hebben, 2 Spraekleen, die uit de Spraeksneen voortcomen, 3 uitspraeken (dit woort hier in een naewe beteikenis nemende, naemelyc voor 'tgeene de Latijnen, somtijts *Orationes*, of noch anders noemen) die uit de Spraeckleeden spruiten, zijnde met de booven-genoemde, neegen Soorten: En zoo voort noch meer andere.

Voorder men can de voorgestelde zes Soorten van uitspraeken, op verscheide wijzen onder eenige Onder-geflachten begrijpen: daer van ik eenige proeven zal aenwijzen, als volgt.

De Spraec is der Taelen of Teikenen.	{	verder stof	{	Verste: —	Letteren.	
			{	Naestverste	— Woord-leeden.	
		naeste stof en dat of vande	{	Enkelde teikenen of tael:	— Woorden.	
			{	Dubbelde tael:	{	Reedensneen.
					{	Reedenleen.
					{	Reedenen.

De Spraec is	{	Onvolmaect:	—	{	Letteren.	
				{	Woordleeden.	
		Volmaect, en dat of uit	{	Onvolmaecte:	Woorden.	
			{	Volmaecte:	{	Reedensneen.
					{	Reedenleeden.
					{	Reedenen.

De Spraec is	{	Eerste, of Oorspronkelijke:	Letter					
		uit de eerste afcomstich, die ic <i>Geletterde</i> noem en is	{	Woordlit	{	Woort		
			{	Geleedede	{	Gewoorde	{	Reedensnee.
					{	Gefneede	{	Reedenlit.
							{	Reeden.

Spreec-letter is Spraec, welc een Lettergront veruat.

Ic noem deeze Spreec-letteren, om te onderscheiden vande *Merklettersen*: Doch om cortheits wille, dicwils alleen Letteren. Men machse ooc bequaemelyc *Vvoorsneen* noemen: om datse de Naestverste stof van de Woorden zijn, en minder als de Leeden der Woorden: Gelyc de Redensneen de Naestverste stof van de Reedenen zijn, ende minder als de Leedender Reedenen.

De Spreekletteren zijn tweeërlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

Een Enkelde Letter is, die maer eene Lettergront en vervat.

Anders zouden men moogen zeggen, dat een Enkelde Letter eē letter is, die niet en can in veel letteren gescheiden of ontbonden werden: Gelijkmen daer teegen een dubbelde Letter mach beschrijven te zijn, die in veel letteren can gescheiden en ontbonden werden.

Vande Enkelde Letteren staet te verhandelen 1 Haer Deelen of Deeling, 2 Haer Soorten of Onderscheiding.

De Deelen der Enkelde Spreek-letteren zijn drie: 1 Een Gront, 2 Een Voorcleeffel, 3 Een Naecleeffel. Welke onder twee geslachten van deelen bequaemelyc begreepen worden: naemelyc, datse zijn 1 Voornaemste, als de Gronden, 2 Slechte, en zijn de Cleeffels.

Een Lettergront is het voornaemste deel des Letters, daer haer Form onscheidelyc meede vereenicht is.

Eigenschap. 1 De vyde den Gront het voornaemste deel der Letteren zy, daer haer Form in vervattet is, en connen ze zonder die niet bestaen: en moet dien volgende in alle letteren gevonden worden.

2. De Lettergront voort gevormt met des Letters Vorm, in zoo veel alse blyvende is.

3. Den Gront alleen bestaende, van zyn Cleeffels, ontbloot, is dan ooc een Letter.

4. Den Gront is het hoochstfluidende deel inde Letteren: en dat, of inder daet, of in sommige alleen nae de pooging, naemelyc inde Ruispoogende, als zyn de k, t, p.

De Letter-cleeffels zijn Slechte deelen der Letteren, die aenden Lettergront cleeven.

Eigenschap. 1 De Letter-cleeffels worden veroorzaect door de verandering der Vormen. Of door de Vormen int veranderen.

2. De Cleeffels en connen alleen geen Letteren vvezen.

Zy zijn tweeërlei: 1 Voorcleeffels, 2 Naecleeffels.

De Voorletter-cleeffels zijn, die voor aen den Lettergront cleeven.

Eigenschap. Deeze veroorzaeken uit de toestapping der Vormen, en de Aefeming ondertussen.

De Naeletter-cleeffels zijn, die achter aen den Lettergront cleeven.

Om deeze deelen by voorbeeld te vertoonē, zal den Leezer moogen letten op het geluit, 'twelc gehoort wort int uitsprecken van *sp*, in *gesp*, tussē de *s* en *p*, en ooc nae de verstomming vande *p* int aflæten des uitspraecs: en zal daer door connen gewaer worden, dat inde *s* geruis gehoort wort, voortcomende terwijl de Lippen oopen en stil staen, 'twelc haer Gront is. Daer nae zal hy connen vernemen, datter noch een ander Geruis volgt, van't eerste verschillende: 'twelc voortcomt int toeluiten vande Lippen: waer van het begin, het Nae-cleeffel vande *s* is, ende het einde, het Voorcleeffel vande *p*. Naē deezen zal connen bemerct worden, een verstomming, en pooging tot het geruis alleen: 'twelc den gront vande *p* is, en zoo lang duurt, als de Lippen geslooten blyven. Eindelijk

de Lippen ontsluitende, zal noch connen een Gepuf gehoord worden: 'twelc het Naecleeffel vande *p* is, int ontsluiten of afstappen van die Gesloten vorm, door den Aefem dieder dan uitberst, zijn weezen crijgende. En zal op deze wijs hem-zelven meer Voorbeelden connen voorstellen.

Eigenschap. *De Naeletter-cleeffels veroorzaeken uit de Afstapping der Vormen ende de Aefeming ondertussen.*

De geene die den aert der Letteren alderbest hebben meenen te weeten, en op't naewste te beschrijven, als Petrus Ramus, Petrus Martinius, Alstedius, en veel andere, zeggē die te zijn, *Sonos in Syllabis individuos. Partes in dictionibus indivisibiles. Partes minimas Dictionum Prolatarum. Partes vocum quibus soni individui exprimuntur*: alle daer in over een coomende, datse het rechte onafscheit der Letteren stellen inde ondeeljkheit der zelve, of in datse uit geen deelen en bestaen, noch daer in connen gedeelt worden. Ende hoewel het zeggen ende de meening van zoo veel treffelijke ende geleerde Mannen, by een yder veel behoort te gelden, en niemant lichtelijc daer af te wijken, of zich daer teegen te stellen: So en heb ic nochtans my door haer aenzienlijkheyt, zo verre niet connen laten wech geruft werden: of uit de ondervinding en waerheyt der zaeken anders geleert zijnde, hebbe de vasticheit deezer, by my meer plaets, als de Getuigenis en meening van geene, laeten grijpen: en daer door my verftout, anders van deeze zaec als zy, gelijk ooc van meest alle andere, te gevoelen en leeren. En dienvolgende te zeggen, en staende te houden, dat de Letteren niet altijt ondeeljkke, of de minste deelen der geluiden zijn: Maer dat inde zelve wel drierlei deelen vallen aen te merken, die alle in eene Letter dicwils gevonden worden. Ende op dat ic door dit zeggen niet beschaemt en valle: zoo en beroep ic my niet alleen op de ervaring, die een yder nae deeze ontdekking lichtelijc zal connen doen, volgens de aenwijzing daer van terstont gedaen, en daer door my verdedicht houden: maer ooc op de volgende Bewijsredenen.

1. Die inde Hebreuse Tael ervaren zijn, weten datmen inde zelve aenmerct een *Sevus Mobile*: 'twelc voor bekend gestelt wort, noch vocael te zijn, noch consonant: en volgens dien geen Letter: nae dien alle Letteren onder die twee soorten worden geacht begreepen te zijn. Nochtans is het iet: wantet wort int spreken bescheidelijc gehoord. Maer nae't gemeen gevoelen bestaet de heele Sprac uit letteren: ende dien volgende, zijnde het *Sevus* geen Letter, zoo moetet iet onderscheidelijc inde Letteren zijn: ofte de heele Sprac en moeste uit geen letteren bestaen. Ende isser inde Letteren een onderscheidelijc geluit, 'twelc geen Letter en is: zoo en moet een Letter niet weezen een minste of een ondeeljk geluit.

2. Schilvormige Letteren, in een Woordlit uitgesproken, maeken een geduerich of aen-een-rackend geluit, alffer geen Ruispogende by en zijn: en elke Letter heeft ooc haer blijvende vorm, daer nae dezelve beschreven wort, en daer doorze haer onderscheiden weezen ontfangt. Nu de deze twee en connen niet in waerheit bestaen: of daer moet by de Schilvormige Letteren, int vereenigen tot

Ten eersten, De Enkelde Spreekletteren zijn 1 Oopedeurige, 2 Toedeurige.

De Oopedeurige Letteren zijn, die met een Oopedeurige Vorm gevormt worden.

Eigenschap. Haer voornaemste geluit gaet ten monde uit.

En zijn 1 Vryje, 2 Verhinderde.

Een Vryje Letter is, die met een vryje Vorm gevormt wort.

zijn deese { aa ae ee ie ij uu } h ch f f g z, v.
 { ee eu eu ue ui 'uu }
 { oo oe oe uo uoi ou }

Eigensch. 1 De Vryje letteren zijn lichtst om uit te spreken, 2 Zy zijn de volmaectste, claerste, en meeste vande Gebruikelijke,

Een verhinderde Letter is, die met een hinder vorm voortgebracht wort.

Eigenschap. 1 Zy vallen moejelyc om uit te spreken.

2 Van deeze zynder minst gebruikelijc: naemelyc alleen de Tandletteren.

Deeze zijn tweederhande: 1 Snorrende, 2 Gespleeten.

De Snorletteren zijn, die met Trilvormen gevormt worden.

Zulx is de r.

Eigensch. 1 Zy zijn de alderzwaerste om uit te spreken, 2 Diens tong tot trillen onbequaem is, en connen ze niet leeren recht uit spreken: en brengen weelsyts, in plaets van een Snorrende, een gespleeten wdort.

2 Haer Geluit is snorrende, door het trillen der Tonge.

De Splitletteren zijn, die door splytende Vormen voortgebracht worden.

Zodaenich is de l.

Eigensch. Haer voornaemste Geluit gaet aen weder-zijde vande Tonge ten monde uit, door het tuffen-staen van die, in twee gespleeten zynde.

Ic zeg haer voornaemste-geluit: om datter ooc eenich geluit door de oopen Neufdeur, en Boovevat uitgang heeft.

De Toedeurige Letteren zijn, die met Toedeurige Vormen voortgebracht worden.

Eigenschap. Haer Geluit en gaet ten monde niet uit.

Zy zijn tweederlei: 1 Oopeneuzige, 2 Toeneuzige of Gesmoorde.

Oopeneu-

Oopneuzige, en ooc oortheit Neusletteren, zyn Toedeurige Letteren, diemot Neusvormen voortsgebracht voordien.

Hier onder hooren de *ng, nj, n, m.*

Eigensch. Door dat haer vormen de Scheideur gestopt hebben, ende de Neusdeur oopen: heeft over zulx het Geluit zyn uitgang, alleen uit de Neus.

Smoorletteren zyn, die met Toedeurige Toenusvormen of Smoorvormen, voortsgebracht voordien.

Van deezen aert zyn de volgende, *r, d, b, k, t, p.*

Eigensch. Haer Vormen aende Scheideur, en Neusdeur geslooten zijnde, veroorzaken dat haer Geluiden, door een Aefem daer in voortsgebracht, of voorts te brengen gepoocht, geen uitgang vindende, gesmoort voort, en doof luit of verstomt.

Om nuu claerlijc te ondervinden, dat de voorschreeven onderscheiding der letteren in 1 Vryje, 2 Snorrende, 3 Gespleeten, 4 Neuzige, 5 Gesmoorde, niet en is een ydel verzierfel van my zonder gront bedacht, maer een weezentlijke Onderscheiding inde Natuer bestaende: ende wat verandering de Vryheyt, Snorring, Gespleetenheit, Neustocht, en Smoothing int geluit veroorzaect: Zo is noodich, datmen vervolgens spreek, en vergelijke, zoodaenige Letteren, die met malcanderē in alles, behalven in deze onderscheidē, over een comen. Spreekt dan en vergelijct de *i*, de platte *r*, die behoort wort in *ir*, de platte *l*, die behoort wort in *il*, de platte *n*, die behoort wort in *in*, en de platte *d*, die behoort wort in *id*, met malcanderen: Want deeze in alles, behalven int geene daer wy nuu van spreken, over een comen: als datse alle Clinkletteren zyn, datse alle tandletteren zyn, en nae't gestelde ooc alle platte letteren. Dit doende zalmen een merkelyc verschil tussen dezelve hooren, zijnde geheel ende alleen dat, 'twelc door deeze onderscheiding is uitgedruet. En vorder lettende op de Gestaltenis, en beweging vande mont, int spreken van die, en voornaemelijc op de gelegenheit van't einde der Tonge ontrent de Tanden: Zoo zalmen gewaer worden, dat int spreken vande *i*, den Aefem een vryje Openheit en doortocht over al, ende met naemen inde Neusdeur ende Scheideur heeft: int spreken vande *r*, het einde der Tonge de Scheideur booven eenichsins te stoppen, doch niet heel, en dat den clinckenden Aefem daer verhandering vindende, het einde der tonge, weezende de Hinderpael, doet trillen, en alzo daer uit snort, of door die drilling een snorrende Gestalte vercrijcht: int spreken vande *l*, het einde der Tonge de Scheideur booven te stoppen, maer dat daerentegen de zijden der tonge neder gedruet zijnde, aen beide de canten een oopenheit maeken, zulx dat dē luidenden Aefem de Scheideur booven gestopt vindende, aen weederzijden zyn uittocht neemt, en crijcht alzo een gespleeten gedaente, en met eenen ooc een huilende of holle Gestalte (diemē hier platholle zoude moogen noemen) door de inwendige wijte die het neederdrucken van't midde der Tong veroorzaect, dat int spreken vande *n*, het einde der Tonge de Scheideur heel stoppt, maer dat de Neusdeur noch oopen blijft: zulx dat den Clinckenden Aefem, daer heel, en alleen door treet. dat int spreken vande *d*, het einde der Tonge aende Tanden de Scheideur ooc heel stoppt:

Verheemelt-letteren *zijn, die voortgebracht worden met Verheemelt-vormen.*

Als deeze: k, ʀ, ng, g, ch: $\left\{ \begin{array}{l} oo \text{ \AA } aa \text{ aende Wortel uitgesprooken.} \\ o\text{e} \text{ } \text{eu} \text{ } ae \\ oe \text{ } \text{eu} \text{ } ee \end{array} \right.$

Wortel-letteren *zijn, die gevormt worden met VVortelvormen.*

Als de aa, \AA, oo, aende wortel uitgesprooken: en de k, ʀ, ng, g, ch, alse by een vande eerste drie uitgesprooken werden: gelijk geschiet in **lali/ koki/ kook/ gang/ goch/ ach.**

Een Achtermidde-letter *is, die voortgebracht voort met een Achtermidde-vorm.*

Als de ae, eu, oe: ende de ch, g, ng, ʀ, k, alse uitgesprooken worden met een der eerste drie vereenicht.

Middeletteren *zijn, die door een Middevorm uitgesprooken worden.*

Als de ee, eu, oe: ende de ch, g, ng, ʀ, k, uitgesprooken met een der eerste drie: als in **wech/ steech/ heuch/ geh/ geur/ goet/ menq/ schenk**

Tandletteren *zijn, die met Tandvormen voort-gebracht worden.*

Zoodaenige zijn de t, d, n, l, r, z, s: $\left\{ \begin{array}{l} uo, ue, ie \\ uoi, ui, ij. \end{array} \right.$

Zijn tweeederlei: 1 Des Tandvleis of Voormiddens, 2 Des Tandbeens.

Een Tandvleis- of Voormidde-letter *is, die met een Tandvleis-vorm voort-gebracht voort.*

Als de ie, ue, uo.

Een Tandbeen-letter *is, die met een Tandbeen-vorm voort gevormt.*

Als de ij, ui, uoi.

Lipletteren *zijn, die voortgebracht worden met Lipvormen.*

Zulx zijn deeze uu, 'uu, ou, f, v, m, b, p.

Het is by den Hebreen gebruikelijk, de Letteren diemen Consonanten noemt, nae eenige Spreektuich, te onderscheiden in vijf Geslachten: naemelyc, in Letteren, 1 Des Keels, 2 Der Tonge, 3 Des Verheemelten, 4 Der Tandden, 5 Der Lippen. Daer meede wel eenige Sprankelen van rechte kennis der Letteren by haer zijn ontdeckt: maer nochtans zoodaenige, die ondertussen met veel donckere neevelen, en zeer groote onvolmaectheeden, vergezelschap zijn. Als met naemen, in

1. Datse alleen de Consonanten, zoo onderscheiden, de Vocaelen daer buiten blijvende. (Doch dit is wat te onschuldigen om dat de Vocaelen by haer met genoegsaeme metken, niet en pleegen beteikent te worden: daer oover zy in't onderscheiden, op die niet en hebben geacht.)

2. Datse een van deeze vijf onderscheiden vande Tonge neemen: en daer onder zulke Letteren stellen die onder andere Soorten of Geslachten begreepen zijn; te weeten, onder de Tandletteren:

3. Datse met deeze eene gemeene Onderscheiding ophouden: eeven als of den

den aert der Letteren, daer meede genoegh uitgedruft waer: daerder noch veel meer andere, als ic hier doe blijken, by behooren gevoecht te werden.

4. Datse al de Geslachten der Letteren, die inde natuer bestaen daer niet toe en brengen: maer veel verdonckert, en verburgen laeten.

5. Datse tuffen de Keel ende Lippen, behalven der Tonge, 'twelc te vergeefs, en overtollich is, maer twee plaetsen stellen, daer naeze de Letteren onderscheiden, ende benaemingen geeven.

Om dan deeze ende diergelijke onvolmaectheeden te verbeeteren, ende die Hebreewse Sprankelen tot een vol licht te ontsteeken: heb ic, beneffens veel andere onderscheidingen, de deeze alzoovoor gestelt, dat in steeede vande vier (want die der Tonge, sluit ic buiten) zeeven plaetsen coomen: nae welke de letteren in zoo veel Geslachten onderscheiden worden: Brengende daer onder ooc zulke Letteren, dieder noch gebraken, ende tot nuu toe onder de donkere onweetenheit versmoort hebben geleege. Maer op dattet blijke, dat ic vande Hebreewse stelling met recht ben geweeken: en de mijne inde natuer bestaet: Zoo wijs ic een yder tot de beste Leermeeſter, de Ondervinding, daer door hy in deezē zal connen onderrecht, en verzeekert worden, wanneer hy op deze wijze toegact. te weeten, dat hy spreekende vergelijke zeeve zoodaenige Letteren, die in alle andere dingen oover een coomen, behalven inde Diepte des Scheideurs: gelijc daer zijn de Keel-aa, de wortel-aa, de ae, ee, ie, ij en Platte uu: Insgelijc de Keel-ss, de Wortel-ss, de eu, eu, ue, ui, en Hol-achtige uu, en diergelijke. Dit doende, zal hy naectelijc connen gewaer worden, dat de Scheideur of Engte des Monts, daer't geluit uit valt, vande Keel af elkereis naerder voor is, tot zeeve mael toe: en dat elkereis met eenen de mont een weinich naewer toegact: ooc dattet geluit, 'twelc anders het zelve is, daer door zijn onderscheit crijcht. Ende om dit noch beeter te verneemen, canmen int spreken zijn vinger inde Mont steeken, en zulx alzoovastelijc voelen. Maer naedemael dat de Ruisletteren haer weezen, en inwendige form aende Scheideur crijgen: Zoo zalmen int spreken van zeeve Ruisletteren (malcander gelijc, behalven alleen inde diepte des Deurs) neffens de Clinkers, uitet ruisen op zeeve verscheide Plaetsen, dit noch beeter bevinden: Als in deeze, ha/ aach/ aech/ eech/ tech/ ijs/ uuf/ en diergelijke.

Voorder, dat ic nae de diepte der Scheideur, maer zeeve Soorten van Letteren stelle, daermen anders noch veel meer andere paelen of plaetsen van diepte, zoude moogen bedenken, ende de Soorten van Letteren daer nae vermeerderen: om deeze wichtige reedenen. Te weeten, om dat ic niet en can bevinden, dat als men neffens of tuffen de zeeve plaetsen en soorten, noch eenige meer stelde: het geluit daer nae zulken grooten onderscheit te zullen ontfangen, dattet verscheide Letteren zoude moogen geacht worden. 'twelc ooc daer uit blijct, dat zelf maer zeeve plaetsen en Soorten gestelt weezende, het onderscheit in eenige gelegentheit zoo onmerkelyc is: datmen twee van zulke letteren, zonder onderscheit, d'een voor d'andere neemt, ofte maer eenderlei letter acht: Als dat te zien is inde ae ende ee, ie en ij. Want als deeze Enkel gebruyct worden, en merctmen het onderscheit naew, en gaen voor eene letter door: hoewel die saemen gevoecht met haer Staege, een merkelyc onderscheit hebben. Gelijc ooc de

ch, g, ende andere, elc nae de diepte des Deurs wel drie of vierderlei Letteren in der daet zijnde, nochtans voor eene worden geacht. Dit dan zoo zijnde als men maer zeeve plaetsen en soortē stelt: wat zout dan weezen als mender meer stelde?

Gelijker dan niet meer als zeeve Soorten nae de diepte des Scheideurs, behooren gestelt te worden : alzo en moogender ooc niet minder, als zoo veel worden geachtet. En zulx om dat men int gebruik van Spreken en schrijven, hoewel onweetende dattet ongemengde zijn, onderscheide Letteren vint, zo niet enkel, ten minsten saemen-gevoecht of dubbel, van alle zeeve de Soorten, die geen ander onderscheit als dit en hebben : gelijc uit de voorgaende voorbeelden blijft, en weder te zien is in h, aa, ae, ee, ie, ij, uu, en meer andere. Daer oover men dan , om alle onderscheide gebruikelijke Letteren onder haer waer geslacht te brengen, dit alzo gestelt moet worden.

Hier dient noch aengemerct, dat ic de zeeve Plaetsen, en Soorten daer uit ontsaende, alzo hebbe verspreit : datse ooc tot vier Geslachten connen gebracht werden : naemelijc tot 1 Keel-letteren, 2 Verheemelt-letteren, 3 Tandletteren, 4 Lipletteren: De Verheemelt-letteren drie Soorten en Plaetsen, en de Tandletteren twee vervattende : 'twelc heel noodich was alzo te geschieden: op dat, gelijkmen de Vryje Clinkletteren , onder welke het zeevenderlei onderscheit merkelijke plaets heeft , in zeeve geslachten verspreit : alzo weder de overige Letteren, in welke ten meestendeel maer vierderlei nae de diepte des Deurs, wort in aching genoomen, zouden moogen vervattet worden. Ic zegge ten meestendeel : dewijlder ooc Letteren zijn, geen Vryje Klinkers weezende, welke zonder verwerring onder die vier Geslachten alleen , niet en connen gebracht werden : als ic noch t'sijnder tijt, hoop te doen blijken.

Tien tweeden zijn de Letteren nae haer Vormen	{	Binnemont Letteren	{	Verheemels-	{	Keelletteren a, a, ^o , ^o , ^o h k Keelles.	} ch g . . n γ k Verhem.
				letteren	{	Vorstellet a, a, ^o , ^o , ^o	
		Tandletteren	{	Tandvleesl.	{	ie, ue, uo	} f z r l n d t Tandl.
				Tandbeensl.	{	ij, ui, uio	
uitermont of Lip-letteren				uu, ^o uu, ou	f v m b p	Lipl.	

IV. Hoofstuc.

De derde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Ten derden, De Enkelde Spreeletteren zijn 1 Eenstemmige, 2 Tweestemmige of Ruisclinkende.

De Eenstemmige Letteren zijn, die met eenstemmende Vormen gevormt worden.

Zijn tweederlei: 1 Clinkende, 2 Ruiscende. (vorden.

Clinkletteren, of om cortheit Clinkers zijn, die met Klinkvormen voortgebracht

Als deeze { aa ae ee ie ij uu } r l ng n m γ d b.
 { ^o eu eu ue ui 'uu }
 { oo o^o oe uo uoi ou }

Eigen-

Eigensch. 1. *De Klinkletteren crygen haer inwendige Form alleen inde Keel, ende de uitwendige inde heele vorm.*

Door deeze Eigenschap worden de Klinkers vande Ruisletteren, en vande Fleuiting merkelyc onderscheiden.

2. *De Klink-letteren hebben haeren Aefemtocht in, of ooc door de vormen, zonder steuterden uitgang.*

Ruisletteren zyn, die met Ruisvormen voort-gebracht worden.

Als de h, ch, s, f, k, t, p.

Onder de Ruijsfende Letteren, vervat ic hier ooc dezulke, die in haer Gront eigentlijk niet en ruisen: dewijle haer Scheideur, en Ruisgat, heel geslooten is: zoo dat den Aefem daer geen steuitende doortocht can hebben, waer uit het ruisen zoude ontstaen, en dienvolgende stom zijn. Gelyc als zijn de k, t, p. De Oorzaeken en reedenen, waerō ic deeze ewewel onder de ruisfende tel, zijn deeze.

1. Om dat de zoodaenige, hoewelze inden Gront stom zijn, en daedelyc niet en ruisen, ewewel ten aenzien vande cracht en pooging, die den Aefem doet om te ruisen, mogen ruisfende worden geheeten, en onder dat Geslacht gestelt. Die men ondertussen ooc, tot een onderscheit der andere, *Ruispoogende* mach noemen.

2. Om dat dezelve, wanneerze volcomen zijn, en uyt al, of twee deelen alleen bestaen, ooc inder daet ruisfende zijn: wel niet, als gezeit is, inden Gront, maer in haer aencleevende Deelen, voor of achter, of bei voor en achter. Zoo datse ten deezen aenzien, niet en mogen geacht worden te zijn Stomme; maer luidende, en ruisfende inder daet. Doch hoewel dit teegen het gemeene gevoelen schijnt te strijden, laet daerom niet waerachtich te zijn: als blijkt, 1. uit dat zulx in yder van die, alse volmaect uitgesproken worden, claerlyc can worden gehoord: Als by Voorbeelt inde *p*, daermen doorden toefstap haerder *V*orm, een zuipend geruis (by gelijkenis te spreken) hoort: en dan in den gront, de ruispooging haer weezen gehat hebbende, hoortmen weeder int af-stappen des *V*orms, een Gepuf of Opberstend geruis. 2. uit dat int einde van een Woort, dicwils twee van deeze Ruispoogende Letteren aen malcanderen coomen, die dan niet alleen int schrijven gezien, maer ooc int spreken onderscheidelyc gehoord en vernoomen worden: Als in *Gemaect/ gezact/ geraept/ nijpt/ snapt*. In deeze, en zoude men de *s* niet connen gewaer worden, en vande *p* of *k* onderscheiden, in gevalle zy heel zonder daedelyc geluit waeren: Dewijle de dingen die heel stom en zonder geluit zijn, door het gehoor onmogelyc zijn te onderscheiden. Maer hier wort de *s* vande *p* en *k*, door't gehoor ondetcheiden: En dienvolgende moetenze geluit hebben. En wijders, dewijlze inden Gront stom zijn: zoo moet haer geluit inde aencleevende Deelen zijn.

Eigenschap. 1. *De Ruisletteren crygen haer inwendige form, inde Deur haerder vorm, ten deezen aenzien Ruisgat genoemt: en de uitwendige inde heele vorm.*

2. *De vverking, vvaer door inde Deur ofte int Ruisgat de inwendige Form der Ruisletteren voort-gebracht voort, is de steuiting des doorgaenden Aefems aende zelve.*

Langen tijt ben ic becommert geweest, om te weten de rechte Oorzaeken van't onderscheit, tussen een Ruifend of Blazend, en clinkend of helder geluit: en dien-volgende ooc tussen de Ruifletteren ende Clinkletteren. Doch ben eindelijk in dit vermoeden gevallen, daer meede ic meen de zaec getroffen te zijn, dat haer onderscheit rijft, uit dat het eene veroorzaect wort, door een gladde, effen-gepaste, snelle doortocht des lichts deur een engte: het andere door een ongepaste, steuitende, en teegen-dringende doortocht des lichts door eenige naewte of engte. 't Welmen ooc, de zaec ontdeeft zijnde, merkelyc mettet gevoelen can gewaer worden waerachtich te zijn: als men een geclanc, en geruis in zijn mont metten Aefem voortbrengt, en ondertussen neerstich let, op de wijs van werking int een en int ander. Doch aldermerkelyxt can men dit voelen, als men het fleuiten metten Lippen, ende blaezen mette zelve, teegen malcanderen vergelijct: dewijle dat dan, het Gefleuit of clinkend geluit, en het geruis, op eene plaets zijn weezen crijcht. Dit blijct noch verder aen andere dingen: als aende Fleuiten die verdroocht zijnde, en daer oover stram, dikwils alleen geblaes voort-brengen: maer vervochticht weezende, en over zulx glat, helder luiden: Aen de groene Rietpijpjes, die ooc drooch geworden, haer clanc verliezen, en alleen ruiften: Aen dat de Keel des Menschē, door scherpe zinkingen, of groote droochte stram geworden, heesheit verweeft: maer met zoete vochticheit glat gemaect, heldere clanc leevert. Waer uit dan oopenbaer is, dat de steuitende, en stramme doortocht, die de droochte te weech brengt, de oorzaec van geruis is, en de gladde van clanc.

3. De Ruifletteren worden niet met zulke lichticheit niet voort-gebracht, als de Clinkletteren.

Dit leert de bevinding, als men int voortbrengen van beide daer op acht neemt. 't Selve wortmen ooc gewaer tussen 't fleuiten en blaezen, zelf ooc op een fleuit. De oorzaec is uitet voorgaende oopenbaer: te weeten, om dat de clanc voort-gebracht wort, met een wel gepasten Aefem, glat en snel door het clincgat gedreeven, zonder iewers teegen te steuiten: zulx dat al de cracht diemen doet, inde lichte dunne lucht oovergezet wort. Maer het geruis niet: want int voort-brengen desselfs, doetmen mettet ruifgat, aenden door gedreeven Aefem, teegenstant, doende die eenichsins steuiten: zoo dat de gedaene cracht gebrooken, niet heel inde lucht oovergezet wort: waer door het dan bezwaerlijker toe-gaet, en eevewel veel minder geluit veroorzaect.

Een Ruifclinkende-letter is, die gevormt voort met een Ruifclinkende vorm.

Zulke zijn de g, z, v.

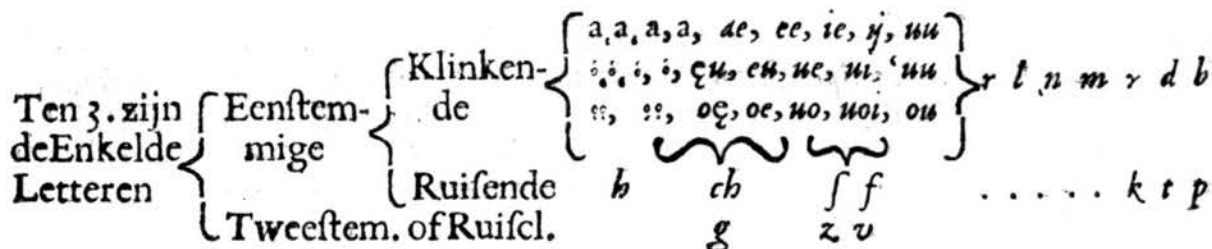
Eigensch. 1. De Ruifclinkers vervatten tweeederlei stem: ruifende, en clinkende: en elc van die crijcht haer vveezen op een byzondere plaets des vorms: de ruifende in't Ruifgat, en de clinkende int Clincgat. Doch beide genoegsaem op eenen tijt.

De Keel-ruifclinker heeft het ruifgat en Clincgat op eene plaets, en is derhalven in dit aenzien een uitneming van't voorgaende.

2. De

2. De Ruifletterē zijn dubbeldde Letteren, ten aenzien vanden aert haeres tweede-
geluuts: maer enkelde, ten aenzien vanden tijt, en vaste vereeniging of menging desselven.

Van deeze Onderscheiding der Letteren in drie Geslachten, 1 Klinkende, 2. Ruifende, 3 Ruifclinkende: alzo die ooc gans nieuw is, en geen gemeenschap en heeft met de bekende onderscheiding der Grieken, Latijnen, en andere in *vocales, Semivocales* en *Mutas*, Klinckende, half-klinkende en Stomme: is dienstich den Leezer aengeweezen te worden, tot voorcoming van lichtveerdige verwerping, hoe hy zal connen bevinden, dat dezelve nae waerheit is, ende inde natuer bestaet. Naemelijc, met ooc, gelijk vande andere Onderscheidingen is gezeit, nit te spreken, en vergelijken, zulke letteren, die in alle andere dingen, behalven in deeze, overeen comen: Als, de Hol-achtige *u*, de hol-achtige *f*, die behoort wort in *fu*, de hol-achtige *v*, die te hooren is in *vu*: Insgelijx de *i*, de platte *f* in *fi*, en de platte *x* in *xi*: Wederom de *o* de holle *ch* in *cho* of *och*, de holle *g* in *go*, ende diergelijke. Dit doende zal hy gewaer worden, dat int spreken vande hol-achtige *u*, de cracht des geluuts haer oorspronc heeft inde Keel, en dat hy die zoo van passe oopen houdende is, en dat den Aesem een gladde en crachtige doortocht, zonder steuiting daer crijcht. Ooc dat dien Aesem, voorts door de heele mont, zonder iewers re haepere, glat en clinkende zijn tocht neemt: en dat die zelve, van passe wijt tot dien einde ontslooten zy, zelf tussen de Lippen daer de Scheideur is. Dat int spreken vande hol-achtige *f*, de Keel heel rust, zonder eenige werking te doen: de Lippen daerentegen, alwaer de Scheideur is, zich met een naewer oopenheit stijf houden, om voor de tegensteuitenden Aesem niet te wijken: en dat den Aesem, daer teegen, en deur snuivende, een geruis maect, zijnde inde Binnemont, en inde Keel, geen geluit. Dat int spreken vande hol-achtige *v*, door de werking des Keels een klanc, en met eenen aende Lippen een geruis, doch bei duisterder dan te vooren, gehoort wert: en dat de Keel en Lippen bei cracht doen, en zich stijf houdē, maer zoo zeer niet als inde *f*, en inde *u*.

V. Hoofstuc.

De vierde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Ten vierden, De Enkelde Spreeletteren zijn 1 Platte of Hoochboomige, 2 Laeg-
boom

De Platte of Hoogboomige Letteren zijn, die met een platte of hoogboomige vorm gevormt worden.

Als de aa, ae, ee, ie, ij en Platte uu. Ooc de Platte h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die zoodaenige zijn, wanneer zy by een der voorgaende uitgesproken werden. Als in *hacht/ hacch/ hecht/ scharpen/ &c.*

De Laegboomige Letteren zijn, die met een Laegboomige vorm uitgesproken worden.

En zijn twee derlei: 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige Letteren zijn, die met een hol-achtige vorm voortgebracht worden.

Als de *ss, eu, eu, ue, ui, uu*: en Hol-achtige h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die zulke zijn, wanneerze by een der eerste samen-gevoecht, uitgesproken worden. Als in *hisch, heucht/ schuer/ &c.*

De Holle Letteren zijn, die gevormt worden met een Holle Vorm.

Als de oo, oę, oe, uo, uoi, ou, ende de Holle h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die holle Letteren zijn, wanneermenze met een der voorgaende holle Klinkers uitspreekt: als, in *dom/ bot/ plomp/* alle zeer eene zaak beteekenende, daer zijn de d, m, b, t, p, l, m, p holle Letteren, om datse met de holle o uitgesproken worden.

Naedienmen int spreken van eenige vryje Klinkletteren merkelijke mette ooggen zien, en met de handen tasten can, dat de Lippen inde eene saemen-getrocken worden, ende inde andere niet: Zoo isser al voor deezen by eenige, als Pet. Ramus, en die hem naevolgen, een onderscheiding der Vocalé gemaeckt: waer doorze in *diductas*, dat is, uitgestrekte, en *Contractas*, dat is, saemen-getrocken, zijn verdeelt: stellende onder de eerste a, e, i, ende onder de tweede o, u, y. Maer al hoewel hier iet schijnt gedaen te wezen, tot ontdecking vander Letteren rechten aert, in deezen, of liever der Vocaelen alleen: Zoo en ist nochtans, de zaak naerder aengezien zijnde, ende vergeleeken mettet geene ic daer van zal zeggen, en oopenbaeren, niet veel te beduiden, en met groote onvolmaechtheeden vermengt.

Want voor eerst nemen zy het voornaemste onderscheit, vande uitstrecking en Saementrecking der Lippen: als blijkt, uit datse elke Soorte daer nae noemen, als nae haer *differentiam Specificam*, of soortmaekend, en weezentlijk onderscheit: daer zulx maer byvallijke zaeken zijn, die deeze Soorten niet weezentlijk en onderscheiden: Als zonder welke die connen blijven bestaen, en eevewel weezentlijk verschillen, hoewel met eenige onvolmaechtheit. Want men can de o zeer wel met uitgestrekte Lippen uitspreken, en eevewel een o blijven: Doch, als gezeit is, zoo volmaect niet zijnde, als anders. Gelijk zulx gebeurt, wanneer men al lachende of greinzende, eenige woorden spreekt, daer deeze Letter in comt: of de Lippen spalkende, of noch anders. Zoo canmen ooc eenichsins de a spreken, de Lippen saemen-getrocken houdende.

Ten anderen, en is dit byvallich onderscheit inde eene Soorte, ooc niet nae waarheit gestelt, noch mette Natuer over een comende. Want niet de *diductio* oft

ofte uitftrecking der Lippen, een natuerlijke en vereifte eigenschap is, die de a, e en i vergezelschapt: maer de Lofheit der Lippen in deezen, dat is, datse noch faemen getrocken, noch uitgestreft en zijn.

Ten derden, by haer worden de Vocaelen in twee zulke foorten alleen onderscheiden: daerder, als uit mijn stelling blijkt, drie behoorden te weezen.

Ten vierden, daer wy doen bliken wel eenentwintich, oft anders wel twee en veertich vryje Klinckletteren, en ooc al de Consonanté, onder deeze onderscheiding te moeten gebracht werden: stellé zy onder de haere, alleen weinich vocaelen, te weeten zes: en inde Consonanten en merken zy deeze onderscheiden, of niet aen, als inde geene dieze *Mutus* noemen, dat is, Stomme: of daerzeze aenmerken, als in dieze *liquidus*, Smeltende, heeten, zijnde de f, l, r, m, n, en *firmus*, vaste, naemelyc de j, v, t, zeggende die *diductæ* of uitgestrekte te zijn, en deeze *contractæ* of faemen-getrocken, daer vergripenze zich grootelijc: Dewijle de geene dieze de *diductæ* of uitftrecking alleen toeschrijven, ooc *contractæ* of faemen-getrocken zijn, weezende alsnuu zus, alsdan zoo. Infgelijc dieze alleen zeggen *contractæ* te weezen, zijn immers alzoo dicwils *diductæ*, uitgestrekte, of liever losse: Als by Voorbeelt, de f, l, r, m, n, die alleen *diductæ* zouden nae haer zeggen weezen, zijn wel Losse in *salem / nar* en diergelijke: maer zijn ooc op een ander tijt *contractæ* of faemen-getrocken, als in *Solon / mo* en diergelijke. Zoo ooc de andere. Daer uit men dan ziet, wat een Verwerden, onvasten, en teegen de waerheit strijdich werc, die hooch-geachte Afdeeling en Beschrijving is, welke van zoo veel, en voornaemelyc vande Geleerste, nae gevolcht ende toegestaen is.

Dit dan teegen die vermaerde, en aengenoomen onderscheiding gezeit hebbende, is van noode, om onze Nieuwe daer teegen in te voeren, dezelve te betoonen waerlijc inde Natuer te bestaen. Daer toe wy weeder de bevinding, die niet en bedriecht, tot Getuige stellen zullen: waer door elc, dieder wel op acht, ten vollen zal connen verzekert worden. Zoo stelt uu dan voor om uit te spreken, a, i en o: waer van de eerste behoort wort in *mal /* de tweede in *ni /* een Aerd-vroetende Gedierte beteikenende, de derde in *schol /* een Platvis be-
duidende: of anders aa, ii, oo, zijnde dezelve elc met haer Staege faemen-gevoecht: waer van men de eerste spreekt in *raac / schaa /* de tweede in ic *hoo* door walging, *rooc* des viers, *roede* verw, *hool* die inde Hooven wast, de derde in, ic *hoo* het eeten oover 't vier, *rooc* van't Gebloemte, *roog* een bloem, *hool* vier. Dit doende, zalmen connen verneemen, datse aile drie, een vryjen oopen uitgang uiten mont hebben: datse alle drie de Deur of Engte des Ondervats achter inde mont hebben: datse alle drie clinken: Maer dat, hoewel zy in deeze alle oover een coomen, daer een merkelijc onderscheit zy, in dat de eerste plat klinken, de tweede hol-achtich, de derde heel hol: en zulx inde eerste uit oorzaec de Tong hoochst nae't Verheemelte, oover den gansen gront des Binne-monts gestreft is, en de Lippen los gaepen, mackende alzoo de platte Clanc, door de hoog-boomige vorm, daer de losheit der Lippen ooc toe helpt: in de tweede, uit oorzaec de Tonge dieper nae den Gront gehouden wort, en verder van't Verheemelte, de Lippen maetich

saemen-getrocken, verweckende alzo de hol-achtichheit des Clanc, door dat de vorm holder is : inde derde, om dat de Tonge heel aengetrocken is, laetende een holte van't Verheemelte tot aen den gront des Monts, de Lippenzeer saemen-getrocken, veroorzaekende alzo de heel holle Clanc, om dat de Vorm heel hol valt. Zoo ooc als men uitspreekt ee, eu, oe, daer van de eerste clinken in *heer/ eeten/* de tweede in *leur* en *zeur/ leugen/ heugel/* de derde in *moet/ hoe/ toe* : zal men connen gewaer worden, datse in alles, behalven inde Platheit, hol-achtichheit, Holheit, oovereencoomen : en dat zulx uit de Hoogboomige en ondiepte, middelboomige en hol-achtige, diepgrondige en holle gestalte der Vormen voort comt. Waerom over dan, uit dit alles, claerlic zal blijken, dat deeze onderscheiding in drien 1 Platte, 2 Hol-achtige, 3 Holle, mette natuer oovereen comt, ende van my nae waerheit gestelt zy.

Datter nuu onder deeze onderscheiding, niet alleen vijf of zes Vocaelen en behooren, maer wel eenentwintich Geslachten van vryje Klinkletteren : of als men die byzonderlijker als Snappende en Staege aenmerct, wel tweeneveertich Soorten van zodaenige moogen, en moeten gestelt worden : zal, hoe vreemt dattet luit, eevewel waer bevonden worden, wannermen de Scheideur, aen yder der zeeve plaetsen des Verwulffels maect : en elkereis de vorm 1 Plat, 2 Hol-achtich, en ten derden heel hol schickt : en dat men door elc van die een clanc aefemt, eerst met een hort, en daer nae staech, of met een hort en staechheit aen een. Want zulx zal saemen uitbrengen, de voorzeide twee-eneveertich Soorten van vry-clinkende Letteren, elc van den anderen onderscheiden : daer van de eene veertien Platte, de andere Hol-achtige, de derde veertien heel Holle zullen zijn ; die ooc meest alle onderscheidelijc inde Woorden en Taelen gebruiet worden : gelijk wy met Voorbeelden hier vertoonen zouden, ten waer't elders beter te pas quaem, en zulx blecke uit de byzondere beschrijving, die van elc der zelve zal werden gedaen.

Voorts dat deeze voor-beschreeve onderscheiden van platheit, hol-achtichheit, en holheit, niet alleen plaets hebben inde vryje Klinkletteren, daer dezelve uit de onderscheiden merkletteren, diemen daer toe gebruiet, oopenbaerlijker blijken : maer ooc inde andere Letteren, jae in die alle, hoewelder geen onderscheide merkletteren, die zulx aenwijzen, tot noch toe gevonden en zijn : zal men dan naectelijc connen ondervinden : wannermen een yder der zelve uitspreekt saemen-gevoecht tot een woordlit : eerst met een of twee platte, vryje Klinkletteren, daer nae met een of twee Hol-achtige, ten derden met een of twee Holle. Want men zal dan, de Bygevoechde of aencleevende Letteren, die geen vryje Klink-letteren en zijn, bevinden, int eerste uitspreeken platte te wezen, int tweede hol-achtige, int derde holle. Als by voorbeelt, stelt aa, *aa*, en oo ; voecht by elc een f, voor, of achter, nae dat men wil : en zecht faa of aaf, *f* of *af*, foo of oof : let dan wel op het onderscheit, 'twelc het geluit, en de vorm van f mede in elc van die drie heeft ; en zult bevinden, datse in aaf of faa plat luit, ende een hoogboomige vorm heeft, de Lippen zonder saemen-trecking, &c : datse in *af*, of *f* hol-achtich luit, de vorm middelboomich, de Lippen maetich saemengetrocken, &c : datse in oof of foo heel hol luit, de vorm diepboomich door het intrecken der Tonge, de Lippen seer saemen-getrocken, &c. Doet

zoo voort met yder Letter : als met *s* / zeggende, *aas* / *ss* / *oos* : of *eeg* / *eus* / *oeg* / en met alle andere: waer door gy zult waerachtich bevindé, het gene ic hier leer.

Hier door is dan ontdeeft een groot getal van Spreecletteren, die in een Weezentlijke en merkelijc onderscheit, zoo van malcanderen verschillen : datse met reeden , voor byzondere Soorten van Spreecletteren , behooren gerekent te worden. Want zy verschillen eevenveel, als *a* en *o* ; die altijt en in alle Taelen geacht zijn, zulken verschil te hebben, datse daer oover verdienden, byzondere en onderscheide Soorten van Letteren, te heeten. Waer uit ic dan besluit, dat ooc een gelijc oordeel te vellen zy, vande geene die ic hier ontdec.

Ten 4. zijn de Spreec-Letteren $\left\{ \begin{array}{l} \text{Platte} \\ \text{Laeg-} \\ \text{boomige} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{aa ae ee ie ij uu h ch} \\ \text{Holacht. } \text{'oo } \text{'eu } \text{eu } \text{ue } \text{ui } \text{'uuh } \text{ch } \text{ss } \text{g } \text{z } \text{v } \text{r } \text{l } \text{ng } \text{n } \text{m } \text{r } \text{d } \text{b } \text{k } \text{t } \text{p} \\ \text{Holle} \\ \text{oo } \text{o} \text{e } \text{oe } \text{uo } \text{uoi } \text{ou } \text{h } \text{ch } \text{ss } \text{g } \text{z } \text{v } \text{r } \text{l } \text{ng } \text{n } \text{m } \text{r } \text{d } \text{b } \text{k } \text{t } \text{p} \end{array} \right.$

Anders.

Ten 4. zijn de Letteren na de vorm $\left\{ \begin{array}{l} \text{hoogboomige of platte} \\ \text{Laeg-} \\ \text{boomige} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{aa ae ee ie ij u w} \\ \text{holachtige } \text{'oo } \text{'eu } \text{eu } \text{ue } \text{ui } \text{uw} \\ \text{Holle} \\ \text{oo } \text{o} \text{e } \text{oe } \text{uo } \text{uoi } \text{ow} \end{array} \right\} \text{h ch ss g z v r l n g m r d b k t p}$

VI. Hoofstuc.

De vijfde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

De Letteren in Hooge Geslachten, nae den aert en eigenschappen dieze door haer Vormen krijgen, onderscheiden zijnde : is ooverich, het zelve ooc te doen, nae de Onderscheiden, die uit de verscheide wijzen van Aesemen ontstaen.

Alzoo den Aesem onder andere, op twee wijzen can bevruecht worden, 1 Met een Hortende cracht, 2 Met een Staegge : zoo ist dat de Letteren daer van, als zijnde haer oorzaec, ooc een merkelijc onderscheit becoomen : naemelijc, datse zijn 1 Snappende, 2 Staegge.

De Snapletteren zijn, die door een Hort des Aesems voortgebracht worden.

Als de Snappende	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ac } \text{'eu } \text{o} \text{e} \\ \text{ce } \text{eu } \text{oe} \\ \text{ie } \text{ue } \text{uo} \\ \text{ij } \text{ui } \text{uoi} \\ \text{uu } \text{'uu } \text{ou} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{a, a, } \text{'i, i, } \text{u} \\ \text{a, a, } \text{'i, i, } \text{u} \\ \text{ac } \text{'eu } \text{o} \text{e} \\ \text{ce } \text{eu } \text{oe} \\ \text{ie } \text{ue } \text{uo} \\ \text{ij } \text{ui } \text{uoi} \\ \text{uu } \text{'uu } \text{ou} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{h} \\ \text{ch } \text{g} \\ \text{f } \text{z } \text{r } \text{l } \text{n } \text{d } \text{t} \\ \text{f } \text{v} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{k} \\ \text{ng } \text{r } \text{k} \\ \text{m } \text{b } \text{p} \end{array} \right\}$
------------------	--	--	---	---

Van deeze zijn de Vry-clinkende ofte Grond-letteren voornaemelijc int gebruik : welcke zoodaenige zijn, wanneerze Opperletteren eens Woordts zijn, gelijc de *e*, in hêt, mèt, mèn, mèi : en de *a*, in dât, mân, mæj, mæc.

De Staege Letteren zyn, die met een Staechwerkende Aefem voortgebracht worden.

Als de Stae- ge	$\left. \begin{array}{l} a, a, \text{é, é, \text{ee}} \\ a, a, \text{é, é, \text{ee}} \\ ae \text{ eu } oe \\ ie \text{ ue } uo \\ ij \text{ ui } uoi \\ uu \text{ 'uu } ou \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} h \\ ch \text{ g} \\ f \text{ z } r \text{ l } n \text{ d } t \\ f \text{ v} \quad m \text{ b } p \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} k \\ ng \text{ } \end{array} \right\}$	<p>Deeze zijn altemaal zeer gebruikelijc. Voorbeelden hier van heefstmen in héd, méns, mán, vanden, vóoven, schryvendé, vóóster, dráeyén, &c daer al de Let- teren Staege zyn, behalven die eenich Oppertrapmerc booven haer hebben.</p>

Hier staect ons te bewijzen, en doen blijken, om alle Teegenspreekers van nie-
 we Ontdeckingen den mont te stoppen, de volgende Stucken.

I. Dat elk geslacht der Vry-clinkletteren of Grondletteren tweederlei is: 1. Snappende, 2. Staege: als voor geleert is; en die beide inde Spraeken zeer gebruikelijc.

II. Dat de Cleefletteren of niet-vryclinkende, meede op gelijke wijze te onderscheiden zijn.

III. Dat dit onderscheit, van Snapping en Staechheit, zoo groot is: dat de Letteren, die daer in alleen verschillen, voor byzondere Soorten te houden zijn,

I. Aengaende het eerste, dat het onderscheit van Snapping en Staechheit, gebruikelijker wijze, in elc Geslacht der Vryclinkers valt: zal my misschien wel lichtelijc toegestaen worden, in eenige van die plaets te hebben, naemelijc inde i en u: Naedien al van outs eenige verandering in elc van die bespeurt is, zonder nochtans recht te weten wat, en daer door van die twee vier gemaeft, te weten i, j, u, w, waer van de twee, onder de gene diemen Consonanten noemt getelt zijn, en de andere twee onder de Vocaelen: Maer te zeggen, dat in alle andere, als inde aa, ae, ee, ie, é, éu, eu, ue, oo, oé, oe, uo, gelijc onderscheit is, en daer oover elc tweederlei te zijn, een Vocael en een Consonant: en dat de i en u achter een vryje Klinkletter gestelt, zoo wel een Consonant comt te weezen, als wanneerze voor staet, zal zeer vreemt schijnen: en misschien, om dattet nooit gehoort en zy, en teegen een yders gevoelen strijt, niet aengenoomen, noch gelooft. Maer des niet teegenstaende, ist eeyewel inder daet alzo: gelijc zal con-
 nen blijken, uit de volgende Ondervindingen, en Reedenen.

1. uitet gehoor. Want let naew, op't geluyt vande eerste ende tweede vryje Klinkletter, in deeze Woorden haach/laech/beer/die/wijt/hæz/dueren/huit/uut/smooy/hoe/rou; en gy zult bevinden, dat, hoewel beide de vryje Klinkers in elc woort van eenderlei geslacht en vorm zijn, de eerste nochtans snappende en hooger, de tweede staech en laeger, luidende te weezē: en datter eē gelijc onderscheit tussen beide is, alffer in ji en wu, tussen de i Vocael en j Consonant, u vocael ende de dubbelde w, bevonden wort. Daerenbooven zult gy door het gevoelen connen verneemen, dat dit hoorlijk onderscheit, door de Horting des Aefems met de Borst en Aefemmuizen, en Staechwerking des zelfs voort gebracht wort.

2. uit datter zoo veel minder Cleefletteren of Consonanten in een Woordlit connen coomen: alffer van deeze bygevoecht staen. Want daerder achter yder

Snap-

Snapklinker wel vier Aencleeverers connen gevoecht worden : en can men achte eene vryje Staechklinker, maer drie : en achter twee Staechklinkers, maer twee uitspreeken. Als achter e, can men eentoppich byvoegen *rft*, zeggende *duu crfft/ herfft*: maer achter *ej*, zal men ten hoogsten maer drie, en achter *cej* en *ew*, maer twee connen voegen : en zoo met alle andere. Waer uit crachtelijc volcht dat *j* in *ej*, en de leste *e* met een *j* in *cej*, ooc de leste *e* en *w* in *ew*, geen Vocaelen, maer Consonanten zijn : en alle andere die in zulken gelegenheit staen. Want waer enze Vocaelen, zoo en zoude door haet teegenwoordichheit, de byvoeging van eeveel Consonanten, niet verhindert worden.

3. uit de verlenging der Woorden. Want gelijc in *zitt/ zitten/ ball/ ballen/* de tweede *t* en *l* van eenen aert is met de eerste : zoo ooc in *glij/ glijen/ eij/ eijeren/ schreij/ schreijen/ hout/ houtoe/ douw/ douwen/* de leste *j* en *w* mette naest leste. Maer de leste *j* en *w* zijn Consonanten : en volgens dien ooc de naestleste. En indien *u* en *i*, achter een andere vryje Klinker coomende, Staege of Consonanten zijn : zoo moeten ooc alle andere vryje Klinkletteren, in die gelegenheit zulx weezen. Het is waer dat int verlengen eenige Letteren wel veranderen : als de *f* in *v*, de *s* in *z*, *ch* in *g*, en *t* in *d* : maer dat geschiet alleen, alffer een vryje Staechklinker voorgaet, en blijven anders onverandert. Ooc veranderenze alleen vande eene Staege inde andere, en niet van Staege of Consonant in Vocael of Snappende, noch het teegendeel, gelijc hier, alffe veranderde, zoude moeten gebeuren.

4. uit de Omkeering der Woordleeden. Want gelijc *li* in *il* omgekeert zijnde, de *l* in beide van een Weezen blijft : Zoo ooc *ja* in *aj*, *je* in *ej*, en *wa* in *au*, omgekeert weezende, blijven de *j* en *w* dezelve ; alleen, nae den aert der Naletteren, daer wat crachtiger luidende. Zijnde dan eerst geweest Staege of Consonanten, blijven zijt ooc nae. Daer uit ooc vande Ooverige, in gelijke gelegenheit staende, het zelve te besluiten is.

5. Daer can in yder zaec, maer eene weezentlijke Form zijn. Maer int geluit eens Vocaels, die ic hier Snapklinker noem, is de weezentlijke Form van een Woordlit. Dien-volgende en machcher maer een in een Woord-lit coomen. Dewijl men dan veel vryje Klinkletteren in een Woordlit bevint : zoo moeter een van die, alleē een vryje Snapklinker zijn, en de andere Staege of Consonantē.

II. Belangende het tweede, dat de Ooverige Gestachten der Letteren, zijnde de Niet-vryklinkende, ooc in Vocaelen of Snappende, ende in Consonanten, of Staege, te onderscheiden zijn, hoewel het noch veel vreemder als het eerste schijnt : is eevewel ooc mette Natuer der zacke oover een coomende. Want datse Vocaelen of Snapletteren connen zijn, en somtijts ooc zoo gebruiet worden : blijft uit dat men die alleen zonder Grondletter of vryje Klinker toppich uitspreeken can, en ooc in eenige Woorden zoo wel uitspreekt : Als in *werlt/ harp/ Dirck/ kemp/ schelm/ arm/ erck/ schelp/ elf/ &c.* : wanneermen die zoo uitspreekt, datse schijnen elc twee Woord-leeden te zijn, zonder nochtans een Snapklinker daer by te voegen, 'twelc zeer wel can geschieden. En al ist dattet schijnt, dat mender dan een vryje Snapklinker by doet : zoo ist nochtans inder daet zulx niet. Want let op de gestalte der vormen, int uitspreekē vā *schelm*

alstwee woordleeden : en zult bevinden dat int voortbrengen van Im, daermen zoude meenen een i of e tussen te koomen , nochtans zulx niet en is : dewijle datter inde mont geen vryje oopenheit en komt, maer datse eerst aende Tanden mette Tonge , en dan , zonder tussen-coomende gaeping, mette Lippen teegen malcander geslooten blijft : daer oover dan het geene datmen zoude meenen een e of i te zijn; zulx niet en can weezen , maer is alleen de onvryje Snapklinking vande m. Desgelijx zalmen ooc inde andere bevinden. Alleen spreekmen ooc dicwils de niet-vryklinkende-Letteren uit , op de wijs als offet Woordleeden waeren : gelijc wannermen de voogelen wech-jaegende , zeit, chs, chs ; als men tot stilte porrende, zeit, st : als men neurt met gesloote Lippen mm, mm, mm, &c : of met de Deur aende tanden geslooten, nn, nn, &c, en op duizent andere wijzen. Dat nu deeze geluiden zonder vryje Snapklinkers, den aert der Woordleeden hebben , is naectelijc te zien , wannermen die inde Maetdichten stelt ; want dan vervullenze daer de plaets van een Woordlit, ende en connen anders niet bequaemelijc daer in gebruyct worden : daer't ter ander zijde zeer wel valt, wanneerze voor woordleeden verstrecken. Daer van ic deeze twee regels, elc zes voeten van twee woordleeden vervattende, tot een proef stel.

Het Kaekelende Hoen, vvoor 't Koorun picken op :

Chfs, Chfs riep Hans, en greep een Vorrk by de kop.

Hier is rnn, chfs, chfs, rrk, elc inde plaets van een Woordlit, en wort ooc op die wijs uitgesprooken. Waer uit dan volcht dat een vande uit-vryklinkende Letteren, onder elc van die, een Snapletter moet zijn, ofte een Vocael.

Dat nuu de Niet-vryklinkende ooc Staege zijn , jaе meest altijt inde gemeene Spraeken, is oopenbaer, uit dat schier alle woordleeden eentoppich zijn : gelijc uit de Maetdichten blijft. En daerom en connenze maer eene Snapletter begripen : naedemael elke Snapletter een Top veroorzaekt. Door dien datter dan maer eene Snapletter in yder van die is, welke een vryklinkende is ; en datter in meest alle, noch verscheide niet-vryklinkende Letteren by gevoecht zijn : zoo moeten die niet Snappende weezen, en volgens dien Staege.

III. Zoo veel nuu aengaet het derde , dat de Letteren die inde Snapping en Staechheit alleen verschillen , voor onderscheide Soorten te achten zijn : can door de volgende reedenen, geloofwaerdich worden gemaect.

1. Tussen de i ende j, en tussen de u, en w, is zoo grooten verschil , datse onderscheide Soorten van Letteren zijn : maer 'tverschil deezer bestaet alleen in de Snapping en Staechheit : Zoo moeten dan alle Letteren, die daer in verschillen, verscheide in Soorten weezen. De eerste Voorstelling bewijs ic, eerst mettet Gemeene gevoelen, na welke deeze voor verscheide Letteren worden gehouden. Daer nae mettet groot verschil, 'twelc inde woordleeden wort gehoort, die in alles, behalven in de voor of achterstelling, deezer over een coomen , zijnde zoodaenich, dat die Woordleeden voor verscheide geoordeelt worden : en moeten derhalven niet geheel uit het zelve vervolg van Letteren bestaen: 'twelc nochtans zoude weezen, als de verschicte Letteren eenderlei waeren. Voorbeelden hier van zijn, ij, een Afgrijzend geluit, en jij voor gij : ijl en jillis ; ijs en jis :

uw,

uw, en wu; uwt, en wut; **uw** voor **ons** en **bewust**. De tweede Voorstelling is uitet voorgaende bekend. Derhalven blijft het Besluit vast.

2. Eene Letter en can geen Vocael of Booveluidende, en Consonant of Mee-luider zijn. Maer als deeze geen byzondere Soorten van Letteren waren, zoudenze zulx beyde weezen. En daerom moetenze Onderscheide Soorten zijn.

Hier uit zietmen dan, dat door deeze Onderscheiding ontdeckt wort, een zoo grooten getal van Spreekletteren, die tot nu toe zijn verburgen geweest, dat de voorbeschreeven meenichte de helft meerder wort.

De Enkelde Spracklette- ren zijn nae de wijs van Aesemen	Snap- pende	$\left\{ \begin{array}{l} aa \text{ ae } ee \text{ ie } ij \text{ uu} \\ \text{'' } \text{eu } \text{eu } \text{ue } \text{ui } \text{'uu} \\ oo \text{ oe } \text{oe } \text{uo } \text{uoi } \text{ou} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} h \text{ ch } f \text{ ff } g \text{ z } v \text{ r } l \text{ ng } n \text{ m } \text{ , } d \text{ b } \text{ , } k \text{ k } t \text{ p} \end{array} \right\}$

VII. Hoofstuc.

De zefte gemzene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Volcht nuu de Onderscheiding der Letteren in Hooge geslachten, nae de Deelen daer uitse bestaen.

Hier nae zijnze te onderscheiden in 1 Eendeelige of Bloote Letteren, 2 Veeldeelige of Bekleede.

De Bloote Letteren zijn, die alleen uit een Lettergront bestaen.

Zulx is de eerste a of Snap-a in **aarde/ aap**; ende de eerste e in **eezel/ eeben/ eet**; als men die begint uit te spreken, of uit te Aesemen, wanneer haer vorm al bereit is.

Eigensch. 1 De Bloote Letteren zijn de Corste. 2 Zy connen met andere Letteren die met haer van eene Vorm zijn, bequaemelyc vereenicht worden. 3 Zy worden voortgebracht met een blijvende Vorm.

De Becelede Letteren zijn, die uit een Lettergront en een of twee Cleeffels bestaen.

Eigensch. 1 De Becelede worden voortgebracht met een Ooverstappende Vorm.

2. Zy connen met Letteren van een andere Vorm vereenigen.

Zijn vveederom 1 Half-becelede, 2 Heel-becelede.

De Half-becelede Letteren zijn, die uit een Lettergront, ende een Letter-cleeffel bestaen.

Eigensch. 1 Zy veroorzaeken uit een Vorm, die tot eene andere alleen ooverstapt.

2 Zy connen aen eene zijde met een Letter van een andere bequaemelyc vereenigen.

3 Van lengte zijnze middelmaetich.

Deeze zijn 1 Voor-becelede, 2 Nae-becelede.

De Voor-becleede Enkelde Spreecletteren *zyn*, die alleen een *Aencleevende* deel, en dat voor aen haer gront hebben.

Voorbeelden daer van zijn de eerste a of Snap-aa in *jaa/ raat/ gaa*: de eerste o, e en i in *gr:st/ goot/ peer/ tee/ pijp*: de eerste l in *gall/ m:ll*: de eerste f in *beff*.

Eigens. 1. *Deeze vvorden voortgebracht met een vorm, die alleen Toestappende is.*

2. *Zy connen voor bequaemelyc met een Letter van een ander vorm, en achter met een eenvormige vereenicht vvorden.*

De Nac-becleede Letteren *zyn*, die uit een gront en Nac-cleeffsel bestaen.

Men can die van deezen aert zijn hooren in *all*: daer de a en tweede l zulx is alsmenze laet afstappen: zoo de tweede of staeg e in *een/ eet*.

Eigensch. 1. *Deeze vvorden gevormt met een Afstappende vorm.*

2. *Zy connen bequaemelyc achter vereenicht vvorden, met een Schil-vormige Letters, ende voor met een Eenvormige.*

De Heel-becleede Letteren *zyn*, die uit een gront, en twee Cleefffels bestaen: een voor, en een achter.

Als de a in *dat/ was/ bal*: de r in *draech/ smool*.

Eigensch. 1. *Zy vvorden gemaect met een Toe en Afstappende vorm.*

2. *Aen vveederzyden connenze met een Letter van een andere vorm vereenigen.*

3. *In lengte gaenze al de andere te booven.*

Dat inde Letteren het boovengestelde vierderlei onderscheit voorvalt, can men afneemen uit dat eenige aē weederzyden met Eenvormige verknocht zijn: eenige aende eene zijde alleen, hebbende aende andere zijde een Schilvormige, tot welke eē merkelyke ooverstapping moet geschiedē, en dat of voor of achter: en eenige aen wederzyden met zulke Schilvormige. Want die aen weederzyden met Eenvormige vereenicht zijn, als de middelste a en e in *Aäron*, beëdicht, moeten bloot of eendeelich zijn: om dat haer *Vorm* blijft, en geen ooverstapping en doet. Zulx dat de oorzaec van een Cleeffsel daer niet zijnde, en cander ooc de daet, of het Cleeffsel zelf niet weezen. Die aen d'eene zijde met een eenvormige Letter, en aen d'ander zijde met zulc een Schilvormige, tot welke een merkelyke ooverstapping geschiet, saemengevoecht zijn, moeten nootsaekelijc half becleet zijn: om dat haer vorm aē de eene zijde die merkelyke overstapping doende, het geluit ondertussen moet dueren: 'twelc dan het Aencleevende deel is, den gront, 'tsy voor, of achter, by-gevoecht: daer de andere zijde, om dat ter geē ooverstapping geschiet, door dien de *Vorm* des naeste Letters dezelve is, bloot moet blijven, zonder een cleeffsel bygevoecht te hebben. Desgelijx valt te zeggen, van die aen weederzijde met zulke Schilvormige vereenicht zijn.

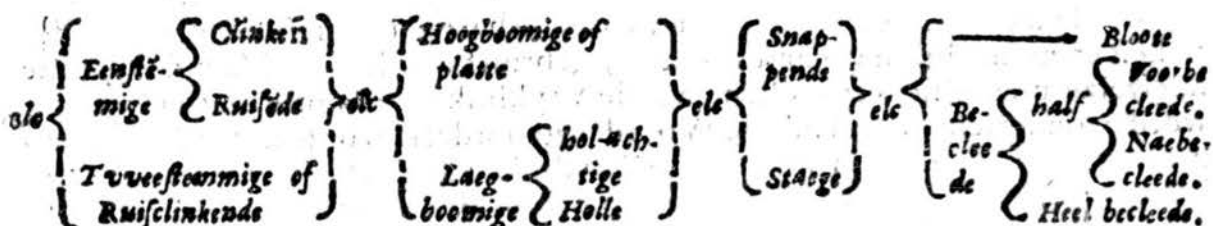
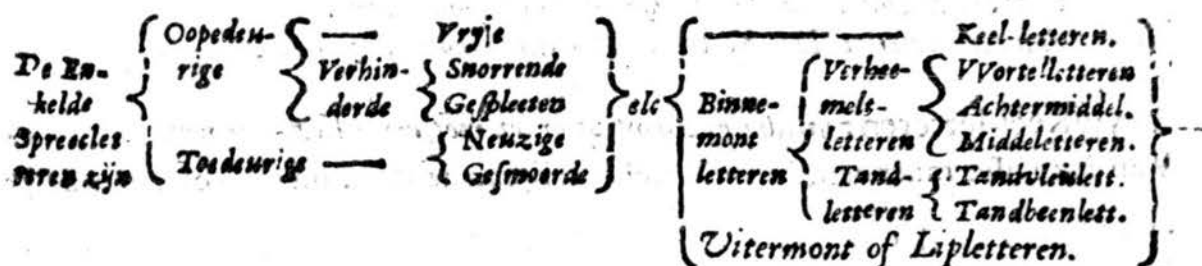
De Enkelde Spreecletteren zijn nae haer deelen	}	—	—	—	Bloote	
		} Becleede	—	—	}	Voor-becleede.
			—	—		Nac-becleede.
		—			Heel-becleede.	

VIII. Hoofstuc.

Vande Vryje Keel-Letteren.

Aldus de Enkelde Spreek-letteren in Hooge Geslachten alleen onderscheiden zijnde, is noodich de zelve oock te verspreiden van een Hooch geslacht; in vervolgens needer-gaende Afcomsten. Twelc alzoo geschiet, datmen een der voor beschreeve Hooge Geslachten booven aen, als Opperste Geslacht vande ooverige, stelt; ende de andere als Afcomsten daer onder, een tot de eerste Afcomst, een tot de tweede, een tot de derde, en zoo voort. Dit can op wel hondert en twintich wijzen geschieden: en dat alleen nae de verscheide schicking der vijf Geslachten, laetende het zeste in eenen stant, als ooc de Afcomsten van yder Hooch Geslacht: door welkers verschicking, noch ontalijke andere wijzen van voortgang connen ontstaen.

uit welke alle wy een aenwijzen zullen, zijnde de volgende,

Dit canmen corter aenwijzen, met alleen te stellen de uiterste Afcomsten der Hooge Geslachten, aldus.

$$\begin{array}{r} 5 \\ 7 \\ \hline 35 \\ 3 \\ \hline 105 \\ 2 \\ \hline 210 \\ 4 \\ \hline 2520 \end{array}$$

Het vervolg van deeze Taefel of aenwijzing brengt uyt twee duizent vijf hondert en twintich ~~in~~ Afcomften of Soorten van Enkelde Spreekletteren, als inde Vermenichvuldingen hier neeven staende te zien is. Doch staet te merken dat den voortgang in alle Afcomften totten einde toe niet en duert, maer in sommige als inde Snorrende, Gespleeten, en meer andere eenige tacken afgecort worden, waer door dit groot getal minder wort.

Voorder dit voorgestelde Vervolg geheel te beschrijven, en van alle de Afcomften te onderzoeken offer ooc zulke Letteren connen uitgesproken worden en zoo jae, ofse inde Spraeken gebruikt worden en welke die zijn, &c. alzoot lang zoude vallen, zullen voor dees tijt alleen 'tgeene noodichst schijnt daer van verhandelen, en tot dien einde het voornoemde Vervolch hier en daer affnijden, en ooc veranderen, om alzo het noodichste geschickelijker by een te voegen, en onder gemeene Geslachten te brengen, Als volgt.

De Enkelde Spreekletteren zijn 1 Oopedeurige, 2 Toedeurige.

De Oopedeur-letteren zijn die met een Oopedeurige Vorm voortgebracht worden, En zijn 1 Vryje, 2 Verhinderde.

Vryje Letteren zijn die met Vryje vormen gevormt worden.

Deeze zijn drierlei 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Des Uitermonts of der Lippen.

Vryje Keel-letteren zijn, die gevormt worden met vryje Keel-vormen.

*Van deze isser maer een, die onderscheidelijc in acht genomen wort, en is de **H**.*

Het is wel zoo, dat inde Keel ooc Vryclinkende Snapletteren en Staege voort gebracht worden: en dat van elx een Platte, een Hol-achtige, en een Holle, maekende saemen zes: die ooc alle by veel in haer gemeene Sprac, om de defricheit en mannelijckheit haeres Gehuits, gebruikt worden. Maer dewijle die, hoewelze merkelijke verschillen, vande Vryclinkende Wortel-letteren niet en worden onderscheiden; ende de Woordengoordeelt worden, in weezen, ende beteikenis dezelve te zijn, ofse mette Vryclinkende Keel-letteren, of Wortel-letteren uitgesproken worden: zoo en heb ic die hier ter plaets byzonderlijc niet beschreeven. Maer aengezien het mette **H** een andere gelegenheit heeft, als die niet en wort onverscheidelijc voor de vryje Verheemeltruisende, noch Ruifclinkende gebruikt, maer elc vanden anderen, beide in Sprac en Geschrift onderscheiden: zoo ben ic gedwongen het Geslacht van Keel-letteren hier aen te roeren, 'twelc ic anders, om de korthheit, hier en op veel andere plaetsen zoude hebben voorby gegaen. Want niet en staetet vry te zeggen **Heer** of **Cher**/ **hy** of **thp**: gelijck wel doet te moogen spreken, of **gaet**/ nae de gemeene wijs, of **gaat**/ met een zeer wijtgaepende defricheit.

Belangende voort den aert vande **H**, die heeft my lange gequollen, eer ic tot rechte kennis desselfs heb connen tacken, en my in mijn gevoelen vergenoecht houden: en dat uit oorzaak ic de Wortel-letteren achtode de **Gusturaks** ende de Diepste te zijn, nae de lengte der Vormen, niet eens vermoedende datter noch

een andere ry Letteren dieper was. En daerom, niet weetende wat plaets inde Letter-orde die toequam, viel in meening, die een Staege vryje Verheemelt-letter te zijn, ende dezelve mette Staege *aa/ae/ee/* *u, oo/* &c: gelijc een *j* en *w* dezelve is, mette Staege *ij* en *uu/* &c. Zulx dat de *h* zoude weezen in *hemel/* een Staege *ee*; in *hol/* een Staege *oo*; in *halm/* een Staege *aa/* &c: luidende daer, nae den aert der Voorletteren, oncrachtiger, alse achter gestelt zijnde met andere teikenen, wel doet. Doch my inden zin coomende, datter ooc booven de Wortel-letteren ende Verheemelt-letteren, een geslacht van Keel-letteren was: ben met meerder vernoeging in meening gerocht, die een Keel-ruifende Letter te zijn. Want aengaende dat haer geruis zachter is, als de andere Ruifletteren, en ooc wat meer nae den aert des klanks neicht: zulx geschiet uit oorzaec vande diepte haerder plaets of Ruifgats, daer't geruis voort komt. Wantet daer door gebeurt, dat het geruis nae zijn steuwing, door zoo grooten diepte trekkende, eer't uiten monde comt, ondertussen de scherpicheit wat verliest, en een zachter aert van wat gladdicheits in doortocht, aenneemt: Gelijc ooc inde *th* meer zachticheit, als inde *h/* om dezelve oorzaec, bespeurt can worden.

Euwel meen ic noch, dat de *h* niet altijt een Ruifende Keel-letter zy: maer datse ooc dikwils, als een Ruifclinkende Keelletter, uitgesproken wort. 'Twelc niet omgestooten en wort, door dienmen mocht meenen, dat op een zelfde plaets als hier uit de Keel, geen Geruis en geklanc seffens zoude connen voortcomen, gelijket moet geschieden alse voor een Ruifclinkende zoude zijn: dewijle het tegendeel waer is, gelijc een yder claerlijc bevinden can int fleuiten mette lippen. Want dit al zoo can geschieden, datmen beide den fleuitenden clanc en blaenzend geruis can hooren en voeten op eene plaets zijn oorspronc te neemen: dewijle bespeurt wort den Aesem aende Lippen ten deele te steuiten, maekende het geruis, enderen deele, glat door te trecken, maekende den fleuitenden klanc.

Ondertussen en verwerp ic ooc mijn eerste gevoelen, daer terstont van geroert is, niet heel: maer ben noch in die bedenking dat de *h* den aert van een Vryje, Staege Verheemeltklinker, en Keelklinker, wel comt in zich eenichsins, en somtijts te bevatten.

Aengaende nuu het gemeene en out gevoelen vande *h/* dat die geen Letter, maer alleen een *aspiratio*, dat is, Geblaes of Geaesem zoude zijn: daer uit lichtelijc ontstaen om dat, de Grieken die in haer Schriften neffens andere Merkletteren niet en stellen (gelijcke nochtans eertijts wel plachten) maer alleen met een half Oortje booven de Vryje Snapletteren gestelt, beteikenen: zulx is licht te weerleggen: dewijle zoodanigen zeggen, een zwaert om zich zelve te doden, mede brengt. Want, is de *h* een Aspiratie; zoo isse ooc een letter: anders en moesten *g/ f/* &c, ooc geen letteren zijn: daer zy zelve de geene dieze Stomme noemen, voor Letteren h ouden. en wie en zal niet zeggen dat een Aspiratie meer recht heeft om een nae m van een Letter te draegen, als een Stomheit?

Wat aengaet dat de Grieken die, neffens andere Letteren niet en schrijven: dat bewijst wel datter by de Grieken geen behoorlijke Merkletter en is, om de Spreekletter *h* te beteikenen: maer deeze en can daer door, de Natuer van een Spreekletter te zijn, niet benoomen werden. Want Wy ooc elders bewijzen, veel

andere Spreekletteren inde Spraeken te wezen, die gans geen eige merkletteren en hebben. Daerenbooven weetmen dat de Hebreen tot veel vrye klinkletteren geen eige merken hebben, dieze neffens andere zouden moogen stellen: maer alleen zoekere punten, nae bedacht, die gestelt worden onder de andere, gelijc het Griex teiken boven: en niemant mach daerom zeggen, dat die vrye klinkers geen Letteren en zijn. En zooder geen Merkletteren en waeren, zouden dan niet eevewel de Spreekletteren de zelve zijn.

Dat nuu ingebracht wort de **h** geen tijt te hebben, en een Woordlit door haer byvoeging niet verlengt te wordē: is maer ten deele waer, en zulx niet crachtich, om die daerom buiten het getal der Letteren te stooten. Want zy heeft eenigen tijt, hoewel int gemeen cort, anders en zoudeze niet connen onderscheiden gehoort worden. en om dat haer tijt int gemeen cort is, en brengtse de Woordleeden, daerze bygevoecht wort, geē merkelijke verlenging by. Om nuu met eenen de oorzaec deezer korthheit aen te wijzen: is te weeten, dat dezelve gemeenelijc voor aen een vrye Snapklinker vereenicht is, die alle, gelijc elders verthoont is, meede haer geluit inde Keel krijgen: waer oover die dan eer en naewer coomen te vereenigen, als veel andere Letteren wel doen: als hebbende geen aenkleevende deel tussen beide, daer lankheit uit zoude ontsaen. En van gelijc vereenichtse ooc ras en naew met de Ruisletteren, als inde **ϰ**, **Ϸ** en **ϸ** der Grieken: om dat, hoewel het wezen des Geluits inde Keel niet en is, eevewel den Aefem, haer stof, daer uit moet coomen.

Deeze Letter wort gemeenelijc **h**aa genoemd: doch heb bevonden int leeren mijns Kints, twelc deeze Letter ooc zoo noemde, zulx voor de leerlingen dwaaling en moejelijkheid te veroorzaeken: dewijle zy int spelden de **aa** willē behouden, om datze in de andere letteren gewoon zijn alleen de **ee** te weezē, en geē **aa**. En zoude derhalven beeter achten, die gelijc ooc de **h** te noemen, met **ee** daer by te voegen, in plaets van **aa**. Voorts dat ic ooc deeze liever noem **hee** de **ee** achterstellende, dan gelijc de andere Ruisletteren met de **ee** voor: geschiet 1 Om datse als een Voorletter altijt by nae gebruiet wort: 2 Om datse mette Ruisclinkers groote gemeenschap heeft, en zulx ooc wel is: welke men gewoon is te noemen mette **e** achter te voegen.

			Keel-letteren: als de h .
De Enkelde Letteren zijn	} Oopedeurige	} Vrye	Binnemont-letteren.
			Lipletteren.
			Verhinderde.
	Toedeurige		

IX. Hoofstuc. Vande vrye Verheemelt-letteren.

De Vrye Binnemontletteren (die nae de Verhandeling der vrye Keel-letteren volgen) zijn, die gevormt worden met vrye Binnemont-vormen.

Zijn tweeederlei: 1 Verheemeltletteren, 2 Tandletteren.

Vrye Verheemelt-letteren zijn, die met vrye Verheemelt-vormen voortgebracht worden.

En

En zijn 1 Eenstemmige, 2 Tweestemmige.

De Vryje Eenstemmende Verheemelt-letteren zijn, die met een vryje, eenstemmende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

En zijn, ofte Clinkende, ofte Ruisende.

De Vryje Verheemelt-klankletteren zijn, die met een vryklinkende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

Zijn van tweederlei aert: 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

De Platte Vryklinkende Verheemelt-letteren zijn, die met een platte vryklinkende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

Die wederom zijn 1 VVortelletteren, 2 Achtermiddeletteren, 3 Middeletteren.

De Platte vryklinkende Wortel-letteren zijn, die met een platte vryklinkende VVortelvorm voortgebracht worden.

Deeze is de **A**: en heet **Aa**: mach ooc, als men die vande **a** des Keels onderscheiden wil, Wortel-**Aa** genaemt worden.

En is tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Snap-**aa** is, die met een hort des Aesems, door een platte vry-klankende VVortelvorm, voortgebracht voort.

Voorbeelden hier van heeft men in **dat/al/as/man**/ op een gemeene wijs uitgesproken.

De Staech-**Aa**, of Platte vryklinkende staech VVortelletter is, die met een staechwerkenden Aesem, door een Platte vryklinkende VVortelvorm, veroorzaect voort.

Beide deeze Letteren voeren de naem van **A** of **Aa**: zijnde de leste een naem, die uit deeze twee letteren bestaet: waer van de eerste de Snap-**aa** is, en de tweede de Staech: en verstrecken derhalven hier voor een Voorbeeld.

De Platte vryklinkende Achtermidde-letteren zijn, die gevormt worden met een platte vryklinkende Achtermiddevorm.

Deeze noem ic **Ae** int Getal van een, ende **Aen** int getal van veel.

En zijn ooc als de Voorgaende tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Snap-**ae** is een **ae**, die voortgebracht voort met een hort des Aesems, door een Platte vryklinkende Achtermiddevorm.

De Staech-**ae** is, die geaesemt voort met een Staechheit, en gevormt met een Platte vryklinkende Achtermiddevorm.

De Snap-**ae** en Staech-**ae** zijn veeltijts saemen gevoecht, en worden dan beteikent met **ae**: als in **aerde/ baerdich**/ uitgesproken nae gelijkheit van't geblaet der Schaepē: alwaer de eerste Spreekletter, beteikent met **a**/ een Snap-**ae** is, en de tweede, beteikent met **e**/ een Staech-**ae**. Deeze, gelijc zy met de eige merkletterē vande vryje Wortelklanker **a**/ en de vryje Middellinker **e**/ beteikent worden: alzoo zijnze ooc geacht, die inder daet te weezen, en saemen een Schilformich geluit of *Diphthong* te maekē, uit de Wortel-**aa** en Middell-**ee** (zoo om onderscheits wil van my genoemt) bestaende. Maer dat dit teegen de waerheit strijft, en het teegendeel, alhier geleert, daer mede oover een comt: zal den Loezer connen

weeten ende zeekerlijc ondervinden, uit te beproeven of deeze twee saemen, en ooc elc alleen, niet en connen bequaemelijc uitgesproken worden met eene vorm of gestalte des monts, zonder die te roeren of veranderen. 'Twelc doende zal bevindenjae: en datse niet anders en verschillen als inde Snapping en Stacchheit des Aefems, en met eenen des Clanx. Waer uit dan claerlijc blijft, die geen Schilvormige Letteren, als de *a* en *e* zijn, te weezen: noch saemen te maeken het geene men eigentlijc een *Diphthonge* noemt.

Hier toe canmen ooc noch tot bewijs by brengen, voor die, by welke de Achtbaerheit of aenzienelijckheit veel gelt, dat de Grieken 'tgeluit vā deeze twee Letteren (zijnde gelijc, als aengeroot is het geene de Schaepen int Blaeten voort brengen, wanneerze krijten *bae*) met eene merkletter, *Esha* genoemt, dieze geen Diphthonge, maer een lange Vocael heeten, gewoon zijn te beteikenen. Gelijc ooc lichtelijc wel de Hebreen met haer twee stipjes, *Tser* of *seri* genaemt, doen. Daer noch by comt, dat inde Fransoise tael de geluiden die inde woorden *seste*, een hooft, *beste*, een beest, *mesme*, zelve, &c, gehoort worden, en met *es* beteikent zijn, niet lichtelijc gezeit en zullen worden Diphthongen, uit Schilvormige letteren bestaende, te weezen. Maer dewijle deeze daer ic van sprec dezelve zijn: zoo moeter een gelijc oordeel oover gevelt werden.

Alzoo getoont hebbende, dat detwee Letteren in *ae* geen *a* en *e* of Schilvormige en zijn, staet nuu ooc aen te wijzen, watse vande *a* en *e* verschillen: als met naemen, dat daer *a* een Wortel-letter, en *e* een Middeletter is: zijn deeze Letteren, die tussen beiden comen, te weeten, Achtermidde-letteren: 'twelc voor de geene, die int sprekken van deeze drie, *aa/ae* en *ee* / op de plaetsen des Scheideurs in elc let, naetelijc sal blijken. En hier oover ist datmen, als deeze met *ae* beteikent worden, die merkletteren alzoo moet aenmerken, datze be- duiden, niet een dubbeld, tweevormich geluit, uit *a* en *e* bestaende: maer een dubbeld, eenvormich geluit, tussen *a* en *e* / de *a* aen de eene zijde, en de *e* aen de ander zijde, naest weezende: en daarom door *a* en *e* / by gebrec van merken, oneigentlijc aangewezen.

De Platte vry-clinkende Middell-letteren zijn, die met een platte Vry-clinkende Middelvorm veroorzaect worden.

Deeze worden genoemt int enkel Getal *ée* / en int veelvuldich *één*: Naemen, die Voorbeelden der zaec begripen.

Zijn tweeederlei: 1 Snappende, 2 Staege.

De Snap-ée is een platte vrysnappende Middeclinker, die geaefemt voort met een hore des Aefems, en gevormt met een platte vryclinkende Middelvorm.

De Staegeée is, die voortgebracht voort met een staege Aefem door een platte vry-clinkende Middelvorm.

De gemeene naem *ée* / die deeze twee voeren, en uit haer beider geluit beftaet, wort gelijc de voorgaende onderscheiden met byvoeging vā Snappen en Staege als inde bepaelingen geschiet is. Voorbeelden vande eerste zijn de *één* die een enkelden gront van een woordit maeken: als de *e* in *de mandelen*: en de voor-

ste e, van de twee dubbelde Gronden, ais de eerste e in *eer/ een/ cleet/ ree*. Maer vande tweede zijn tot voorbeelden de tweede e vande twee-dubbelde Gronden, als de achterste en leste e inde lest gestelde woorden.

De Laegboomige Vryje Verheemeltklinkers zijn, die gevormt worden met een Laegboomige vryklinkende Verheemeltvorm.

Zijn 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige vryje Verheemeltklinkers zijn, diens Aefeming gevormt wort met een Hol-achtige vryklinkende Verheemeltvorm.

En zijn drierlei: 1 VVortel-letteren, 2 Achtermiddeletteren, 3 Middeletteren.

De Hol-achtige vryklinkende Wortel-letteren zijn, die veroorzaect worden door een hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Deeze machmen corter met haer eigen geluit int eenvuldich Getal 'ó' noemen en int veelvuldich getal 'ó'n. En wannermen die duidelijc vande Holle óon onderscheiden wil, machmenze Hol-achtige óon heeten. Voorbeelden hier van zijn de eerste twee Letteren in *ren/ gen/ zen/ ist*. Haer merkelijc verschil van holle óon, zal ic int verhandelen van die zenwijzen.

De Hol-achtige 'ó'n zijn 1 Snappende, 2 Staege.

Een Hol-achtige snap-'ó' is die voortgebracht wort met een Hort des Aefems, door een Hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Zulke zijn de eerste letteren van *ren/ gen/ zen/ ist*: en de enkelde Grond-letter in *ot/ t/ l/ s/ s/ f*.

Een Hol-achtige staege 'ó' is, die veroorzaect voort met een staegen Aefem, door een Hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Zoodaenige zijn elke tweede Letter inde lest aangewezen woorden.

De Hol-achtige vryklinkende Achtermidde-letteren zijn, die voortgebracht worden met een hol-achtige vryklinkende Achtermidde-vorm.

Zijn, gelyc andere, ooc tweeederlei: 1 Snappende die met een hort des aefems, 2 Staege, die met een Staegen aefem voortgebracht worden.

Deeze Letteren gebruiken de Gelderze (indien ic wel gehoort en onthouden heb) in veel woorden die wy met a spreken, en zy ooc daer mede schrijven. Zoo meen ic dat ooc doen de Zwitfers, en andere Duitsen. Hier onder acht ic ooc te behooren de twee letteren, daer uit der Hebreen *Carness* bestaet. Hoe't nuu hier meede zy of niet, dit gaet altijt vast, dat dit een onderscheide geslacht van vryklinkletteren zy: niet valselijc van my verziert, maer waerlijc inde natuer bestaende, en van alle andere vryje klinkers merkelijc verschillende: als ic met daedelijke uitspraec can laeten hooren: en elc by hemzelven ooc bevinden, wanneer hy maer en poocht in een holle gestalte tussen 'ó' in 'ó', en eu in leur/ een vryje clanc voort te brengen, met minder te gaepen, ende de tonge achter nae 'verheemelte ondieper te verheffen als in 'ó', en meer te gaepen, en dieper het plat vande tonge achter te verheffen als in eu. Ic heb langen tijt gemeent dat

wy hier in Zuithollant deeze letteren niet en gebruijcke: maer ben eindelijk ge-
waer geworden, datter een reedelijc getal van Woorden is, in welke wy de Snap-
pende van haer Staege afgescheiden, inde gemeene uitspraec beezigen: hoewel
die met **o** of **z** worden geschreeven, en int leezen, of andersins, de uitspraec
dikwils daer nae geboogen. Voorbeelden van zulke woorden zijn deeze; **Ic**
st'ers/ bed'ers/ 'ers/ verwo'ers/ wo'ers/ h'orm/ v'ers/ g'ergel/ een 'ergel/ h'ers/
v'ers/ v'erm/ b'ers/ wo'ers/ h'orsel/ h'ersel/ h'erser/ d'ers/ d'ersel/ 'erten/ st'erm/
h'ermis/ m'ergen/ 'ermijje/ 'erhje. Sommige van deeze, zeg ic, worden met
o geschreeven, als **boz/ ozzel/ ic gozzel/ &c:** sommige met **t/** als ic **stert/ ic terts/**
&c: sommige als nuu dus, alsdan zoo, als, **mergen/ mozzen/ &c.** Doch alles
quaelijc: dewijle de natuerlijke uitspraec anders is: en zouden noch beeter met
eu geschreeven worden, als ic **ze'ers/ be'ers/ &c.** Int Frans heb ic ooc een
voorbeelt hier van gevonden int woort **neuf** beduidende **neegen:** zijnde van **neuf,**
beteikenende **niew/** in geluit merkelyc verschillende: dewijle int gunt alleen
een Snap-**eu** in dit een Snap-**eu** met een Staege **eu/** uitgesproken wort.

Voorder machmen dit geslacht **corcor** noemen nae haer eigen geluit **eu:** en
om uitdruckelijker vande andere te onderscheiden, **Hol-achtige Achtermidde-**
eu. Ooc by geleegentheit, Gelderse, of Duitse **ua.**

*De Hol-achtige vryklinkende Middeletteren zyn, die met een hol-achtige vry-
klinkende Middevorm voortgebracht worden.*

Dit Geslacht noem ic **eu:** mach ooc, om claerder onderscheits wille, **Hol-**
achtige eu geheeten worden. Van deezen aert zijn de twee grondletteren in
Beul/ heul/ leugen/ eubel/ heugen: en by de Fransen in **heuren, eux, leur, cheuren.**

Deeze zyn meede 1 Snappende, 2 Staege.

*Een Snap-eu is een hol-achtige vrysnappende Middeklinker, die met een hots des
Aesems, door een hol-achtige vryklinkende Middevorm voortgebracht wort.*

Deeze Letter is by ons, als ooc by de Franfoizen, zeer gebruikelijc, saemen-
gevoecht met haer Staege: als inde voorgaende voorbeelden, en duizent andere
te zien is: daer de eerste Letter vande dubbeldete betekont met **e/** de Snap-**eu** is.
Maer van haer Staege afgescheiden, en heb ic lange niet connen bevinden, die
eenichsins gebruijck te worden. Doch ben noch eindelijk gewaer geworden, dat, of
van alle de woorden daer wy gezeit hebben de Snap-**eu** van ons gebruijck te wor-
den, of ten minsten van eenige der zelve (voornaemelijc die met **z** geschreeven
worden, als **verwo/ ers/**) de uitspraec wel somtijts zoo naewgaepende geschiet,
dat haer Snapklinker, die van haer Staege afgescheiden is, deeze Snap-**eu** zy.
Maer vooral, dat wy eigentlijc, en gewoonelijc die gebruiken inde woorden die
wy met **eu** schrijven: als in **meutmaeker/ leui/ beufje/ deuit/ fieuiten.** Want
daer door **eu** alleen een Snap-**eu** beteikent wort, die van zijn Staege afgeschei-
den is, en vereenicht met een Staege **ut** beteikent met **f:** even gelijc in **met/**
lei/ bei/ geit/ fetten/ door **e** alleen een Snap-**ee** beduit wort, die met een Staege
ij is vereenicht. 'Twelc klaerder blijct zoo te weezen, als men 'tgeluit van **eu**
inde voorgaende woorden, vergelijct met dat van **eu** in **meui** (anders **meutje**
of **moetje**): daermen de **eu** voor de Staege **ut/** beduit met **f/** lang spreekt; dat

is, met haer Staege vereenicht. Zulx datter tussen **eu** in **meitmaeker** en **eui** in **meit** verschil is, al tussen **ei** en **eei**.

Een Staege eu is, die voortgebracht wordt met een statgen Aefem, door een hol-achtige vryklinkende Midde-vorm.

Zulx is de tweede Grondletter in **Beul/ heul/ leugen/ &c.** quaelijken beteikent met **u**.

Naedien het een yder lichtelijc zeer vreemt inde Ooren zal klinken, dat ich hier onder andere Enkelde vryje Klinkletteren een **eu** stelle: daer zulken geluit ondet **e** en **u/** of **u** en **e** geacht wort begreepen te zijn, gelijk ooc gebruikelijc is dat daer meede beteikent te worden inde woorden daer't voorvalt: dient tot naedet oopening, en sterker bevestingē deezzer zaec, noch wat gezeit: en eerst beweezen,

Dat het lang geluit van **eu/** alzoomen't hoort in **deur/ zeuch/ &c.** niet en is een *Diphthonge* of Clanc vande twee schilvormige Letteren **e** en **u**: maer een een-vormich geluit, verschillende beide van **e/** en van **u**.

Dit blijft **voor eerst/** uit datmen het zelve spreken kan, zonder beweging en verandering des monts of vorms: gelijk ooc vande **ae** is gezeit, 'twelc hier immer zoo klaer kan gevoelt worden.

Daer nae/ is dit af te neemen, uit de Gestalte des Vorms. Want zoo't uit **e** en **u** bestont, zouden in't begin van't spreken de Lippen los zijn: en zoo't uit **u** en **e** voortquam, zoude zulx in't einde geschieden. Maer geen van beiden en gebeurter. Volcht dan, &c. Weederom zoo't uit **e** en **u** bestont, zoude in't einde der uitspraec de Scheideur aende Lippen zijn: of zoo uit **u** en **e/** in't begin. Maer men can merkelijc voelen, neen. Derhalven, &c.

Ten derden/ uit de gelijkheit en eenpaerichheit des geluits, die men doorgaens daer in hooren can: 'twelc in geen *Diphthongen* can geschieden. Want zal ic een *Diphthonge* weezen, zoo moet daer in tweederlei klanc gevonden worden: en zal dit een **e** en **u** zijn, en mach de clanc niet eenpaerich zijn: maer bei deezze verschillende Letteren mostender in gehoort worden. Nu men hoortter die bei niet: dewij't geluit eenpaerich is: ooc niet de klanc van een van beiden, noch van **e/** noch van **u**. Daerom, &c.

Ten vierden/ besluit ic dit ooc, uit dat dit geluit enkel gehoort wort, in veel gebruikelijke woorden, als voor aangewezen is: en dit in zulker voegen, dattet noch de **e/** noch de **u** en is: daer uit deezens Enkelde anders zouden moeten bestaen: en dat het zelve verlengt of verdubbelt wordende, deezze **eu** daer uit voort komt.

Ten vyfden/ uit de saemenvoeging van **u** en **e/** kan klaer geseft worden, dat dit geluit daer uit niet en ontstaet: 'tly datmen de **e** voorstelle, aldus **eu**: Want dan isset een geluit, als in **Euru** wort gehoort: 'tly datmen ze achter stelle, aldus **ue**: Want dan is of een geluit zeer als de **we** in **ewe/** of en can niet bequaemelijc uitgesproken worden. Zoo dat dan'tgeene **e** en **u** saemen uitbrengen, veel verschilt van deezze **eu**. Die derhalven daer uit niet en can bestaen.

Ten zesten/ is dit meede eenichsins af te neemen uitet verschil, 'twelc in't betei-

kenen dezes geluits wort gevonden. Want den eenen wil beweerē, dattet nae't gemeene gebruik en nae de wijs der Franfoizen, met **eu** moet geschreeven zijn om wel te drucken; den anderen weeder met **ue**, welc verschil niet licht en zoude rijzen, zoo uit die twee letteren dit geluit bestont. Want de Natuer der Letteren zoude dat wech neemen. Maer nuu hebbenze bei zood te zeggen eeveveel gelijk, of liever eeveveel ongelijk: en daerom en can geen van beide de boovehant krijgen, noch den een den anderen toestaen.

Tenzovenste is dit niet duister te bespeuren, uit dat de kinderen int spelden van de Woorden daer dit geluit in komt, de natuer der zacke haer zulk leerende, somtijts een **eu** willen gebruiken: die dan vande Meesters onverstandelijc daer oover berispt worden: Gelijk my noch gedenct eertijts gehoort te hebben.

Nuu staet verder te onderzoeken, van wat geslacht der Letteren de twee eenvormige zijn, daer de **eu** uit bestaet. Twelc zoo zal connen gedaen worden, datmen cruisswijs, by Gesleeden en Ryjen, de Letterorde of Vormorde der vryklinkende uitsprecke en inzie: en dan zalmen door t vervolch, dezer natuerlijke plaets inde Orde vinden, en met eenen den ganfen aert ontdeckt hebben. Als voor eerst nae de Diepte des Deur de Orde vervolgende, zalmen deeze bevinden aen't midden des Boovemonts: Maer nae de Holte zulk doende, zal deeze een Hol-achtige bevonden worden. uit welke beide dan zal blijken, deeze te zijn Hol-achtige Middelletteren.

De Holle vryklinkende Verheemeltklinkers zijn; die voortgebracht worden met een Holle vryklinkende Verheemeltvorm.

En zijn drierlei: 1 Des VVortels 2 Des Achtermiddens, 3 Des Middens,

De Holle vryklinkende Wortel-letteren zijn, die met een Holle vryklinkende VVortelvorm gevormt worden.

Deeze zijn de **Oon** int enkel getal **oo** genoemt: die ooc om vande Hol-achtige **oon** te onderscheiden, op het klaefte Holle **oon** gezeit moghen worden. Men hoort te klinken in **Oo** (een uitroeping), **oost/ ooben/ oover/ stoof.**

Zijn tweederlei 1 Snappende, 2 Staege.

De Holle Snap-oo is, die voortgebracht wort met een hort des aefems, door een holle vryklinkende VVortelvorm.

Als de eerste Grondletter in **ooben/ oost/ &c.**: en de enkelde Grondletter in **bol/ tou/ com/ mos.**

De Holle Staege oo is, die gemaect wort met een staegen Aefem, door een Holle vryklinkende VVortelvorm.

Voorbeelden hier van zijn, de tweede **oon/ in ooben/ oost/ &c.**

Om te doen blijkē dattet tweederlei **Oon** zijn, hol-achtige en holle, en elk Snappende en Staege: hoeven alleen voor oogen gestelt zoodaenige Woorden of Woordleeden, die nae een yders oordeel, in haer gront verschillen, en eevewel

uit geen andere Letteren als **Oon** en bestaen (ic neem den naem **oo** hier als Geslacht vande hol-achtige en holle **oon**) als daer zijn de volgende.

Hy **dooft** terw. een **Geest** (of bevel). een **roch** (of lang kleet). een **bol** (broot).
 Hy **dooft** na drinken. **bot** (of plomp). ic **roch** (of trec hortich). **bol** (gezwollen).
 Ic **bertoch** (of wijs aen). **hohé** (of overgeevē). **hool** (moes). **roef** (of beuit). **gelsf**.
 Een **tooch** drinken. **hoochen** (of spijs zieden). **hool** (vier). **roof** van zeeren. ic **loof**.

Welke woorden alle, en veel andere diergelijke, gelijc in beteikenis, alzo ooc in geluit, merkelyc gehoort worden van malkanderen te verschillen: nochtans nae de gewoonlyke merkletteren, zijn elke twee met malkanderē heel oovereenkomende. Daer uit men dan bevint, dat de Letteren, die nae haer merken eenderlei zijn, en al te zaemen **oon** genoemd worden, nae haer geluit veelderlei zijn, en onderscheiden in gebruik: die derhalven ooc met onderscheit beschreeven moeten worden.

Zijnde dan alzo door dezer vergelijking bevonden, datter groot verschil onder is: gelijc de alderplomste, die niet doof en zijn, lichtelijc connen bemerken, en ooc al voor deezē by eenige gemerct zy: is voor al noch wel te letten, wat en hoedaenich het verschil is, dat men hier bespeurt. 'twelc uit de onderzoe-king der oorzaeken moet worden gehaelt: die ic nae veelderlei twijfelende gevoelen en bedenkingen, geen andere met vernoeging mijns zelfs en hebbe connen naespeuren, als de meerder en minder holte der Vormen, gelijc in haer beschrijving wōrt te kennen gegeven. Daer uit dan tuffen haer Geluiden, een verschil van meerder en minder hollichheit van clank, komt te rijzen.

Een Holle vryklinkende Achtermiddleletter is, die met een holle vryklinkende Achtermidde-vorm voortgebracht voort.

Dewijlder een Geslacht van platte, en een van hol-achtige vryklinkende Achtermiddleletteren bevonden wort te wezen: heeft my de reeden vorder geleert, datter ooc een Geslacht van zulke holle most en kost zijn. Maer heb eevewel niet connen bemerken, zulken slach van Letteren iewers int gebruik te zijn, hoe neerstich icker nae dacht. Eindelijc nochtans, als ic dit zoude schrijven, een nieuwe moet om dat te onderzoeken grijpende; is my te vooren gecoomen, de uitspraec van eenige woorden, die van meest alle wel met **oe** geschreeven wordē, maer van veel met **ou** uitgesprooken: Doch niet vande Delvenaers (die ooc daer oover by andere begett worden, maer heel zonder gront: hoewel ic om die oorzaec, mijn spraec zelf anders gewent hebbe). Hier door ben ic gewaer gewōrden, deezē Soorten van Letteren, ooc in onze spraec gebruikelijc te zijn: met naemen inde Stat mijnder geboorte ende opvoeding, en dat inde woorden daer van gezeit is, niet met **ou**/ maer anders, op zijn Delfs, uitgesprooken: zijnde de geene daer de **oe** komt voor **ch/ g/ k/ f/ v/ m/ p/** (want voor **w/ ng/ b/** en woet ic niet datse gestelt wort): als, **vzoech/ genoegen/ genoegde/ en hoec/ een hoec, ic zoet/ ic oefen/ ic vertoef/ vertoebde/ ic roem/ een bloem/ ic roep/ &c.** Waen vander eenige zijn die by veel, en in veel plaetsen, op beide de wijzen ultgesprooken worden: 'tly met **ou/** 'tly op de Delfse wijs: als, **roemen/ oefenen/ vzoech/ &c.**

Nae dit geluit, machmen deeze holle vryklinkende Achtermiddeletteren heeten **oen/** of Achtermidde-**oen.**

De Achtermidde-oe is in tweederlei: 1. Snappende, 2. Staege.

De Snap-oe is, die voortgebracht voort met een hort des Aefems, door een holle vryklinkende Achtermidde vorm.

Als de eerste grondletter in **oefenen/roemen/ doet/** &c. beteikent met **o.**

De Staege oe is, die veroorzaect voort met een staegen Aefem, door een holle vryclinkende Achtermidde vorm.

Als de tweede grondletter in de leest gestelde voorbeelden, daer beteikent met **e.**

Een Holle vryklinkende Middeletter is, die met een holle vryclinkende Midde vorm voortgebracht voort.

Zulke zijn de twee Letteren, die gemeenelijc met **oe** beteikent worden, staende voor **j/ s/ z/ t/ l/ n/ d/ t:** als in, **ic roej/ hoejen/ moes/ kroezen/ een hoer/ een hoen/ behoeden/ goet:** Ooc alse achter bloot zijn, als in **hoe/ toe/ ic doe.** Voor **h** wordenze meede uitgesproken: doch alleen door Litwoord-menging: als in **doe 'h** voor **doe ic/ h'oe 'h** voor **h'oe ih.** Men machse korter noemen nae haer geluit **oen:** en van een spreekende, **oe.** By welke men in't noemen, tot naeder onderscheit, mach voegen het woort **Middel/** of ooc **Holle:** als **Middel-oe/** of **holle Middel-oe.**

Een Holle Middel-oe is 1 Snappende, 2 Staech.

Een Snap-oe is, die met een hort des Aefems, door een holle vryclinkende Midde vorm voortgebracht voort.

Als de Letter die met **o** beteikent is in **hoe/ moe/ roe/ stoel/ moeder/ bloer.**

Een Staege-oe is, die in een holle vryclinkende Midde vorm, met een staegen Aefem gemaect voort.

Als de Letteren die beteikent zijn met **e/** in **hoe/ zoet/ hoel.**

Om naestelijc te begrijpen, dat de Geluiden, die ic in't voorgaende hebbe gezeyt te zijn vryje hol-achtige Wortelklinkers, holle Wortelklinkers, holle achtermiddeklinkers, en holle Middeklinkers, merkelijc verschillen, zal deeze vergelijking dienstich weezen.

Vryclinkende	{	Hol-acht. VVortell. oen/ of steelen blode heden zen tamen lisc
		VVortelless. rooven van zeeren bloezen hoola ooven toorn is doec van duiken
		Holle { Achtermid. roemen of pocchan bloemen , behoeven oefenen toeven een doec (linde) Middelett. joeden of geeffels bloeden hoe oeye toe doe*k? voor doe ic?

Dat de Achtermidde-**oe,** noch de Midde-**oe/** geen **Diphthonge** of **Schilvormige** Letteren en zijn, en derhalven niet en zijn de **o** en **e** daer meedeze beteikent worden, en daermenze voor **hout,** blijft:

1. uit datmen die uitspreken can met eene vorm, of zonder in't spreken de gestalte des monts te veranderen.

2. uit de eenpaerichheit haerder geluiden, welke men daer in hoort saemengevoecht uitgesproken.

3. Indien deeze uit **o** en **e** bestondé: zoo zoude wel in't begin de lippen, saemengetrocken, en de tonge ingehaelt staen: maer in't einde, volgens den aert van **e/**

zouden

zouden de Lippen los , ende de Tonge uitgestreft weezen oover den gront des monts. Maer dit en geschiet niet. want daer op lettende, zalmen bevinden , dat in't einde vande uitspraec derzelve, de Lippen saemgetrocken, ende de Tonge ingetrocken zal weezen. Daerom en eindigenze niet in **t**: En zooze daer in niet en eindigen, en connenze ooc niet uit **t** en **e** bestaen.

4. Men mocht tot versterking deezes ooc trecken, dat de Westfaelingen de **uu** uitspreken als de **oe**: als voor **duu**/ zeggende **doe**/ die dan niet en meenen datse Schilvormige Letteren of een Diphthonge spreken, maer wel een eenpaerige.

Dat nuu dese ooc zijn nae mijn beschrijving Achtermide en Midde-letteren, blijft uit gelijke zaeken , als van andere is gezeit : om cortheit , dezer breeder betooning voorby-gaende.

De Vryje Ruifclinkende Verheemeltletteren zijn, die met een vryruisfende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

En zijn die ic **Echchens** noem , en tot onderscheit van haer teikenen **Speech-echchens**: moogen ooc vryje Verheemelttruisers geheeten worden. Zulke zijn de twee middelste Letteren in **latchen/rochchen**: en de leste in **ruich/** ic **rijch/** **beech/maech/** elc beteikent met **th**. Men zoude deeze noch connen in zoo veel Soorten onderscheiden, als mette vryje Verheemeltklinkers is geschiet: maer al-zoo zulx door die , en ooc voornaemelijc uit de voorbeschreeve veelderlei onderscheidingen in hooge geslachten, can verstaen en afgenoomen worden, zullen om lankheit te schouwen, in deezen, gelijk ooc in alle andere Niet-vryclinkende, niet verder in't verspreiden voortgaen.

Gelijk inde **ae/ eu/** en meer andere, groffelijc gedwaelt wort, in datmen die acht elc uit twee andere Letteren te bestaen, als inder daet waer is: alzo is de misflach inde Letter, die ic **Ech** noem, noch veel grooter. ende dat daer in, datmen niet alleen diens geluit voor geen byzondere Letter en erkent, en zulx inde woorden voorvallende, een andere Letter hout te weezen, alffet nae waerheit is: Maer ooc in datmen dit , maer eene Letter zijnde, tot twee maect : en dat noch zulke, die't geen van beide en zijn, te weeten, tot een **t/** en een **h**. Als wanneerze zeggen in't spelden van't woort **schip/ esse tee haa ij pee/ schip**: zoo ooc in **recht/hooch** en alle andere, noemende het geluit van **th** een **tee/** en een **haa**. Maer dat hier teegen dit Geluit 1 geen verschillende twee Letteren, 2 maer alleé eene enkele Letter zy: 3 En dattet geen van die twee Letteren en is , daer uit men't wilt spelden: maer een nieuwe Letter, van die twee , gelijk ooc van alle andere, merkelijc verschillende, staet wat breeder aen te wijzen: op dat deeze nieuwe , en heel noodige zaak, te beeter toegestaen, en nieuwe plaets in't verstant der menschen zoude moogen grijpen.

I. Het eerste betreffende, te weeten, dat de **th** niet en is uit twee verschillende geluiden, als daer is 't geluit van **t** en **h/** bestaende, bewijs ic:

1 uit datmen't uitspreken can zonder verandering van vorm , of beweging des monts, gelijk elc die't beproeven wil, naectelijc zal connen bemerken: 'twelc in't spreken van schilvormige Letteren, en in't byzonder van **t** en **h**, niet en kan geschieden.

2. uit de gelijkheit, en eenpaerichheit des geluits, diemen daer in hoort ; te kennen geevende, dattet geen tweederlei Letteren en connen zijn.

3. uit dat de **t** en **h** nae behooren saemen-gevoecht, een heel ander geluit uitbrengen : 'tly datmen de **t** als **h** 'tly als **f** spreekt. Want de **t** als **h** genomen, en met **h** vereenicht, maect het geluit, 'twelc men hoort int begin van **h**heb/ zijnde 'tselve met de Griexe **th** : en als **f** genomé, maect eē stem gelijc int voorste van **sh**eeren wort gehoort, beide veel verschillende van deeze **th**. En daerom en can de **th** niet bestaen uit **t** en **h**. Dat deeze ooc uit geen twee andere Letteren en bestaet, zalmen op gelijke wijs connen ondervinden.

II. Tottet tweede, dat **th** een Enkelde Spreekletter zy, zal voor bewijs strecken.

1. Dat de **th** int maeken der Woordleeden, neffens drie andere Ondertrappige Letteren, voor en achter aen een Opperletter, mach worden gehecht : en dat zeer bequaemelijc, zonder de uitspraec bezwaerlijc te maeken : als te hooren is in **erchth**/ **hoochth**/ **laechth**/ 't **schijft**. Maer dit en zoude niet connen geschieden, zoo **th** meer als eene enkele Letter waer : aengezien datter niet meer als vier Enkelde Letteren, met gevoechelijckheit, achter aen, en veel min voor aen een Opperletter, connen gehecht worden.

2. Een ander bewijs hier van is, dat deeze **th** int verlengen der Woorden in **g** verandert, eeven gelijc de **f** in **g** en de **f** in **v** : als te zien is in **hooch**/ **hooge**: **steech**/ **steegen** : &c. Daer uit ic besluit, dat gelijc **g** en **f** niet en zijn dubbelder Letteren, als de **z** en **v** daerze int verlengen in coomen te veranderen : maer veel meer noch enkelder van aert dan die (gelijc meede int veranderen van **t** in **d** door verlenging zulx bemerct kan worden) : alzo is de **th** hebbende tot **g** dezelve reeden, niet een dubbelder Letter als die : maer veel meer van natueren noch Enkelder. Nu de **g** is zelf, nae de gemeene bekentenis, een enkele Letter ; zoo moet dan veel meer de **th** weezen. Datmen nu hier teegen zoude moogen zeggen, de **th** int verlengen niet in **g** maer in **gh** te veranderen, en daer oover deeze bewijsreeden crachteloos te zijn : dat blijkt niet waer te weezen, uitet geene ic vande **g** hier nae zal zeggen.

III. Alzo beweezen hebbende, dat de **th** een enkele Letter zy : staet ten derden te vertoonen, datse noch de **t** alleen, noch de **h** alleen, noch eenige andere der bekender enkele Letteren en is : maer een nieuwe, te weezen, ten aenzien der ontdecking, en van alle andere des gemeenen **a**/ **b**/ **c**/ verschillende. Dit wort daer uit oopenbaer, datmen met geen van die, en kan spelden 'tgeluit van deeze. Als blijkt uit de ervaering, die yder kan doen : mits bezoekende te spelden **acht**/ of **lachchen**/ of diergelijcke, met elc der Oude enkele Letteren, waer door hy zulx ondoenlijc zal bevinden. Daer oover dan ooc het gebruik de ooverhant genomen heeft, om dit gebruikelijc geluit eevewel onderscheidelijc uit te drucken, geen eige merkletter daer toe vindende, twee oneigentlijc tot zulx te beezigen, naemelijc de **t** en **h** by een gevoecht : zijnde dat een oorzaec, van al de voorverhaelde dwaelingen in deeze.

Om dit dan voorder te voorcoomen, die werring te ontwerren, en inde beste vou te brenven : zal noodich zijn deeze zaec alzo te begrijpen, dat door **th** niet die

die twee spreekletteren, daer affe eige teikenen zijn, beduit worden, noch een vande zelve: maer een andere nieuwe, welke de **t**/ voor **f** genoomen, ende de **h** aen weder zijden tot naeste gebueré heeft, ende in aert naest daer meede oovereencomt: naemelyc, dat daer **t** dan een Tantruisletter, **h** een Keelruiser zy: deeze te weezen tuffen beiden, te weeten, een Verheemeltruiser.

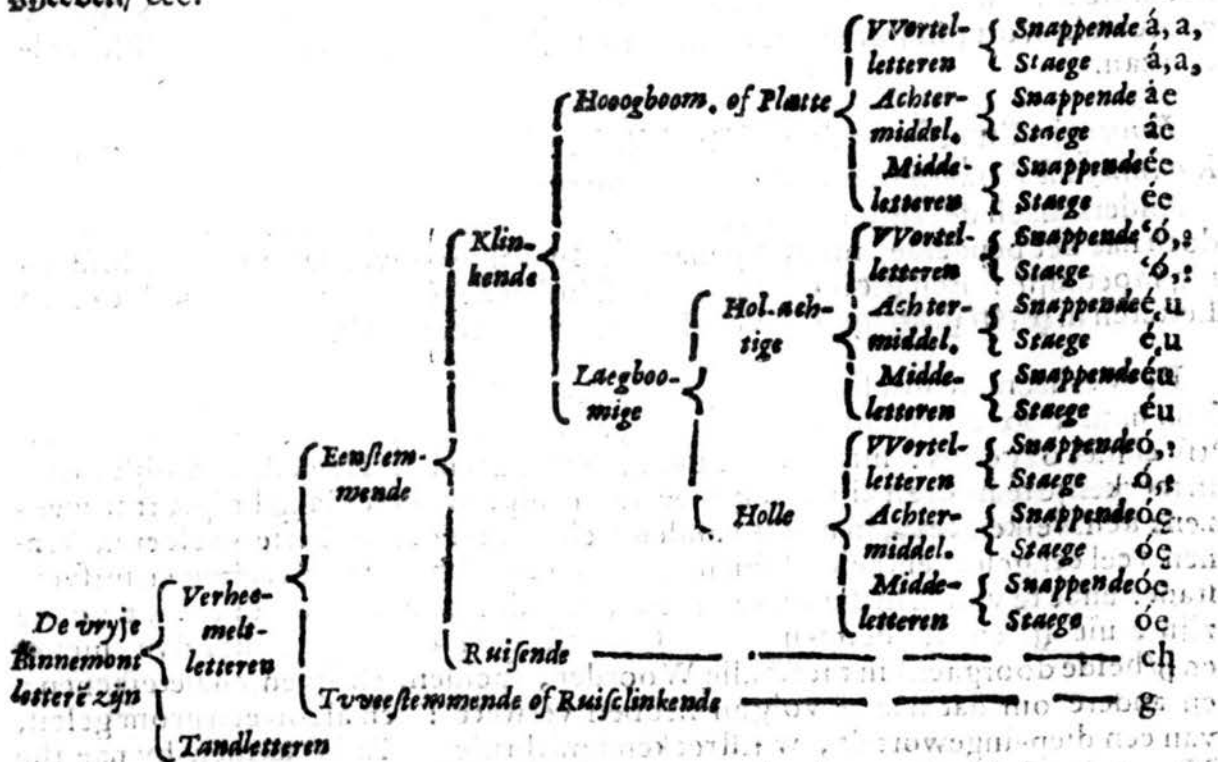
Dewijle dan deeze Letter nieuw is, en zeer gebruikelijc: heeftse ooc een neuen naem van doen, die tot haer gebruik dienstich zy. Hier toe heb ic geoordeelt bequaemst, de naem **Ech** haer toe te passen, voegende voor by haer natuerlijc geluit een **e**: dewijlze van haer zelve geen woordlit, noch woort can weezen, om haer geluit alleen, zonder byvoeging eens vryklinkers, tot een naem te laeten verstrecken. Dat ic nuu die **ech** noem en niet **thee**: is niet alleen, om deeze op't naeste gelijkformich te maeké in naem met andere, die haer in aert niet zeer ongelijc en en zijn, als **es** en **ef**/ die ooc voor een **e** hebben: maer voornaemelijc, om datse als een Voorletter zelden, en als een Naeletter dikwils, in onze spraec gebeezicht wott; in welken geval men met **ech** gevoechelijker, als met **thee** spelden can.

Een vryje Tweestemmige of Ruifclinkende Verheemeltletter is, die met een Ruifclinkende Verheemeltvorm voortgebracht voort.

Anders mach deeze nae haer bepaeling, een Vryje Verheemeltclinker heeten; doch nae het bepaelde, isse **gee** genaemt. In welken geval de bepaeling dusdaenig moet zijn: Een **gee** is een vryje Ruifclinkende Verheemeltletter. De eerste Letteren in **geet** / **gaet** / **ge** / zijn voorbeelden van deeze zaak.

De Verheemeltruisclinker **g**/ volgens de beschrijving die ic daer van doe, met haer natuer oovereencomende, en bestaet niet uit een geheel eenslachtich geluit 't sy clanc, of geruis: maer uit die twee saemen gaende. Dewelke, dewijlze daer in merkelijc te hooren zijn, schijnen van eenige al oover lang bespeurt te weezen: aen welke deeze, in plaets vanden rechten aert dezes Letters te leeren kennen, veel eer gelegenheit schijnen gegeeven te hebben, tot dwaeling en misverstant: ende te vallen in die verkeertheit, dat deeze Letter een dubbelde zoude zijn, uit **g** en **h** bestaende. Gelijkse daer oover ooc dezelve met **g** en **h** beide doorgaens in meest alle Woorden, spelden, schrijven, en beteikenen; en andere om dat nae te volgen hebben verweest: en alzo een gront geleit, van een diep-ingewortelt, wjstreckend misbruic. Zulx datmen by nae alle Neederduitse schriften en boeken, met zulke spelding vervult ziet. Maer om dit als dwaeling te verwerpé, en 'tgeen ic herteegen heb geleert toe te staen: zal den Leezer gelieven in acht te neemen, dattet wel waer is, inde **g** neffens den klank, een geruis gehoort te worden, ende de **h** een Ruifende Letter te zijn: maer dat ondertuffen het geruis in **g**/ van een heel anderen aert is, als dat van **h**. Want deezens geruis is des Keels, geenens van't verheemelte: deezens komt voor of achter het geluit van een andere Letter, geenens gaet saemen mettet geklanc eens zelfden Letters: deezens geruis is volcoomen en ongebrooken, geenens onvolcoomen en gebrooken: ende datmen daerom niet en mach 'tgeruis dat by de **g** is,

is, achten 't selve mette hte zijn : Ooc datmen dit zelve niet en mach voor een andere, of by gevoegde Letter houden : noch als oft een byzondere Letter waer, van't klinkende geluit onderscheiden, en afscheiden : dewijle alle dubbele of saemen-gevoegde Letteren, malkanderen in't spreken vervolgen : en hier geen vervolch van geclanc en geruis, maer een saemenlooping zy. Daer noch by te voegen is, dat indien't geluit, 'twelkmen met gh uitdruct, uit die twee Letteren, als de teikenen uitwijzen, bestont : zoo zoude het begin van g' hebt voor gh hebt/ en van ghebet/ eeveneens luiden. Maer zulx en geschiet niet. Derhalven en is g daer uit niet bestaende. Meer bewijs gae ic voorby : als dat de z en v ooc neffens haer clanc geruis hebben, die daerom niet en worden geacht uit z en v te bestaen : noch datmen zoude moeten schrijven en spelden vheel/vhechten/zheer/zheebhen/zhitten/ in plaets van veel/vechten/zeer/zeebē/zitten; gelijcke mette g/ om geel/geeven/ &c. wel te spelden en schrijven, willen datmen stelle gheel/gheeben/ &c.

X. Hoofstuc.

Vande Vryje Tand-Letteren.

Nae de verhandeling vande Vryje Verheemeltletteren, volgen nuu de Vryje Tandletteren.

Een Vryje Tandletter is, die met een vryje Tandvorm voortgebracht wort.

Zyn twee derlei : 1 Eenstemmige, 2 Tweestemmige, naemelyc Ruisclinkende.

De Vryje Eenstemmige Tandletteren zijn, die gemaect worden met een vryje eenstemmende Tanttorm.

Deeze zijn vveeder 1 Clinkende, 2 Ruisende.

De vryklinkende Tandletterē zijn, die met een vryklinkende Tanttorm gevormt worden.

En zijn 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

De Platte vryklinkende Tandletteren zijn, die voortgebracht worden met een platte vryklinkende Tanttorm.

Die vveeder zijn 1 Voormidde of Tanttveisletteren, 2 Tandbecnletteren.

De Vryje platte Tanttveisklinkers zijn, die met een platte vryklinkende Tanttletter veroorzaect worden.

Alzoo dit geslacht ooc een oorspronkelijken naem van doen heeft, daer't cort meede genoemt mach zijn: zal, nae de wijs van andere, daer-toe moogen ingestelt worden, om een te beteikenen, het geluit **ie/** en om veel der zelve aen te wijzen **ien**. En als men deeze van andere duidelijker wil onderscheiden, can men die Tanttveis-**ien** heeten. Die Voorbeelden begeert, mach luisteren nae de twee grondletteren in **iet/ zien/ die/ riet**.

De **ie** is vveederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

Een Snap-**ie** is een vrysnappende platte Tanttveisklinker, die met een hort door een vryklinkende Tanttveisvorm, geaesemt en gevormt voort.

Zulx is de eerste Letter in **iet/ iemant**.

Een Staeg **ie** is, die met een Staegen Aesem, door een platte vryklinkende Tanttveisvorm voortgebracht voort.

Als de tweede Letter in **iet/ iemant/** zijnde met **e** beteikent.

Om de oude ende gemeene dwaeling te wederleggen, ende de nieuwe waerheit, van my hier ontdeckt en voorgestelt, te bevestigen: zal ic met corte woorden doen blijken, dat het Geluit, 'twelc gewoonelijc met **ie** beteikent wort, niet en bestaet uit twee schilvormige letteren: en dienvolgens niet uit **e** en **i**. Dit kan afgenoomen worden,

1. uit datmen't uitspreken kan zonder beweging des Monts.
2. uit datter eenpaerich is.
3. uit datmen claetlijc bevinden can, dat wanneer **ee/ ie/ en ij/** vervolgens uitgesproken worden: de Scheideur ooc vervolgens, als by trappen, elkereis een ondieper plaets neemt, die de tonge met cracht bezet, 1 met haer midde, 2 met haer voormidde, 3 met haer einde. Waer uit dan niet alleen oopenbaer wort, dit geluit eenvormich te zijn, en noch de **ee/** noch de **ij** te weezen: maer ooc dattet een nieuw Geslacht van Letteren zy, van diepte tussen de **ee** en **ij/** naemelijc, des Tanttveis of Voormiddens.

Op datmen ooc door de verkeerde en oneige Merklatteren, daer deeze Letteren by een ygelijc meede beteikent worden, niet en blijve misleit: zoo moeten men die aenmerken, dat daer door te kennen worden gegeven zulke letteren, die

noch uit *i* / noch uit *e* / gelijk de merken willen uitwijzen, en bestaen : maer die russen beide zijn, en die de *i* ende de *e* / aen weder-zijden tot haer naeste gebueren hebben, eeven als vande *ae* ooc vermaent is. Dat nuu deeze niet door *ei* beteikent worden, de Diepste Buerletter voor stellende, gelijk met *ae* geschiet : is, om dat *ei* gebruikelijc zy in haer eigen beteikenis : dat is, om een dubbele tweevormige Grondletter of *Diphongé* te beteikenen, uit *e* en *i* bestaende.

Een Vryje platte Tandbeenklinker is, die met een platte vryklinkende Tandbeenvorm voort gebracht voort.

Als de twee grondletteren van *ijs* / *lijf* / *oij*. Zy worden anders nae haer geluit *ijjens* en alleen zijnde *ij* of *ijje* genoemd : mach ooc Tandbeen-*ij* / en Platte Tandbeen-*ij* heeten.

Zijn 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-*ij* is, die voort gebracht voort met een hort des *Aesems*, door een platte vryklinkende Tandbeenvorm.

Hier van zijn Voorbeelden, de eerste Grondletter in *ijzer* *ijver* / *spijt* : en de enkelde Grondletteren in *zit* / *stil* / *min*.

Een Staege-*ij* is, die uitgesproken voort met een staegen *Aesem*, door een Platte vryklinkende Tandbeenvorm.

Tot Voorbeelden dienen, de tweede Grondletteren in *ijzer* / *bijt* : en de eerste in *jae* / *jesus* / *jammer*.

De Laegboomige vryklinkende Tandletteren zijn, die gemaect worden met een Laegboomige vryklinkende Tantvorm.

En zijn 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige vryje Tantklinkers zijn, die gevormt worden met een hol-achtige vryklinkende Tantvorm.

Die vueder zijn 1 Voormidde of Tantvleisletteren, 2 Tandbeenletteren.

De Hol-achtige vryje Tantvleisklinkers zijn, die veroorzaect worden met hol-achtige vryklinkende Tantvleis-vormen.

Deeze voorbeelden canmen hooren in *uer* / *luer* / *zuer* / *buer* / hol-achtich uitgesproken, daer de twee Grondletteren in *elc*, van deezen aert zijn ; die veel verschillen vande twee Grondletteren, diemen hoort in *heur* (of haer), *leur* en *zeur* (beteikenende een nietich ding), *gebeuren* (of geschieden) ; te weeten, nae onze uitspraec, want nae de Vlaemse luidenze al eeveneens : naedienze die alle met *eu* uitspreken. Voorder dient dit nieu geslacht van Letteren nae haer geluit, een oorspronkelijken naem te hebben, gelijk andere : welke dan zy ú?

De uen zijn vuederlei : 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-*ue* is, die met een hort des *Aesems*, door een hol-achtige vryklinkende Tantvleis-vorm voort gebracht voort.

Als de eerste Grondletter in *uer* / het *duert* / een *muer* / een *uen* (of *Ajuin*), *zuer* / (gelijk de Brabanders spreken in plaats van *zoet*) *buer* / (gelijk andere zeggon teegen *bier*).

*Een Staege ũe is, die met een staegen Aefem, door een hol-achtige vryklinkende Tand-
vlei-vorm veroorzaect voort.*

Zoodaenige zijn de tweede Grondletteren in elc der lef gestelde voorbeelden; daer met **e** beteikent, gelijc de Snap-**ue** met **u**.

Van dit nieu Geslacht van Letteren, staet, gelijc met andere is geschiet, ooc te bewijzen, dat die niet en zijn zoodaenige Spreekletteren, als de Merkleetteren, daer meede men haer beteikent, uitwijzen, en tot noch toe daer van gevoelt is.

Ende voor eerst, datse niet en zijn schilvormige Letteren: en volgens dien ooc geen **u** en **e/** als het gemeenste schrijven, en oordeel meede brengt. 'Twelc blijct,

1 uit dat die met eene vorm saemen uitgesprooken connen werden.

2 uit dat haer geluit eenpaerich is.

3 uit dat zoo wel in't leste, als in't eerste van't uitspreken, de Lippen saemengetrocken worden: zoo dat de leste Letter geen **e/** die plat is, en de Lippen los heeft, weezen en can.

4 De Verscheidenheit in't spelden deezes geluits, versterct mijn zeggen. Want daer dit gemeenelijc met **ue** gespelt wort: zijnder andere daer teegen, die't met **uu** willen gespelt hebben, maekende alzo het zelve eenvormich: Andere weeder speldent met **up**. Welc verschil dan ooc eenichsins te kennen geeft, dat de waerheit die maer eenderlei is, verburgen is geweest, en daer uit deezze mistastingen ontsaen.

Gelijc deezze twee Letteren niet en zijn een **u** en een **e/** nae't gemeen gevoelen: zoo en zijnze nae de byzondere meening van eenige, en ooc nae eenige gemeens spelding, als in **ure/ nature/ &c.** (beduidende daer een lange **u**) geen twee **uu**: **wens**: Noch ooc, nae ander spelling, geen **up/** of **u** met **f**. 'Twelc zeekerlijc en crachtelijc can beslooten worden, uit dat, als men dit geluit van **ue** wil verlen- gen, het zelve niet met **wen/** noch **jen/** maer alleen met **n** daer by te voegen ge- schiet: Als **ue/ uen**. Want al de geluiden die in **u** eindigen, verlen- gen in onze spraec met **wen/** gelijc die in **j** eindigen met **j**: Als, ic **dou/ douwen/ tr:u/ tr:u**: **wen: sch:et/ sch:eyen**. Zulx dat de eerste Letter van **ue/** en dienvolgende ooc de eerste, alzoze eenvormich zijn, noch **f** noch **u** can zijn, dewijlze met geen van beiden en verlen- gen: maer een dieper moet weezen. Dit volcht ooc ontwijfelijc uit dat de **w/** gelijc meede de **j/** van een laeger Trap als **r** zijnde, niet en moogen daer binnen staen in een Woordlit: 'twelc dan hier nochtans geschieden zoude: Naedien dit geluit meest met de **r/** buiten het zelve staende, vereenicht is: Als in **zuer**.

*Een Hol-achtige vryje Tandbeenklinker is, die gemaect voort met een vryklin-
kende hol-achtige Tandbeenvorm.*

Als de twee Grondletteren, beteikent met **ui/** in **uit/ ruit/ huis/ muil/** hol- achtich uitgesprooken. uit dit geluit maec ic haer tot een oorspronkelijken naem **uj** of **uije**; daermen tot naerder onderscheit, **hol-achtich** byvoegen mach.

Deezze zijn 1 Snappende, 2 Staege.

*Een Snap-ujje is, die met een hart des Aefems, door eē hol-achtige vryklinkende Tand-
beenvorm, voortsgebracht voort.*

Als de eerste Grondletter in elc der lestgestelde voorbeelden, daer met **u** betekent.

Een Staeghe úi is, die met een staegen Aefem, door een hol-achtige vryklinkende Tandbeen-vorm, uitgesproken voort.

Als de tweede Grondletter met **i** beteikent, inde lest-gemelde voorbeelden : en als de **j** in **j:p/ j:b/ jeucht/ leut/ deijt/ m:j/ h:j.**

Alzoo dit Geslacht van nieuwe Letteren, van my **uijens** genoët, ooc geacht wort door onwetenheit, eenige vande weinige Oude letteren te weezen, en met naemen de **u** en de **i** twele Schilvormige letteren zijn : zoo is noodich, mijn eenich zeggen, teegens zoo veeler zeggen strijdich, met reeden te bevestigen.

En eerst dattet geluit van **ûi/** uit geen schilvormige Letteren, en met eenen niet uit **u** en **i** saemen, en bestae : bewijs ic,

1. uit datmen zulx zonder beweging des Monts, en derhalven met eene vorm, uitspreken kan.
2. uit de eenpaerichheit, die in dat geluit gehoort wort.
3. uit de saementrecking der Lippen, ooc in't einde van diens uitspraec plaets hebbende. 'Twelc niet en zoude geschieden, zoo de **j** een platte Letter zijnde, de leste waer.

Ten anderé, dat dit geluit uit de nieuwe letteré bestaet, die ic ontdeckt en beschreeven heb, betoon ic aldus. Naedien de **ui** als ic beweezen heb, een eenpaerich geluit is, en daer oover niet de **u** en **i** saemen : zoo mostet, om uit de out bekende Letteren te bestaen, of twee **uuijens** alleen zijn (gelijc dat ooc die **w** als zoo geschreeven wort : als wanneer veel spelden **wot** voor **uit**) of twee **uijens** alleen. Maer geen twee **uuijens** en cant zijn : naedemaelt met **w** niet en verlengt : als in **ie lui/ hrui/ wy luijen/ hruijen** te hooren is. Ooc en cant ut geen twee **uijens** bestaen : dewijle alree beweezen is, dattet in geen **i** en eindicht, als hebbende de Lippen niet los. Zoo mostet dan uit nieuwe Letteren bestaen : alzooder geen oude en zijn, daer't meer gemeenschap mede heeft, en die't best gelijkenen zoude, als **u** of **i**. Maer dattet zoodaentgenieuwe zy, als booven aangeweezen is, blijft daer uit, dat deeze int verlengen niet en vervolgen de wijs van die dieper als **i** zijn, noch die ondieper zijn, gelijc de **u** : daer oover zy, mette **i** van eene diepte moeten zijn, te weeten een Tandbeenletter, en naedien der een maetige saementrecking der Lippen in bemerket wort, moeten zy hol-achtich zijn.

De Holle vryklinkende Tandletteren zijn, die met een holle vryklinkende Tandvorm voortgebracht worden.

Zijn 1 Voormidde of Tantsleisletteren 2 Tandbeenletteren.

De Holle vryje Tantsvloisklinkers zijn, die veroorzaect worden met een holle vryklinkende Tantsleisvorm.

En zijn de geene die ic met **uo** beteiken, en ooc als andere, nae haer geluit, moogen genoemt worden **uon** neemende in't getal van veele alleen de **u** aen, nae den aert der andere Tantsleis en dieper Letteren. Ic zoude wel geeren den

Leezer cenige Woorden aenwijzen, daer in dezert geluit nootwendich vereist, en onderscheidelijc in acht genoomen wort: maer zijn my tot noch toe niet te vooren gecoomen. Alleen bevinde ic, dat de Woorden daer't geluit vande hol-achtige **ue** in comt, somtijts, en van sommige, zoo hol wel uitgesprooken worden, dat daer in geen hol-achtige **uen/** maer deeze Holle **uon** behoort worden. Zoo dat dan de Leezer, om deeze nieuwe Letteren uit te spreken, en onderscheidelijc te hooren, hem de Woorden daer **ue** in comt, voorstellen mach: en die, niet de Lippen zeer saemen te trecken, en de tonge meer nae den gromt te buigen, voortbrengen. Waer door hy dan Voorbeelden hier van zal hebben: ende al zoo metter daet bevinden, dattet geen verziert, noch onnut gedichtfel en is, een Geslacht van holle Tantvleisletteren te stellen: maer die waerlijc inde natuer te bestaen, en zulken verschil in klanc met andere te hebben, datze als byzondere Letteren, dienen onderscheiden. Beneffens dat de reeden ooc uitwijst, zulke te moeten gestelt ende gevonden worden. Want zoeder Platte en Hol-achtige Tantvleisklinkers zijn: moetender ooc zoodaenige holle wézen: dewijlder niet alleen platte en hol-achtige, maer ooc holle inde andere plaetsen der Diepte bevonden worden, als ic elders heb beweezen. En weeder zoeder vryklinkende holle Middeletteren, en Tandbeenletteren zijn: moetender ooc holle Tantvleisletteren gevonden werden, &c.

Deeze Holle uon zyn 1 Snappende, 2 Staege.

Een Holle Snap-uo is, als de eerste Grondletter in ucr, stuer of onvriendelijc muer, hol uit gesprooken, als terstont aengevveezen is.

Een Holle Staege uo is, als de tweede grondletter in elc der lest gemelde voorbeelden.

Een Holle vryklinkende Tandbeenletter is, die met een holle vryklinkende Tandbeenvorm voortgebracht voort.

uit gelijcke reeden als van't Geslacht der Holle Tantvleisletteren is aangewezen, heb ic beslooten, en volcht ooc nootzakelijc, datter een Geslacht van Holle vryklinkende Tandbeenletteren zy. Daer by ooc tot bevesting komt de bevinding, diemen doen can, mits de woorden, welke met **ui** geschreeven worden, en gezeit zijn hol-achtige vryje Tandbeenklinkers te vervatten, heel hol, en huldwijs, met maerder sadmentrecking der Lippen, en laeger neederbuiging der Tonge, uit te spreken: gelijc zulx te doen vry staet, en ooc wel geschiet. Want dan zal men hooren, dattet geluit, 'welc anders met **ui** beteikent wort, uit twee van deeze holle Letteren, die ic **uoujen** of **uoujens** noem, bestaende is, en anders klinken, als de hol-achtige **uijens**. Maer om tot klaerder bewijs van deeze nieuwe zaec, voorbeeldē te stellen, die in onze Spraec buiten twijfel gebruiet worden: Zal den Leezer weeten dat de Staege **j** alse by een holle Snapklinker gevoecht wort, 't sy voor of achter, een Letter van dit geslacht is: Als in **Joodis/ Jooden/ Jofszow/ jow** (voor **ui/** nae des gemeenen volx uitspraec) ic **moci/ roej/ suoci/** de tacken: daer merkelijc verschillende vande **j/** die in **Jooft/ jeecht/ oojlam/** en in **ja/ Jericho/ eijeren/** gebruiet wort: dewijle geene Hol, en deezer eerste hol-achtich ende de tweeds plat luiden.

De Holle Tandbeen-voei is 1 Snappende, 2 Staech.

Een Holle Snap-voei is, als de eerste Grondletter in uil, huilen, guil, uitgesproken zijnde, al huilende met een guilen toot der Lippen, ofte heel hol, als voor gezet is.

Een Holle Staech voei is, als de tweede Grondletter inde gemelde voorbeelden: en als j in joffrou, jong.

De vrye Tantruisers zijn, die gevormt worden met een vryruisende Tantvorm.

En zijn de **Effens**/ als de eerste Letter in **Schaep**/ **sichient** of **sint**/ **cederenhout**: en by de Vriezen ooc in **seer**/ **sijn**/ **soo**/ &c. die wy met 3 uitspreken. Men zoude deeze moogen verder onderscheiden, in

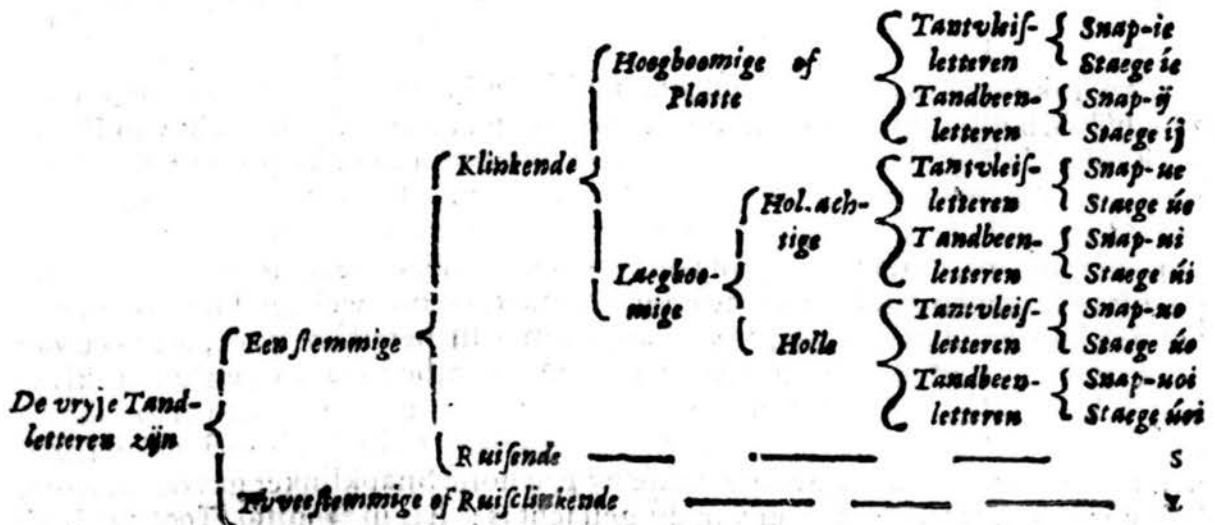
1 Tantvleisruisers: als by de Franfoizen de eerste Letter in **chase**, **shevent**, **chaseun**, en in **sjoon-hoo** by ons.

2 Tandbeenruisers: als de eerste Voorbeelden.

En die elc weder in 1 Platte, 2 Laegboomige, en zoo voort. Maer laeten't om oorzaec meer aengeroot.

De vrye Ruisclinkende Tandletteren, of Tantruisclinkers zijn, die met een vrye Ruisclinkende Tantvorm voortgebracht worden.

Deeze zijn, die gemeenelyc **zevoens**/ maer van my **zeen**/ en in't enkel getal **zee**/ worden genoemd: Als de eerste letter in **zoo**/ **zaelich**/ **zijde**: de leste op twee nae in ic **donzde**/ **bonzde**/ **omhelzde**/ **quazze**/ weezende alle Tandbeenletteren: en als de eerste Spreekletter in **je** (ic). **juste** (rechtvaerdich), **jaques** (Iacob), by de Franfoizen; onder de merkletter **j** van haer neffens noch een Spreekletter begrepen (want haer **j** in cracht **jj** is, **je** als **zje** uitsprekende, alwaer de **z** een Tantvleisletter is.

XI. Hoofstuc. Vande Vrye Lip-Letteren.

Volcht dat wy nuu de Vrye Lipletteren verhandelen.

Een vrye Lipletter is, die met een vrye Lipvorm voortgebracht voort.

Is 1 Eenstemmich, 2 Tweestemmich, te vreten Ruiflinkende.

Een eenstemmige vryje Lipletter is, die met een vryje eenstemmende Lipvorm, gemaect voort.

En is tweederlei: 1 Clinkende, 2 Ruifende.

Een vryje Lipklinker is, die gevormt voort met een vryelinkende Lipvorm.

Dit Geslacht machmen den Oorspronkelijken naem úu of uuwe geeven: en dan alzoo beschrijven, Een úu is een vryklinkende Lipletter.

Deeze zullen wy op twee wijzen voordraegen

1. Verhandeling der uuwens.

De uuwens zyn tweederlei: 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

Een Platte úu is een platte vryklinkende Lipletter.

Het geluit datmen úu *Galicum* (de Franie úu) noemt, is, of een Letter hier onder hocrende, alffet naemelijc cort of enkel gebruiet wort: of bestaet in deeze, alffet te weeten lang of dubbel luit. Soo ooc de *Ypsilon* der Grieken, alffe daerenboven by geen Laegboomige Snapklinker gevoccht en is. Zulx dat de úu *Galicum* ende *Ypsilon*, dicwils met onse platte úu overeencomt.

De Platte úu is tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Platte Snap-uu is een platte vrysnappende Lipklinker.

Als de u in hut/ luttel/ turf/ plat uitgesproken: en als de eerste Grondletter in uuwe/ ruuwaert/ meede voortgebracht. De *Kibuts* der Hebreen, cort luidende, is meede van deezen aert.

De Platte Snap-uu voort gemaect met een Hort des Aesems, gevormt van een platte vryklinkende Lipvorm.

Een Platte Staeg-úu is een vryklinkende platte en Staeg Lipletter.

zoodaenich is de w of u in bewaeren/ wee/ wijt/ wie/ quaet/ queechen/ quijlen/ dwaes/ dwingen/ twee/ twijfel *Guina*, eew/ leewen/ raew/ en over al daerze met een platte vryklinkende Snapletter vereenicht is.

Een Laegboomige úu is een vryje Lipklinker, die met een vryje laegboomige Lipvorm voortgebracht voort.

En is 1 Hol-achtich, 2 Hol.

Een Hol-achtige úu is een vryje Lipletter, die hol-achtich klinkt, en gevormt is met een hol-achtige vryklinkende Lipvorm.

Deezer Soorten zyn 1 Een Snap-uu, 2 Een Staeg uu.

Een Hol-achtige Snap-uu is een hol-achtige vrysnappende Lipklinker met een hort door haer vorm geaesemt.

Hier van en zyn mijn geen andere Voorbeelden te voor gecomen, dan die in zulke Taelwoorden vallen, daer ooc vry staet dezelve, als platte Snap-uwens uit te spreken: gelijc de u in hut/ hulst/ tuffen/ &c. Wantmen deeze en diergelijke, niet alleen hol-achtich, nae de leest bepaeling, maer ooc plat, nae een voorige, uitspreekē mach: gelijcke meede vande eene dus, en vande andere zoo,

uitgesproken worden. Nochtans twijfel ic, of de eerste Grondletter in **W:u/** **m:u/** **t:u/** **w:u/** &c. niet wel zoo uitgesproken wort, datse hier tot voorbeeld zoude moogen dienen.

Een Hol-achtige Staegc úu is een vryje Lipklinker, die staech en hol-achtich luit.

Van deeze Soorte is de enkele Spreec-**uu** in alle woorden daerze met een Hol-achtige vryje Snapklinker vereenicht is, 'tſy voor of achter, 'tſy met **w** of met **u** beteikent: als in **w:u:st/ w:u:c/ w:u:nen** (anders woenen) **dw:u:st** (of dwers) **w:u:t h:u:t/ h:u:s/ m:u: quid.**

Een Holle úu of een óu is een vryje Lipletter die hol klinkt.

Het geluit, 'twelc by eenige gendemt wort **úu** *Italicum*, (de Italiaense úu), of **úu** *Germanicum* (de Hoochduitse úu), en omgelijk: reeden ooc **úu** *Hispanicum* (de Spaense úu) &c. mach hoeten, met de **u** by haer beteikent: en 'twelc de Grieken met **ou** en de Franſoizen met **ou** vertoonen, gelijc ooc by ons twijfelachtich gedaen wort: is wel niet een Letter van dit geslacht, maer bestaet nochtans uit twee des zelfs.

De óu is tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Snap-ou is een vryje Lipletter, die hol snapklinkt.

Zulx is de eerste Spreecletter vande Hoochduitse of Italiaense **úu**: en de eerste Grondletter in ic **ſ:ou/ dou/ b:ou/** (of bry) **lou** (of liew), **rouſen** (of ruiſen), beteikent met **o**.

De Staegc óu is een vryje Lipletter, die hol en staech klinkt.

Als de tweede Spreecletter vande Hoochduitse **úu** ende de tweede Grondletter vande leſtverhaelde Voorbeelden, daer aen geweest met **u**. Inſgelijc de enkele Spreec-**uu** in alle woorden, daerze met een holle vryje Snapklinker vereenicht is, 'tſy voor of achter, 'tſy met **u** of met **w** beteikent: Gelijc in **w:u:den/ wonder/ gezwommen/ gequollen/ gedwongen/ woeden/ woelen/ ic woude** (of wilde).

uitet voorgaende is te zien, dat in plaetse men tot noch toe maer van tweederlei **uuwens** heeft weeten te spreken: naemelijc van een Franse **úu** die dezelve met de *Ypsilon* der Grieken, **u**. *Liquido* der Latijnen, en **Kibbes** der Hebreen is geacht: en een Duitse **úu** die met een Griexe *Diphthonge*, en de *Schurea* der Hebreen overeencomt (behalven de **w** die in veel taelen niet erkent, en de **v** die hier onder gans niet en hoort): hier van zesterlei enkele **uuwens** onderscheide beschrijving is gedaen: zonder de eenvormige dubbele, die noch drierlei zijn, en alzoo saemen neege foorten maeken, onder deeze te tellen: gelijc zelf met die weinige, zeer verwert gedaen wort. Maer want deeze nieuwichheit wel aenstootelijc mocht zijn, en door een voor-oordeel van't oude (daer veel zeer noode afwijken, hoe ongegront het ooc zy) dit zoo lichtveerdelijc mocht verworpen worden, alſſet wel bedacht van my gestelt is: Zal noodich zijn tot deeſes naeder oopening en versterking, noch iet gezeit: en voor al bewezen, datter, gelijc geleert is, drie Schilvormige Geslachten van Enkelde **uuwens** of vryklinkende Lipletteren zijn, een plat, een hol-achtich en een hol: 'twelc den gront is, daer al 'tooverige nootſaekelijc uit volgen moet. Dit blijft,

1. uit dat op alle andere plaetsen der Diepte, als aende Wortel, aen't Achtermidde, aen't Midde, &c. des Binnemonts, zulke drie Soorten voortgebracht worden. Wantet geen reeden is, waerom het zelve niet meede aende uitermont ofte Lippen zoude geschieden.

2. uit datmen aenwijzen can, die alle inde Spraeken gebruikelijc te zijn, en metter daet onderscheidelijc uitgesproken te werden: als in een **hau** (de naem van een voogel, **hau** (het teegendeel van hitte) een **houhout** (ooc een voogel): **hautoren/** en ic **haude/** **h:uwoe** en **haude/** **houwen** en ic **houde: lau/** **Taurng/** **lou** (of **lieu**): **maer/** **w:z/** **woonen**.

3. uit datmen de Staege **uu/** by alle drie de Soorten van Snapklinkers in't uitspreken voegen can; te weeten by de platte, of hol-achtige, of holle, beide voor en achter, als inde voorgaende voorbeelden te zien is. Daer uit dan ongetwijfelt volgt, datse zelf by elc van die, ooc zulx moet zijn. Want het een vasten reegel is, dat de Meedeluiders, nae die Gedaente, de Snapklinkers gelijk zijn.

4. uit datmen zulke drierlei Gestalte inde vryklinkende vormen, die de Scheideur aende Lippen hebben, voelen, en anders gewaer worden can. Daer oover dan de Letteren daer meede gevormt, ooc zulken onderscheit ontfangen.

Alzoo beweezen hebbende, datter drierlei Schilvormige Geslachten van enkele **uuwens** zijn: moet voorder volgen, dat elc in noch twee Afcomsten te onderscheiden zy: dewijle nae't gestelde, yder Geslacht, uit een verschillende vorm veroorzaect: en elders beweezen is, dat nae de wijs van Aesemen in elke vorm, tweederlei Letteren connen voortgebracht worden, **u**. Snappende, en Staege, 'twelc dan de voorbeschreeve zes Soorten maect.

Daer nae is noch min te ontkennen, dat, alffer zes enkele Soorten zijn, onder drie schilvormige Geslachten, elke twee die eenvormich zijn, saemen tot een eenvormige dubbele connen vereenigen. 'Twelc dan noch die drie Soorten maect, daer van geroert is; en hier niet verhandelt, om inde oude werring, die tot noch toe plaets heeft gegrepen, niet meede te vervallen.

II. Verhandeling der uuwens.

Maer aengezien dat de Enkelde **uuwens** niet altijd noodich en zijn in't gebruik nae de Diepboomichheit onderscheiden te worden: en dat het drierlei verschil van plat, hol-achtich, en hol, 'twelc daer in valt, tot onderscheiding der Taelwoorden, in welke die gebruiet worden, dicwils niet en strect (dewijle de **u** in een zelfde Taelwoort, vande eene plat, vande andere hol-achtich, van de derde hol, en ooc wel van een zelfde persoon dus en zoo uitgesproken worden): Zoo oordeel ic dienstich, de **uuwens** met een ander vervolch als voor geschiet is, in haer Soorten te onderscheiden: naemelijc alzo, dat het onderscheit, 'twelc in alle Taelwoorden eeveleens valt, en nootsaekelijc moet waer genoomen worden, de Hoochste Afcomsten maeke: daer onder men dan, nae't van doen is, en yder behaecht, de andere Soorten, dier onderscheit dicwils geen verscheide Taelwoort en maect, voegen mach. 'Welc aldus geschiet.

De uuwens zijn tweederlei: 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-uu is een vryje Lipletter, die Snapklinkt.

TOT LOF
vanden
UITGEVER DESES
BOEKX.

SooRoomen roemt in d'opgank van haar taal
Door wijs-welsprekentheyt, die d'opper-saal
Van haer onwinb'ren staat vaak heeft betre'en :
'tIs regt dat Holland volgt, en stof met re'en
Op sulken BERG, van wiens begaafde top,
End schrandre kruyn vliet smakelijker sop,
(Als oyt of Room, of Grieken heeft gesien)
Daer med'hy't land komt nieuwe kunsten bien,
Niet op-gesmukt met 'tschijnber opper-kleet,
Maar daar de lust nae't konstige geweeet
Haar lusten scharpt, end' angelokt door't soet
Haar beste doet om meer te zijn gevoed.

Ne quid nimis.

Carmen Hexametro-dimetrum Honori Doctissimi
D. Petri Montani Grammaticam suam Belgicam
evulgantis datum dic. dedic.

Ipse pater quondam patriæ, Latineque loquela
Parens, amussis, regula;
Ut ne alios colerent fundos sibi turba Quirini,
Suamque turpem spernerent;
Plurima mista sua neu dulci barbara lingua
Accepta ferrent Graculis;
Vertendo patefecit iter, vestigia Tullii
Pressere gentes Italiae;
Ac decus ad tantum surrexit Gallica, & Angla
Curâ pari jam cultior,
Spuma quidem vulgo lingua. Quas inde sequenti
De gente quidam Teutonum,
Non patriâ passi penitus geniumque leporemque
Et suavitates obrui
Barbarie, fædoque situ; nullius egentem
Mendicitatisque argui.
Noster at hic cunctos superat, nitidoque nitore
Est unus instar omnium:
Dum nihil externi recipit; sed pura propinas
Ac puta nobis Belgica,
Eruit & causas lingua, lateque potentem
Expandit affluentiam.
Cumque alijs inuisa, & tot sibi pressa per annos
Iam fecit usus publici,
Pluraque Teutonico Zizania messuit horto,
Laudem meretur maximam.
Ergo age, quisquis adhuc patrû sermonis amator
Adversum respues;
Hac, licet incurrant Zoilorum scommata forsan,
Ambabus ulnis excipe.

Ludebat Adrianus Ravesteinus,
Delpho-Batavus,

Aen de Eedele, Groot-moogende
Heeren, de Heeren Staeten van
Hollant en VVestvrielandt.

Eedele, Groot-moogende Heeren,

Daer en is niet noodiger, noch dienstiger voor de Kerc ende het Burgerlyc Gezelschap (datmen het Gemeene Beste noemt) als een rechte en spoedige onderwijzing der Jeugt in alle goede dingen: aengezien dat de geene die nu kinderen zijn, haest volwasse personen worden, daer de Bestierders en Leeden van bei die Staeten uit bestaen: welcke dan een zeer geluckich gezelschap maeken; Zooze luiden zijn die wel opgetrocken en onderweezen zijn geweest. Derhalven isset zeer nut en prÿselyc, vlytigit zorch te draegen, dattet voorzeide mach in't uverc gestelt worden.

Wat zorch uwe Eed. Groot-moog. tot deeze loffelyke Zaec aenleit, blijft niet alleen daer in, dat door uwer Eed. Groot-moog. beleit en mildichheit, in deeze Provinsy van Hollant een beroemde hooge School, en een groot Collegie of Gezelschap van die inde Goddelijke leer worden opgevoet, is opgerecht, en treffelijc voort onderhouden; en beneffens die veel laege Schoolen in alle plaetsen uwer gebiets: Maer ooc in dat uwe Eed. Groot-moog. binnen weinich jaeren last en ordre hebben gegeeven, datter vande Eerste Consten bequaeme boeken werden ooverzien ende gemaect; om in alle Latynse Schoolen eenpaerichlyc gebruiet te worden: gelijs Zulx ooc is geschiet: en daer toe, onder andere, van den geleerden Hooge-schoolmeester G. J. Vossius een Grammatica, nae de gemeene vveetenschap, geleerdelyc gemaect.

Maer want het doen der Menschen hier op aerden nimmermeer volcoomen is; en altyt het gedaen te verbeteren staet; en veel op een nieu te doen ooverich zy: Zoo is een yders plicht, en met naemen van ons, die in Kerkelijke bedieningen zijn gestelt, naerstelijc te bedenken, vatter in zoo nutten Zaec noch verbeterers en vuyders toegevoecht zou dienen te vveezen: en iet vorderlijx bedacht hebbende, 't selve de uverls te ontdecken: en byzonderlijc zijne Hooge Ooverheit zulx bekent te maeken: in vviens vermoogen het is, op't selve te stellen orde, daer het door tot gemeen voordeel ingevoert en te uverc geleit worde.

Dewijle ic dan heb bespeurt, datmen tot noch toe oover al in de gemeene Schoolen Zoodaenigen wijs gebruiet in het leeren vande eerste beginselen en hulpmiddelen van alle vweetenschappen en handelingen (naemelyc, het Leczen en Spelden) die zeer gebreekelijc en bezwaerlijc is (zijnde niet alleen een oorzaec van dooling en losheit in leezen en schrijven: maer voor al van veel onnutte tijtverquisting: en datter veel nae lange en verdrietige moeite, daer in ongeleert blijven: en andere de cost of moeite ontsiende, ofte tot besteeding van Zoo veel tijts de geleentheit niet hebbende, dat naelaeten te lceren) en dat ic met grooten arbeit een Nieuwe Const heb bedacht en hier beschreeven, daer in, neffens andere nutte dingen, de gronden zijn geleit vvaer door men dit quaet lichtelijc can vvech neemen, en Zoodaenige middelen te voorschijn brengen, die Zelfde ongeleertste Schoolmeesters en Schoolvrouwen connen aen de Cleinste Kinderen in't werc stellen, om deZelve met minder moeite in zeer vveinich tijt, vaster en grondiger Zulx te leeren (gelijc daer van alreede proeven gedaen zijn): en oover Zulx veel tijt te winnen, om die tot onderrechting inde GodZaelichheit, en andere stichtelyke dingen, te moogen besteeden: Zoo en heb ic niet willen naelaeten, deZelve uwe Eed. Groot-moog. voor te draegen en toe te eigenen. Op dat, ingevalle uwe Eed. Groot-moog. eens gelievde orde op de Duitse Schoolen te stellen, gelijcse op de Latynse hebben gedaen, zy hier aen gedenken mochten: of ooc dat dit tot Zulx een bevveegende oorzaec mach zijn.

Uuwe Eed. Groot-moog. zullen gelieven deeze vertooning en toe-eigening sen goede te houden, als zijnde gedaen uit een toegeneicht en eerbiedich gemoet tot uwe Eed. Groot-moog, en met geneegentheit om nae mijn vermoogen te vorderen het geene tot gemeene nut der Schoolen, en met eenen der Kerc en Burgerlyc gezelschap, mach strecken, en booven al tot eere van Gods naem. Tot besluit deezes vvens ic uu Eed. Groot-moog. toe des Heeren zee-gen in uu wichtige bestiering, en alle heil aen lich-aem ende ziel. Inden Nieuwen Hoorn den 18. Mey, des laers 1635.

Uwer Eed. Groot-moog.
onderdaenigen Dienaer

Petrus Montanus Be-
dienaer van't Woort Goets
inden Nieuwen Hoorn.

Van't Oppere inde der uiterlijke werken Goots, en byzonderlijk der Spracc.

Naedien alle dingen zijn uit God, door God, en tot God. Rom. II. 36. : Zoo is't reeden, dat ic de Spracc beschryvende, niet nae en laete aen te vryzen, hoe dezelve uit, door, en tot God zy. 'T welc dewyl't nimmermeer ten volle, noch te veel van ons kan geschieden: Zoo heb ic, neffens deezens aenwyzing in des boex midden en einde, ooc nut geacht zulx in't begin te doen: om alzoo met God te beginnen, door God te volherden, en tot God te einden. En zal dit hier doen, nae Davits voorbeelt, met gepaste spracc, als volcht.

Aehoova onsen Heer, God Vader, Zoon en Geest,
Die is van eewichheit zeer treffelijc geweest
In deucht en heerlijcheit. Want eerder iet had weezē ;
En eerder vlooden uit de diepe wellen reezen ;

God is in hem zelven van eewichheit op's hoogste heerlijc geweest.

Voor d'afgronts holle cuil ; voor dat der Bergen top
Van laech verdronke lant, om hoog-gerecht was op ;
En voor het minste iet, heeft deezen Heer bezeeten
De Wijsheit zelf, waer uit 't beroemde mens'lijc weeten
Zijn oorspronc neemen moet : Ooc heeft hy zulke Macht
Voor tijts begin gehat, by welc al 's Mensen cracht,
Hoe zeer in veel geroemt, mach minder zijn geleeken ;
Als by de groote Zee, de kleine Waeterbeeken :
En and're deugden meer. Doch om te maeken kont
Die heerlijcheit, welc diep in hem verburgen stont,
Heeft hy uit niet gemaect veel schoone Buite-werken ;
Als Spiegel daermen die zeer klaer in kan bemerken.

Om'truvelc uiterlijc te vertoonen, hy buiten hem veel vverken heeft gemaect.

Gelijc der Persen Vorst, als zijn vermaert gewelt
Was oover meenich Lant en meenich Volc gestelt,
Zijn Cooninklijken glans te Zuzan deede bliken,
Aen al de Vorsten van zijn meer dan hondert Rijken :
Door 't fraei versieren van zijn Coonincklijke Hof,
Met schoon-geverwde kleen van kostelijke stof,
Gehecht aen Marmer-steen met witte Zilv're haeken,
En banden welker verw was purper en scharlaeken :
En voort met op de vloer van Marmer en Porphier,
Te stellen stoelen, die van Gout als vlamdend' vier,
Van't Zilver als Cristal met klaer geflicker blonken :
Door insgelijx den Dis op't mooiste op te pronken
Met gulde vaeten, fraei en konstelijck gevraecht ;
Elc ongelijc in werc, maer wel gelijc in pracht.

Zulx dat, gelijc Assuernazijn heerlijcheit deede bliken door't bereidē vā eē treffelijken Burch :

Zoo, zeg ic, heeft dien Vorst van Heemel en van Aerde,
Als hy zijn schoonen glans van buiten oopenbaerde,
Een grooten Burcht gemaect, en konstelijc bereit.
Een Burcht diens gront, zoo't schijnt, vast op een puntje leit.

Zoo God in't scheppen vande vverlt, Daer vā, tot vertooning deezes eindens beschreeven worden, de deelen, als

I.
De Aerde.

Waer op voor 't eerste rust den zwaeren kloot der aerde:
Wiens binnenst' is vervult met stof van zulker waerde,
Dat Crezus rijke schat, en Sael'mons groote goet
Veel minder daer by heeft, als Dropp'len by een vloet:
Wiens vloer of bolle vlak zoo sierlijk is omvangen,
Hier met een witten roc, aen 't hooggebercht' gehangen;
Daer met een aerdich kleet van boomen en groen lof,
Van bloemen fraei geverwt, en and're schoone stof;
Dat Davits wijzen Zoon met al zijn heerlijcheeden,
Hoe grooten Prins hy was, hem zoo niet kost bekleeden.

II.
*Den Onderheem-
mel:*

De Zoldering hier van is een wijt luchtich ront,
Van veru veelderlei, wit, bly-blaeu, root en blont:
Daer in als Wachters staen, des nachts veel gulde sterre,
Die als Carbonkels zijn, en geeven glans van verre;
Ooc d'ooverschoone Maen, die als een Diamant
'T ontfange licht steuit af, en waeter-verwich brant:
Des daechs de gouwe Zon, wiens sterke strael doet vluchten
De dicke duisternis, en deemsterrige luchten,
Waer door de schoonheit die in alles was bevleect,
Iae grouzaem zelf geleec, wort liefelijc ontdeect.

III.
*Den Boovenheem-
mel:*

Wat zal ic schrijven voort van d'alderhoochste wijken,
Daer deezen grooten Heer zijn Gotheit klaerst laet blijken?
'T verstant is noch te klein tot zulken hoog begrip,
Nooit zondich ooch dat zach, nooit sprac d'onreine lip:
Zal uit Goots Woort nochtans iet dief-aengaende zeggen,
En met een aertse tael, het Heemelf' uit gaen leggen.
'T sijn dan veel wooningen: 't huis van dien grooten Got,
By 't welc Asswerus Hof, maer is een slecht vuil kot.
'T is dat Ieruufalem, 't welc zonder Mensen handen
Zeer kost'lijc is gebout, wiens poorten, gronden, wanden
Van hoog geachte steen, als Paerlen wit en klaer,
En Iaspis groen van verw, bloetstipp'lich hier en daer,
Blaew-blinkende Saphier, Calseedon, Eemarouden,
En diergelijke meer: die door haer klaerheit zouden
Verwecken groot vermaec. Wiens straet van gout zoo sijn,
Dat zy doorluchtich schijnt als glas van Cristallijn.
Waer in geen donk're nacht, noch neevel wort gevonden:
Dewijl de luister Goots daer schijnt tot allen stonden.
De schoonheit deezes Lichts kan dan lichtst zijn verstaen,
Wanneer men 's Zonnens glans geliect by't licht der Maen.
Want oovermits dat deez', haer licht van die moet halen:
Zoo oovertreft die ver in klaerheit deezens straelen.
Gedenct dat ooc alzo deez' Goddelijke Sterr'
In glans te booven gaet de Zon en Maen zeer ver:
Naedien haer zilver licht, en klaer vergulde straelen,
Van deezen God des lights alleen moet op haer daelen.

Als nuu dit schoon gebou zoo heerlijk was bereit,
 En rijkelijk versiert met alle moojichheit :
 Heeft deezen hoochsten Heer veel leevendige Dieren,
 Om inde diepe Zee, en dunne Lucht te zwieren,
 Als ooc op't drooge lant, te wandelen, gemaect :
 Ten lesten met den Mens zijn scheppend werc gestaect.
 Die, hoewel leest in tijt ; nochtans op heel de aerde
 Eerst in uitneementheit : daer in God meest verklaerde
 Zijn heerelijken aert. Want nae gelijkenis
 Van God den Schepper zelf, hy eerst geschaepen is :
 En oover zulx versiert met treffelijke zaeken ;
 Als innerlijk verstant, en uiterlijke spraeken.
 Die bei Goots heerlijkheit zoo loff'lijk wyzen an,
 Dat Christus Goodes Zoon zich geeft een naem daer van ;
 Wanneer hy in zijn woort hem noemt het **Woort of Geeden**.
 Daerom het dienstich is dat wy wat naerder treden,
 En grondich merken aen, hoe dat die heerlijkheit,
 uit deeze gaeven Goots, ons wort klaer voor-geleit.
 Doch zullen van de stof des lesten nuu slechts zeggen,
 En van dit groote werc in't kort iet uit gaen leggen.

De **uitspraec** vande Mens vertoont Goots groote lof
 Door dattet is een daet daer konstich tuich en stof
 In aen te merken is ; en zoo veel onderscheiden,
 Dat in veel duizenden, men die wel kan verspreiden.
 Zulx dat daer oover al wat in de weerelt is,
 Hoewel veel duizent duist, vercrijcht beteikenis,
 Door onderscheide spraec : jae dat noch meer verwondert,
 Bekomt in elke tael, hoewelder zijn wel hondert,
 Een yder ding zijn woort, een in beduidenis
 Dat nae't geluit nochtans heel veel verscheide is.
 Noch zijnder inde spraec oneindich veel geluiden,
 Die niet en zijn gebruiet om zaeken te beduiden :
 Zoo dat 't getal van die noch ver te booven gaet,
 De geen die zijn gebruiet te wijzen op een daet.
 Wanneer dan deeze saem eens wierden ooverwoogen,
 Te tellen haer getal : men zou vergeefs zulx poogen.
 Wert dan Goots groote Zoon niet nae dit inzicht recht
 Die gans oneindich is, het **Woort of Spraec** gezecht,
 En die alleen wijst aen, als door een klaere **reeden**
 Al 't geen ons hier komt voor, en Goots verburgentheeden ?
 Indienmen voort ziet in, van ellic onderscheit
 Den heerelijken aert : men zal de wonderheit
 Van God, die d'oorzaec is, genoegh niet kunnen pryzen.
 Doch om te weezen kort, wil ic den Leezer wyzen,
 Dat hy, om dit te doen, dit Nieu-geschreeve Boec,
 'T welc handelt van de Spraec, wel naerstelijc doorzoec.

IV.

De Aertse Inwoonders. naemelyc

I. De Beesten,

II. De Mens. En van dezelve

1 In't gemeen zijn verstant en Spraec-tael :

2 In't byzonder zijn Uitspraec,

'T welc in dit Boec breeder geschiet.

Want

Want hy tot Goodes eer daer in ontdeckt zal vinden,
 Het geene voor de Mens, als verru voor de Blinden,
 Verburgeris geweest: en 't geen nochtans heel streck
 Om tot des Scheppers lof te werden opgeweck:
 Naedien het zaeken zijn, daer niet alleen Goots Zoon
 Hem me gelijck en noemt: maer ooc de drie Perfoone;
 De Derde sonderling, die hem noemt aldermeest,
 Nae't werrie vande Sprae, een *Afseming of Bericht*.
 Wie dan begeerich is, een Schepper uit zijn werken
 Te kennen, en zijn lof en eer daer in te merken:
 Die dient te *Letten op* den rechten aert der Sprae,
 En leezen 't *Pract-Bericht* dat ic tot dien *eind* maec.

*Dat dan tot dien
 einde te leezē staet.*

Merkelijke proef van een Ondereinde of nuttichheit deezes Confts.

Inde toe-eigening aende Heeren Staeten van Holl. en Westv. heb ic gezeyt, datter van
 de middelen om licht te leerē leezen, die uit deezē *Cunst* haer oorspronc neemen, proeven
 zijn gedaen: daer ic nochtans inde *Inleiding* z. 105 maer van eene praef vermaen: naeme-
 lyc, die aen mijn kint alleen vier en een halfjaer out zijnde, in 't werō gestelt. De oorzaec
 hier van is, om dat ic, doe de *Inleiding* ten deele gedruet was, en het voorste blat noch onge-
 druet, een *Nieuwe Proef* heb gedaen aen een geerout man, een *Arbeider* zijnde, die van 't lee-
 zen, of de beginselen van dien, gans niet en cost, behalven alleen een of twee *Letteren*: de-
 welcke ic tweemaal daechs by my liet koomen, om hem zelf te onderwijzen op noch een an-
 dere nieuwe wijs, als ic mijn kint had laeten doen, en die ic noch beeter en lichter oordeelde muss
 bedacht te hebben. En is zulx zoo uit gevallen, dat hy, hoewel 't een perfoon was zwac van
 onthouden, en van een ongeoeffent verstant, aevenwel int wee weeken tijt zoo ver is gebracht,
 dat hy alderlei *Voorleeden* (en oover zulx ooc alle) die in onze *Neederlantse sprae* voor
 vallen, conde spelden, en die ooc begonde te leezen: en dat hy, wā ic dit schryf, drie weeken
 gelceert hebbende, mer zin en verstaenelyc leest de reedenen en verhaelen (hoewel vol zwaere
 en veelletterige *Voorleeden* die ic hem voor schryf; nae mijn wijs gespelt zijnde. Alzoo
 ic gans ondiensich acht, hem voor eerst andere quaelyc-gespelde reedenen of boeken voor te
 houden: en zeker ben uit ervaering mijns kints, dat in deezē te leezen geen zwaerichheit
 zal zijn, in geene wel geoeffent weezende.

Deeze proef heb ic voorgenaomen, uit oorzaec, dat ic my nuu beezich houdende, in te
 beschrijven de wijzen, om licht en grondich elc een te leeren leezen; noodich achtede, om
 zulx met volle zekerheit op een vasten grond te dueren (volgens het dicht hier onder gestelt),
 en de zwaerichheeden te bemerken en voor te koomen die daer in mochten vallen: en ooc om
 een jaer te verzeekeren, dat het geene ic hier in 't licht breng, en noch wijders deezes aen-
 gaende in 't licht te brengen staet: zulx zy, dat de heele weerlt, en byzonderlyc de *Needer-
 dantsē*, groot voordcel daer uit zullen konnen bekoomen.

Die een *Bericht* wil doen, hoort op geen losse gronden
 Zijn werc te bouwen: maer op eenen *Berch van Steen*.

Want anders inde naem, en zaec t wert strijt bevonden:
 En zulleken gebou moet vallen ginder heen.

*3 De wijze Bericht de
 noem Bericht verwas n.*

INLEIDING DER SPREECKONST.

I. Hoofst. *Vande Vinding der Spreeckonst.*

oetwillige Leerzen, aer gycomt tot de vervolgen beschrijving
deezzer Const: vind ic noodich iet gezeit van desselven vinding
en Leering, en ooc vande Beteikening der beschreeve Zaeken.
De twee eerste hooren hier t'huis. het leste hoort wel eigentlijk
tot de Tael en Merckonst: maer dient eevewel hier aengeroert
als eē zaec zonder welke deeze beschrijving niet kan geschiedē.
Van de Vinding deezzer Const melt het Opschrift, als icse in
het selve ~~ditto~~ noem: en daer by zegge dat die van my ontdect of gevonden is.
Twelc, op dat my niemant tot naedeel en durde; en of ic andere, die iet loffelijx
in deezen hebben gedaen, haer eer wilde beneemen en my toe-eigenen: zoo zal
ic mijn meening van deeze woorden uitleggen. Weer dan, dat ic hier meede
niet en wil zeggen, dat niemant buiten my iet, twelc in deeze Const verhandelt
wort, zou ontdect en beschreeven hebben: gans niet. Maer 't geene ic daer mee
wil te kennen geeven, is dit:

1. Dat niemant voor my hier van beschreeven heeft een Form van een byzon-
dere Const. Want die van deeze st. niet hebben geschreeven: hebben't gemengt
onder de *Grammatica*, en ooc een deel onder de *Poëtica* en *Rhetorica*. En die daer
schiijnen eige boeken van gemaect te hebben: en hebben die noch de naem, noch
de form van een byzondere const gegeeven: maer dezelve gezeit te handelen van
de uitspraec (*Pronunciatio*) van eenige tael; en alzo beschreeven, dat haer ooch-
merc en verhandeling eigentlijk is geweest vande Merken der Letteren, en welk
haer beteikende zaeken zijn; en niet vanden aert der Spraec. Daer oover zulke
beschrijvingen, niet tot deeze, maer tot de Spraecmerckonst eigentlijk hooren.
Ooc en weet ic niet dat iemant vande uitspraec in't gemeen geschreeven heeft,
gelijch hier wort gedaen.

2. Dat het geene in deeze gevonden is, en tot onze kennis gekoomen: zoo ver-
wert en onvolkoomen ontdect was, dattet gelijc als met een donkere neevel van
onweetenheit omvangē lach: en van my met een klaeren glans van orde en oor-
zaekelijke kennis zoo verlicht, dat het geene men nu daer in van nieuws ziet en
weet, ongelijc meer is, alst geene te vooren daer van bekend was: en ten dien aen-
zien met recht mach gezeit worden van nieuws gevonden, en ontdect te zijn. Het
welc, op dattet blijke, zoo merct alleen aen de Letteren, en wat daer in tot volle
kenniste ontdekken stont: naemelijc 1 Welke die zijn, 2 Wat en Hoedaenich
die zijn, 3 Hoeveelderlei, 4 uit wat deelen zy bestaen, 5 Hoeze worden ver-
oorzaect, 6 Haer Oovereencooming en verschil, &c. Dit inziende en 'tgoene daer
af tot noch toe beschreeven is, en hier nu beschreeven wort: zalmen bevinden,
dat vande Oude en bekende Letteren naew iet anders als het eerste ontdect is ge-
weest:

I N L E I D I N G

weeft: en dat het ooverige, in duistere onweetenheit begraeven leggende, van my is in't licht gebracht. Diergelijke kan van andere soorten van Sprac worden betoont.

3 Dat by het geene voor deeze duister en verwerdelijc was ontdeeft, noch veel nieuws door my daer is toegedaen en gevonden: Als veel Hooge geslachten, en een meenichte van Laege soorten van Letteren: en veel andere dingen, die den verstandigen Leezer uit de vergelijking van deeze beschrijving met alle die voor my zijn geschiet, zal konnen afneemen: Ende met eenen uit dit en 't voorzeide oordeelen, dat ic niet t'onrecht dit den naem van **Nieuw** toepas, en my de ontdec- king toeschrijf; en alzoo te recht hier oover aldus mach dichten:

*Den Nieuwen Hoorn, diens
Huisen meest vernieuwt zijn,
paelt in't noorden aende Nieuwe
Goot; in't oosten aen's Ker-
sticht of Parochy van't Briselje
Nieuwe Lant; en aende vveest-
ty by't Recanijse Nieuwe Lant
en aen Nieuw Hellevoet (daer de
vermaerde oovretreffelijke Sluis
binnen 't Goereese Gas den
naem Hellevoetsluis van heeft):
Doch in't Zuiden aen ied Ouds,
naemelijc aende Ouden Hoorn.
Alle gelcegen in't Lant van
Voorn, vveel tijt genaemt het
Lant vanden Briel.*

*Ziet hier een Nieuwe Const, daer in de rechte sprac
Van Nieuwe Let'ren, ooc van Voorden, Leeden, Sneeden
Met Nieuwe Duitse Tael, nae eis der Nieuwe zacc,
Van Nieuws nu wort vertoont: Daer van d'omstandichheeden
Ooc Nieuwe dingen zijn: VWant zy is Nieuw ontdeeft
In't Nieuw vernieuwde Dorp, genaemt den Nieuwen Hooren:
Om 't vvelc de Nieuwe Goot, en 't Nieuwe Lant zich streect,
Ooc 't Nieuwe Hellevoet in't vruchtbaer lant van Vooren.
Laet nu dan zijn niet Nieuw, dat een die 't Nieuw omringt,
En daer in vvoont gerust, alst Kuiken in een Dop,
Ooc Nieuwe vrucht brengt voort, en Nieuwichheit bediuct:
Met naemen alst is een, die zeer naew Let daer op.*

'T voorzeide geeft voornaemelijc te kennen, by wie, en wanneer deeze Const gevonden is. Booven dit staet noch te letten op de wijs hoe die gevonden is. Daer van ic nu om cortheit alleen zegge, dattet zelve is geschiet, niet seffens, maer by stucken, met dan 't een, dan 't ander te verzinnen: en in elc stuc veel strijdige bedenkingen te hebben: en daer uit 't waerschijnelijcste te verkiezen: en dat zoo lang los en in twijfel te stellen, tot dat ic bevon de waerheit recht getroffen te zijn. In't ontdecken vanden rechten aert der oude Letteren, heeft de meeste moejelijcheit gesteecken. Dewijle alles verwert en raew was: ende zeer bezwaerlijc viel de gemeene oude ingewortelde meeningen van de zelve af te leggen; en nieuwe inde plaets aen te neemen. Hier in heb ic vande bekende Daeden met onderzoeck der onbekende oorzaeken moeten voortgaen. En wan- neer ic begonde de rechte oorzaeken der Oude te verstaen: ben ic daer door lichtelijker gecoomen tot kennis vande oorzaeken der Nieuwe Letteren: en van daer (dikwils nae veel en lang zoekens) tot nieuwe Daeden of Letteren zelf. Doch alle Nieuwe Letteren en zijn by my uit haer oorzaeken niet gevonden: maer heb in sommige, door eenich toeval, de daet eerst vernoomen: en alzoo meede uit de daet tottet zoeken der oorzaeken moeten koomen. Van eeniger Letteren vinding in't byzonder wort in haer beschrijving iet gezeit: als vande **h/ eu/ eu/** **u/ en ou/ ou,** **uo/ oi/** soorten van **rr/ r,** Lelletteren, inde 50, 55, 56, 59, 59, 69, 69, 76, 80 en 159 zijde.

der Spreckonst.

II. Hoofst. *Vande Nuttichheeden en Vaerdichheit der Spreckonst.*

Aengaende de Leering deezer Const, daer van staen hier twee dingen aen te wijzen: 1 Wat iemant tot die te leeren zoude moogen beweegen en opwecken, 2 De Leering zelf.

De zaeken die iemant zouden moogen begeerich maeken om deeze nieuwe Const te leeren: zijn haer groote nuttichheeden, en Waerdichheit.

I. Hoewel ic inde 2. 3 en 4 zyde de nuttichheeden deezes heb aengeweezen: zoo dunckt my niet te min dienstich, ooc hier voor aen tot opwekking, breeder en op een ander wys, daer van te spreken. Zegge dan die niet te zijn zoodaenige, datse alleen kunnen vorderlyc weezen weinige menschen van d'eene of d'andere beroeping: maer zulke die strecken kunnen, tot alle die haer daer in oefenen in't gemeen, en tot veelderlei soorten in't byzonder.

In't gemeen brengt deeze const een yder dieze leert dit voordeel toe: dat hy daer door geraect tot grondige kennis vandē aert en oorzaeken vā eenige der wonderlyxte en hoochloffelyxte zaeken des werlts: als vande Spraec, en met eenen vande teikenen desselfs, zynde het Schrift. 'Twelc geen dingē zyn die de menschen zelde voorkoomen, of ver van hen geleege: maer die altyt by daech en nacht hem ontmoetē; jae in hem oorsprong hebbē, en door hem zelf te weech gebracht worden. En voorwaer ten is geen kleine zaec den rechten aert en oorzaeken der dingen te leeren verstaen, en voornaemelyc die van gewichte zyn; dewyl't is een verciering en volmaeking vande beste cracht die de mēs heeft, te weten, van het verstant; en eē deel vande herstelling des beelts Goots, dat de mens door den val heeft verloorren. 'Twelc dan in hem een vonc is, hem verwecken tot lōf en dienst van God den Schepper; en baerende een vergenoeging-vreugde des Gemoets, die de vermacelycheit uit welluif ver oovvertref. Daerom te recht den Latynsen Dichtet zeit,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas

Beluchich is de man of 'twyf // Die d'oorzaet weet van al 'tbedryf.

En gelyc dit plaets heeft inde kennis van alderlei dingen: alzo voornaemelyc in zoo treffelyke zaeken. En ist dat hier door veel zich opgeweest vinden, om met groot ongemac en moeite uitwendige en ver geleege zaeken te onderzoeken: en zal dit dan niet beweegen om te onderzoeken met gemac 'tgeene dat inde mens is? Hoe can't anders als schandelyc gerekent worden, byzonderlyc voor die als Wyze en Geleerde willen geacht zijn, datse kennis hebben en weeten te spreken van dingen die buiten zyn, ende en verstaen niet het geene in haer is, of van haer uitgaet: als is de spraec dieze spreken, en daer mee zy haer kennis oopenbaeren? machmen tot deeze niet zeggen de gemeene spreuc, *Nosce te ipsum*. Kent u zelve?

De onerbare knecht of waerheit // Verstaet niet dat sy zelver zeit.

En niet alleen is deeze Const een yder nut tot volmaeking zyns verstants, maer ooc om 't spreken zelf recht en wel te konnē pleegen: 't sy met alderlei spraec, als Letteren, Leeden, Woorden, Sneen, Reedenleen en Reedenē, wel en bequaemelyc te connen voortbrenge met haer behoorlyke lengte, climming, en saemebinding: 't sy met die te kunnen veranderen nae gelegentheit, te mengen en scheiden, te meerderen en minderen, te verschicken en herstellen, te binden en ontbinden, te Litspelden, te Woortspelden, te Sneespelden, &c. en haer teegendeelen. 'Twelc zaeken zijn die de menschen

I N L E I D I N G

hoochelijc versieren en tot grootachting brengen: en die zonder deeze Const, of gans niet, of ten minsten niet anders dan met groote moejelijkheid, en langduerige ervaerentheit, en dan noch onvolkoomen en niet grondich, kunnen verkreegen worden: en door deeze grondich en lichtelijc te bekoomen zijn. Al de werlt prijft zeer hooch de konst diemen *Rhetorica* heet. Maer een groot deel desselven, als de verhandeling vande *Periodi*, vande *Euphonia* of *lanctura*, *Numerus oratorius*, *Figura dictionis*, en *Pronunciatio*, hoort eigentlijc onder deeze Const, of ten minsten de gronden van die. Zoo dat derhalvẽ de lof en nuttichheit van geene, ten grootẽ deele deeze toe te passen zy. Wie en weet niet hoe nut een yder is, het geene men onder den naem *Grammatica* begrijpt. Nu dit is ten grooten deele hier onder behoorende: als de ganse *Profodia*, en 'tvoornaemste vande *Orthographia*; en de grondige kennis van't ooverige hangt hier heel aen; dewijle de spraec is de beteikende zaec van't schrift, en de beteikenende stof vande tacl. Wat misftaet doch een mens meer, als dat hy in't uitspreken eenige gebreeken heeft: 'tly dat die geleezen zijn in eenige Letterẽ niet wel voort te brengen: 'tly inde Geletterde spraec niet nae behooren, noch ter bequaemer plaets te doen rijzen en daelen, en op een te passen? Hoe ongevoechelijc, jae belachelijc ist, dat iemant in zijn brieven of andere schriften quaelijc spelt, ofte een losse en mancgaende stijl heeft? 'Twelc nochtans alle gebreeken zijn, die by veel gevonden worden: en die niet alleen zeer misstaen, en ontsieren; maer ooc veroorzaeken datmen den zin daer van, of niet, of verkeert, of ten minsten bezwaerlijc verstaet. Zulx dat deeze Const zeer nut moet zijn: dewijle hier door de gebreeken konnen gebeetert worden: Te meer door dien de rechte uitspraec, dieze leert, voor een treffelijke gaef, die de Menschen tot groote dingen bequaem maect, van God zelve wort gerekent: gelijc blijft Exod. 4. daer God dit als een uitneemende zaec in Aaron erkent; en hem daer oover gebriecht om den Coninc van Egipten, en de Outste in Israel aen te spreken, en zijn last voor te stellen.

In't byzonder is deeze Const nut voor veelderlei soorten van menschen. Als voor eerst de gemeene **Schoolmeesters** diens beroep is het Leezen en Schrijven te leeren. Wantzy en connen dit niet grondich doen zonder kennis deezer Const. En dewijl't haer hier aen tot noch toe heeft ontbrooken, haer alleen eenige roubeginselen bekent zijnde: zoo bevintmen, datse niet anders als met veel moeite en lange tijtquisting, de Leerlingen alleen tot kennis van eenich onvolmaect uiterlijc gebruik van't leezen en merken, brengen, zonder dat inden gront te verstaen, Dewelke ic derf voor vast toezeggen, datse gecoomen zijnde tot rechte kennis deezes, zullen lichtelijc konnen beraemen zoodaenige middelen die zy, of zelf, of door een ander moogen in't werc stellen; waer doorze in een ongelijc korter tijt, en met minder moeite en werring, tot volmaecter kennis van zulx zullen brengen, niet alleen de bedaegde die rijper verstant en oordeel hebben, maer ooc de heel kleine kinderen. Dit en zech ic niet alleen uit vermoeden, of uit afneeming door reedenen: maer uit daedelijke ervaerentheit. Want ic oover eenige jaeren doe ic deeze Const hadde gevonden, een kint hebben dat maer vier jaer en een half out was: heb dat door mijn Huifvrou, met kleine moeite ontrent in een half jaer tijts, tot zoodaenige kennis van leezen, lit, en woortspeldengebracht; dat

der Spreeckonst.

al de werlt zich daer oover hoochelijc heeft verwondert : en dit noch met grooter volmaechtheit en zekerheit, als andere die nae den ouden fleur geleert waeren.

Daer nae is deeze ooc nut en hoochnoodich al de **Meesters** die onderwijzing doen van eenigerlei taelen ; 'tſy Latijn, Griex, Hebreews, Arabijs, Frans, Spaens, Engels, &. : als ooc de geene die daer in zoeken onderweezen te worden, of van ſelfs die te leeren. Want om eenige der zelve wel te leeren, iſt voor al van noodde, datmen haer rechte uitspraec, als zijnde den gront en ſtof daer van, ter deege weete. En zulx kan zonder deeze Conſt niet ten vollen, of ten minſten zeer bezwaerlijc geſchieden : maer door deeze grondich en lichtelijc. De oorzaec is, om dat elke tael eenige byzondere wijzen van uitspreeken heeft, en ooc eenige eige letteren diemen in zijn Moedertael, of andere daermen in geoefent is niet en heeft : die dan door deeze Conſt moeten geleert worden : in welke een uitspraec en **a b** van alle taelen wort gevonden. En dewijlze tot noch toe is verburgen geweest, uitgenoomen eenige onvolcoome ſtucken daer van : zoo bevintmen, dat iemant die eenige andere tael recht wil leeren ſpreeken, gehoofsaect is, met groote koſten en gevaer, te trecken in het lant daermen die ſpreekt ; of elders zich geduerich te voegen by die in zulken tael opgevoet zijn : om alzo door langwijlige verkeering onder zulke, het rechte uitspreeken daer van te leeren. 'Twelc alſt al veel jaeren heeft geduert : zoo behoudenze noch dikwils daer in zulke gebreeken, datſe tot ſpot zijn vā dieze recht uitspreekē. Want alſt maer aen eene letter ſchort, naediē yder letter dikwils komt ; zoo miſmaekenze al watſe ſpreeken ; en veroorzaeken niet alleen een onaengenaemheit in de ooren der geener die de rechte uitspraec gewoon zijn ; maer ooc datmen haer zoo wel niet en kan verſtaen. Ic heb dikwils luiden gehoort, die in't ſpreeken van een ander als haer moedertael, anders geen gebreeken en hadden als alleen in't uitspreeken van een of twee letteren ; en daer door maecten datſe bezwaerlijc konden verſtaen worden, en haer moedertael ſcheenen te ſpreeken. Zoo zijnder Hoochduitſe die 't in het ſpreeken van't Neederlants alleen ſchort, in datſe voor onze Tandbeen-el en Tandbeen-en, een Tantvleif-el en Tantvleif-en in zekere geleegētheit ſpreeken : en Engeliſe in datſe de **y** voor onze **g** gebruiken : en daer door al haer Neederlants bederven ; en nimmermeer, hoe lang zy ooc onder ons wonen, deeze gebreeken aſleggen ; dewijlze door derving van deeze Conſt, niet en weeten, noch kunnen weeten, waer't haer aen ſchort.

Niet alleen is deeze Conſt dienſtich voor die iemant in Hoofttaelen of Volc-taelen zou willen onderwijzen, of zelf leeren : maer ooc voor die zulx van Lant-taelen en Stattaelen zou willen doen : Als by voorbeelt, Braebants, Gelders, Vlaems, Vries, Zuithollants, Noorthollants, Delfs, Schiedams, &. Inſgelijx Hoofs, Boers, &. Want elc van die ooc inde uitspraec verandering en zonderlinge eigenschappen, en letteren hebben ; die door deeze Conſt licht ; en zonder die niet, of quaelijc te leeren zijn.

Dat nuu de rechte uitspraec van andere taelen, 'tſy Hooft, of Ondertaelen, die deeze Conſt leert verkrijgen, groot te achten zy ; blijft niet alleen uit dat de zelve ſierlijckheit en verſtaenelijckheit meede brengt : maer ooc uit datſe een gaeve des H. Geest is ; en dat de derving van die de Menſche dikwils groote ſchaede by-

I N L E I D I N G

brengh. Want onder de heerlijke gaeven die God op zijn Gezanten wonderlijk uitstorte op den vijftichst-dach : wort deeze wjftloopichst van Lucas beschreeven : te weeten, datse konden bequaemelijc uitspreeken alderlei taelen ; niet alleen de Hoofttaelen, maer ooc de Volc en Lanttaelen. Act. 2. En door dien Petrus te vooren hier van ontbloot was: rocht hy in gevaer van gevangen te worden. Matth. 26. 73. En 42000 Ephramiters quaemen daer door om 't leeven. Iud. 12. 6. Gelijk diergelijke inden oorloch en anders noch dikwils gebeurt.

De oorzaec waerom de rechte uitspraec der Oude, als der Hebreen, Grieken, & nuu niet ten vollen is bekent : en dat daer oover zoo veel zoekens en twist onder de Taelgeleerde is ; ooc veel pampier met losse raemingen vervult wort : dat meede de oude taelen die op eene wijs geschreeven worden, zeer verscheide worden gesproken en geleezen : is alleen, dat tot nuu toe zoo weinich van deeze Const ontdeeft zy. Hier uit spruit ooc , dat veel Taelmeesters in haer schriften klaegen of voorgeeven, datse veel uitspraec niet en konnen beschrijven : en alleen met mondeling voor te spreken, leeren : 'twelc veeltijt ongeleegen valt, of door haer doot ondoenlijc wort. Zulx dat deeze nieuwe Const, die alle deeze quaeden kan wech neemen ; en om de Afweezende en Naecoomelingen door schrift volkoomender alle uitspraec te vertoonen , dan met mondelinge voorzegging, de gront leit ; als ooc om iemand welc door naebotsing, eenige uitspraec niet leeren en kan, die hem diets te maeken door aenwijzing der oorzaeken, den voet geeft : alle Taelmeesters en Taelleerders op't hoochste nut en dienstich moet zijn.

De Dichters of *Poëten* is deeze Const niet alleen nut, maer gans nootfaekelijc. Want haer doen voor zoo veel het inde voortbrenging van saemen-gepaste en vergelecke Spreegeluiden bestaet (zijnde zulx haer eigenste werc) : moet door deeze konst geschieden. Doch dewijl icse nuu zoo ver niet en beschrijf, zal daer van niet breeder spreken.

Die in't geene men *Logica* en *Dialectica* heet , vermaec scheppen : zullen niet zonder vrucht deeze konst doorgronden : aengezien zy daer in zelsaeme Voorbeelden van beschrijvingen, ordens, verdeelingen, en onderscheidingen zullen vinden. Want ic tot zulx wel zoo veel arbeit heb aengewent, als om de zaeken zels te ontdecken.

De geene die lust hebben inde weetenschap diemen *Physica* d. i. Aert of Natuerkennis, noemt : en connen uit deeze Const geen kleine nuttichheit scheppen. Want daer in den rechten aert des geluits van nieuws ontdeeft wort: en byzonderlijc van't geluit der Dieren, en voornaemelijc des menschen : zijnde het wonderlijcste, zoo van weegen zijn groote verandering ; als ooc zijn meenigerlei natuerlijc tuich en roerfel, daer't door veroorzaect.

Van gelijke ooc de Ontleeders en Geneefmeesters, 't sy Raetheelders of Wercheelders. Want deeze hier konnen leeren een nieuwe beschrijving en verdeeling vande Mont, en andere deelen daer by geleezen : en wat elx werking en gebruik zy, in't voortbrengen der spraec: Ingelijc hoeder ontrent de Keel een vrywillige roering is , daermen tot noch toe geen kennis van heeft gehat ; diens Muizen of Spieren noch te zoeken zijn. Alles zeer noodich geweeten, om de gebreeken dier deelen sonder hinder der spraec te konnen helpen : en met afneemen of byvoe-

der Spreeckonst.

gen de gebreekelijke spraec te moogen beeteren : ooc, om uit het spreken, van de hinderingen en toevallen recht te kunnen oordeelen. Zulx dat, gelijcke om de Gebreeken die de oogen onderwurpen zijn, dienen ervaeren te zijn inde vermaekelijke weetenschap *Optica* genoemd : Zoo ooc in deeze Spreeckonst, om de Toevallen des Monts en by geleegeen deelen.

Dewijlmen die wils ziet gebeuren dat de jonge kinderen die spreken leeren, eenige gebreekelijke spraec aenwennē, daer d'Ouders geen raet toe en weten om te beeteren ; naedienze d'oorzaec der gebreekelijkheid niet en verstaen ; noch waer die in geleegeen is : zoo zoude de zulke deeze Const ooc vorderlijk kunnen weezen, om 'tvoorzeide by tijts te voorkoomen ; en om andere reedenen.

uit deeze alle blijft dat deeze Const een vande natste en noodichste is : en dat ic om die te ontdekken, en in een geschichte orde te brengen, geen onnutten arbeit heb gedaen : en van gelijcke niet en zal doen die zich tottet grondich onderzoec desselven gaet begeeven, en hem daer in betoont een **Letter** die naew daer op let ; volgens mijn Waepe-spreuc, en dit dicht daer op slaende.

*De Letter op Pampier, doet heugen oude zaeken :
De Letter op de Lip, ontdeeft des herts gedacht'.
Wie dan een Letter is, die op de Lett'ren acht,
Can tot beroemt verstant van Out en Niew geraeken :
Ooc van de Lett'ren Goots, geschreeven op 'z Berchs top
Daer 't Leeven of den Vloec aenhangt. Dus Letter op.*

II. Wat de **Waerdichheit** deezer const aengaet, die zal by veel wel klein schijnen : om datse beezich is ontrent zaeken, diemen de Kinderen, en geringste alder eerst leert. Maer dit is een heel verkeert en ondankbaer oordeel. Want gelijkmen het broot niet en moet klein achten om dattet ooc Geringste gebruiken : en die zulx doet zijn dwaesheit bevint, als hy dat moet derven in hongersnoot, en al zijn Gout en Zilver om dit alleen wel zoude willen geeven, gelijc in Egipten en Samaria geschiede : Zoo ooc hier. Want de gemeenheit, als die is verknocht met nuttichheit, niet en behoort te baeren verachting, maer achting. En dewijle die hier in een hoogen trap zijn : zoo volcht daer uit haer groote waerdichheit. En hierom ist dat veel vande aldergeleertste, en ooc vande hoochste-verheeve in staet, als Keizers, Veltooversten. &c. : haer niet en hebben geschaemt zoo ver hier mee te bemoejen, datse zelfs van de rouwe beginfelen alleen hebben geschreeven, en boeken uit gegeeven. Booven deeze ist wel zoo, dat de rouwe beginfelen deezer const de minste Leerlingen worden voor-gestelt : maer de hooger beschrijving desselvs, gelijc die hier geschiet, acht ic zoodaenich te zullen worden bevonden, dat zelf de kloecke geoeffende verstanten daer werc in zullen vinden. Gelijc zulx ooc inde Telconst gebeurt : diens rouwe beginfelen meede wel zijn voor de kinderen : maer haer hooge beschrijving, welc het oorzakelijc bewijs vevat, en de verhandeling der getaelen, diemen *Gefigureerde*, of *Geometrische* en *Cossische* of *Algebraische* noemt, voor de kloecste-zinnige : en daer oover in groote achting.

I N L E I D I N G

III. Hoofdt. *Vande Beschrijving, en Onderzoeking der Spreekkonst.*

Nae dat verhaelt zijn de Nuttichheeden en Waerdichheit deezer Const, welke tottet leeren zouden moogen opwecken : zal ic spreek van't geene nootdich is tottet verkrijgen van die nuttichheeden, en zoo waerden zaec : naemlijc de Lettering zelf, welc gelegen is, 1 In een bequaeme beschrijving deezer const, daer door men onderweezen wort ; 2 In een naerstige Ondetzoeking van die, waer door men de onderwijzing aenneemt.

1. De Beschrijving hebt gy hier. welke op datse tot haer einde bequaem zy : isse van my nae vermoogen, klaer en met orde gedaen ; bestaende meest in Bepaelingen, Onderscheidingen en Deelingen, Aenwijzing van Eigenschappen, en Verklaringen vande voorschreeve. De Bepaelde en verspreide zaeken, neffens andere voorvallende, geef ic meest al Niew-gemengde Duitse Naemen : en heb dicwils veel moeite gedaen, om bequaeme en Zinrijke te bedenken. Niet tegenstaende zullenze veel in't eerste duister en bers schijnen. Doch zoo iemant hem in deeze wat oefent, zalze klaer en welluidende bevinden. Dewijl haer sommige op uitheemse Constwoorden (*vocabula arrium*) zoo gewennen ; datse de Duitse diemen in haer plaers gebruiet niet en verstaen, zelf alse duidelijker en beeter zijn : zoo vinden haer genootsaeet, die zuiver duits willen schrijven en eevewel verstaen worden, de uitheemse aende cant te zetten. 'Twelc ic niet en heb gedaen ; om dat meest al de Constwoorden die ic gebruiç, niet en zijn uitet Latijn of elders vertaelt ; maer van nieuws bedacht om Niew-ontdeckte zaeken, die te vooren in geen taelen zijn beschreeven, en geen naemen en hadden, daer mee te beteikenen ; en diemen derhalven saemen met de zaeken, eerst in't gebruiç moet brengen. Ooc om dat ic inde plaets vande uitheemse dieder zijn, dikwils Duitse gebruiç in oen anderen zin : om de dooling of andere onbequaemheit, die ic inden ouden zin bespeur. Die nuu met den zin der Duitse oovereencomen, stel ic hier en daer neffens de Duitse.

In de Bepaelingen (*Definitiones*) druc ic dicwils het Geslacht (*Genus*) niet uit : om de cortheit, en om dattet uite voorgaende onderscheiding bekent is. Ooc bepael ic dicwils op verscheide wijzen, de dingen die op gelijke wijs zouden moogen bepaelt worden : en dit om te toonen dat elc van die alle zoo verscheidelijc kunnen bepaelt worden ; en om een walgelijken stijl te schouwen.

De Verspreiding (*Distributio*) is Deeling (*Partitio*) of Onderscheiding (*Divisio*). Die beide en voech ic niet alleen tussen de andere beschrijvingen : maer stelze ooc in taefelen ; om die met een opsicht heel te kunnen vatten en beeter te heugen. En versprei gemeenlijc in weinich soorten of deelen, veeltijts in twee : dewijle uit de Tweespreiding (*Dichotomia*), alse nae behooren geschiet, de volmaectste verhandeling ontstaet. Ic zie altijt in, of de onderscheiden genoomen zijn van't geene de onderscheide zaeken in haer zelve hebben, of ten aenzien van andere : nae geene, als de voornaemste, onderschei ic eerst : dan nae deeze, zonder die onder malkander te mengen. Ooc let ic offe veel gemeen zijn, of sommige alleen eige. Nae de gemeene maec ic Hooge Geslachten, en verhandel die derhalven in't gemeen : dewelke dan verstaen zijnde, kunnen met eenen alle Laege Geslachten,

der Spreekkonst.

ten, en Soorten, die uit haer saemenvoeging vloejen, verstaen worden: jaeyder kan daer uit nae zijn behaegen in meenigerlei vervolch byzondere soorten maeken: mits elc der Hooge Geslachten die't lijden kunnen booven, of onder, of oover al tuffen in te voegen.

De Eigenschappen nae welke ic geen onderscheiding doe, beschrijf ic by haer zaec: zettende daer voor in andere letter **Eigensch.**

Inde Verklaeringen (die met andere letteren als al de voorzeide gedruft zijn) koomen de Voorbeelden. Van welke tot waerschouwing noodich dient gezeit, en wel aengemerct, lichtelijc te zullen gebeuren dat zommige die anders zullen uitspreken als ic, en dan op de beschrijving niet passen als Voorbeelden: en mitsdien, meenen dat ic dool. Daerom zal een yder die zulx bevint verdacht zijn, om dan meer op de Bepaeling als op die Voorbeelden te achten: en te oordeelen, dat de oorzaec waerom hem de beschreeve zaeken uit de Voorbeelden niet en blijken, en onwaerachtich schijnen: niet en zy mijn verkeerde onderwijzing; maer om dat hy die nae mijn meening niet uit en spreekt. By voorbeelt, indien iemand, een Vlaeming zijnde, leest inde 66. zijde tot Voorbeelden van Holachtige vryje Tantvleisclinkers **uer/ luer/ zuer/ buer/** die nae zijn gewoonte uitsprekende: zoo zal hyze bevinden op haer bepaeling niet te passen: maer die eeveleens te luiden als de Voorbeelden vande Holachtige vryklinkende Midtelletteren in de 56. zijde staende, en met de bepaeling van die oover een te koomen: en daer uit meenen dat mijn leering vals is, zoo hy dit niet in en ziet. Het is wel waer, dat ic zulx daer, en somtijts elders aenwijs: Maer het kan noch op veel andere plaetsen geschieden.

Achter de Verklaering stel ic dicwils met gelijke Letter (doch met een leege plaets daer wat afgescheide) de Bewijzing der Waerheit, en Weerlegging der Doolingē: daer in ic somtijts wat lang ben; om dat de invoering van nieuwe meeningen, en verdrijving der Oude ingewortelde zulx vereist. Doch den Leezer die de zaec wel gevat heeft, entoestaet: kan zulx in't leezen of leeren ooverslaen zonder afbreeking des ordens of vervolchs. Ic zou op meer, bewijs en breeder verklaering hebben gestelt: ten waer ic gevreesst had, dat dit boec voor 't eerste te groot zou zijn geworden.

II. Aengaende de **Onderzoeking** / die moet geschieden met de Beschrijving vlijtich en aendachtich te ooverlezen: en by het leesen te voegen de daedelijke ondervinding en beproeving van de beschreeve zaeken: mits die nit te spreken, en daer niet alleen met de ooren naew op te letten, en d'eene teegen d'andere te vergelijken, om haer verschil en oovereencooming te bemerken; maer ooc met een vinger te voelen inden mont; om de gestalte der Vormē beeter te verneemen. Want in gevallē iemand deeze beschrijving alleen ooverloopt, en zonder lust inziet, of daer geen merkelijke tijt en moeite aen bestet: zal geen of weinich vrucht daer uit trecken, en hem alles duister en zwaer schijnen: Alzoo't meest al nieuwe en ongehoorde dingen zijn. Gelijc 't selve ooc in die gelegenheit gebeurt in alle Consten daermen noch niet in geoesent en is: hoe klaer die ooc beschreeven zijn.

INLEIDING

IV. Hoofst. *Vande Beteikening, hoorende meest tot de Spracmerckconst.*

Volcht vande Beteikening. Zal den eenen Mens den anderen iet, dat verburgen of niet teegenwoordich is bekent maeken: zoo moet hy zulx doen door teikenen die de zaec, of door gelijkung, of door instelling, te kennen geeven. Maer want ic in dit boec voor heb veel nieuwe dingen te oopenbaeren: zoo heb ic ooc tot dien einde veel nieuwe teikenen moeten instellen en gebruiken; en oude teikenen tot nieuwe beteikenis vervoeren. Doch op dat dezelve mochten worden verstaen, en ooc van andere gebruiet: heb ic de beschrijving van die met haer beduidenis, hier voor aen gestelt; neffens eenige oude en gewooneijke. En al ist dat dit eigentlijk hoort tot de Teikenconsten, naemelijc de Tael en Merckconst: Zoo heb ic nochtans hier iet van willen zeggen: dewijle die Const en van my noch niet in't licht zijn gebracht; en daerom den Leezer totte zelve niet heb konnen wijzen.

Het geene ic in deeze Const beschrijf en ondec zijn 1 Letteren, 2 Geletterde sprac.

De Letteren heb ic beduit door drierlei teikenen of middelen: 1 Met Naemen, 2 Met Merken, 3 Met Teikenen die uit die beide bestaen.

I. De **Naemen** die ic de Letteren gegeeven heb zijn ooc drierlei: 1 Beschrijfnaemen, 2 Speldnaemen 3 uit bei gemengt, of saemengevoecht.

1 **Beschrijfnaemen** noem ic de Naemen die een zaec alzo beteikenen, datse die met eenen, of ten deele, of ten volle beschrijven ofte bepaelen. Als de naem **Reedelijc Dier**/beteikenende en bepaelende de Mens: Weederom **Smoozletter/ bypse Snapklinker**/ beduidende en beschrijvende eenige soorten van Letteren. Alle de Geslachten en Soorten der Letteren, zoo Hooge, als Laege, konnen met duzdaenige naemen dietselijc beteikent worden.

2 Met **Speldnaemen** versta ic zulke oorspronkelijke naemen van Geluiden, welc ooc Voorbeelden vande beteikende zaec zelve zijn, of die in zich begrijpen: en daer oover bequaem om meede te spelden. Ten welken aenzien ic die zoo noem; en ooc **Zaenaemen** mochten heeten. Gelijc zijn **aa/ bee/ E**. De hooge geslachten der Letteren, en konnen niet gevoechelijc met zulke naemen genoemt worden: om datse veelderlei, en zeer verschillende geluiden begrijpen: maer wel de Laege geslachten en soorten, die zoodaenige geluiden vervatten, welke niet zeer merkelijc van malkander verschillen. Daerom eenige van zulke alleen van outs Speldnaemen hebben: en voor andere van nieuws by my zijn ingestelt en gegeeven.

3 De naemen die uit Beschrijf en Speldnaemen bestaen, moogen **Beschrijf-speldnaemen** worden gezeit. Zijn tweederlei: 1 **Onderscheidende**/ die door de Beschrijfnaemen, de Speldnaemen daerze mee verknocht zijn, onderscheiden of eigenschappen toevoegen, welke die tot laeger soorten maeken. Als **Snap-aa/ Staege aa/**: daer de Speldnaem **aa** toegevoecht wort, door de Beschrijfnaem **Snappende** of **Staege**/ die daer mee verknocht is, een eigenschap of onderscheit die haer tot een Laeger geslacht maect. Deeze en dienen ooc de Hooge geslachten niet gegeeven te worden: maer zijn bequaemst, om ingestelt en gebruiet te worden tot beteikening van noch laeger soorten, als die tot ongemengde Speld-

der Spreeckonst.

naemen bequaem zijn: naemelyc zulke, diens geslacht geen heel merckelyc verschillende geluiden vervat. Want zoomen deeze met bloote of ongemengde Speldnaemen noemde: en zoudenze van haer tegefoorten naew onderkent worden. By Voorbeelt, als men de **Platte úu** noemde **úu/** en de **Hol-achtige/ úu:** of de **Wortel-aa/ á, a,** en de **Tel-aa/ á, a:** men zou qualijc merken, dattet verscheidene naemen van verscheide zaeken waeren: gelijkmen zeer wel doet, als men die met Beschrijfspeldnaemen noemt **Platte úu/ Hol-achtige úu/ Wortel-aa/ Tel-aa.** 2 **Verklaerende/** die door de Beschrijfnaemen iet beteikenen, daerze mee verknocht zijn, ooc beteikent is. Als **Hol-achtige Achtermidde-ew/ Hol-achtige ew/ Achtermidde-oen/ Middel-oe/ Holle middel-oe:** daer van de Speldnaemen **ew/ ew/ oen/ oe/** alleen alles beteikenen, dat dezelve doé met die Beschrijfnaemen, Zoo datse alleen tot verklarung daer by gedaen zijn; om iet uitdruckelijker aen te wijzen, dat inde Speldnaem begrepen is.

II. De **Merken** der Letteren zijn 1 Bloote, zijnde zulke, die geen Bymerken bygevoecht hebben welke eenige eigenschappen der zelve beduiden. Als **a/ b/ c/ d/ f.** 2 Bekleede, die zulke Bymerken ontrent haer hebben. Als **s,** daer by het Grondmerc **o/** een Bymerc gevoecht is dat **hol-achtich** beduit. Men zoude alle Geslachten en Soorten van Letteren, zoo hooge, als laege, wel met Merken kunnen beteikenen: Maer 't eerste mach zonder groot naedeel ongedaen blijven: doch het tweede, als heel noodich, dient gedaen. En kan gevoechelijc aldus geschieden: 1 Dat de Laege geslachten en soorten die Speldnaemen van noode hebben met bloote Lettermerken beteikent worden: naedien het gewoone schrijft uit zulke bestaen moet; en die mackelijxt te schrijven zijn. 2 Dat de Laeger soorten, die wy gezeit hebben datmen met Beschrijfspeldnamen dient te beteikenen, Bekleede Merckletteren toegepast worden: Op datmen nae gelegentheit de Cleeffels of Bymerken in't schrift zoude moogen voegen, of daer uit laeten zonder verandering der Grondmerken.

III. De Teikenen der Letteren die uit naemen en Merken bestaen, en **Letter-naem-merken** moogen heeten, zijn tweederlei: 1 Merc-onderscheidende, diens Naemen de beteikenis der Merken bepaelen en byzonderder maerken. Als **u Consonans** of **Meeluidende u/** of **Staege u/ Platte f/ Holle f/ Staege m/ Snappende m/ Been-l/ Bles-l/** of **Tanbleis-l.** Merc-verklarende, die iet dat het Merc beteikent, door den naem ooc beteikenen. Als **Hol-achtige i,** **Bree z/ j Consonans** of **Meeluidende j:** daer **hol-achtige, bree/ Consonans** of **Meeluidende/** ooc door de Merken beteikent zijn. Bei deeze, gelijk ooc de voorgaende Mercletteren, kanmen bequaemelijxt Talloos, en in't Eental gebruiken, en dat in alderlei gevallen zonder verandering: mits dan te stellen een Merc alleen. Hoewel men die ooc in't Veental zou moogen beezigen: mits dan twee Merken van eene slach te stellen. Als om te beduiden **Effens** en **Holle effens/** te stellen **ff** en **Holle ff.**

In't verhandelen deezer Spreeckonst geef ic alle Geslachten en Soorten van Letteren zoo hooge als laege, Beschrijfnaemen (behalven eenige Dubbele): en dat meest zulke, die haer soortmaekend onderscheit te kenné geeven: op datmen

I N L E I D I N G

wanneer die gebruiet worden, alleen uit de naem het weezen en den aert der betekende zacc zoude kunnen afneemen; en derhalven niet van noode hebben, om dezelve te verstaen, de beschrijving of bepaeling daer van in te zien, alse niet genoegsaem is onthouden; gemerct zulke naemen die vervatten. Deeze gebruik ic ooc doorgaens. Maer de Speldnaemen en Beschrijf-speldnaemen, wijs ic wel aen, en geeffe alle Letteren welke die noodich hebben: doch en gebruik van de zelve naew andere, als die Enkele Vryklinkers beduiden: en dit ter plaetse daer my hare beschrijfnaemen te lang zijn, als voornaemelijc onder de Voorbeelden en inde Letterordens, die heel corte tekenen vereisen. Om de Laege geslachten en soorten van Dubbele Vryklinkers, en Enkele en Dubbele Nietvryklinkers te beteikenen: gebruik ic Merken en Naemken: voornaemelijc als ic die tot Voorbeelden, of in Letterordens stel; om datse aldercortst zijn. En zoude ooc om die oorzaec, en om eenpaerichheit te houden, de Laege Geslachten en Soorten der Enkele Vryklinkers met zulke beteikent hebben: maer om datse geen gewoonelijke en bekende eige merken hebben, behalven deeze **a e i o u j w**; en derhalven veel niew-ingestelde zou hebben moeten gebruiken, weiker beteikenis elc een ten eersten niet verstaen zoude, en eens verstaen hebbende zoo vast niet onthouden: zoo heb ic dat niet gedaen; maer die, als gezeit is, met Speldnaemen en Beschrijf-speldnaemen inde Letterordens en ooc elders beteikent: zelf ooc de voorzeide die oude Merken hebben (behalven op eenige plaetsen) om eenpaerichheit onder die te houden. Zoo dat in alle Letterordens de Enkele Vryklinkers met Speldnaemen, en de ooverige met Merken uitgedruet worden. Hieruit ontstaet dat, de Enkelde Vryklinkers schriftelijc op gelijke wyze als de Lange of Eenvormige Dubbele, beteikent worden. Wát de Merken vande Speldnaemen van zulke Enkele, zijn eeveneens als de merken van die Lange. Doch om deeze twyfelachtichheit te weeren: heb ic vande 54 zyde af (alzo my zulx, doemen die zou drucken, eerst inden zin quam) de Merken welke Speldnaemen van Enkele Vryklinkers beduiden, in't Eental en buiten menging zynde, geschreeven met een Opperwoort-trapmerc (*nota accentus acuti*) daer booven; en de andere welke Merken van Lange Voorfnapklinkers zyn, met een Onderwoorttrapmerc (*nota accentus gravis*); en ooc wel zonder Trapmerc (gelijc ic ooc inde 90 zyde de Lange staege alzo bedui, die daer alleen voorvallen). By Voorbeelt, met **aa/ ae/ ee/ ie/ ij, uu/** bedui ick met Speldnaemen van Enkele Vryklinkers: maer met **aa/ ae/ ee/ ie/ ij/ uu/** of met **aa/ ae/ ee/ e**. Lange Vryklinkers. De **eu** is zonder Trapmerc gedruet, 't sy datse een naem, of Lange Klinker beduit: om datter geen gegoote **e** met een Trapmerc is.

Zijnde aengeweezen vande Letterteikenen 1 Hoc-veelderlei die zijn, 2 Tot hoedaenige ic yder soorte gebruik: zoo dient verder vertoont, welke die zijn. Tot Merken der Enkele Nietvryklinkende zeer verschillende laege geslachte gebruik ic deeze, die ic hier op het cortste in een Letterorde voorstel, met de Beschrijfnaemen daer by, welc haer betekende zacken beschrijven; staende met haer voorste deelen, die de Diepte beschrijven, aende kant of zyde der Gelcederen staen; maer met haer leste, welke het ooverige beschrijven, onder de Ryjen: en alzo elc haer merc ter plaets daer het Gelit de Ry doorsnyt, aenwyzende.

der Spreeckonst.

	Knoc-						
Enkel- de	Lel-	.	.	ny	ik	h	
	Heemelt-	.	.	nh of sm	γ	k	hg of ^e g hch of ^e ch
	Tant-	r	l	ng of m	γ	k	g ch
	Lip-	.	.	n	d	z	z s
				m	b	p	v f
	Smoor- der	Split- letter	Neuslet- ter	Bree- smoorder	Smal- smoorder	Vrybree- ruiser	Vrysmal- ruiser

Hier beteiken ic, zoo veel moogelyc is, al de voorzeide merkelyc verschillende geslachten met zulke Merken, die minst verandering en nieuwheit invoeren. Want zy zijn al gebruikelyke in gelyke beteikenis; of vande gebruikelyke genoomen, en tot zulke beteikenis vervoert, die groote gemeenschap mette eige heeft. 'Twelc ic gedwongen ben te doen: om dat ic nieuwe geslachten beschrijf, die onbekent zyn geweest, en geen eige Merken en hebben. Ende op dat ic de Vervoerde van twyfelachticheit bevryden zou, en die van haer eige onderscheiden: voech ic daer by eenige bymerken; ofte een tweede, of derde grontmerc. Zoo beteiken ic de Heemeltneusletter met **n**; om datse de **n** naest gelyc is, en ooc wel deur **n** beteikent wort: als in **rant/dank**. Doch om die te onderscheivande **n** in haer eige beteikenis genoomen: zoo voech ic een half rondetje onder het eerste been aldus **n**. Of ic stel daer neffens een **g**: beteikenende alzo door **n** datse een Neusletter is, en door **g** datse een Heemeltletter zy; en oover zulx door die twee saemen, datse is een **Heemeltneusletter**. En dit te meer, om datse ooc wel gewoonelyc door die beide beteikent wort: als in **bangst/angst/werking**. Zoo bedui ic door **nh** de Lelneusletter: doot **n** toonende datse een Neusletter is; en door de bystaende **h**/ datse vervoert zy, om niet aende Tanden, maer aende diepste plaets daer't moogelyc is, uitgesproken te worden; 'twelc is de Lel. Anders beteiken ic dezelve door **n** met een byteiken, aldus **ñ**. Door **γ** bedui ic de Bree Heemeltsmoorder, zijnde een Griex merc dat van een yder geacht wort het zelve met de **g** te zijn, en nuu zoo ooc geleezen wort, behalven vande Engelse: maer dat ic vastelijc houde anders by de Oude Grieken geluit te hebben; naemelijc Bree-heemeltsmoorende, gelyc ic't hier gebruik. Dat nuu dit nieuw gevoelen waerachtich is, blijft crachtelijc uit de eeveredenheit (*analogia*), welke tussen de Griexe Letteren die *Tenues* en *Media* worden genoemt, aengemerct moet worden. Zijnde deeze: Gelyc ***** tot **β** en de **τ** tot **ς**: alzo ooc de ***** tot **γ**. Maer tussen de eerste is zulken reeden, datse in alles eeven zijn behalven inde Brete: en dienvolgende ooc tussen ***** en **γ**. Nuus ***** een Heemeltsmoorder: en dienvolgende ooc de **γ**: verschillende alleen, in dat geene zy een Smalle, deeze een Bree. En indiën zy verschillen gelyc **h** en **g**/ en zoudenze zoo licht in malkanderen niet veranderen. Meer bewys gae ic voorby. Voorder dewijl de Griexe merkletter onder de Westerse niet wel en voecht: zoo zoudenmen in diens plaets een **ε** konnen gebruiken, hebbende tot onderscheit een punt in't midden. 'Twelc ic ooc zou gedaen hebben: indiender zulke gegooote vormen waeren: te meer dewyl ic reedenen kan by-brengen waer uit schijnt dat **ε** eertijts dit geluit heeft beteikent. De Bree Lel en Knoc-smoorder bedui ic ooc met **γ**, of een punt-

Grontmerken die Geslachten beduiden gevoecht zijnde: zulke soorten van die geslachten aenwijzen, als die bymerken te kennen geeven. Tot zulke Bymerken stel ic inde volgende, die ooc inde voorgaende Letterorde verthoont zijn, 1 Tot Boovemerken (dat zijn die booven haer Grontmerken moeten staen) $\angle . . . \circ , \circ$ 7 \angle om te beteikenen **Staege/ Snappende/ Platte/ Hol-achtige/ Holle/ Bree/ Smalle.** 2 Tot Ondermerken, die onder moeten staen, ϵ om te beteikenen **Ondiepste/ Naestondiepste/ Ondiepste op twee nae.** Wel-verstaende van't geslacht door haer Grontmerc beteikent. Onder het geslacht der Heemelt-letteren, zijn de Middelletteren de Ondiepste, de Achtermidletteren de Naestondiepste, en de Wortel-letteren de Ondiepste op twee nae. Onder de Tand-letteren zijn de Beenletteren de Ondiepste, en de Vleisletteren de naest Ondiepste. Onder de Kroppletteren zijn ondiepste de Wortelletteren, naestondiepste de Lelletteren, en ondiepste op twee nae de Knocletteren. Zoo dat, als, by Voorbeelt (.) onder een merc van een Heemeltletter staet: dan beduidet de **diepte aen't midde/** of dattet een Middelletter zy: maer onder een Tantmerkletter staende, datse een Vleisletter zy. Hier staet noch te letten, dat de voorschreeve Ondermerken, om zulk te beduiden, moeten staen onder den achtersten hoec, of 'tachterste been van't Grontmerc. Want door elc der twee leste van dezelve Ondermerken, onder den voorsten hoec staende, beteiken ic dat haer Grontmerc vervoert is om een Letter te beduiden, die de eige in alles gelijc is, behalven in datse dieper is: doch door dit meer, door gint min. Als blijft in **aa, vv, hh, cc, ch.**

Alzoo verthoont zijnde welc de Teikenen zijn der Nietvryklinkers die ic gebruec, en diemen zou moogen gebruiken: dient zulk van de Vryklinkende Letteren gedaen.

Om grondich te verstaen de Merken daer mee ic de Dubbele Vryklinkers beteiken: moet eerst geweeten zijn de eigentlijke beteikenis der Enkele Grontmerken daer uitsel bestaen: zijnde deeze zeeve **a e i u o j w/** die ic de volgende beteikenis als de eigenste toeschrijf. **a** beduit een Vryje platte Kropklinker, genoemt **aa**: en met eenen elke soorte daer onder begrepen; doch gemeenelijc een zulken Wortelklinker. **e** beduit een vryje platte voorheemeltklinker, genoemt **ee**; en met eenen elc der soorten daer onder vervat; maer meest zulken Middelletter; en alstijc dan, alstijc gestelt wort teegen de Achtermidde-**te/** die ic met **e** beteiken. **i** beduit een Vryje platte Tantklinker, genoemt **Platte ij**: en met eenen elke soorte daer onder hoorende, en voornaemelijc zulken Beenklinker. **u** beduit een Vryje hollooze Lipklinker, geheeten **Hollooze uu**: en ooc elke Ondersoorte der zelve; Maer een Platte, alstijc teegen een Hol-achtige wort gestelt, die ic met **u** beteiken. Zulk dat **u** en **u** teegefoortich gebruect weezende, geene een Platte **uu**/ deeze een Hol-achtige beduit. **o** beteikent een Vryje plattelooze Kropklinker, diens Speldnaem **oo**; en elc van diens Ondersoorten; doch alstijc een Holle, alstijc teegen de Hol-achtige wort gestelt. Welke Hol-achtige **oo** ic onderscheidelijc bedui met **o**. Derhalven als ic **o** en **o** teegespoortich stel, beteiken ic door geene een Holle **oo**/ en door deeze een Hol-achtige. Voorder beduiden al de voorgaende Staege, alstijc in **ee** zelyde Woordlit of Gront achter een der voorgaende staen; anders Snappende. **j** beduit een staege

I N L E I D I N G

Vrytantklinker, geheeten **Staege ij**: en elc dier soorten; doch de Platte voor-naemelijc, en altijt dan, alstet teegenstellig gebruiet wort: en is zoo ver een soorte onder **i** vevat: **iu** beduit een Staege Vryklinker: en dienvolgende ten deele onder **uu** begreepen. De naem is **Staege uu**.

uit deeze zeeve gebrukelijke bloote Merken van Enkele vryje Klinkers, en de drie bekleede van my daer by gevoecht: maec ic, om groote vreemdichheit te schouwen, de Merken van al de Dubbele vryje Klinkers: mits die op verscheide wyzen saemen te voegen, en door zulx haer onderscheide beteikenis aen te wyzen. Als voor eerst de Voorsnappende Lange, of Tweedubbele Eenvormige Vryklinkers: daer van ic de beschrijfnaemen ten deele ter zyden, ten deele onder stel, aldus:

Lange Vry-	}	Plasse	aa	ataε	a,aε	a,a,	ac	cc	ie	ij	uu
		Hol-acht,	is of io	iεiε	i,iε	i,i,	εu	eu	ue	ui	'u'u of 'ua
		Holle	oo	oεoε	o,oε	o,o,	oe	oe	uo	oi	ou
		Krop-		Knoc-	Lel-	VVortel-	Achterm-	Mid-	Vleisf-	Beem-	Lip-
Klinker											

Van deeze Merken zijn eige, al die uit gelijke, of eenslachtige Grondmerken bestaen: te weeten **aa a,a, a,a, a,a, : is iεiε i,i, i,i, : oo oεoε o,o, o,o, : ee ee of ij uu of uu 'uu of 'uu**. Want deeze beduiden elc zulke twee Spreecletteren, als de Enkele Merckletteren daer uitse bestaen eigentlijk uitwyzen. Maet Oneige en Vervoerde zijn de ooverige, die uit ongelijke of schiltslachtige Enkele Grondmerken saemen-gevoecht zijn: en daer oover eigentlijk Schilsvormige Spreecklinkers zouden beteikenen: en worden nochtans om Eenvormige te beduiden gebruiet. Van deeze zijnder sommige in zulke oneige beteikenis van outs gebrukelijke; te weten **ae te : eu ue ui : oe ou**: sommige by my van nieuws vervoert: naemelijc **εu oε uo of**: en dit uit noot; alzooder geen gewoonelyke eige noch oneige zijn, die zulx als deeze onderscheidelijc beduiden. Om nuu te toonen de reeden vande vervoerde beteikenis der oneige: zech ic aldus: dat **ae** en **te** vervoert zijn van weegen haer naeste gebuerschap in diepte, als gezeit is inde 54 en 65 zyde: **εu eu ui oε oe of ou** ten aenzien van haer eevenheit in Diepte en Holte: en dit alzo, dat in **εu** en **eu** de eerste Letteren, naemelyc de **ε** en **ε**; maer in **ui oε oe of ou**, de leste, te weeten de **i ε e u /** vervoert zijn om haer eeven Diepte. En weeder in **εu** en **eu** de leste, naemelijc **u**: maer in **ui oε oe of ou** de eerste, te weeten **u** en **o /** om haer eeven holte. Voorder **ue** en **uo** ten opficht vande Buerschap in diepte, en eevenheit in holte: in **ue** de **u** om haer eevenheit in hol-achtichheit; en de **e** om haer naeste buerschap in diepte: in **uo** de **u** om naeste buerschap op een nae in diepte; en **o** om haer eevenheit in holte. Wel-verstaende als men hier **u** voor een hol-achtige, en **o** voor een holle Letter neemt: gelijk ooc **e** voor een Achtermidde, **ε** voor een Midde, en **i** voor een Tandbeenletter. Merck hier dat ic doorgaens de Lange Klinker, die ic hier en inden Anhang met **of** beteiken, met **uof** beduit heb; voegende by **of** een **u /** om die daer door van **i /** datmen ooc met **of** uitdruct, te onder-

der Spreekonst. 41

onderscheiden; en meede van 't geene men eigenlijk met **of** zou moogen be-
duiden. Maer zulx is my nuu berouwen, en acht beeter dat de **u** daer af blijve.
Neemt ooc in acht dat ic de **eu** onderschei vande Tweevormige, die uit **e** en **u** be-
staet; met geene te beteikenen met **eu**/ deeze met **ew**.

De Voorfnappende, eenvormige driedubbelde Vryklinkers, beteiken ic met
de merken der Tweedubbele; mits tot onderscheit van die, de leste Letter te
verdubbelen aldus:

Driedubbele Voorfnappende eenvormige	}	Platte	aaa	a ₁ a ₁ a ₁	a ₂ a ₂ a ₂	a ₃ a ₃ a ₃	aee	eee	iee	ijj	uuu
		Holachs,	'o'o'o	'o ₁ 'o ₁ 'o ₁	'o ₂ 'o ₂ 'o ₂	'o ₃ 'o ₃ 'o ₃	euu	euu	uee	uij	'uuu
		Holle	ooo	o ₁ o ₁ o ₁	o ₂ o ₂ o ₂	o ₃ o ₃ o ₃	oee	oee	uoo	oij	ouu
			Krop-	Knoc-	Lel-	Vvortel-	Achtermid-	Mid-	Vleisf-	Been-	Lip-
Vrylinker											

Om voorder te vertoonē, hoe ic eenige ooverige Dubbele Vryklinkers met
merken die minst vande gewoonte afwijken heb beteikent, en andere noch zou-
den moogen beteikent worden: dient eerst gezeit, hoe ic met de minste nieuwich-
heit de Enkele Vryklinkers, die geen eige merken hebben, door oneige uitdruc.
Naemelijc mits daer toe te gebruiken de voorbeschreeve vervoerde merken der
Eenvormige tweedubbele: en op een vande twee grontmerken daer elc uit be-
staet, 't sy de voorste of achterste, daer't best gelegen valt. of lievet booven het
midde van beide, zoeder zulke gegoote merke waeren, te stellen dit bymerk (∪)
'twelc nae gewoonte **Cortheit** beduidt: en alzo onderscheidelijc te toonen, dat
zulke twee merkletteren geen Lange of Tweedubbele, maer een Enkele Spreek-
letter beduidē. Als om de Enkele of Corte Vrymiddeklinker, die behoort wort in
fleut/ leuy/ en daer beteikent met **eu**/ onderscheidelijc te merken: zoo schrijf ic
eu/ zijnde het merc van zulken Tweedubbele; en stel daer booven (∪) aldus
ew: en wort alzo onderscheiden vande Tweedubbele **eu** diemen hoort in **neut**/
meuj of **meutje**. Zoo ooc met andere. Welke alle neffens de geene die eige mer-
ken hebben, daer voor van is gesproken, inde volgende Letterorde aangewezen
worden.

Enkele vry-	}	platte	a	a ₁	a ₂	a ₃	ae of e	e	ie	u	
		hol-acht,	o	o ₁	o ₂	o ₃	eu	eu	ui	u	
		holle	o	o	o	o	oe	ee	uo	o	
			krop-	knoc-	lel-	wortel-	achtermid-	mid-	vleisf-	been-	tant-
Klinker											

Dewijle nuu alle ooverige Dubbele Vryklinkers, uit de voorgaende diens
merken beschreeven zijn, bestaen: zoo kanmen daer mee beteikenen: mits sae-
men te voegen de Merken der Spreekletteren daer uitse bestaen, in zulken ver-
volch, als haer Spreekletteren saemen-gevoecht zijn. Gelijc ic ooc zulx heb ge-
daen. Zoo dat dan de voorbeschreeve Enkelder merken verstaen zijnde: ooc
verstaen

I N L E I D I N G

verftaen kunnen worden die Dubbelder zijn, en uit die Enkelde beftaen.

Vertoont zijnde de merking der Vryklinkers, met zoo weinich nieuwichheit als doenlijk fchijnt: zal ic nuu ooc kortelijc aenwyzyn, hoe zulx bequaemer, doch met meerder nieuwichheit, kan gefchieden. Te weeten alzo, datmen inftelle vier bloote grontmerken, om vier Hooge geflachten van Enkele Vryklinkers daer mee te beteikenen: als **a e f u** (die ic neem dat, tot onderscheit vande gebruikelijke, doorsleegen, of doorgefchrapt zijn, gelijk de gedoode fifierletteren): beteikenende met **a** een Vryje Cropklinker, met **e** een Vryje Voorheemeltklinker, met **f** een Vryje Taanklinker, en met **u** een Vryje Lipklinker: en datmen dan, om te beteikenen de foorten onder die geflachten begreepen, by die grontmerken voege de Bymerken welke de foortmaekende onderscheiden te kennen geeven, gelijk die vooren van my al zijn ingeftelt. Door dit middel zalmen zoo volkoomelijc alle geflachten en foorten der Vryklinkers, ende haer aert en eigenschappen, met korte merken kunnen uitdrukken; als anders met lange befchrijfnaemen: ooc daer uit tafelen of ordens maeken. gelijk tot voorbeeld de volgende: daer in ic neffens de Merken de Befchrijfnaemen ftel, die eeven 'rfelve beduiden; en onder aen het getal der foorten, die uit elke onderscheiding van nieuws ontftaen.

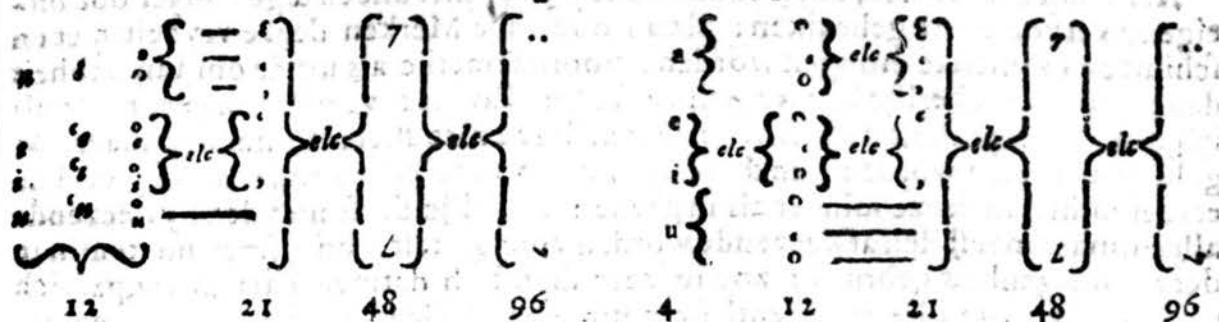
Grondnaemen	Grontmerk.	Bynaemen	Bymer.	Bynaam.	Bymer.	Bynaam.	Bymer.			
Vryje cropklinker	a	{ Knoeft Lalfe Vvoersel Achtermidfe Middense Vleife Beense }	{ Platte Hot-acht. Holle }	{ Bree Smalle }	{ 7 L }	{ Snappende Sesage }				
Vryje voorheemeltc.	e									
Vryje taanklinker	i									
Vryje lipklinker	u									
		4	7	24	48	96				

179

Hier blijkt, hoe uit vier Hooge geflachten door de eerste onderscheiding van nieuws 7 foorten ontftaen, maekende met de onverspreide **u** acht. Van gelijke, hoe uit de tweede, 24; uit de derde 48; en uit de vierde, 96 voortkomen: maekende faemen 179 Geflachten en Soorten: en hoe die alle met verschillende Merken en Befchrijfnaemen beteikent kunnen worden, ja daedelijc worden.

Anders om het gewoonelijc wat naerder te koomen, en de **a e f u** genoegzaam in haer oude beteikeniffen te gebruiken: machmen daer uit 12 Grontmerken maeken, eensdeels bekleede, eensdeels onbkleede: om 12 Hooge Geflachten daer mee te beteikenen, en voorts doen als vooren. 'Twelc ic inde volgende eerste tafel of orde vertoon: daer by voegende noch een andere, nae de voorgaende inftelling, dienende tot deezens uitlegging.

der Spreeckonst.

Alzoo de wijs, om alle Enkele Vryklinkers met Merken te beteikenen, aengewezen zijnde: is licht daer uit af te neemmen, hoe de Dubbele te beteikenen zijn: naemelijc, mits de merken der Enkele, daer uitse bestaen saemen te voegen.

Nae dat vertoont is, hoe de Letteren met teikenen uitgedrukt worden, en konnen worden: dient ooc iet zulx gedaen vande Geletterde Spraeken: welke zijn de Woordleeden, Woorden, Sneen, Reedenleeden en Reedenen. Dit kan op veelderlei wyzen geschieden: onder andere op deeze, datmen daer toe gebruike de Merken die de Stof beduiden daer uitse bestaen, zijnde de Letteren: en datmen die alzo in orde stel en saemen-voege, en zulke merken by doe, dat daer door de form en eigenschappen, die de stof ontfangt, beteikent werde: en alzo door deeze saemen de heele spracc. Het eerste mach Stofmerking, het tweede Form-merking der Geletterde spraeken heeten.

De Stofmerking is 1 Eige, 2 Oneige. De Oneige is te onderscheiden nae de wijs van oneigenheit, in 1 Oovertollige, alffer te veel Merkletteren zijn: gelijk in *wijsheddt*/ daer een *t* en *d* te veel is. 2 Gebreekgige, alffer te weinich zijn: gelijk in *reden*/ daer een *e* ontbreekt. Vervoerde, wanneer der zijndie in andere dan haer eerste beteikenis moeten gelezen worden: als in *sout*/ daer de *f* een *z* beduit. Maer nae de reeden der oneigenheit, onderscheitse in Oneige 1 Van weegen den Oorsprong: als in *request*/ daer de *u* oovertollichis; en in *gratie* daer de *t* een *s* beduit: bei uit inzicht van haer oorspronkelijke woorden. 2 Van weegen de Afcomst: als in *vzaeg/waeg/wijd*/ daer de *g* voor een *th* en de *d* voor een *t* is gestelt, om dat daer af komt *vzaegen/waegen/wijde*. En zoo van weegen meer andere reedenen.

De Stofmerking der uitheemse woorden geschiet schier altijt nae den Oorsprong: als *Pharao/Psalm/natie/citeren/Abt*; voor *Faaroo/zalm/naasp/sitieren/Abt*. En inde Inlantsche wort uit gelijke oorzaec, hoewel onweetende, dicwils *f* voor *v*/ *s* voor *z*/ en *th* voor *g* gebruiet: als in ic *leefde*/ ic *raefde*/ ic *vzaechde*/ *maechden*: *'t baert*/ *'t zeilt*/ *'t grijpt*: *herfftdzaen*/ *delfsbier*: voor *leedde*/ *raezde*/ *vzaegde*/ *maegden*/ *'t faert*/ *'t seilt*/ *'t thrijpt*/ *herbzdzaen*/ *delfzbier*. Hierentegen worden inde Inlantse by veel ten aenzien vande afcomst *g* voor *th* *d* voor *t*/ en *b* voor *p* gestelt: als in ic *lieg*/ *deugd*/ *paerd*/ *hebt*: voor *liech*/ *deucht*/ *paert*/ *hept*. Voorder wort zeer dikwils zonder merkelijke reeden van vervoering, des Geletterde spracx stof oneigentlijc gemerct; en dit, of door gebrec van eige merken, of door gewoonte alleen, of ooc door datmen niet recht en heeft geweten uit welke en hoe veel Letteren die bestaet.

I N L E I D I N G

Al ist nuu zaeke, dat gelijck inde tael vry staet niet alleen eige, maer ooc on-eige en vervoerde te gebruiken: alzo ooc inde Merken deeze vryheit niet en schijnt benoomen te moogen worden: voornaemelijc als uit de omstandichheit den eigen zin zeekerlijc kan werden verstaen: Zoo is eevewel in deeze, meer als in geene, de eigenheit noodich. naedien deeze niet alleen verstaen, maer ooc geleezen moeten worden; en datse tekenen van tekenen zijn: ooc by veel de ervaerentheit in deeze minder als in geene: eindelijk datse niet den byweezende alleen, maer meest den afweezende worden voor gestelt. En als men niettemin in deeze, oneigenheit gebruiet: zoo ist zeer dienstich datmen daer in eenpaerich gae; dat is, in gelijke gelegenheit, gelijke oneigenheit altijt gebruike, en aldaer niet nuu deeze, dan die merken stelle. Want anders zou den Leezer gelijken zin, lichtelijc ongelijc verstaen en leezen. Volgens deeze, heb ic in't stofmerken van dit boec nae de eigenheit getracht; en daer ic, om te schouwen al te grooten ongewoonheit, en andere inzichten, oneigenheit pleech: heb ic zulk oover al op een eenpaerigen voet gedaen, al ist dikwils ongewoonelijc. By Voorbeelt, oneigentlijc schrijf ic *ber/ bal/ man/ stam/ roch/ bos/ mos/ plat/ tap*; voor *bert/ ball/ mann/ stamm/ rochch/ boss/ moff/ platt/ tapp*: en daerom schrijf ic ooc *dich/ roc/ lei/ woi/ leui/ n:uw/ row*: al ist datmen eigentlijker en gewoonelijker zou stellen *dich/ roch/ lep/ woi/ leup/ m:uw/ row*. Van gelijke om dat ic niet alleen als voorzeit is schrijf *ber/ bal/ E*. maer ooc *die/ gieten/ bli/ blijde/ reu/ heugen/ dueren/ du/ luiden/ roe/ goede/ ic stou/ louter*: zoo doe ic zulk ooc in *stae/ raeden/ bee/ steden/ nuu/ uutwen/ n:, n:dich/ boo/ geboden*, Aen d'ander zy, om dat ic nae't gebruike eigentlijc stel *berre/ ballen/ mannen/ stammen/ bossen/ moffen/ platte/ rappen/ gladde/ tobbe*: zoo zet ic ooc *rochchen/ dicke/ of dikke/ leijen/ woijen/ leuije/ bryje/ douwen/ m:uoen*. Doch dient hier aangewezen als een uitneeming van deeze eenpaerichheit, dat ic inde 5 eerste Hoofstukken des 1. Boex in lange naebloote leeden heb gebruiet *a/ e/ o/ u*; voor *ae, ee, oo, uu*; schrijvende *sta/ raden/ be/ steden/ nu/ utwe/ n:, n:dich/ bo/ geboden*; zoo om kortheit in't schrijven, als om dattet in veel leeden gebruike-lijc is. Maer heb daer nae in deeze ooc eenpaerichheit gehouden; en die altijt met *ae/ ee/ oo/ en uu* geschreeven, door wichtige reedenen daer toe beweecht zijnde. Booven dit heb ic doorgaens in't begin der woordē de veranderde *g/ en v* nae haer oorsprong geschreeven: als in *'t gaet/ 't baert/ ontgaen/ ontbaeren/ voor 't chaet/ 't faert/ ontchaen/ ontfaeren/ om te grooten vreemdichheit te schouwen*. Maer de veranderde *3* heb ic daer eigentlijc geschreeven: als in *'t sal/ 't selbe/ ontsoomen/ ontsien/ doctse/ alffe*; gelijc ooc de *v* in *ontfangt*: om dattet gewoonelijc is. Doch gevoel nuu dat de eenpaerichheit in deeze beeter is.

De Form-merking is geleezen 1. Inde schicking der Stofmerken, zijnde deeze, datmenze in zulken vervolch stelle, als haer beteikende zaeken inde Geletterde sprac hebben: om alzo door de orde van geene, de orde van deeze te beduiden. 2. Inde byvoeging van eenige Trap en Bantmerken: om daer door de Climming en Vereening te beteikenen.

De noodige Trapmerken der Geletterde spracken zijn / ^ ' : ; daer van het eerste beduit een Scherpe Opperwoord-littrap, het tweede een Draelende, het derde een Opperwoorttrap, het vierde een Opperfneetrap, het vijfde een Opper-

der Spreckonst.

reedenlitrap. **Het staen van deeze booven de Stofmerken** beduit, dat de betei-
kende stof van die merken in zulken trap moet luiden; en dit alzoo, dat den top
van die luiding moet zijn inde Letter die beduit wort door het merc daer het
trapmerc recht booven staet; en dienvolgende de Rijzing daer voor, en de Dae-
ling daer nae: of liever de Rijzing tot in die, en de Daeling van die. Als in **betréffen**
staet het Opperlitrapmerc booven **tref** / zijnde Stofmerken van een Lit, en dat
recht booven **e**: waer door dan beduit wort dat **tref** in den Opperwoordlitrap
moet luiden: dat is, hooger als **te** en **fen**; en dit alzoo dat die luiding in **tr** / of
tre rijst; in **e** hoochst is, en in **f** of **ef** daelt. In **Ben int malkanderen van herten**
ten / staet het Opperwoort-trapmerc booven **malkanderen** / zijnde stofmer-
ken van een Woort, en dat recht booven de tweede **a**: en beduit dat **malkan-**
deren in den Opperwoortlitrap luit: dat is, hooger dan alle andere woorden
van die Snee, naemelyc dan **Bemint** / van en **herten**; en dit alzoo dat die lui-
ding in **Bemint** **malk** rijst, in **a** hoochst is, en in **anderen van herten** daelt; of
in **i** **a** rijst, in **a** hoochst is, en in **a** **a** **e** daelt. Van deeze vijf Trapmerken
zijn de twee eerste out, en geheeten *Nota accentus acuti* en *Nota accentus circumflexi*,
daer voor ic zintijker zech **Scherp** en **Oraelende Opperwoortlit-trapmerc**: de
andere drie zijn van my nieuw ingestelt: alzoo haer beteiende zaeken zijn onbe-
kent geweest, en daerom geen merken noch naemen konden hebben.

Zijnde alzoo eenige merken verthoont en ingestelt tot beteiening der Opper-
woordleeden, Woorden, Sneen en Reedenleeden: is niet nootfaekelijc in te stel-
len zulke daer de Onderwoordleeden, Onderwoorden, Ondersneen, en Onder-
reedenleeden mee beteikent moogen worden: Naedien geene beteikent zijnde,
oopenbaer is, dat de ooverige deeze zijn. Als in **vergrippende** / beteikent zijnde
dat **griep** een Opperlit zy; zoo blijct dat **ver** / **pen** / **de** / Onderleeden zijn: En
inde voorgaende Snee beduit zijnde dat **malkanderen** een Opperwoort is;
blijct dat de ooverige Onderwoorden zijn. Eevewel is in't gebruik het Bymerc
dat booven deeze letteren staet **à** **è** **i** **ù** **ò**, en *Nota accentus gravis* heet: 't welc
een Onderwoortlitrap beduit. Als in **verbállen**.

Dewijle nuu elc deezer Trapmerken, ooc beduit dat de Letter, beteikent door
het Merc daer 't recht booven staet, den top van die Soorte der Geletterde spraec
zy: zoo beduitet ooc met eenen dattet een Snapletter zy; en derhalven behoeft
dit Boovemerc (..) dat Snapping beduit daer niet gestelt te worden.

De Vereening of Binding der Spraec, wort gewoonelijc aldus beteikent. De
Vereening der Letteren in, en tot een Woordlit: met de vereening, of dichte
byeenstelling der Mercletteren. De Vereening der Woordleeden in een Woort
't sy lassing of zooming: met gelijke dichte byeenstelling. Maer der Woorden
in een Snee, beide Lassing en Zooming, door een kleine leege plaets tussen de
Merken der vereenigde Woorden. De Vereening der Sneen in een Reedenlit:
door dit merc (/) of dit (,) daer tussen te stellen met kleine leege plaets aen
weeder zijden. De Vereening der Reedenleeden in een Reeden: in't gemeen
met dit (:) en wat lege plaets aen weerzijden, daer tussen te stellen: of in't by-
zonder van Reedenleeden die onder een ander begrepen zijn, met dit (;); en
van die zoo niet begrepen zijn, met dit (:) daer tussen te stellen als vooren.

I N L E I D I N G

Zulx dat de Leege plaetseloosheit, een Letterbant of Woordlitbant beduit: de Cleine leege plaets, een Woordbant: dit (/) of dit (,) , een Sneebant: en dit (:) een Reedenlitbant in't gemeen, of een Bant van een Lit dat van geen ander begreepen en is: en dan dit (;) een Bant van een Begreepen Lit. Booven deeze heb ic gebruiet een Bandmerc van my nieu in gestelt of vervoert, dat nae gelegenheit onder of booven een Staege Merkletter wort gestelt, aldus en duzdaenich **h p**: beduidende **zoomichheit**/alst afgescheide (*abstrakte*) aengemeret wort; en een **Zoom**/ of **Zoomletter** saemen met de Mercletter daer't onder of boove staet. En dit of een Woordlitzoom, alffer aen weersijden letteren dicht by staen aldus **dwaelen**: of een Woortzoom, alffer aen d'een, of aen d'ander zijde een leege plaets is. Dit Merc is van eenige ingestelt en gebruiet inde Franse Spraecmerken; om te beduiden, dat de merkletter daer't booven of onder staet niet en moet geleezen worden: maer van my in een anderen voorzeiden zin vervoert; uit oorzaec dat de Druckers geen zulke gegoote vormen en hebben, als ic daer toe hadde in gestelt.

Wanneer alderlei Vereening der Spraec met Merken uitgedruet is: dan hoeft men haer **Losheit** met geen merken te beteikenen: aengezien die dan blijft te weezen, daer geen merken van vereening zijn. Doch dewijle de Woordbinding alleen met een leege Tusseplaets beduit wort: zoo zijnder, om de Losheit daer van te onderscheiden, en ooc wel tot overvloet, eenige teikenen in't gebruik die Losheit beduiden. Als voornaemelyc dit (.) daer door alderlei gebruikelijke Losheit der **uitaefemspraec** beduit wort: 't sy van een Woort, 't sy van een Snee, of Reedenlit, of Reeden. Want de Letteren en Woordleeden, niet los gebruiet en worden; en achter die staende, en beduit dan geen Losheit, maer Merk-uitlaeting. Als in **M. T. Cic. Den h. Apostel Paul.** Booven dit gebruietmen ooc deeze (? !) die Losheit beduiden van Inaefem-spraec (zijnde Spraec die ic wel ontdeckt, maer noch niet beschreeven en heb), en ooc met eenen by gebrec van andere behoorlijke Merken, de inaefemheit zelve. Om de Losheit der Ingevoegde spraec aen te wijzen, dienen deeze () .

Eer ic eindige dient de Leezer aengezeit, dat ic door gebrec van gegoote vormen veel Merken heb naegelaten te gebruiken. en dat eenige die ic gebruiet heb om de zelve reeden niet nae behooren gedruet en zijn, Als de Grondmerken die dit Bymerc (') beduidende Hol-achtichheit booven haer behoordente hebben, hebben't om hooch ter zijden haer. en om dit inde **u** te voorkomen, heb ic duzdaenigen Griecse **u** laeten zetten, in welke by de Grieken door het boovestaende halffrondetje een **h** beteikent wort, maer by my de Hol-achtichheit. Die deeze Ondermerken (, , ε) behoorden onder haer voorste of achterste hoec te hebben, hebbenze om laech voor of achter haer daer oover het eerste schijnt een Sneebant merc te zijn. De Corte Vryklinker-merken booven welke dit (o) behoorden te staen; hebben by nae een rechte streep booven haer, als inde 98 zijde.

Voorder zijnder inden druc veel fouten gebleeven uit oorzaec vande nieuwichheit en ongewoonheit der Stof en der Spelding: en dat ic ooc zelden heb konnen teegenwoordich zijn. Van deeze zijnder sommige die den zin niet merkelyc

der Spreckonst.

en bederven, en meest begaen zijn teegen mijn wijs van spelden en van spreken; sommige zijn den zin merkelyc naedeelich. Vande eerste doe ic alleen tot verbetering deeze gemeene aenwijzing. Inde vijf eerste Hoofstukken des eersten Boex daer ic inde Lange naebloote Woordleeden **a/ o/ e/ u** gebruik voor **ae/ oo/ ee/ uu**: is dicwils gestelt **ae/ oo** en **ee** voor **a/ o/ e**. als **verstaē/ nae/ bertoonen/ zoo/ leeren/ eenige** voor **versta/ na/ vertonen/ zo/ leren/ enige**. In't ooverige daer ic ter zelve plaats **ae/ oo/ ee/ uu** gebruik is in tegendeel dicwils daer voor gedruet **a/ o/ e/ u** als **namelijc/ oorzaken/ ober/ pogen/ gespleten/ booschzebe/ nu** voor **naemelijc/ oorzaken/ ober/ poogen/ gespleeten/ booschzebe/ nuu**. Voort in't heele boec staen dicwils Smalle letteren voor Breede en het tegendeel, naemelijc **ch/ s/ f/ t/ p** voor **g/ z/ v/ d/ b**: en daer teegen **g/ z/ v/ d/ b** voor **ch/ s/ t**. als **Hooghboomige/ dese/ afdeeling/ Tandbeen/ diepboomich**; volgt **datze/ stad** voor **Hoogboomige/ deze/ abdeeling/ Tandbeen/ dieboomich**; volcht **datse/ stat**. Ooc hebje **p** of **ij/ ff/ ch/ cx/ ch** voor **i** en **ij/ s/ f/ t** of **k/ ts** of **r/ chh** en **kh**. als in **upt/ wijen/ ruisen/ oefening/ werck/ insgelijc/ deftricheit/ bewechelijchheit** voor **uit/ wijer/ ruisen/ oefening/ werck of werk/ insgelijcs of insgelijr/ deftricheit/ bewechelijchheit**. Zoo staeter ooc wel **hlinchen/** voor **hlinken**. Doch ben nu van meening geworden dattet beeter is in deeze gelegenheit te schrijven **th**. uit oorzaec my in den zin gecoomen is datmen door deeze en andere middelen de **Eng** zonder groote vreemdichheit oover al in't gemeene schrijven onderscheidelijc uitdrucken can. Want alsmen **nt** of **ng** voor een **Merc** vande **Eng** neemt, gelijc **ch** vande **ech**: en datmen schrijft **clinch/ clinchen/ danck/ dancken/ Ancht-fer/ bedencking/ ding/ lang** en **bedenckingen/ dinggen/ langge**; wannermen de Verlengfels of Naebyvoechfels met **g** wil uitgesproken hebben, gelijc in't leezen meest geschiet: of **bedenckingen/ dinggen/ langge/** gelijc ic doe in **lach/ lachchen/** wannermenze wil met **ng** doen luiden.

De Losheit en Band-merken, insgelijc de onleezbaere, als de Litmerken, het uitlaet of **veer**, en Meng-merc, staen somtijts of oovertollich, of verkeert, of ontbreeken. Boove dien is inde einding der woorden wel gemist, en gestelt **den** voor **de/ zeeben/** voor **zeebe/ &**. Dit alles, en 't geen daer meer zou mooge wezen zal den verstandigen Leezer met bescheidenheit gelieven aente merken, en door zijn verstandich oordeel te beeteren.

Aengaende de andere fouten, die wijs ic hier elc byzonder aen met haer verbetering: en bedui door **z. zijde/** door **r. reegel/** door **t. ter zehher plaats/** door **v. hoor/** en door **d. doet uit.**

Leest zijde 3 Reegel 5. den gront. r. 23 gewoening. t. beelden. 38 in v. van. z. 4 r. 1. den v. een. z. 5 r. 8 eenderlei. 34 genomen. z. 6 r. 20 genoemd: de andere z. 8 r. 8 het diepste/en. 9 en den. z. 9. r. 27 hier na. z. 10. r. 1 diemen. z. 12 r. 31 Wortbaten. Dezer. 39 diens v. die. z. 15 r. 2 oberzettende. 34 zijn. z. 16. r. 1. in't v. in. r. 2 d. door. r. 6 diepte en wijte. z. 19 r. 32 VII v. III. z. 24 r. 2 4; r. 5 z. 25 r. 1. XI v. IX. z. 31 r. 21 gespleete hoor r. 22. 3 v. 2. z. 32 r. 10 den v. een. r. 39 dat r. 41: dat. z. 34. tussen r. 4 en 5 moet gestelt worden Zyn dyederlei: 1 Worttelletteren/ 2 Mehtermidletteren/ 3 Midletteren. z. 35 r. 5 de v. der. z. 36 r. 10 d. men. r. 26 a, a, / 4; / 7 / h h. r. 27 ng v. n r. 30 uot. z. 39 r. 29 l. n n m z. 42. r. 2

ingetrocken r. 8 / en holheit r. ondiepe r. 10 **Waeroover.** z. 43 r. 11 'uu h r. 15 ng
 nm z. 48 r. 25 **Naaron** r. 41 VIII. z. 50 inde eerste Meenichvuldig 35 v. 55. De
 105 moet vermeenichvuldicht zijn door 3/ komt 315 : en die door 2/ komt
 630. z. 51. r. 21 d. **woz** z. 53 r. 11. **En Platte bysklinkende Woxtelletter** is r. 12
woxt. z. 54 r. 35 **Snap-te** r. 41 **Snappende.** z. 55 r. 1 **stoe-dubbelde** z. 61 r. 12
Guisfende v. Gufelinkende. z. 62 r. 44 **bzenge.** z. 63 r. 19 **Verheemeltruiseliker.**
 z. 65 r. 19 **Snap-ie.** z. 66 r. 9 **woxt anders nae haer geluit in't Beetal** jens z. 67
 r. 29 **leste v. eerste** z. 69 r. 8 **met** z. 71 r. 20 **ooc plat v. meede** z. 72 r. 13 . of ~ z.
 73 r. 22 **naemelije voor u.** z. 75 r. 19 'uu z. 80 r. 37 'd **bzoot** z. 81 r. 5 **dee ; r.** 10 d.
altijt z. 89 r. 16 **ghpgtl** voor **ggte.** z. 95 r. 34 à, a, / à, a, / àe. r. 35 h, i, / eu
 z 96 r 8 / en 10 a a r 13 do r 16 eu r 17 ende de z 98 neege v. meede r. 11 **berait/ het**
waic r. 36 **die in een** z. 99 r. 27 **de naem jaa** r. 31 **voor x** z. 100 r. 21 **baude** z. 101
 r. 15 **voor x** z. 102 **in der y van l en r** leest tienmael l voor g ; en eens l3 voor 3l.
 In der y van th en moeten geen Italiaense Letteren staen. Neffens het Gelit van y
 stelt y voort y z. 104 r. 1 è, eè r. 3 uoij r. 7 **wuw** r. 8 **nnn v. nm** 46 'chr/ 'schr ;
 z. 105 r. 2 **diep einden en** z. 106 r. 1 **woz neen** z. 112 r. 26 **de v. des r.** 29 **enen gont**
 z. 115 r. 30 **met/ hlen** z. 117 r. 30 **in in v. m** z. 118 r. 18 **Talverandering** r. 24
Matthéüs. r. 25 **Mattheüs :** 300 in **Bartholomeüs** z. 119 r. 1 **ieffzou** z. 125 r.
 15 **opperzael** 19 **zouden v. zullen** 27 **mannelije** 34 **Cooperdraen** z. 127 r. 7 **jing v.**
ging z. 134 r. 1 **Opperscherpleedige v. Opperscheiding** 8 **ibpomen** 24 **Woozdift-**
scheiding 31 en 33 **waer dooz v. waer** z. 138 r. 2 **oefen** 11 **en eebeleens** z. 142 r. 23
boozzeide v. verzierde. Leest inde Inleiding z. 9. r. 18 in hem haer oorsprong r.
 24 **vergenoeging en vreugde.** z. 10. r. 22 **die v. de** z. 13. r. 25 **de Geringste.** z.
 14. r. 5. **Leering v. Lettering** z. 17. r. 30 **maeken** z. 18. r. 11 **N aemmerken** r.
 33. d. **met r.** 42 **d. staé** z. 19. r. 23 **door z.** 31. 3 **ic in de v. inde** z. 23. r. 31 h, i, v. h, i
 r. 36 **canmen d ezelve v. canmen.** Voort noch z. 110. r. 23 **euj v. oej r.** 2. **oey v. euj.**

Op dat hier geen plaats leedich zou blyven, heb icker 'svolgende bygevoecht.

Vande naem Lange en Langste Letter.

De Eenvormige tweedubbelde letteren heb ic **Lange letteren**, en de Eenvor-
 mige driedubbelde **Langste** geheeten. Maer achte nuu beeter te zijn, datmè al
 de Eenvormige dubbelde den naem **Lange** geeve ; 't sy dan datse zijn Tweedub-
 belde, of Meerdubbelde, gelijc ic inde 110 zijde heb gedaen : om datmen de Een-
 vormige twee en meer-dubbelde niet kan, noch en hoeft, naew te onderscheiden :
 als die onverscheidelijc gebruiet worden, en daerom een gemeenen naem dienen
 te hebben. Om alles hier nae te rechten, en den naem **Lange Letteren** oover al
 te doen beteikenen gelijc inde 110 zijde : staet deeze verandering te doen : dat
 oover al daer ic de naem **Lange** zoo gebruiç, in diens plaats gestelt worde de
 naem **Lange tweedubbelde** of **Twee-lange** ; en voor de naem **Langste/** de naem
Lange driedubbelde/ of **Drie-lange.**

Vande naem deezes Boex.

De naem **Spreekhunst** beduit eigentlijc een **verkeerde macht** (*habitus*) inde Mens,
 vande sprac recht en grondich te verstaen en gebruiken. Doch ic beteiken
 daer door ooc de **Berichting** of **Onderwijzing** om zulken macht te doen verkrij-
 gen : welke eigentlijc een **Bericht der Spreekhunst/** of korter **Spaetbericht** te
 30 noemen

noemen zy. En dewijle uit de Letteren van elc dier eigenste naemen deezes Boex ooc mijn Eige naē en Geslachtsnaem in alle Gevallē (Casus) kan gespelt worden:

en alzo uit ^{10 1 4 2 6 7 8 5 9 3} SPRACKE-BERICHT gelezen kan worden, volgens het getal

^{11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22} daer booven en onder staen, Petri Berchs Spracbericht: en uit des Spreckunst Bericht op gelijke wijs te leezen zy, des Spreckunst Bericht Petri de Berchs: Zoo heb ic daer op, om de aenmerkelykheit deezes zaex, gemacēt tot vermaec de volgende Dichjes.

Wilder iemant zyn Bericht,
Vvaerom nuu eerst comt in't licht

'T recht Bericht der mensens Praet:

Die moet weeten, dat die zaec
Niet heeft kunnen zyn gehoort
Voor dat eerst gebracht was voors
Zulc een die't was opgeleit:
Volgens een Verburgentheit,
Vwelc in't Opschrift van zulc uverc
Is uvervat. Vwant neemt eens merc
Op't getal daer by gestelt:

Dan zal daer uit zyn geseelt,
Dat Bericht der Sprac te doen
Stont door Petri Berchs bevroen
Eer dan Petrus Berch quam voore
Cost deez' Cunst niet zyn gehoort:
Maer nuu die als Oorzaec leeft,
Deez' als Daet ooc vveezen heeft.

Gen ander.

Indien ic zelf verzwigen won
En rondelyc verzaeken,
Dat ic deez' Const, eerst klein en rom,

Heb groot en net gaen maeken:
Zoo zoude doch de Naem van dien
Ooc mynen naem uitleggen:

Zulx dat ic zou vergeef ont sien
Die oopenbaer te zeggen.

Gen ander.

Zoo een ander hem ging schryven

Vinder van des sprac Bericht:

Die zou zelf door zulc bedryven

'T liegen brengen in het licht.

Vwant het Opschrift zoude zeggen,

Dat zulx's eige uverric zy
Petri Berchs: of uit te leggen

In't Latyn, zoo vindet gy,

Dattet is Montani wijzing.*

Volgens dien dat blyken zou,

Zulx te zyn een valse pryzing,

En een teken van ontrou.

* Want in't Latijns woort *Monstratio*, 'twelc een VVijzing of Bericht beduit: is uvervat *Monstratio* of *Monstratio*, dat is *Berch* of *Berchs*: En in *Monstraciones*, is begrepen *Montani*. Zulx dat men daer uit leezen kan *Montani monstraciones*, dat is *Montani wijzing*, of *Berchs berichtsing*.

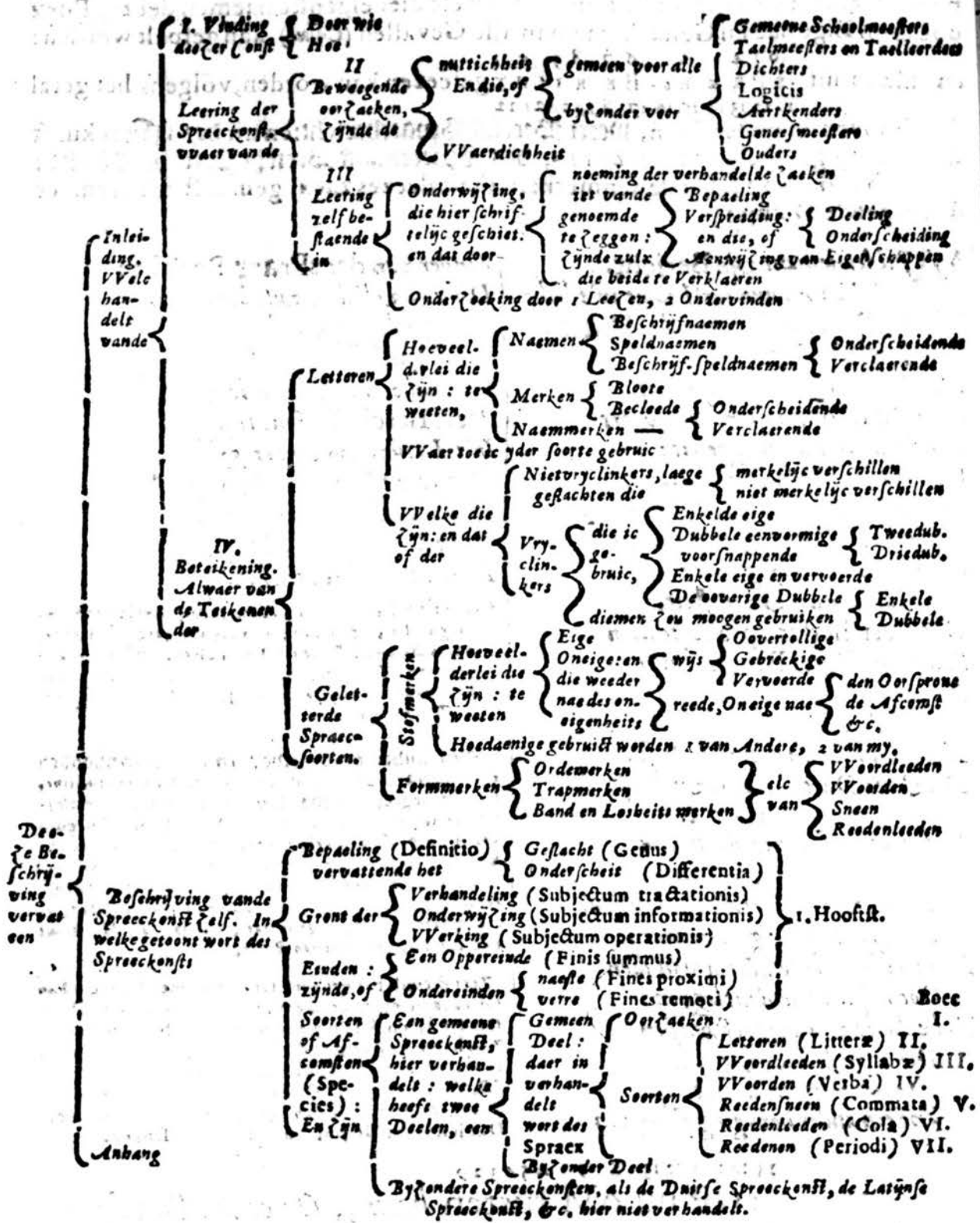
Gen ander op dezelve / en ooc daerenbooven
op mijn Naem spreuken *Petrus nitero de Monstratione*,
scit te en gaer o *De Bewijfveedening* (zijn o' tselve
van woort tot woort vertaelt), en *Super Petrum
Montem edificauit*, uit welck eerste men leezen
kan, *Petrus Montem edificauit nitero demonstracione*: uit
de tweede, *Petrus de Berch scit te en gaer op de bewijf-
veedening*: en uit de derde, *Petrus Montem super pe-
traum montem edificauit*; dat is, *P. M.* bout
neerlich op een Steenen Berch.

Zeer dicwilt het gebeurt dat naemē met haer zaeken
Of zaeken met haer naem ee oovereencomē maeken.
Op dat dit oock in my zyn plaetse heb ben mocht:
Zoo heb ic een Bericht der Spreckunst voortgebracht:
En dat gebout op de *Monstratiombou*
(*Bewijfveedening* in't Duits), als op een *Petrus*;
Dat is, een Steenen Berch. Derhalve wilt niet denke,
Dat ick in dit Bericht en losse dingen schenke.

14 10 11 12 13 8 7 4 5 6 3 2 9

staP nu om rusten heen,, Op eenen Berch

van steen,, Doch letter op was steen.

Den byzonderen Inhoud van yder Boec, staet ooc in Taefelen aangewezen aen't einde van elc Boec, te weeten zijde 26. 111. 129. 143. 151. 158.

HET EERSTE BOEC
DER SPREECKONST

Vande
Oorzaken der uitspraec.

I. Hoofstuck. Beschrijving en Deling der Spreeckonst.

DE Spreeckonst is een const, leerende de wijs om te spreken. Door **Spreeken**, verstaet ick hier de voortbrenging van die Geluiden des Monts, welcke de beteikende stof der Talen connen zijn: en dat zonder aenzien vande beteikening, daer toeze gemeenlijc gebruyct werden: 't welck anders onderscheidelijker **uitspreken** wort genoemd. Waer nae men ooc dese Const **uitspreckonst** zoude mogen heten: waert dat diens uytpraec zo wel beviel, als genens.

Ic noem dese verhandeling een **Const** / om datze leert een wijs om iet te werken: namelijc, te **Spreeken**.

Haer naeste Gheslacht, can ghezeit worden te wezen een **Teiken-stof-const**: 'twelck ick stelle een Geslacht van zulke Consten, die de wijs leeren, om de Stof, daer mede iet door Instelling beteikent wort, te maken. Als daer is de Schrijfconst, die de stof leert maken, om de spraek zienlijc te beteikenen. Van gelijken, mach ooc deze Const, onder dat Geslacht gerekent worden: naedienze de luidende stof leert maken, daer alderlei dingen mede beteikent worden. Men can ooc toe haer nader Geslacht stellen de Geluitconst, om datse een soorte van Geluit leert voortbrengen.

Den Lezer dient hier wel aen te merken, dat ick vier Consten stel: namelijc, deze Spreeckonst, een Streepconst, een Taelconst, ende een Spraeck-merkconst, die tot noch toe zeer verwert, of alle vier, of drie uit dezelve, onder den naem van **Grammatica** en Letterconst, in een gesmolten zijn: en dat eensdeels om datmen haer onderscheit en byzonder gebruyck niet wel en heeft bespœurt, eensdeels om datmen zoo cleine kennis van een yder der zelve heeft gehad, datter niet stofs genoeg is geweest, om byzondere consten daer van te schrijven. Maer ick houde de selve elc byzondere consten te zijn, die zo van malcanderen verschillen

datse onder een niet wel en mogen gebracht worden: ende datter in yder, stofs genoeg is, om een byzondere Const van te beschrijven: gelijc ick die alle noch hoop int licht te brengen, en dit met de daet te doen blijken. Om ondertuffen met een woort den Lezer dezer verschil te vertoonen; zo dient gelet op het onderscheit tuffen Spraeck, Tael, Strepen ende mercken: zijnde dit, dat uitspraeck en Strepen zijn zaken die sonder de *Qualitates*, of Gedaenten moeten gerekent worden, de ene onder de hoorlijke, d'ander onder de zienlijke: maer de Tael en Mercken onder de *Relationes*, en Teikenen, d'ene van hoorlijke stof, de andere van zienlijke. Ende gelijk dan die vier zaken van malcanderen verschillen: zo doen ooc deze vierderlei Consten, welke die leren voortbrengen. Dienvolgende verschilt de Spreeckonst vande Streepconst, in dat gene leert de wijs om te maeken zeker Geluit, deze om zienlijke Gedaenten: de Taelconst vande Spraeck-merkconst, dat gene leert de wijs om hoorlijke Teikenen te gebruiken, deze om zienlijke: Ende de eerste twe, verschillen vande leste twe, in dat gene *Qualitates* of Gedaenten, deze *Relationes* en Teikenen leren voortbrengen. uitet voorgaende is openbaer, dat deze vier byzondere Consten die ic hier aenwijze, niet over een comen mette gewoonlijke vier delen diemen inde *Grammatica* stelt, te weten de *Orthographia*, *Profodia*, *Etymologia* en *Syntaxi*: Noch mette twe delen *Etymologia* en *Syntaxi*, die andere, willende het voorgaende verbeteren, inde Grammatike stellen.

Den Gront ontrent welke deze Const bezich zy, is drierlei: 1. Den Gront die verhandelt wort: 2. Den Gront die onderwezen wort: 3. Den Gront die gemaect wort.

Den Gront die verhandelt wort, is de wijs om te spreken.

Dese is vervat inde beschrijving ende verhandeling vanden aert, oorzaken, en eigenschappen der Spraeck. Want daer door met etien de wijs om te spreken geleert wort. Ende al ist dat de verhandeling vanden aert der Spraeck, in haerzelve aengemerct, tot de Natuerkennis te brengen zy: zoo behoortse des niet tegenstaende ooc tot deze Const, ten aenzien datse hier gedaen wort als een middel en wijs om te spreken.

Indien niemant wilde zeggen, dat de mens het spreken van natueren doet, en dat derhalven de verhandeling der spraeck ten einde men die zoude mogen leren niet van node zy: Daer op antwoord ick, dat wel de macht om te connen leren spreken van natueren zy, ende oock enigerley spraeck: maer dattet wel spreken, ende veelderlei uitspraec te spreken, door const moet geleert worden. Want is alderlei Spraeck van natueren, waerom en can een Engelsman of Fransman het Duits niet uitspreken, ten zy door lange ervarentheit? Waerom en conden de Ephraemiers het woort *Schiboles* niet uitspreken al-hoe-wel 't haer voorgezeit wiert, en haer leven daer aen hing? Ende waerom spreken de kinderen veel letteren en woorden so lang qualijck, tot datse door lange oeffening anders gewent worden? En waerom en connen de meestendeel der menschen geen volie keerreden voortbrengen: noch zelfs van andere samen gestelt, nae behooren uitspreken?

sprecken? Daerenboven ist openbaer, dat hoewel de menschen gemenelike we' connen door nabotsing en gewoonte het spreken int geheel: zoo en connenze nochtans de ontbonden spraec niet samen binden: noch de gebonden spraec, diese zelf spreken, ontbinden in haer stof of delen daer uitsfe bestaat: 't welck nochtans zeer dienstich is, als zijnde een gront vant lezen en schrijven. Ooc en connenze de Letteren alleen niet uitspreken: noch zo uitgesproken, verstaen of aenwijzen wattet zy.

Den Gront die door deze Const onderwezen wort, is de macht des Menschen van te connen leren spreken.

Onder andere dingen daer mede dien Wijfen God den mensche boven alle onredelijke Dieren heeft begaest, is dit geen vande minste, dat hy macht heeft, om zeer veelderlei onderscheide Geluiden te connen leren uitspreken; dewijle hy daer door stof en middel becomt van te connen zijn menschfuldige verburgē Gedachten openbaren. Maer om deze onvolprezen macht tot de hoochloeffelijke daet bequaem te maken, is deze Const bezich: welke ooc te weech brengt, dat de natuerlijke macht om te connen leren spreken, verandert in een **vercregen macht** van dadelijc te connen spreken. Ende hoewel dat ooc menige onredelijke Dieren tot iet te spreken worden gewent: zo en stellen wy nochtans dezelve niet mede tot een Gront, om door deze Const onderwezen te worden; dewijle zy geen macht en hebben om alderlei spraec te connen leren, noch ooc om eenige heel volmaectelijc: ende dewijl zy, zonder verstant zijnde, de onderwijfing door Const niet en connen vatten, ende 't gene zy leren alleen door nabotsing, en verwenning vercrijgen. Wy en stellen oock de Beesten tot geen Gront, die tot iet te spreken bereit zouden mogen worden (gelijc gezeit wort dat Albertus Magnus een zoude hebben gemaect 't welck onderscheidelijke woorden sprac, daer over hy dertich jaer zoude bezich geweest hebben, en van Thomas Aquinas aen stucken gesmeten); hoewel deze Const, tottet maken van die, den rechten gront leit, en zeer vorderlijc zoude wesen. Ondertussen laet ick nochtans toe, datmen deze beide als byvallige Gronden achte.

Den Gront die te maken staet, ende die gemaect wort, zijn alderlei spreke-lijke Geluiden.

De Einden deser Const zijn verscheiden, daer van icker twederlei zal aenwijzen: 1 Een Oppereinde: 2 Eenige Ondercinden.

Het Oppereinde is, gelijc van alle dingen, also ooc hier van, de *Eere Gods*.

Dit einde, 'twelc ons aldermeest behoort ter herten te gaen, can zeer merkelyc door deze Const vercregen worden. Want aengesien het spreken, is een der trefelijcste ende wonderbaerlijcste werkingen, die door de lichamen worden te weech gebracht, als daer van veelderlei zeer constich gereefschap gebruyct wott, zeer menigerlei verandering in te bespeuten is, zeer grote daden mede te weech gebracht worden, alle dingen mede beteikent, de gedachten geopenbaert, de gemeenschap onderhouden, en veel andere zwaerwichtige zaken daer uit ontstaen: zo blijft seer naectelijc, dat door het leren van zulx, het herte des genen die dit

wel bemerkt, op het alderhoochste met lof en eerbieding tot een Vinder, Gever en Opper-werkmeester deffelfs, welc alleen God is, vervult en ontfteken wert. Welc einde my ooc beweecht heeft om met groten, ende nochtans onverdrieten arbeit, deze const zo nau te onderzoeken, en andere om 'tgevondene na te denken, voor te stellen. Ende hebbe daerom dit einde aen te wijzen, niet willen voorby gaen.

De Ondereinden zijn 1 Het naeste, 2 Eenige verder Einden.

Het naeste, eigen, inwendig, en hele einde, is te leren de wijs om te spreken.

Dewijle dit einde inde heele Const, ende in al de delen plaets heeft, en dattet ooc die eigen is, met geen andere gemeen: zo onderscheitet dezelve van alle andere Consten. Zulx dat al wat dit einde heeft, behoort tot dese Const: en wat dit einde niet en heeft, moet tot een andere Const of Wetenschap gebracht werden. Want gelijc de Wetenschappen door haer gront onderscheiden worden van andere: zo doen de Consten door haer einde. Vorder dit einde verschilt vande Gront die verhandelt wort, welke voren geseit is te zijn **de wijs om te spreken**: nademael het einde hier gezeit wort niet **de wijs** maer **te leren de wijs om te spreken**. Verstaet door **leren** onderwijzen of onderrechten.

De Verre Eindens zijn de volgende.

1. Te leren stof maken, om alderlei dingen daer mede te beteikenen.

Dit einde is uitwendich, en daerom niet altijd megaende: want mé wel iet leert spreken, zonder datmen voor heeft, om daer iet door te beteikenen. Dit einde is ooc gemeen: want men meer andere stof leert maken, om daer iet door te beteikenen: als, een kloc te luiden en clippen, op een trommel te slaen, schrift te schrijven &c. Insgelijx is dit einde verder: dewijl't is een Einde van't eerste Einde, en daer op volgende. Want men leert de wijs om te spreken, op dat dit spreken zoude zijn de stof vande Teikenen.

Dit, en 'tvoorgaende einde, alzoze licht iemant niet en zouden mogen bewegen, ten aenzien zijns moeders Tael, nadien hy hem mocht inbeelden die wel te connen spreken, en ontbinden, en niet begerich wezen zijn eigen te verstaen: zo connen deze hem evenwel opwecken, ten aenzien van andere spraken, die zonder deze Const, om recht uit te spreken, met veel zwaerder moeite moeten geleert werden.

2. Te leren den gront en de beginselen, om alle spraek met zienlijke merken te leren beteikenen, en de beteikende te lesen.

'Twelc een einde is van groten gewicht: ende niet en can volcomelijc vercregen worden, zonder datmen de wijs om te spreken heeft geleert. Dit einde is ooc gemeen: nadien de Streepconst mede dit oochmerk heeft.

De Spreeckonst is twederlei: 1. Gemeen: 2. Byzonder.

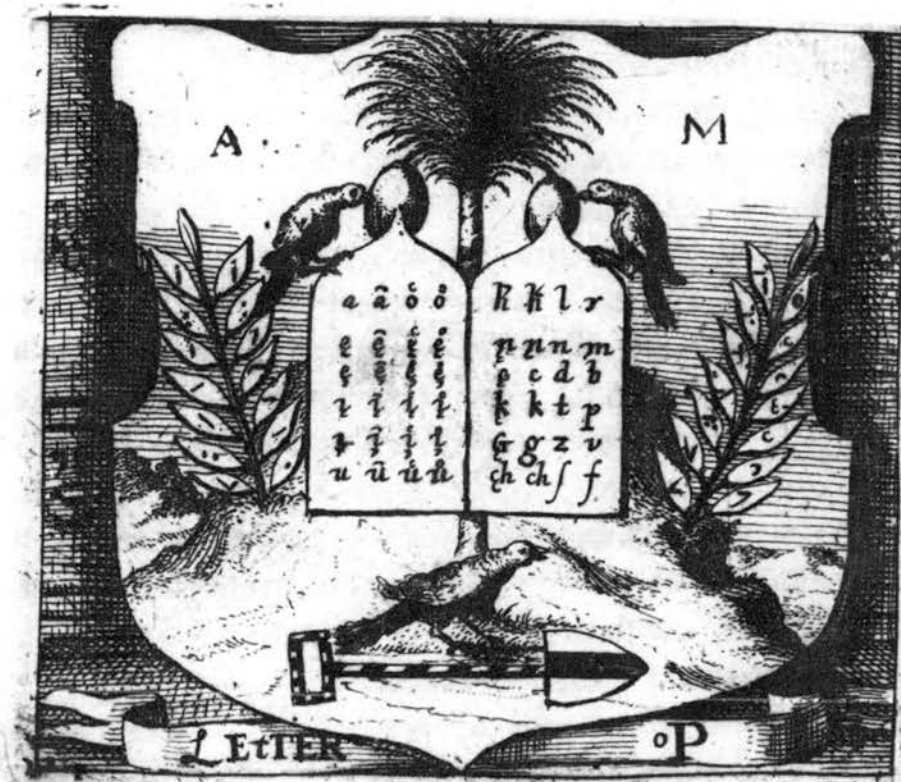
Gelijc den Burgerlijken Handel nootfakelijc onderscheiden moet worden, in enen gemenen Burger-handel, sprekende vande Burgerlijckheit, zonder aenzien van dit ofte dat Rijk: ende in een byzondere, handelenaec vande Burgerlijckheit, of der Verenigde Nederlanden, of des Engelschen Rijk &c; Zo moet ooc de Spreec-

BERICHT
VAN EEN NIEWE KONST,
genaemt
DE SPREECKONST:

ontdeekt ende beschreeven door
PETRUS MONTANUS van **DELFT**,
Bedienaer van Goots Woort inden Niewen Hoorn.

VVaer in verhandelt ende in't licht gebracht wort, den rechten en tot nuu toe verborgen aert van alle uitipraec: als met naemen, vande Oude ende veel Nieuwe Letteren, vande Woordleeden, Woorden, Reedenneen, Reedenleeden, ende Reedenen:

Zeer nyt ende dienstich voor alle Mensen, en in't byzonder voor alle gemeene Schoolmeesters, Taetmeesters en die Taalen leeren, Dichters, die inde Logica en Physica lufft hebben, Geneesmeesters, en Onders, als inde Inleiding wort gesoont: daer in ooc eenige noodige stucken vande SPRAEC - MERCKONST beschreeven sijn.

Letter op wat vreemde vruchten
Deez' gedeldden Berch hier geeft:
Ploctse, smaectse, wilt niet duchten
Dat daer aen quae naesmaec cleeft.

Maer gelijk de Paepgaejen
Hier door krijgen Mensen-schijn:
Zoo zult gy ooc zeer verfraejen.
En Goots beelt gelijker zijn.

Tot Delft, Gedruet by Ian Pietersz. Vaalpot, by 't Stadshuys inde Druckery, 1635. 100